

tot Utrecht by WILLEM BROEDELET Boekverkoper.

De gevaarlyke en zeldzame
REYZEN

VAN DEN HEERE
FRANÇOIS LEGUAT

Met zyn byhebbend Gezelschap
Naar twee Onbewoonde
OOSTINDISCHE EYLANDEN.

Gedaan zedert den jare 1690, tot 1698 toe.
Behelzende een naukeurig verhaal van hunne ſcheepſtocht; hun
tweejaarig verblijf op het Eylandt *Rodrigue*, en hoe
wonderlyk zy daar af gekomen zijn :

Als meede!

*De wreede mishandelingen door den Gouverneur van Mauritius; hun
driejaarig banniffement op een Rots in Zee; en hoe zy door ordre
der Compagnie t'Amsterdam, buyten verwagting, daar
afgehaald en naar Batavia gevoerd wierden.*

Apt het Frans in 't Peerduyts overgebracht.
En met noodige Landkaarten en verdere Figuuren voorzien.

Te UTRECHT,

**By WILLEM BROEDELET, Boekver-
koper op den Dam, 1708.**

REVISED

THE HISTORY OF THE

UNITED STATES OF AMERICA

FROM 1763 TO 1876

BY

CHARLES A. BEAMAN

NEW YORK: G. P. PUTNAM'S SONS, 1876.

O P D R A G T

AAN DEN HEËRE

CHRISTIAAN BONGART

*Der Beyden Regten Doctor
en Advocaat.*

At de kennis van naukeurige en te gelijk waaragtige Reyfigers en derselver Gedenkschriften veel vermaak en teffens nuttigheyd aanbrenghen, zal onnodig zijn aan iemand te seggen, die doorgaans in boekoeffening, en in het soet genoegen dat men daar in heeft, zijn vermaak en uytspanning vind. Deze kennis, durve ik zeggen, zal, hoe gering ze ook by onkundige geschat word, by zulke die op redelijke bezigheden toelaggen, noyt tot die laagte vervallen, datze geheel verwerpelijk zy; ten minste dan niet, wanneerze onder het nutte en vermakelyke, nog iets te

O P D R A G T.

voorschijn brengt, 't welk tot nauwer ontdekking van het onbekende strekt, of door hare seltsaamheden, wanneer se met de waarheid verselt gaan, den aandacht dragende houd. Hoe het hier mede zy, ik durve my vleyen, dat ik uyt hoofde van geen van die beyde zal misdoen, wanneer ik de vryheyd neme van deze kleyne Reystogt UE. aan te bieden, om dat de ontdekkingen, hoe gering dezelve ook in den eersten opslag mogen schijnen, by Reyskundige wel steek zullen houden, en dat de gevaarlyke en teffens gelukkige uytkomsten, van deze by naar verlorene Menschen; zoo veel opmerking en medelijden verdienen, dat men misschien zig der lesinge en nasporing niet beklagen zal. Indien ik my hier omtrent al quame te vergiffen, zoo zal het my genoeg* zijn aan de Werelt die blijken te mogen leveren, dat ik aan UE. Vrientschap op eene bysondere wyze verbonden ben, en dat ik niets liever zal toonen dan dat ik met alle soorten van eerbied en agting blyve,

MYN HEER,

*Utrecht den 12 van
Grasmaant 1708*

UE. Onderdanige Dienaar

W. BROEDELLET.

VOORREEDEN
VAN DEN
SCHRUYVER.

MEn zegge van de Voorreedens alles wat men wil, voor my, ik lees dezelve altyd met vrugt: en zig van zulk een noodzakelyk ding te onthouden, is zoo veel als of men, ten koste van 't gemak en de reden, een goede mode de zak geeft. Die tegenwoordig opentlyk voor den dag komt, stelt zig zelf in zulk een groot gevaar, hoe opregt ook zyn oogmerk, en hoe goed zyn werkzels zy, dat hy ten hoogsten voorzigtig moet zyn niets te vergeten, ten eynde hy daar door 't verstand des Lezers als opwekke, en de quade uytwerkzels van onverstand en boosaardigheyd de pas affnyde. Maar indien de Schryver zig op die wyze gedraagt uyt eygen belang; zoo zullen, dunkt my, die gene, welke geneegen schynen zyn boek te willen lezen, ook het hare daar in ontmoeten, dewyl men hen den weg baant, voor-

V O O R R E E D E N .

voorligt, en veele dingen, die ze anders zwaar zouden gevonden hebben, gemaklyk maakt. Het zy hier meede, goede en regtmatige Lezer, zoo 't wil, ik bid u laat my toe dat ik hier een kleyn gesprek met u houde, eer gy tot het lezen van myn verhaal overgaat.

Wanneer wy t' Amsterdam op ons Zwaalfje scheep gingen, te weeten, myne Lotgenooten en ik, was'er een gansche schaare van vrienden die ons verzelde en uytgeley deed, en onder de laatste VAARWELLEN hielden zy niet op van verre en zoo lang als zy ons zien konden te roepen, dat wy dog immers altyd wat nieuws moesten schryven, en onze brieven opvullen met alle de omstandigheden die ons in deze onderneeminge mogten ontmoeten. Ik nam ook ter zelve tyd wel voor om die verzoeken op te volgen, maar gy zult onder 't lezen van deze onze Historie zien, dat het volbrengen van myn voorneemen t'eenemaal onmogelyk is geweest.

Wanneer ik nu wedergekeerd was, konde ik hün verzoek, noopens het mededeelen van myn Dagverhaal onmogelyk van de hand wyzen, nog ook niet weygeren op hondert en hondert dingen die ik'er niet ingevoegd had, maar nog diep in myn geheugen geprent zaten, te antwoorden. Ik geloof niet dat ik zedert dien tyd een eenige reys iemand van myn goede kennissen ontmoet heb, die my geen oneyndig getal vragen voorstelde, en met eene ook geerne had dat ik antwoordde: ja om het regt uyt te zeggen, myn hoofd wierd somtyds moede van al 't vragen.

Om my nu van die moeylykheyt te ontlasten, quam my op zeekeren tyd eens in gedagten, dat ingevalle ik een schriftelyk verhaal deed van myn Reys, en van alle

V O O R R E E D E N .

alle myne gevallen, ik veel moeyte zoude kunnen voorkoomen, met het zelve te laten lezen onder goede vrienden die begeerig mogten wezen om het te zien.

In der daad, ik begaf my aan 't fchryven; dog ik had zoo dra niet gedaan, of die aantekeningen begonden onder de menfchen te raken. Toen ze my weerom gegeven wierden, dagt my een zeker teeken van genoeg te zien zitten op de tronien der genêr die dezelve gelezen hadden, waar uyt ik iets tot myn genoeg voorfpelde. Ik zag dat men deel nam aan de dingen die my wedervaren waren; en men zeyde zelfs tegens my; *Laat het drukken, vrees niet, het Boek zal aangenaam zyn: men moet wel zedig maar niet al te befchroomt wezen. Daar zyn verfcheyde zeldzame en ongehoorde dingen in, die de wereld behagen zullen. Geloof uwe vrienden, en geef dit verhaal in 't ligt.*

Dus heeft men my geplaagd en gedwongen. Eene zaak, die ook waaragtig was en veel geholpen heeft t' myner overreedinge, voegden zy 'er nog by; namentlyk: zy noemden een groot getal false Reyzen, die zelfs qualyk verzonnen, en nogtans wel verkoft waren. En om de waarheyt te zeggen, ik dagt ook by my zelve, zulke en zulke (en tegen wil en dank quamen 'er my meer dan vyftien of twintig te binnen, die ik hier niet noemen wil,) ja zulke en zulke ligtvaardige knapen zyn zoo stout en onbezuyfd geweest en hebben de wereld durven overladen en in de hand stoppen een deel belagchelyke bedriegeryen, en nogtans zyn dezelve wel ontfangen geworden: Waarom zoude het dan een eerlyk man niet vryftaan waaragtige dingen te verhalen, daar nog

* *

nut-

V O O R R E E D E N .

nuttigheyt in steekt? Elendige Romannen met hare qualyk aan-een-geschakelde fabelen vinden nog kopers; Waarom zou dezen onvervalften Roman een ongelukkeriger lot wedervaren?

Maar my dunkt ik hoor hier deze of gene ook al zeggen; 't Hangt veel aan de uytdrukkingen der zaken. Een welgeschreven verhaal word met vermaak gelezen, al is 't dat 'er een handjevol gekheyt met wat Romanery onder loopt: men let hedensdaags veel scherper en naukeuriger op de taal alsooyt voor dezen: en daarom, Gy Boeren-Edelman, die uwe gevallen maar *grosso modo* vertelt, en alles wat gy gezien en gehoord hebt, zonder het minste blanketzel of vernis, ter goeder trouwe opdift, durft gy u verbeelden, dat uwe waaragtige, wonderlyke, en zelfs zeedelyke Historie, of ook Polityke zoo gy wilt, in vergelykinge zal koomen met de hedensdaagse schriften?

Ik sta toe, en wil zeer geerne bekennen, niet alleen geen gepolyft, maar ook gansch geen schryver te zyn, en heb ook nooyt gedacht het te zullen worden, voor dat ik, door het onophoudelyk quellen, 't welk vyf of zes jaren geduurd heeft, genoodzaakt wierd te bezwyken. Ik schryf derhalven maar eenvoudig, zonder schoonheyt van taal, of anderen styl in 't oog te hebben, als die noodzakelyk is om verstaan te worden.

Voor het overige maakt de eenvoudige waarheyt, gansch naakt, en de zeldzaamheyt onzer gevallen, het lighaam en de ziel van dit werk uyt: want, goedgunstige Lezer, de woeste Eylanden hebben my zoo veel stoffe niet verschafft als wel zulke Reyzigers ontmoeten, die de bewoonde Landen bezoeken. Ik heb daar

daar nog Steeden, nog Tempelen, nog Paleyzen, nog oude Gedenkteekens, nog Rariteytkamers, nog Academien, nog Boekzalen gevonden: nog ook geen volkeren, over welkers Godsdienst, Tale, Regeeringe, Zeeden en Gewoontens ik eenige aanmerkingen konde maken. Ik heb het reeds gezegt, en zal 't nog eens herhalen, 't eenigste, 't welk wat van waardy is, en waar door ik aangemoedigd ben om het aan den dag te brengen, is *eerstelyk* het *zeldzame* en het *bovengemeene*, zoo ten opzigte van het geene wy gedaan als 't geene ons wedervaren is: want twee jaren een Woestyn te bewoonen; op een wonderlyke wyze daar af geburgen te worden; van *Charybdis* op *Scylla*, (als het spreekwoord zegt) te vervallen; drie jaren lang duyzent tormenten op een dorre Rots door een ongehoorde dwinglandy uyt te staan; tegen hoope daar van verloft te worden; behalven nog veele vreemde ontmoetingen die'er mee verzeld gingen, zyn dat geen *zeldzame* dingen? *Ten Tweeden*; het is altemaal zuyver en onvervalst wat ik hier ter neer stel. Het is my nooyt in de gedagten opgekoomen myn verhaal op te schikken, of ten koften van de waarhey, die ik al myn leven zoo zeer bemind heb, een NIET te vergrooten. *Ten Derden* zal ik 'er t' uwer voldoeninge nog by voegen, dat'er tegenwoordig nog twee getuygen in levenden lyve zyn, dewelke al die zaken hebben bygewoond.

Voor de rest is het onmogelyk, of daar moeten onder de dingen die latere Reyzigers van bekende plaatsen bybrengen, eenige loopen die oudere Schryvers voor dezen al hebben aangehaalt. Het zy nu daar mede zoo 't wil, wat my aangaat, wanneer ik spreek van de *Kaap van goede Hoop*, van *Batavia*, en verschyde

V O O R R E E D E N .

andere Oorden, waar van veele Reyzigers geschreven hebben, zoo spreek ik van dingen, die my waardig schenen aangeteekent te worden, zonder veel te onderzoeken wat 'er andere van gezegt hebben. Indien ik dan by deze gelegentheynt iets aanmerk daar gansch geen nieuwigheyt in steekt, zoo zullen 'er ongetwyffeld nieuwe omstandigheden mee verzeld gaan. Want, wanneer is het gebeurd dat twee mannen, welke geen uytfschryvers, maar ooggetuygen en onderzoekers der zaken geweest zyn, op een en de zelfde wyze over een en de zelfde stoffe geschreeven hebben?

Ik zal eyndigen met eenige aanmerkingen over drie zwarigheden die my tegengeworpen zyn; want, waarde Lezer, ik wil niets t' uwer voldoeninge voor u verborgen houden nog verzuymen.

Eerstelyk dan word 'er gezegt, dat ik dikwils water zyden uytfspring.

Hier omtrent verzoek ik dat twee dingen in agt mogen genoomen worden. Ik beken, dat onder het Schryven dezer Memorien my meenigwerf in den zin is gekoomen de gedagte van den Heere *Abt Choisi*. *Het is my leed, zegt hy, dat de stoffe zig zoo niet voor doet als ik het wel wenste.... Ik geef wat ik heb. Ik wilde wel wat aangenamer dingen aan u te zeggen hebben.* En het is waar dat ik my dikwils in diergelyken staat heb gevonden. Myne naakte Eylanden hebben my zeer weynig verschieft opgedist; ja ik wil geerne belyden, dat ik, om ietwes te vinden, dikwils al eens van de gemeene weg heb moeten aftappen.

Ondertusschen, indien men my geen ongelyk doet, zoo hoop ik dat men ook myn tweede antwoord goed zal keuren. Ik meen de regte eygenschap van een Reyf-
be-

V O O R R E E D E N .

befchryving hier in te beftaan, namelyk, dat de aanmerkenswaardige zaken, die een Reyziger gezien en opgemerkt heeft, of die hem wedervaren zyn, in diervoegen behooren gefchikt te worden, dat den Lezer daar door onderrigt bekoome, als of hy zelfs gereyfd, en van alles ooggetuyge geweest ware. Indien nu de zake aldus word opgevat, zoo kan iemand alles bybrengen wat t'zyner kenniffe gekoomen is, *Converfation*, *zamenfpraken*, *vremde ontmoetingen*, en *aanmerkingen*; mits dat die dingen ook zoo uyt de reyze vloeyen, dat men voelen en taften kan, dat dezelve nergens anders gehaald konnen zyn.

Volgens die ftellinge dan heb ik u in 't breede konnen en mogen verhalen, zonder my te buyten te gaan, de gansche *zamenfpraak rakende de Vrouwen*: het uyttrekzel van de *Gulde Sententien*; het *regt des menfchen*, en veel meer andere dingen, die van het onderwerp fchynen af te wyken.

Ten Tweeden, sommige rieden my myn naam daar voor te ftellen; en andere waren weder van gedagten dat ik'er hem niet voor behoorde te zetten. Dit laafte quam voort uyt een foort van verneedering en zedigheid, gelyk men wel denken kan: maar de andere gaven voor, dat iemand, die een zaak opentlyk te berde brengt, verpligt is zig zelf bekend te maken.

Ik ben t'eenemaal van dit laafte gevoelen. Voor myn deel, ik wil wel bekennen geen agtinge te hebben voor een Reyze zonder naam van den Auteur: nog ook niet voor een Reysbefchryvinge van middelmatig flag daar de naam al voor staat, indien de Schryver geen getuygen bybrengt, byzonder wanneer hy van verre komt. Weet men niet hoe de menfchen beftaan?

VOORREEDEN.

Een niet al te getrouw Reyziger, die zyn naam verbergt, of die door geen getuygen ondersteund word, heeft veel verzoekingén om zyne Historien wat op te schikken, ten eynde dezelve daar door te aangenaamer te maken. Wy hebben zoo veel proeven van die waarheyt, dat niemant zulx kan in twyffel trekken.

Ten Derden; ziet nu eens wat men my al verder heeft tegengeworpen. Wanneer men my vond, dan eens tót der dood toe ziek van scheurbot, dan eens vervolgd van een heyr Rotten, dan eens in stormen en orkanen, dan eens gesslingerd en gefold door eenen onverbiddeleyen Tyran, zoo wierd my gevraagd; Waarom gaaft gy u over tot zulk een onderneeminge? Wist gy niet dat 'er niets onzeekerder, nog moeylyker is, dan al die volkplantingen in de nieuwwe werelden, hoe schoon dezelve ook door luyden, die 'er byzonder belang in hebben, mogen afgeschilderd worden? En waaren al die moeylykheden en groote gevaren, welke de uytvoeringe van diergelyke ontwerpen altoos verzellen, u onbekend?

Hoord nu eens wat reden ik gehad heb. Na dat ik, beneffens zoo veel duyzenden van myne meedebroederen, gedwonden was geweest myn erfenisje te verlaten, en my, naar aller oogen schyn, vooreeuwíg af te snyden van myne lieffte vrinden, zonder in het nieuwe Landschap, werwaarts ik gevoerd wierd, bystand genoeg te vinden voor mynen hoogdringenden nood, zoo gaf ik my geheel, om zoo te spreken, over aan de Goddelyke Voorzienigheyt. In needrigheyt des herten, en een diepe onderwerping nam ik een besluyt, my van het tegenwoordige middel, 't welk tot onderhoudt van myn leven aangeboden wierd, te bedienen.

V O O R R E E D E N .

nen. Moede zynde van 't gewoel des werelds, en afgemat van de moeylykheden die ik daar in had uytgeftaan, verliet ik de ydelheyt en den onrust, zonder 't minfte leedwezen; en in dien reeds bereykten ouderdom, zegt ik niet anders dan te mogen leven en te sterven in vrede. Vermits ik nu niet veel meer te verliezen had, zoo waagde ik ook niets, en ik konde op iets beters hooopen. Ik hadde voor altoos te verwagten de aangename ruste, die ik niet dan voor een tyd gevonden heb op het Eyland, alwaar ik twee jaaren doorbragt, en ongetwyffeld het overige van mynen loop gelukkiglyk voleynd zoude hebben, indien den booswigt, die ons derwaarts voerde, ons niet ver-raden, en het in *Holland* gesmeede voorneemen ver-ydelt hadde.

Eyndelyk dan heb ik daar genooten een frisse lught, zonder myn gezontheyt 't minst t'ontroeren. Ik ben daar op myn gemak en in vollen overvloed, zonder brood en zonder knegts, als een Prins onthaalt geweest. Ik was daar ryk zonder diamanten, zonder goud, en zonder staatzugt. Ik heb een inwendig genoegen gevoeld, om dat ik minder voor de dagelykse verzoekingten tot zondigen bloot lag: en in my zelven als verrukt ter neder zittende, wezen myn eygen overdenkingten my als met den vinger aan de nietigheyt van een oneyndig getal dingen; die zoo meenigvuldig in zwang gaan onder de inwoonderen van deze ongelukkigige aarde: Van deze aarde, zeg ik, alwaar de konst, onder voorwendzel van verbeetering, by-na altyd de Natuur verdooft: daar de listigheyt, erger dan de konst, geveynstheyt, bedrog, bygelove, en rovery een tyrannische heerschappye voeren; jaa daar
alles,

V O O R R E E D E N .

alles, om zoo te spreken, niet anders is dan dwalinge, ydelheyt, wanordre, bedervinge, quaadaardigheyt, en elende.

Ik zal hier eyndelyk nog iets byvoegen, te weten, wat ongemakken ons ook by het langer vertoeven op dat Eyland mogten verzeld hebben, zoo heeft nogtans geweld alleen my doen verhuizen. Het gestende bloed, de toomellooze voorbarigheyt, en de ligtveerdige onderneming van zeven jongelingen, hebben my van deze geruste verblyfsplaats afgescheurd.

Neen zagt, het is 't werk van den Almagtigen geweest, ja van die zelfde Almagt, die my derwaarts had geleyd. Hy is het die my door zoo veel jammerdalen veylig heeft doen heene gaan; en my beschut en uyt duyzent gevaren verlost hebbende, gelukkig van myne woeste Eylanden heeft genoomen, en gevoert in het wyduytgestrekte, magtige, en roemrugtige Eyland van GROOT BRITANJE; alwaar de liefde van desselfs edelmoedige onderdanen my de hand heeft toegereykt, en zoo veel ruste beschaft, als ik hier beneden ooyt zoude kunnen verwagten.

Londen, den 1 Octob. 1707.

NIEUWE

M E R D E M A D A G A S C A R .

Pag: I

CAART vant EYLAND

DIEGO RUYSOJ DIEGO RODRIGO.

ten Tyden van

KONING IOHANNES de IVE

Door de Portugeesen ontdekt

jnden Jaare 1645;

En daar na gedurende de tyt van 2 Jaare

& 20 daagen bewoont

door FRANÇOIS LEGVAT, PAUL BE ... LE

LAQUES DELA CASE, IAN TESTARD, ISAAC

BOYER, IAN DELA HAYE, ROBERT ANSELIN

& P. THOMAS. France v'lughtelingen

Aldaar gearriveert den 30 April

1691 & van daar Vertrokken den 20 May.

1693.

1. De Logie van Pierre Thomé	6. Van Ian de la Case.
2. Van I. de la Haye.	7. Van Ian Testard.
3. Van Robert Anselin als	8. De Paul B. ... &
Melle de Gemene Koophuuts	Van Isaac Boyer.
4. De Gemene Thuyt.	9. De Grote Boom, daarse
5. De Logie van Franvois Legvat	Onder steu.

W U E U
R E L T O G T

RECORDED AT

CLERK'S OFFICE

N I E U W E R E Y S T O G T

Van den Heere

FRANÇOIS LEGUAT, *Edelman.*

Gedaen in den Jare 1690. en vervolgens.

EERSTE HOOFTDEEL.

Vertrek van den Schryver uyt Vrankryk naar Holland, en waarom. By wat gelegentheyf hy deze Reyze onder-
nam. Zwarigheden die zig opdoen, wegens een Frans
Esquadre. Begeeft zig op een kleyn Scheepje, om
gezeyde Esquadre naa te speuren. Wat Perfoonen
zig beneffens hem op reys begeven. Hun Commissie.
Vertrek van Amsterdam, en komt in Texel. Wanneer
zy van daar zeylden, en wat koers zy hielden. Wat
hen by Hitland wedervoer. Komft by de Kanarifche Ey-
landen. Wat Viffen en Vogelen hen in den weg al voor-
quamen. Beschryvinge van het Zout-Eyland, en het
gedierte dat daar gevonden word. Eyland Bonevite.
Plegtigheyt by het pafferen van de Linie gebruykt.
Het Eyland Tristan. Komft aan de Kaep de bonne E-
fperance.

Ademaal de toestand der Religions zaken in Vrankryk my
nootzaakten na middelen uit te zien / om dat Nijf te ver-
laten / nam ik de eerste gelegentheyf / die de Goddelijke
boozienigheyt my beschikte / waar / en stak ober naar
Holland / alwaar ik den 6 Augusti 's jaars 1689. behou-
den aanquam.

Daulhy had ik in die gelukkige verblyfsplaats de beginselen der koste-
lijke vyfheyt / waar van ik reeds de hier laaste jaren / dooz de herroet-
pinge

1690.

De Heer Du
Quêne rust
twee Sche-
pen nyt,

plinge van 't Nantisch Edict in 't jaar 1685 / versteen was geweest /
gesmaakt / of ik hoorde dat de Marquis du Quêne, met goedvinden en on-
der de bescherminge van de Heeren Staten Generaal, en de Heeren Be-
windhebbers van de Oost-Indische Maetschappye, eenigen toefsel maack-
te / om het Eyland Mascarenas te gaan bewoonen / tukiende ten dien
eynde twee groote Schepen toe / om alle Fransche blugtelingen / die ge-
negen waren deze volkplanting te helpen vermeerderen / voor niet mede
te voeren.

De beschrijvinge die men te dier tijd alomme van dat Eyland, 't welk
men wegens dessels ongemene schoonheyt Eden voemde / zag / deed zig
zoo wel booz / en had zoo veel vermogen op my / dat ik inwendig ge-
ysstikheid wleed om het te gaan zien; niet een vast voornemen / inge-
vulle het gezegde maar ten deele waat was / om alsdan mijne dagen /
bippen het gewoel van de wereld / aldaar in vrede te eynigen.

De gemaklijsheyt om onder het getal dezer Volkplanters te geraken /
geboegd by de herbeeldinge der zoete rust die men hoopte op zulke een
kostelijk Eyland te zullen genieten / naamen alle zwaarigheden / die zig
eenigzins schenen op te doen om iemand te wechhouden / 't eenmaal weg.

Ik begaf my dan naar de Heeren die 'er wel het meeste belang in
hadden: deze ontfingen my zeer liefst / en bereerden my niet de be-
dleninge / of den naam van Majoor op het grootste Schip van die twee.

Dog vertrek-
ken niet, en
waarom.

Wanneer nu het noodige binnen scheepsboord was / en doorts alles
gereed om 't zell te gaan / zoo dat men niet als naa een goede wind
wagte / ontstont 'er een gerucht / dat de Koning van Vrankryk / die
booz dezen meester van dat Eyland was geweest / wederom een Esqua-
der van zeven Schepen derwaarts had gezonden. De onzeekicheyt
waar die kleyn Esquader het op gemunt had / en de niet ongezonde
breeze in welke men / wegens verschepte tijdingen uit Vrankryk, stak /
waren betwegerdenen genoeg booz den Heere du Quêne om de toege-
takeide Schepen te doen oncladen; alsoo hy een deel arme en reeds
ekindige menschen / waat van het meeste gedeelte uit vrouwen en an-
dere werelooze persoonen bestonde / booz een groot gebaar zoude hebben
moeten bloot stellen. Maar om ebentwel ten volle verzekerd te zijn wat
dorch dat Esquader (indien 'er een in Zee mogt zijn) in 't zln hadde /
zoo rustte hy / om gezeyde Esquader op te spooren / een kleyn Fregat uit /
't welk hy met eenige keurlingen bemande / en van alles / wat zy on-
trent den tocht hadden waat te neemen / naukeurig ondertogte. Het
booznaamste daar zy op te letten hadden bestond hier in:

Rust een
Fregatie uit,
en waat toe.

I. Dat zy al de Eylanden die in hui weg naar de Kaap van goede
hoop lagen / zouden aandoen: en wel booznaamtelijk die van Martin-
Vas en Tristan.

II. Wat zy dan boozt naar gezeyde Kaap zouden gaan / en vernee-
men daar / zoo veel mogelyk was / naar de regte toestand van het
Eyland Eden / en wat het Fransche Esquader, dat men zeyde in Zee te
wezen / dog mogte in den zln hebben.

III. Dat

III. Dat men het Eyland Mascarenas, in den naam van den Marquis, als daar toe van de Staten Generaal gemagtigd / zoude in bezettinge nemen / by aldien 'er geen Franssen wlerden gebonden.

IV. Dat ingevalle zy op gemelde Eyland niet konden komen zonder veel te wagen / zy het dan dooz zouden zetten naar 't Eyland Diego-Beel, by de Franssen genaamd Rodrigue.

V. Indien men dan oordeelde dat dit laatstgenoemde Eyland genoegzaam voozien was van noodwendiggheden om een volkplantinge op te regten / en om die gene / welke voozneemens waren daar te gaan woonen / te kunnen voeden / dat zy het dan desgelix op den naam van den bovengenoemden Marquis in bezit zouden neemen.

VI. Dat het Scheepje wederom te rug zoude gezonden worden / wanneer alles wat tot onderhout van die nieuwe wereld-bewoonders was mede gegeven / daar uyt geligt zoude zijn.

VII. En eyndelijc / dat men een naukeurige beschreijvinge moest maken van dat Eyland / op welke zy zoo lang stonden te vernagten / tot de andere bewoonders / die niet langer meenden achter te blijven dan ten hoogsten twee jaren / aldaar aangekomen zouden zijn; en datze dan gezamentlijk / onder de bescherminge en met genoegzaam behulp van de Bewindhebbers, zig meester zouden maken van het Eyland Eden.

Die ontwerp nu aldus opgesteld zijnde / arbedde men met zulk een pber / dat het Scheepje in zeer korten tijd in staat raakte om zee te kliezen. Het wierd van alles / wat tot een togt van die natuur noodzakelijc was / rijkelijk voozien; en wegens de ligtheit / en snelheit in 't zeilen / genaamd de Zwaalf. Op de vlag stond / beneffens het wapen van den Heere Du Quêne, de zinspreuk van Paus Adriaan de VI.

Wat naam en vlag het Schip voerde

LIBERTAS SINE LICENTIA.

Dat is /

Vryheit zonder uitspating.

Dit Fregatje wierd onder anderen voozien met tien stukken Kanon / en ook zoo veel Matrozen / hebbende tot Commandeur, Antony Val-leau, geboortig van 't Eyland Ré. Maar wanneer men in gereed was om te vertrekken / lieten eenige van de reeds aangeteckenden den moed zakken / en kecegen andere gedagten; zoo dat in plaats van 25 die te vooren vrywillig waren / wy ons getal vermindert zagen tot op tien; namentlijk /

Paulus Be***le, oud twintig jaren / zijnde een koopmans zoon van Metz.

Jacob de la Case, oud 30 jaren / zijnde een koopmans zoon van Nerac: deze had als Officier gediend onder de Brandenburgers.

Jan Testard een dragist / oud 26 jaren / zijnde een koopmans zoon van St. Quentin in Picardie.

Namen der perloonen die als vrywilligers mede gingen.

1690.

Ifac Boyer een Hoopman / oud ontrent 27 jaren / en Apotekers
zoon niet ver van Nerac.

Jan de la Haye, Zilverfmit / oud 23 jaren / geboortig van Rouanen.

Jan André Guiguer, oud 20 jaren / zoon van een Hoopman te Lions.

Jan Pagni, oud 30 jaren / een nieuw bekeerde / en gewezen Practi-
sijn te Rouanen.

Robert Anselin, Dolsnaars zoon uyt Picardie, oud 18 jaren.

Pierror oud 12 jaren / geboortig van Rouanen.

En cyndelijk François Leguat Schildknaap / oud ruim 52 jaren /
geboortig uyt de Provincie van Borgonje: deze wierd aangemerkt als
hoofd van alle de anderen.

Vertrek van
Amsterdam.

Wlſchoon het wyf ſmertelyk viel / biſtjen van onze metgezellen (die
waarfchynlyk het zelfde oogmerk hadden als wy en ons tot gzoote
trooft zouden hebben komen verſieken) te zien aarzelen / en dat op
een tyd wanneer wy zulz het minſt verwagteden / zoo gaven wy ons
egter niet een geruſt herte over aan de Godlyke boozzenigheyt / en
vertrokken van Amsterdam den 10 Julz 1690. Den dertenden qua-
men wy op de ſtee van Texel, en bleven daar leggen tot den 4 Sep-
tember daar aan volgende.

Zware ſtorm.

Wy raakten dan cyndelyk onder het gezelfchap van vierentwintig zoo
Engelſche als Hollandiſche Schepen t'zeil; en namen / onder 't ſabeur
van een Ooſt-Zuyd-Ooſten wind / die de zeplen tamelyk rond deed
ſtaan / onze koers Noordwaards: maar des volgenden nagts kreegen
wy in de wint / verzeeld met een zware ſtozm / die ons ebenwel geen
andere ſchade toezagt dan dat hy ons aan de viſſchen de behoortlyke
inkomſt deede betalen.

Komſt by
Hitland, en
wat gevaar zy
aldaar uyt
Ronden.

Den 14 de wind Zuyd-West geloopten zynde / gaf onze Admiraal
een zeinſchoot / dat wy de koers naar 't Noorden zouden houden. Oeg
anderen daags kreegen wy Hitland in 't gezigt / leggende op de hoogte
van 60 Graden 42 Minuten. Den 18 naderden wy gemelde Eyland:
maar ons Schepje liet de Kaap ten Noord-Noord-Westen van ons
af leggen / om'er te beter boozby te koomen; 't welk ebenwel niet zonder
gzoote moeyte toeging. Wy meenden tuſſchen de middelſte Orkades dooz te
loopen / maar de wind liet het niet toe. Die aan het roer ſtond / niet
gelet hebbende dat het Schip dooz een ſterke ſtroom geweldig afdoez /
verbaagde zeer / wanneer hy een platte rots / daar niet boven een boet
water op was / ontrent 7 of 8 vademen van zig af zag leggen. Op die
gezigt gaf hy zulz een naar geſchreeuw / dat wy'er al te maal van
verſchrikten / en een legelyk zijne klederen begon los te rukken / om
met zwemmen het Eyland te behoomen: maar het was / tot ons ge-
luk / blak aan de rots diep genoeg booz ons Schepje / zoo dat wy
deze ogenſchynlyke ramp zeer geluklyk ontquamen.

Zeker oud Schyber zegt; dat ſemand die in dezen oord van de We-
reld tot aan die berugte Thule of Hitland getweeft is / recht heeft om
byzelyk en ongeſtraft met ſtybe klaken te mogen liegen / zonder breeze
van

van tegengefprooken te zullen worden. En zekerlijk / het getal der ge-
ner die zig dat voorregt toerpyenen is zeer groot; en dus blijft ons
oude spreekwoord waat: Dat van verre komt liegt best. Wat my
aangaat / ik zal de waarheyt zuuber ter neder zetten / als of ik niet
eens te Thule geweest waare.

Dit Eyland joeg ons / met het vertoonen van een ander rotz / die
zig regt in onzen weg opdeed, ten tweedemale een schik op 't lijf. En
300 als wy bezig waren om ook dit gebaar te ontwijken / ontdekte een
van onze Marrozen een Franse Kaper / die alles by zette wat goed
kon doen om ons te agterhalen. Wy begaven ons tot het gebed; en
dat gedaan zijnde / maakten wy ons gereed om 't hooft te bieden; maar
hadden het geluk dat wy ook dezen vyand ontsnapten: want 300
dya wy onder de ly van dat Eyland weg waren / won hy niets op ons;
300 dat de nacht / die een uur of drie daar na viel / ons upt zijn gezigt
nam / en de valse hoers / die wy t'onzet behoudenisse hielden / begun-
stigde. Int deze tweebondige verlossinge op eenen dag / wierden wy
als ten volken verzekerd dat God een zonderlinge wagt ober ons hield:
weshalven wy hem daar ook vooz dankten.

Ontdeken
een Franse
Kaper.

Den 22 vingen wy met de hand een soort van Corlien of Tureluren,
die zig in onze zeplen wierpen: voozts was 'er een gzoote meensigte
van Zeeleeuwerken, die met vliegen rondom het Schip / ons ver-
zelde.

Turelure.

Den 28 voeren wy dooz een gansch Heprleger van Zeezwijnen, 't
welk ons nog al enig vermaakt by zettede. Het quam ons in der
daad vooz / als ofze in slagodzje optrokken / en datze / behoudens nog-
tans haar rang / by beurten ontwymelden. Zy quamen na ons toe / en
wel 300 digt / dat wy 'er een van harpoeneerden: (want meer wilden
wy 'er niet hebben) 't welk geschiedde met een dyetand aan 't end van
een koozde vastgemaakt. Wanneerze getroffen zijn / worden zy dooz
het verliezen van haar bloed alstenskens flau / en dan haalt menze
zeer gemaklijk op. Deze dieren hebben heel bloed; en dzagen / eben
als de Walvissen en andere dieren meer / hare jongen in den buyk.
Haar ingewant komt zeer wel met dat van een Varken overeen: vooz
de rest is het vlees traanachtig / en vies van smaak.

Zeezwijnen.

Den 6 October zagen wy een Esquader van ontrent 30 gzoote Hol-
landsche Oorlogschepen, waar van 'er een bezijden afdoop en jage
op ons maakte / alzoo hy niet wist wie wy waren: maar wanneer wy
nader by malkanderen quamen / liet hy zijn vlag wapen en wy de onze /
en daat na verbolgde pder zijn weg.

Den 22 wierden wy by ligte Maneschijn de Canarische Eylanden
getwaar: en daar was het ook dat wy de passaatwind ontmoeten / die
ons trouw by bleef / en wy ook niet een verlieten dan op de hoogte van
negen graden. Wy meenden by gissinge dat wy ontrent 50 mijlen
boven wind van Palma waren: maar bevonden te zijn tusschen
Forteventura en de Piek van Canarien. Langs de kust van het eerste

Komt by de
Canarische
Eylanden.

1690

voeren wy den ganschen dag heenen / latende het te bakboord leggen / en 's avonds met zonnen onbergang zagen wy gemelde Piek. Wy boeren'er 's nagts booyby / en wierden geen een Schip gewaar / hoe-wel het zelden gebeurd of men vind'er al 't een of 't ander baartuyg / en voornamenlyk van de Turken , om datze zig daar doorgaans als in een hinderlage verbergen / en de Schepen die daar wijnen koomen laden / verrassen.

vliegende
Vissen,

Den 28 zagen wy op de hoogte van 24 graden, 29 minuten, een ggoote meeuigte vliegende Vissen rondom ons heen zwieren / waer van ik'er een / ter lengte van omtrent tien duymen / met aandagt beschoude. Men vind'er weynige die langer / maar zeer veel die inerkelijc klepender zijn. De rug is bypnrood met blauwe plekken / daer 300 iets groens en ook wat zwart door speelt ; den buyk blank en blau / en heeft ter zyden donkerrode schubben. De ggoote vleugels of vinnen zijn bypn / met Zeggoene vlakken bespikheld / maar de klypne / als mede den steert / ligtgraauw. De oogen zijn groot en uypuplende / maar de appels breed en blaauw. De huyt van de kop is grijsagtig / en by - na 300 euk als een robbevel. Sommige hebben vier vleugels : en die wy gegeten hebben waren van smaak by - na als een Haring.

In onze boeken worden deze Vissen op een gansch andere wyze ver-toond : maar ik twijffel geenzins of daer zijn verscheyde soorten / en van verscheyde gedaantens. De Ierlandse Paarden zijn niet geliyk de Vrieste. De Koebeesten van Kent zijn anders als die van Middelfex, niet tegenstaande die Provincien aan elckanderen grenzen : ja die van Ysland zelfs hebben geen hoornen. Maar om niet buyten ons geslagt te gaan ; anders is een Neger ; anders een Hoogduyzer , en anders een Chinees.

Zyn zeer
vreesagtig.

Deze arme beesjes / die met regt vooz zinnebeelden van onophoude-lijke vrees zouden konnen doorgaan / zijn gedurig als vlugtende ; ja 300 daer zy zig om hoog begeben / werpen zy zig v'water behoudensse / meesken tijt trestond in de zeplen ; om datze maar 300 lang konnen vliegen als haere vleugels nat zijn : want als'er geen vochtigheyt meer in is / dan beaanderen dezelve aansonds weer in vinnen / en doen het gebogelte plotselijc neersorten. Maar in 't gemeen zijn ze 300 vrees-achtig / datze wel na 't ander end van de Wereld zonden willen vlie-
gen.

Waarom zy
liever in de
lucht als in
't water zyn.

De reden waarom dit gedierte liever de lucht dan het water tot zijn woonplaats heeft / is om dat de Zeebraaslems en de Boniten haer at-toeg vervolgen / en een gedurigen Oeflog aandoen : dog deeze onno-zele beesjes zijn 300 daer het eene gebaar niet ontweeken of zy vallen trestond weder in een ander ; want de ggoote roofvogels / haere onber-zoenlyke vbanden / houden met geheele vanden de wagt / om haer / 300 daer zy de lucht tot een schuytplaats zoeken / maar lebendig in te slokken. Het zelve doet wederom het Zeez wiju aanden Zeebraaslem ; 300 dat wy hier in / als in een spiegel / beschonwen het menschelyke leben /

leven / 't welk dog met eeuwigdurende onrust en gebaren verzeft gaat / en waar in het zwakke dog tot een pzoof van het sterke verstrekt.

Ondertusschen bevonden wy dat ons Schip niet genoeg geballast was / weghalven wy een besuyt namen van naar 't Zout-Eylahd, (zijnde een der Eyclanden van Kaap-verd) te zeylen / en aldaar nog wat ballast in te neemen. Den 29. October kregen wy gemelde Eyclandje in 't gesigt; quamen des volgenden daags op de reede / en wierpen op acht vademen waters twee ankers wy / by een hoek die aan de Zuid-kant lege. Ons Schip werd aansionds bezogt dooz een groote mees nigte Zeevogels, die eens klaps neer vlielen / en zig met de hand lieten vangen: wy aten 'er wel eenige van / maar bondenze gansch niet goed. Daar waren nog verscheyde andere dieren / waar van ik misfschlen in 't vervolg beter gelegentheyt zal hebben om te spreken. Sedert dat wy van de Canarische Eylanden waren afgebaren / hadden wy pder morgen een zwaalf laten uytvliegen / die altyd 's avonds op zyn tyd thuyts quam; dog die beest raakte dooz een ongeluk om een luchse.

Den 31 dito gingen wy in den vzoegen morgenstond wel gewapent / met de honden op zy / na Land toe om te jagen. Met den eersten opslag zagen wy een gansch heereleger van Bocken en Reën of wilde Geeyten, die wy van verre zeer gemakkelijk zien konden / om dat het land wegens de ongemeene droogte / zonder bossen of struiken is / en niet dan zeer kort gras booztbiengt; ten minsten op die plaatsen daar wy onzwoyben. Wy doobden eenige van die Geeytes, en lietenze op zee-ker hoogte leggen / om dezelve in 't wederkeren van de jagt mede te neemen. Daarna liepen wy wel twee of drie uren in 't rond om Water te zoeken / maar bonden niets dan 't gene byak was / zoo dat wy grooten dorst leden. De Zon steekt daar geweldig: en dewyl 'er gansch geen schaduwe te vinden is / zoo verveelde de hitte ons by uytneemtheyt; ja dooz wat hoeken en wegen wy ook heen krupsten om water / 't was alles te vergeefs. Wy keerden dan eyndelph weder rugwaarts naar onze Reën / en daar van daan na de Zee kant / alwaar wy zeer vermoeld en afgemat / met Zonnen ondergang aangnamen. In het wederkeren zagen wy een schoon / moedlg Alezans of Geel-Paard, welkers manen en steert tot op den grond nederhingen: nooit heb ik beter postuur of stal van een Paard gezien. Het dier blugte schigtly booz ons weg / en deed genoegzaam zien dat het rap ter been was. Van verre deed zig nog een ander beest op / zonder te weten wat naem wy het geven zouden: Wy dacht dat het een Kar, maac anderen onder ons meenden dat het een Vos was.

Wy bonden aan strand nog meer van ons gezelschap / die zig aan land begeben hadden om Schildpadden te vangen. Wy gingen gelijckehand dan hier dan daar / om te zien of 'er geen versh water te vinden was / maac al te vergeefs. Ondertusschen viel den avondstond; weghalven wy ons op het zand / onder den blautwen hemel tot slapen begaben / zijnde immers 300. slantw van hongere en dorst / als vermoeyd van 't jagen.

1690.

Komst by 't
Zout-Ey-
land.

Beschryvinge
van het zel-
ve, en wat
gedierte zig
daar ont-
hout.

Vernagten al-
daar.

Wan-

1690.

Worden in
hun slaap ge-
stoord door
een party E-
zels en bok-
ken.

Wanneer wy nu in stille rust ter neder lagen / wieden wy op een stel en sprong heel schielijk wakker gemaakt door het musicaal geschreeuw en gereet van een gansch Regiment Ezels, waar van wy niet konden ontslagen worden / of wy moesten zoo luyd schreeuwen als zy / en geden hen daar-en-boven nog eenige schooten met onze toers naar 't gat. Deze hadden zoo dja den rug niet gewend / of strax quam 'er weder een ander party van dat slag / om ons met diergelijken gezang te vermaken / hebbende tot haar medegezelschap ruim vyfshondert bokken; zoo dat het slapen ons al benomen was. Eendelyk verliet ook dit gezelschap ons; ondertusschen bonden wy goed haar te volgen / op hoope van ons hier of daar een verborzen put of wel aan te wyzen; gelijk het ook gebeurde: want een gedeelte sehepde zig van de trop / ging naar beneden in een kleyn hol daar water in was / en dronk daar upt. Wy waren zoo blyde als of wy een gondingin gebonden hadden; maar dat water was al mee zout. Het schijnt dat de natuur van deze beesten / die van jongs-op genoodzaakt geweest zijn zout water te drinken / daer t' eenemaal toe gewend is.

Braden een
boksbour, en
hoe zy die
bevonden.

Wanneer nu den dag aan quam / en de honger ons neep / kregen wy lust om een Boks dyebout te braden: (Ik zeg geen Ree meer / om dat die naam te grootz klinkt / en 't berouwt my dat ik dezelve gebuypt heb.) Wegens gebrek van hout / zогten wy de gedroogde Ezels- en Paarde-dzich by- een / siapelden die op malkanderen als Hollandse turf / en staken 'er den brand in: toen hingen wy 't stuk blees aan een tontje / en drapden 't zoo lang booz dat vuur om / tot het gaar was. Maar och armen / wat een blees! wat een bleze smaak! en wat een bunse ineht! 't moet nog braken als ik 'er naer aan gedenk. Maar gelijk den honger de beste saus is / zoo bradiende zig elk nog al van zijn randen; men rukte / men knande / en slikte zoo als men best kon; dog al zonder water.

Waarom zy
op dat Eyland
moesten ver-
nagten.

De Lezer zal misschien vragen; waarom wy zoo veel ongemak op dat bedroefde Eyland leden / daar wy genog te eten en te dzinken / en goede legging binnen- seheepsboozd hadden? Maar die ons aan Land hadden gezet / waren wederom naar boozd geroepd; zoo dat wy tegen wil en dank moesten wagten tot zy ons quamen afhalen: ook dagten zy niet dat wy het zoo quaad hadden: want van verre zagen zy ons vuur stoken / en (zoo zy meenden) volkoomen in gloria. Tegen den middag quamen zy ons verlossen / en bragten ons weder in 't Zwaalfje. Dit geschiedde op den 1. November.

Waarom het
Zour-Eyland
genaamd.

Dit Zour-Eyland is niet boven de acht mijlen in 't rond; en djaagt die naam / om dat de Scheepen daer gemeenlijk aanloopen om zig te boozzen van zeer kostelij zout dat daar / door middel van de Zee en de Zon / groeit / en aan de Zuydkant tusschen de rotzen in overbloed gebonden word. Ook gaan zy 'er wel aan land om den Schildpad te wentelen; dat is / dat ze den Schildpad op den rug of 't onderste boven werpen / om 'er zig meester van te maken: Het gansche strand krielt van

ban dat gebiedte / en wel byzonder als zy eyceren hebben. Wy sineeten dan eenige van deze logge en trage beesten op den rug / van dewelke onder allen twee (na gissing van eenige kenners) yder ontrent 500. ponden woeg. Wy namen 'er 't beste van mee aan boord.

Wat zal ik meer zeggen van 't Zout-Eyland? Wy bonden hier en daar wel eenige hoefronten / maar het beest zelfs niet. Gebogelte was 'er niet dan alleen wat Musjes, die juist niet in gedaante met de onze verschilden / maar wel by-na de helft kleiner waren.

Ik diende niet te vergeten de fraaye Kinkhoorentjes en Schelpen die 'er overal verspreid lagen. Daar waren 'er van allerhande kleuren ongemeen schoon; ook 300 / dat ik ze van mijn leven noopt 300 gezien heb. Werken zekerlyk van een uitnemend Werkmeester. Die levendige brand- en andere vermengde kleuren; de form; die celheyt / alles was eben schilderagtig / en deed elk in het byzonder zynen maket roemen. Ik ging naar Indiën, naar onze regenvoeters, naar woeste Eylanden, ja ik weet niet waar al meer / van waar ik my inbeelde noopt weer te zullen komen; en mijn geest opgekropt met die gedachten / wilde ik my niet verledigen om dezelve op te rapen: maar inden ik op mijn te rug reys daar gekoomen ware / ik zoude 'er een goede party van medegenomen hebben.

Fraaye Kinkhoorentjes en Schelpen.

Terwijl het my in den zin komt / 300 moet ik hier nog by voegen; Dat het my heel zeer speet / wandelende op dit Eyland, geen een van die groote en schoone Vogels te ontmoeten die men Flamingen noemt / en die volgens 't verhaal van verscheide Reyzigers, wel het alleropmerkelijkste dier plaatze is. Het was my juist niet te doen om die Vogels enkelijk te zien: neen / het voornaamste dat ik diesaangaande beoogde / was maar om ze eens te vergelijken met de verscheide beschryvingen die men 'er van blind: want alle de Schryfvers / behalven de Heer Willoughby, (ten minsten alle die ik gelezen heb / en al een by groot getal uptmaken) zeggen dat hare beklken van booren eyndigen als een lepel of spadel; maar Willoughby beschryft dezelve heel spits toeloopende.

De Vogel Flaming vind by daar niet.

Deze groote Natuurkundige voegt 'er by; Dat hy geloofst / dat deze Vogel den naam van Flaming heel eer gekregen heeft wegens de schitterende byzandberwige veeren / dan om dat hy oorspronkelijk uyt Flaanderen van daan zoude wezen. En zekerlyk deze verstandige Schryver heeft groot gelijk: want wy weten dat dit slag van Vogels alzoo breed en onbekend is in Flaanderen als in Engeland.

Waarom zoo genaamd.

Den 6 lizten wy met een boozdewind het anker / en zeyden / volgens de aan ons gegebene oordre / naar het Eyland Martinvas.

Vertrek van daar.

Den 7. hielden wy het wat by de wind / 300 lang tot dat wy het

1690.

Epland Bonevite boorzby waren; 't welk wy ondertuffchen beschou- den / en ons niet verre toefcheen dan het Zout-Eyland; dog het is veel langer en bergagtiger: maar wy zagen 'er / eben als op het andere / gansch geen boomen.

Worden van
een Orkaan
overvallen.

Den 11. stonden wy booz de eerstemaal een van die korte / dog niet min benaude stormbypen opt / die de Zeehuyden gemeenlyk Orkanen noemen; en eer wy aan geen zyde der Lynie waren / wierden wy 'er van tyd tot tyd al eens meer van dat slag gewaar. Deze Orkanen zijn zehere draapwinden / verzeft niet regen / die zeer schielijk ophoopen / maar zelven ook langer dan een quazter- ure's duven. Wanneer men dezelve van verre aan ziet koomen / gebruykt men wel een weynigje boozzorg: want inden men de Marf- feils niet aanstonds zamen gypde / zoo zouden dikwils stengen en zeylen van boven neer koomen / en de masten zelfs gebaar loopen.

Als de wind al te heftig is / zoo laat men alle zeylen ballen / of ten minsten zoo veel als men kan. Bedurende zulke een ontweer staat de Zee geweldig hol / en brandt als vuur. Het gebeurt dik- wils dat die Orkanen verscheydenmalen op eenen dag weerom koo- men / zoodanig dat het volk den ganschen tyd als op de wagt moet staan. Boozgaans word het na zulke bypen in een omme- zien dood stil. Den 12. gling de wind op de hoogte van 7. graden 15 minuten leggen.

Dooden een
Vogel uyt
wraak, en
waarom.

Des avonds vingten wy een Vogel by-na als een houtfchip / die den ganschen dag rondom ons Schip heen gezwierd had. Onze Ma- trozen doodden hem niet zoo zeer om te eten / hoewel hy zulke wel weerdig was / maar uit wraak / om dat hy vler zwaalben ver- jaagd had / die ons al eenige dagen waren gevolgd / en 's morgens en 's avonds een Adusplike vereerden; 't welk te aangenameer was / om dat wy daar booz gedagten aan het baste Land / dat men zoo zeer bemind als men midden op de baren zweeft.

Tweede Or-
kaan.

Den 13. November borst 'er wederom een unrtje booz dag / een zware wolk boven ons hoof / inboogen de groote steng naar be- neden quam / hebbende de yzere banden daar hy inede vast ge- maakt was gansch gebroken. Ik zoude dit niet aangehaald heb- ben / ten zy ons bootsvolk zig daar zoo zeer ober verwondert hadde.

Den 14. zagen wy een onnoemelyk getal van die Zeebraassems en Boniten, waar van ik boven gesproken heb. Dewyl deze vis- schen genoeg bekent zijn / zoo heb ik ze niet willen beschryven: dog nu de gelegentheyf zig opdoet van ze ten tweedenmale te noemen / zoo dagt my goed te zegen hoe zy 'er uytzagen die ik gezien heb.

Zeebraaf-
sems.

De Zeebraassems van America, waar van de Heer Rochefort spreekt / hebben, zegt hy / een van vooren spits toeloopende kop: dat slag van Zeebraassems ken ik niet. Die ik meer als eens be- zigtigt heb / hadden een ronde kop / met een platagelige snuyt / 't
welk

welk een tronp upteberde die my niet zeer behaagde. Ik geloof ook niet dat iemand op de schoonheit van die Dirsch veel roemen zal; mits dat de kleur daar buyten blyve / want die is verwonderenswerdig. Daar zijn tweederley Doraden of Zeebraasfems, waar van de eene gespreikheld is op 't lijf met ligtzoene vlakken / die als glinsterende steenen stikken op een donkeren grond; de buyt is zoo wit als zilber: de steert en binnen met een dun goud berguld. Niets beweegt zig nog spartelt meer dan dit beest wanneer het in zijn element is / of nog geen doodwonde ontfangen heeft; evenwel sterft het zeer ligt. Op is omtrent de vier of vijf voeten lang / en weegt niet zwaarder als de Salin. Rondeler noemt hem ook een Zeebraaslem. De Watzogen zeyden my / dat de andere soort van deze niet verschilt / dan alleen dat de kleutwen wat digter by elkanderen staan / en datze hemelsblauwe plicken op een gouden grond hebben. Dooz de rest is het een harde en smakelijke Dirsch.

De Bonijt is gemeenlyk drie of vier voeten lang / en zeer zwaar van visch; de rug bedekt met zeer kleyne schubben / en zoo digt in malkanderen / dat men nautyk zien kan dat het schubben zijn. Zy zijn zoo blauw als een ley / uptgenoomen dat 'er hier en daar wat groen dooz speelt. De buyt is paarl-kleur en word van langzamer hand naar den rug al buynder en buynder. Van het hoofte geele streepen / die by den steert tot malkanderen loopen. Dooz is gezepe steert gelijk die van een Makereel. Het oog is groot / en zoo helder als een paarl / met een zilberachtige kring rontom. Vobben op den rug / naar de steert toe / zijn zes kleyne vierkante vinnen / qualyk een duym hoog / en daar regt onder / aan den buyt / zeven.

Bonijt.

Terwijl ik dit zat en schreef verhaalde my een van mijne vrienden / die zig diep in de wonderen der nature inlaat / en alles met zeer veel aandacht dooz en weer dooz bezigtigt / dat hy had gemeenten en afgeteekend ren Bonyt, die in het jaar 1702 digt by de Rye, in de Provincie van Kent gevangen was / en die in sommige opzigten verschilde met die gene / waar van ik eben gesprooken heb. Zie hier de byef die hy my diesaangaande liet toekomen:

Bonijt in Hageland gevangen.

De Visch die men in de Indiaansche Zeën *Bonyt* noemt, is op alle de Kusten van *Vrankryk*, byzonder tusschen de *Loire* en de *Garonne*, bekend onder den naam van *Germon*. Zeer zelden komt hy in 't *Canaal*; 't welk (om zulx maar in 't voorbygaan te zeggen) gansch anders is met den *Makereel*: want daer krielen de *Normandyse* Kusten van, byzonder in *Bessin* en in *Costentin*; daar men in tegendeel dezelve wederom gansch niet of zeer zelden ziet by *Rochel*. De *Germon* dan, of de *Bonyt* die men in onze Zee vind,

Brief daar over aan den Auteur.

1690.

vind, is zekerlijk een Visch van den zelfden aart der *Bonyten*, die gy op uwen togt ontmoet hebt, maar verschilt alleen hier of daar maar een weynig. Een zaak die men onder alle dieren bespeurt zoo dra men maar in een ander Land komt; gelijk gy ook zelfs aangemerkt hebt. De laatste *Bonyt* die ik gezien heb, en die men in 't begin van Juny 's jaars 1702. digt by de *Rye* gevangen heeft, was net drie voet lang, maar had een veel grover ligchaam als dien waar van gy my de afteekening hebt laten zien. Met den eersten opslag zou men meenen dat de bek van deze Visch niet al te wijd open ging, maar daar is een verborgen opening die men van buyten niet zien kan, waar door hy by-na tot aan de kieuwen toe opspalkt. De tanden onder en boven zijn zoo kleyn, kort, en teer, datze nergens anders toe gemaakt schijnen dan om te schrapen. De tong is breed, en tot achter in den krop toe zwart en hard, dog de voorste punt zagt en rood. Het oog is omtrent een duym breed, de appel als een kristal, zeer blank en schitterende, en de ring van 't oog glandiger dan gepolijst of gebruyneerd goud.

De kleur deezzer Visch quam heel wel overeen met de beschrijvinge die gy van de uwe hebt gemaakt, hoewel 'er geen schubben op den rug zaten. De huyl van buyk en rug waren beyde zeer glad; en ter zyden, tusschen den steert en de vin, digt by de wam, liep een geschubde streep van ruym twee duymen breed, waar van de schubben evenwel zoo fijn waren, dat men ze niet kennen konde. De twee vinnen (indien ik ze zoo noemen mag) waar van eene aan 't onderste van den buyk, en de andere daar regt tegen over op den rug stond, waren beenachtig en onbeweeglijk. Tusschen de steert en het lijf, daar de Visch op zijn dunste is, zat ter wederzyden een knoop, daar een kleyn hairig bosje, ter lengte van ontrent anderhalveduym, uyt te voorschijn quam. In plaats nu dat uw Visch naar de steert toe zes van die kleyne vinnen op den rug en zeven van onderen had, zoo had deze 9 boven, en 8 onder.

De Passaatwinden ons op de hoogte van negen graden verlaten hebbende / hadden wy tot aan de Linie toe niet als schielijke stormbuien / of groote siltte. De hitte was zoo ongemeen niet dat wy onze nachtrokken 's nagts behoeften af te leggen.

Den 23 November passeerden wy de Linie, alwaar wy die onmanterlijke Ceremonie of gewoonte / die men t' seheep doopen noemt / moesten ondergaan / alzoo zulx gepleegd word aan de gene die dat seest nopt meer hebben bygewoond / en met geld niet willen afhoopen.

Het is een oude gewoonte / daar men veel werk aan zoude vinden

Doopen by
het passeren
der Linie ge-
bruykelyk,
en aan wie.

den om te vernietigen. Het geschiedt somtijds ook wel wanneer men de Keerkringen passeert. Volgt in 't kort de plegtigheyt die op ons Schip in zwang ging: Een van de Matrozen die meermalen de Linie gepasseerd waren / hing een deel oude voden om 't lijf; bond een rouw om den middel; maakte een pruyk en baart van werk, en zijn tronp zwart met roet in olie gemengd. Aldus toegetaheld / quam hy met een Zee-kaart in de eene / en een Zabel in de andere hand / beneffens wat zwart smeerfel, vooz den dag / verzeeld met zijne medemalkers / die alzoo schoon opgeschikt waren als hy; want zy hadden rookers, pannen, ketels, kleyne schellerjes en diergelijk tuyg om den hals hangen / makende met deze instrumenten een Musyk / dat (als men denken kan) zeer aangenaam was.

Die nu ingewyd stonden te worden / moesten een vooz een te voozschijn komen; en na dat menze op de kant van een tobbe vol water hadde doen nederzitten / deed men hen de eene hand leggen op de Zee-kaart, en beloben / dat zy in diergelijken gelegentheyt ook aan anderen zouden doen / 't geen men van hen vozderde. Daar na wierd hen een kleyn zwart tekenise vooz 't voozhoofst gegeven / het aangezigt met Zee-water nat gemaakt / en met eene gebzaagd / of ze een Ozinkpenningje vooz de Matrozen over hadden / met belofte / datze van voozts van alles vyz zonden zyn? Die wat gaven wiceden aansonds op vye voeten gesteld: ja sommige zelfs hoften / met wat rykelijker te geven / al dezen boorigen toefel af. Om van dit laatste verseoond te blijven / koste het my maar een kroon. Die nu niet met al willen geven / moeten hol over vol in den tob / alwaarze dan met zwabbers en luywagens zoodanig worden afgebozfeld / dat ze / zoo ik geloof / zig met de helfte wel zouden laten gevoegen.

Hoc zig toedragt, en door wie.

Waar mede af te koop.

Maar dewyl het Fregat, nog de Sloep ook de Linie nooyt gepasseerd waren / zoo moesten die de zelve wet ondergaan. De Kapteyn was genoodzaakt de voozsieven van zijn Schip te lossen / want de Matrozen zeyden / datze anders regt hadden om die van de boeg af te hakken. Het geld dat de Maats op die wijze verzamelden was in 't gemeen / om hy de eerste gelegentheyt eens vyzlijkt te wezen. Vooz de rest heeft elke Natie hare byzondere wijze in het uytvoeren van deze belagehelijke gewoonte.

Wy zetteden het regt op de Eylanden van Martin-vas aan / leggende op de hoogte van twintig graden Zuyder breedte. Wy zeyden te den den Kapteyn, dat hy ons aan Land zoude zetten / om gemelden de Eylanden, volgens last / te bezigtigen. De Schipper / die het niet in 't zin had / gaf tot antwoord / dat de steng van onze voozste mast half gebzookten zijnde / wy moepte zonden hebben om die Eylanden aan te doen / dewyl wy gedurig heel seker by de wind moesten zeylen. Of wy daar tegen aan gingen / en zeyden / dat

De Schipper wil Martin-vas niet aandoen, en waarom.

die boozwendzels beufelachtig waren / hy veranderde / tegen onze wil en dank / zijn hoers en ging zijns weegs.

Den 10. December passeerden wy de Keerkring van Kapricornus, en quamen alzoo in de getemperde Zuyder-Lucht streck.

Kropvogels.

Den 13 bezogten ons verschepte Vogels, waar van de meeste bestonden uyt strot- of krop-Vogels, alzoo genaamd / om datze zulke zware neerhangende kroppen hebben. Zy komen in grootte ten naasten by met onze Ganzen obereen / uytgenoomen datze wat hooger op de been zijn; maar booz de rest is'er geen scerpigheyt nog deugtzzaamheyt aan: want het is een hard vlees / en zeer vies van smaak. Zy hebben een dikke kop; een lange spitze bek; een witte huyt; byyne vlangels / en een lange of korte hals / al na datze die uytrekken. Het is een zwaarmoedig dier / 't welk gansche dagen booz kan byngen niet te zitten op een rots aan de waterkant / eben als een Hengelaar die zit en wacht op een visje. Schoon de gedaante dezer beesten niet aantlokkelyk booz het gezicht is / zoo was nogtans hun bezoek ons ten hoogsten aangenaam; om dat wy gedurig niet anders zagen als water / en de geringste boozwerpen zelfs ons nog al verquikten: zoo dat het met ons ging als met verafgelegen Hoven / daar de Pyneen altoos alleen zijn; of als de eenzame Kloosters / daar de bedjoefde Nonnetjes geerne gezelschap zien.

Zijn zeer zwaarmoedig.

Walvissen,

Den 17 riep men overal, overal, een Walvis, een Walvis, zijnde alweer een ander Zeevermaakje. Alder sprong als een hart / om een verhevene zwarte rug / die zeer log en langzaam rondom ons Schip heen sloop / te gaan begroeten.

En wat hem by die geleentheit in den zin quam.

Gen ogenblik daar na zagen wy omtrent vijftien of twintig andere booz den dag komen / by welke gelegentheit wy in den zin quamen de woorden uyt den 104. Psalm / welke wy in den Honig-raat der Psalmen aldus gerymd vinden:

Hoe groot, en schoon zijn uwe werken, Heer,
 In alles blijkt uw wijsheyt eeven seer:
 Al wat gy hebt gemaakt smaakt uwe soetheyt,
 Het aardrijk Heer, is vol van uwe goedheyt.
 De Zee, die groot, en wijd van ruymten is,
 Krielt over-al, en wriemelt vol van vis:
 Dies zonder tal, zo groot' als kleyne dieren,
 Dwers, gins en we'er, staag door malkand'ren swieren:
 Daar wandelen de Scheepen van de Zee,
 Daar vind men ook den Leviathan mee,
 Dien schiep uw hand, dat hy daar in zou speelen,
 En ieder dier zijn jongen voort zou teelen.

Ander.

Inderdaad / die omtrent de geballen van de Zee geen meer erba-
rencht hebben van de gorde Aloyfio Cadamusto, en al zijn by
hent hebbende Scheeps-volk / meenen / dat deze zware beesten al-
tijd trachten de Schepen t'onderste boben te werpen. Die ver-
maarde fteyger verhaalt ons / in het 50 Hoofdeel van de beschrij-
vinge zijner Scheepstogt, Dat zy booz een verschrikkelijk Mon-
stierdier / welkers binnen waren als de zwengeis van een Meulen /
zeer vreesden / ziende dat het na hen toe quam: dog dat zy alle
zeplen by haalden / en dat groot gebaar gelukkig ontsnaptten. Maar
wop / in plaats van bevest te zijn / scheyten een byzonder vermaak /
te zien dat die zware Colossen zoo rap en gezwind in de baren speel-
den / als een Vogel in de Lugt. Eene Walvis wasser die de oude-
ren ver in grootte overtrof / en zig by stil water nu eens als een
kleyn Eylandje, en dan eens als een spitze berg vertoonde.

Ik twijffel heel zeer of die halve Kaak, die men wegens zijn on-
gemeene grootte waardig heeft geagt tegen de muur van 't Koning-
lijk Paleys S. James te Londen, op te hangen / wel van een gro-
ter Monster is geweest. Onze Matroozen konden zig niet ont-
houden van lagchen / wanneerze in de Reyze van Patricius Var-
romannus lazen / dat de Walvissen heel hoog boben het water uyt-
pisten.

Maar indien zy Plinius en Solinus, die eerwaardige Vaders met
hunne Walvissen van 960. boeten / eens hadden gelezen / hun
lagchen zoude wel in schreyen verkeerd hebben / uyt vrees dat het
Schip dooz zoo een dier nog t'eentger tijd niet zepl en teopl / an-
kers en toutwen / lading en Manschap eens vlayst mogt ingesloht
worden: want sehoon die geue / die men gemeenlyk Naturalisten
noemt / zedert eenigen tijd hebben willen betweten / dat Jonas niet
heeft kommen van een Walvisch ingesloht zijn geweest / om dat
die beesten zoo eng van keel zijn dat'er nauwlyc een garnaat dooz kan /
zulk gaat by al de Wereld juist niet als een vast Evangelium dooz:
en daar zijn zeer weynig Menschen die Walvissen ontkeed hebben /
of met hun eygen ogen gezien hoe eng of hoe wijd het heelgat is;
behalven dat men moet denken dat'er veelletley slag van Zeemon-
sters zijn. En gelijk'er geen reden zijn waarom ik P. George Four-
nier, (die zeer nauwkeurig en verstandig is in alles wat de Zee be-
treft) niet zoude geloven / wanneer hy in zijn *Hydrographia*, of
beschrijvinge der Water-Wereld, ons verzekerd / dat'er twee
Menschen zijn gebonden in den buch van zecker Walvisch die by
Valence, op de Spaanse Kust in de Middellanse Zee gestrand lag /
waar van men nog een kaak in het Escuriaal bewaard / zoo ben
ik nogtang verzekerd / dat zoo een Walvisch, daar Solinus van
spreekt / ons altermaat zoude hebben ingesloht als een Oester. De
Heer Cadamusto zegt; dat zijn Leviathan veel dikker was dan den

1690.

Belachlyke
gedagten van
Aloyfio Cad-
damusto ont-
rent de Wal-
vissen.

Groote kaak
in Englend
te zica.

Jonas heeft
wel van een
Walvisch
konden in-
gesloht zyn
gewest,

Redener
wasoors.

Wal

1690.

Walvisch; dog dit is maar een geschild ontrent het woord. En daar vandaan is het dat de Heer Bochart (*Phal. II. Deel 1. B. 1. cap*) zegt / dat het woord Balenus (Walvisch) een Syrisch woord is / en zoo veel zeggen wil als Heer van de Visschen.

Waar de baleynen in der vrouwen ryg-lyven van daan komen.

Oewyl ik hier van spreekt / zoo moet ik nog een woord diegaan- gaande zeggen tot wegneming van sommiger dwalinge / dewelke meenen / dat de baleynen / die men in der Vrouwen ryglijven ge- bryukt / getrokken worden uit den seerit en de binnen van den Wal- vis: dog ik zal haar / als zulk wel wetende / leeren / dat dezelve nergens anders gebonden worden dan in de bekken van allerley slag van Vissen die geen tanden hebben. Maar het is tijd onzen weg te verholgen. En op dat men my niet beschuldigen zal van al te wijd af te weyden / zoo wil ik hier niet eens byvoegen het geen de Zeeluyden ons vertelden van den strijd tusschen den Zwaard-enden Walvisch / hoewel ik zulk zonder veel af te dwalen gemaklyk zou- de konnen doen / en de zaak ook ongelyk aangenaamer voorkomt als het Hanegevegt, of het veyten van de honden met de Beeren, in welke zig gansche Natien zoo zeer konnen vermaken.

Den 21 zagen wy nog al een groote meeninge van Walvissen; maar daar was'er een die zig / zoo ik geloof / aan ons sehly wat quam sehueren; dog hy sehuerde zig zoo wel dat'er 't vel aan bleef hangen: daar moet een haak of iets anders getweest zijn / want ons Schip kreeg'er een hozt dooz. Eben daar na zagen wy het overal vol bloed waar hy zwom.

Komste op de hoogte van Tristan.

Wanneer wy nu op de hoogte van Tristan gekomen waren / leyden wy het Westelyk aan / om te zien of wy dat Eyland aandoen konden / maar het wilde niet lukken / ter oorzaak van een zwaare mist die wel vyf of zes dagen aanhield / gedurende wel- ke tijd wy het maar lieten drijven / op dat wy'er niet te ver af / nog ook te hoort op mogten raken. Oewyl nu deze mist niet op- hlaarde / zoo bresden wy / onze tijd daar te zullen bezlezen: wes- halven men besloot / zig van den voordeelligen wind / die ons in weynig dagen aan de Kaap de Bonne-Esperance konde brengen / te bedienen. Maar nauylx hadden wy zes uren ober dien boeg ge- zeyd / of wy kreegen op een siel en spjong in de wind / het welk den Kapteyn noodzaakte te zeggen / dat hy het Eyland Tristan op nieuw nog eens zoude aandoen. Dit boozneemen gelukte ten deele: want op Dingsdag den 27 December, 's morgens ten zes uren / kreegen wy gemelde Eyland wederom in 't gezigt / en zeyden van 't Noorden dooz het Oosten naar het Zuyden langs de kust hee- ne / dog konden geen plaats vnden om te ankeren / om dat men met het dieplood nergens grondten kon.

Zoeken daar te Landen.

Vinden geen baay.

Toen bespeurden wy klaar dat de kaart van onzen Kapteyn vals was: want dezelve wees een bay aan ter plaatse daar wy wel za- gen

gen dat 'er onmogelyk een wezen konde. Dewyl hy nu niet in 't zyn had ons aan Land te zetten / zoo wilde hy ons niet kragt wijs maken dat het Eyland ontoegankelyk was: maar wy waren e- bentwel verzeherd dat 'er voordezen Scherpen geankerd hadden: ook wierden wy in dit ons gevoelen bevestigd dooz zekere Kaart die Mr. Testard by zig had / dewelke een plaats in 't Westen aankweeg / en met eene / hoe de Kust zig aldaar hoog en spits opdeed; gelijk wy het inderdaad ook bevonden.

Van de Zuidkant vonden wy een kleyn Eylandje, maar qua- Het Eyland
men 'er niet al te dicht by. De Kust van Tristan was / booz zoo
Tristan.
veel wy konden afmeten / ontrent twee mijlen lang. Het deed zig aan 't oog zeer vermakelyk op; hoewel / gelijk ik gezegd heb / magtig spits: maar de sware mist die wy van tyd tot tyd hadden / belette ons niet alleen ten deele / maar somtijds ganschelyk het gezicht. De kusten waren overal / van boven tot beneden; met zeer aangenaam groen verclerd; en den Hemel zag men / als in 't verschiet / heel vermakelyk dooz hooge en regt- opgaande boomen / waar mede de kizipnen der bergen bedekt stonden. De vogelen zwierden gins en herwaarts. De wateren bloesden van alle kanten in overbloed; en met breede stralen van de eene koin in de andere neerstogtende / maakten dezelve een aangenaam geruyg / tot dat ze cyndelyk met een snellen loop aan de voet van 't Eyland in zee uytbozsten. Alle deze verschepdene spraaygheden verwekten in ons / hoewel te ver- geers / een ongemeene begeerte om dat alles van na- by te beschouwen / en ons in zoo een vergukelijken oozd te mogen verberschen.

De Zee kerselde daar omheen van Walvisschen en Zeewolven, die tot aan de zoom van 't Eyland toe zwemmende / zig in het wa- ter vermaakten / en somtijds tegens ons Scheepje quamen aansloo- ten. Een groot getal Vogels / van allerley slag / sommige zoo als Gansen / andere als Endvogels / vloogen rondom ons heen / 't welk ons al te zamen zeer vermaachte. Maar de hoope waar mede wy ons streeiden / van dat Land ten inlsten booz eenen korten tyd te bezitten / en desselfs schoonheyt van naby te beschouwen / was t' eenemaal ydel: Ook zouden wy 'er misschien langer ver- zontheyt al begon te wankelen en te verslanwen; want de aldersterkste zelfs onder ons begonden al onpaffelyk te worden; maar wy vonden nog bay nog haven, om dat onze Kapteyn zyn best niet deed van 'er een te zoeken. Maar vermits wy 's nagts onder 't Land niet durften blyben / om de dwerl- en andere schielijke ruk- winden / die van tusschen de bergen herkoomen / niet af te wagten / zetten wy het ten tweedenmale naar de Kaap toe.

's Nagts ontsfond 'er een wind, die den Matrozen zeer veel moey- Zwaren wind
te baarde. De golven stonden hemel hoog / en daar stortte op een

Wat Vissen
en Vogels
zig daar ont-
houden.

Landden
daar niet,
en waarom.

Zwaren wind

1691.

een tijd zulk een meenigte waters op den overloop neer / dat onze jonge verdronken zoude hebben / ingeballe men hem niet tydelijk was te hulpe gekoomen.

Zee-Koe.

Den eersten dag des Jaars 1691. hadden wy het bermaak van zeer onderschepdenlyk een rosachtige Zee-Koe te zien; houdende somtijds de gansche kop / en dan eens het halve ligchaam boven water. Deselve was rond en zwaar / en scheen veel kloekter als de grootste Koe die men op 't Land vind: had groote oogen; lange slagtauden / en een omgekrulde snuif. Een van onze Matroszen verzeerde ons dat het hier ook pooten had.

Meeuwen.

Den 11 en 12 zagen wy uptnemend veel Vogels / van grootte als een Patrijs / en by-na van de selve koleur / zijnde by ons Schepsvolk bekend onder den naam van Meeuwen. Daar waren nog beele andere van alleley slag / dog t'eenemaal verschillende met die van onzen Landaart. Deze nieuwe voozwerpen stichten ons tot geen ondermaak; maar het alleraangenaamste dies-aangaande was / dat wy dit als een vast teeken konden houden / dat het Land niet verre van ons af lag.

Ontdekken de Kaap.

Den 13 's avonds zagen wy Land / en men bespeurde dat het de Kaap van goede hoope was: maar een zware opkoomende mist benam het gezicht daar van / en noodzaakte ons dat wy den ganschen nacht wat afhouden moesten.

Maar eerst 't Robben-Eyland.

Des anderen daags naderden wy de Kaap, en ontdekten eerst het Robben Eyland, dat vooz aan den mond van de bay legt. Dit Eylandje is plat / en heeft geen andere inwoonders dan die zig in hutjes behelpen en kalk maken.

Verlangt na 't vaste Land en waarom.

En pgelijk had zedert eenigen tijd al verlangd aan de Kaap te mogen koomen: want het was ten hoogsten noodig ons te verbeteren / om dat wy by-na styf van de Scheurbot waren; behalven dat het salsoen ons heel boozdeelig was / bermits de druppen op het rypen stonden. Na dat wy nu twee dagen lang op de kust gezwozven / en tegen wind en stroom gedurig gelabeerd hadden / quam men wy epndelyk den 26 January 1691 in de bay, werpende 's avonds ten vier uren het anker in den grond.

Waarom de Bay van de Kaap gevaarlijk is om te ankeren.

Schoon deze Bay, (welkers kom aan de eene kant met een ry bergen / en de andere kant met een langwerpige stuk lands als een Moulje of Hooft gedeekt legt) nog zoo uptnemend voordeelig boozkoomt / zoo is dezelve nogtans heel dikhwilg al zeer gevaarlijk / de reden is / ten deele / om dat een van de bergen / die wel het meeste behoorde te dekken / zulke heftige dwarrelwinden uplebert / dat de Schepen aanslonds in een afgryffelyke wanordre geraken: behalven dat de Zeewinden daar zeer zwaar en doozdringende vallen; ja somtijds zoo verbaasd / dat ingevalle de Kabels niet gaafen sterk zijn / de Schepen groot gevaar loopen van eens klaps op 't strand

strand gesmeten te worden. By die gelegentheit is het eens booz al aan de roepers / als ze met de sloepen aan land zijn / belast niet na boozd te keeren. Deze schadelijke berg legt ontrent de punt van de Kaap, en word wegens het quaad dat hy te wege brengt / genaamt de Duivels-berg.

1691.

Het was in den jare 1493 dat Bartel Diaz, afgezonden zijnde door Johannes den Tweeden Koning van Portugaal / deze Afri- caanse Kaap 't eerst ondeckte: maar hy verhaalde / dat de zware winden / die daar gemeenlijk waaien / hem belet hadden voet aan land te zetten / en dat hy om die reden gemelde Kaap noemde de plaats van quellinge. De Historie voegt 'er by / dat de Koning zoude geant- woord hebben; Men moest den moed zoo ligt niet laten zakken / wissende dat men dezelve zoude noemen / Cap de bonne Esperance; dat is / De Kaap van goede hoope.

Waarom de Kaap de bon- ne Esperance genaamd.

Maak by dezen berg leggen nog twee andere / waar van de ee- ne den naam draagt van de Leeuwenberg, om dat hy / wanneer men hem van de Baykant besehout / in 't oog van sommige / wel naar een gebukte Leeuw gelykt. Op dezselfs top staat altyd tien stukken Kanon en een Schildwagt: wanneer nu die wagt van verre eenige Scheepen in Zee ziet / waarschout hy het Fort met een Zepnschoot.

Leeuwen- berg.

Den anderen berg word genaamd de Tafelberg; en niet zonder reden: want de kruyn is gansch plat / en heeft net de gedaante van een tafel: voorts is 'er een poel of waterbak boven op / die een gedeelte van de omlaag leggende brugbare velden genoegzaam niet water bevoigtigt.

Tafelberg.

Wy bonden 'er vier Scheepen leggen / als twee Hollanders (de zwarte Leeuw, en den Berg Sina) beneffens een Engelsman, en een Deen. Dewyl nu ons Kanon nog niet buyten de schietgaten lag / waren wy in geen staat / om naar gewoonte / op onze aankomst salvo te schieten; dog wy deden het / hoewel heel qualijk ter see / daags daar aan. Toen was 'er nog al een gelukje by: want een van onze stukken / (dat reets van Texel af met seherp geladen was geweest / zonder dat wy daar meer op dagten) schoot tegen den muur van 't Fort aan / na dat de kogel al tusschen dertig personen was heen geblogen / en snorde boozby de knevels van een Serjant, die ons de kogel weder gaf. Wy raakten eventwel met een heusehe bermaving by. Het heugt my nog in de beschry- ving / die zekere Lambert van de Provincie van Kent in Eng- land heeft uitgegeven / gelezen te hebben / dat dergelyken eereko- gel door het Koninglyke Daleys van Greenwich heen boozde / zoo- danig / dat de Koningin Marie dezelve boozby haare ooren hoorde zissen; waer de Koningen honden niet veel van dat soot van eere- bewijzingen: en onze Serjant was met de Koningen daar ontrent van de zelbe gedagten.

Schieten sal- vo, en waer gebeurt.

Geven hun-
ne brieven
over aan den
Gouverneur.

Des anderen daags gaben wy onze brieven over aan den Gouverneur, die wat begon te kloozren / gelijk wy verdiend hadden : maar hy ontfing ons ter zelver tijd ook wederom heel wel / uyt hoofde van de onderhandeling die de Heer Du Quêne had aangeaan met de Heeren Bewindhebbers, van welke wy ook brieven van voorschrijvinge hadden mede genoomen. Wy vzaagden doozig naâr alles wat ons in 't verbolg op onze Reys dienen konde : maar in 't byzonder ; of de Fransen zig op nieuw ook weer meester gemaakt hadden van 't Eylant Mascarenas ? En of zy ook iets wisten van hun Esquadre ? Maar het antwoord desaangaande was zeer verscheyden.

Verneemen
naar het Ey-
land Eden,
en wat onze-
ker bescheyt
zy krijgen.

Sommige zeyden / dat het Esquadre van zeven Oorlogschepen 't welk daar voozby naar Indien was gebaren / dizehondert Man op dat Eylant had gewoopen. Andere meenden / dat de uyt Siam verjaagde Franssen het in bezit hadden genomen. Een derde slag wederom in tegendeel verzeckerden ons / dat de zeven Schepen daar niet eens hadden geankerd ; en dat'er op Mascarenas geen ander volk was / dan eenige weynige Familien / die'er al overlang ge-woond hadden. Dewyl nu al deze verscheyde verhalen niets zekerz beheldden / zoo konden wy daar geen nut uyt trekken. Het gene als een onwedersprekelyke waarheyt by de bewoonders van de Kaap staande gehouden wierd / was / dat niets tegens de schoonheyt en vrugtbaarheyt van het Eylant Mascarenas ophalen konde : dat het hooren / de Wijn / en alles wat tot voedzel van het menschelij-ke leven dient / zonder arbeyd of quackery / daar in overvloed wies. Dit alles deed ons een besluyt neemen den eersten dag de beste naar het Eylant Mauritius, 't welk niet ver van Mascarenas of Eden af legt / over te steeken / en dat wy dan zouden te werk gaan naar 't gene men daar hoorde / om alzoo niet eene te voldoen aan de be-beelen die wy in Holland ontfangen hadden.

Die het meeste onder ons ziek waren / gingen / zoo dra wy aan de Kaap quamen / terstond aan Land / om van de Scheurbot geholpen te worden ; zijnde het verblijf op 't vaste Land / het eenigste en zupverste geneesmiddel vooz die quaal.

Dermits wy nu juist op een tijd daar aan quamen dat de Druyven begonden te rijpen / ('t welk een kostelijke verberfching vooz ons altemaal was) bleven wy daar dize wecken lang ; niet alleen om ons zelven te herstellen / maar ook om ons Schip wat te halcfaten. Mijn voozneemen is om naderhand van de Kaap en alles wat ik daar aangemerkt heb / te spreken / derhalven stel ik den Lezer uyt tot ik het op zijn plaats doe.

TWEEDE HOOFDDEEL.

Vertrek van de Kaap naar 't Eyland Mauritius. Ongehoorde storm. Onverwagte komste by, en beschrijvinge van het Eyland Eden; wat vrugten daar vallen; en wat vee en gevogelte zig daar onthoudt. De Commandeur wil daar niet landen; maar zeylt naar 't Eyland *Diego-Ruys*. Komste aldaar. Zetten voet aan Land, en wanneer.

Ons Zwaalsje, zoo wel als wy / wat verhaakband / en al ons ^{Vertrek naar Mauritius.} volkise naar een dizeweeke rinte op het vaste Land / nu wederom volkomen hersield zijnde / ligten wy het Anker den 5. February 1691. Wy begoetten het Fort met vijf Kanon-schooten / en betrokken / schoon de wind niet al te voordeelig was. Na dat men eenigen tijd gelabeerd hadde / zeylden wy regt upt / om boven de Kaap de Angilhas te koomen. Wy quamen tot op de hoogte van veertig graden, dog de wind bleef veranderlijk tot op den 15. Maart, op welken dag wy / wegens zwaar ontweer / lustig in de bogt moesten springen.

De wind stak in een korten tijd geweldig op; de Zee schuymde en verhef hare baren zoo hoog als onze groote mast. De Lucht veranderde gansch in vuur; de Blyemstralen verdonkerden by-na ons gezigt; de golben slozten yder ooggenblik op ons verdeckt neer; en het Zeevuur of dwaasligt, verdubbelde de vzeze onder alle onze Matroozen. Ons Scheepje / dat aan de Kaap, wegens zijne lilepnhelyt / met verwondering was aangezlen / wierd met een onbegrijpelyke snelheyt voortgedreven. De Kabeltouwen, de Coffers en Kisten, 't geweer, de Bedden, Matrozen, Passagiers, telden altemaal ondermalkanderen / en de Hemel / die tot nog toe als in een gedurige beweginge en arbejd had gescheenen / wierd in een ooggenblik met een zwarte duysternisse bedekt / onder welke nare duy- sternisse zulke zware donderslagen voortquamen / als of de aan 't roer staande Maats aanstonds naar den afgrond stonden te ver- zinken.

't Verdeckt stond altijd wel een voet onder / om dat het als mer bakken upt den Hemel regende / en de Zee ook meer water op 't Schip wierp dan de spygaten verzwelgen konden. Maar het gene onze vzeze verdubbelde / was / dat niemant oolt gezien had het gene wy gedurende deze ongemeene slozm onderbonden: want deze wind

De viert win- den spannen zamen, en water ge- beurd.

1691.

wind op zijn hoogste gekomen zijnde / wierd gevolgd van de andere / en vermengden zig somtijds met malhanderen zoo sterk / dat ze van ons Scheepje een kaaftbal maakten / en 'n een moment des tijds van de Narde naar den Hemel wierpen. Gedurende deze storm / die ons omtrent tien uren by bleef / liepen al deze zamengezworen Winden het gansche Compas rond: en in al dezen tijd moesten wy ons aan de Worde / en het goedvinden van de golven overgeven (want het was onmogelijk het roer te dwingen).

Wenssen mal-
kander over
de behoud-
nis geluk.

Syndekijk hield de storm van langzamerhand op / en onze verloor-
rene hoope begon het hoofs weder boven te streken. Wy wenssen
malhanderen van ganscher herten geluk over deze onze algemene
verlossinge / en een tegelijk was in 't binnens berheugd / ja dank-
ten openlijk den gene die dooz zijn wonderlijke goedheyt / ons in het
msdden van zulke gzoote gevaren beschut en bewaard hadde.

Wanneer wy nu tot bedaren gekoomen / en de alderheftigste
singeringen wat te boven waren / zagen wy niet anders dan het
hollen van een deel huylende baren / die ons nog al gestadig schenen
op te zullen slokken. Toen begonden wy te zien dat men aan dat on-
weer met regt den naam wel moegt geven van Orkaan. Wy vonden'er
een waare en nadrukkelijke beschrijvinge van in den 107. Psalm; die
wy ook met vermaak en verwondering lazen; gelijk mede den 29sten.

Men roeme de gedagten van Virgilius over diergelijken geval zoo
hoog als men wil / 't kan ebenwel niet halen by deze twee Psalmen;
ook zijn sonnige plaatzen der Griexe en Latijns Poeten, die van
zoo veel Windbuylen Hentel hoog geroemd worden / zeer gering te
achten in vergelijking van die destige en onnatuurlijke Lofzangen
van David.

Voorteeke-
nen der Or-
kaanen.

Het gene nu nog onze opmerkinge verdient / is / dat een overgzoote
te siltte / rene van de allerzeerste voortteekenen van een aanstaande
Orkaan is. De Zee trekt dan een bedriegelijk kleed aan; de golven
gaen ter nederleggen; de geringste habbelling zelfs word uytgewist /
ja haar gansche wezen ziet aangenaam en vrolijk.

Ik wensse wel dat de Heeren / die men Filosofen noemt / ons /
in plaats van al die onnozele ongegronde redeneringen / daar ze hun-
ne boeken mede opvullen / en den meesten tijd vals en wenselachtig
zijn / eens met en onderscheydenlyk aantoonden / uyt wat binnens-
kameren deze byzondere en wonderbaarlyke beweghigen haren oorz-
sponk hebben. De recht-verstandigen staan eerbiediglyc toe / dat
de natuur ondoorzondelyke geheymen heeft; ja dat het / (om ey-
genlyk te spreken) zoo wel als de Goddelijke zaken / altemaal
verborgentheden zijn / en menen dat de gzoote geleerdheyt van een
waat Filosoof hier in bestaat / dat hy niet onkundig zy van zijne
onkunde.

Wy beeldden ons in / opgemerkt te hebben / dat den regen / gedu-
rende

rende dat Tempeest gevallen / brak was: ook hebben'er verschepe de Reyzigers op die wijze van geschreeven. Dog schoon ik zulx niet t'eenemaal ontkennen wil / zoo zoude ik wel het meeste hellen om te geloven / dat de hoog-op-stijpende en in stof veranderende Zee-baren / zig met den neerbvallenden regen vermengen. Indien men my tegenwerpt / dat men wel brakke regendroppen op 't Land / en in 't midden van zekere Eylanden gewaar is geworden: zoo antwoord ik eerstelijc; dat ik'er heel zeer aan twyffel: maar ik zal'er nog by voegen / dat deze zelve donderende Orkanen, die dikwils de grootste Schepen opbeuren en verplaatsen / ook wel een deel water in de Lucht zouden kunnen wegvoeren; welk water dan / in de hoogte zig met de wolken vermengende / wel kan booggedreven worden / en op die of dat Eyland, of andere van de Zee afgelegene Landen / neervallen.

Waarom den regen somtijds brak is.

Den derden April zagen wy Land; (grootte tydinge!) maar wat het was wist men niet; want wy waren verdwaald. Wy flatterden ons met de zoete gedagten dat het 't Eyland Eden wel konde zijn; en maakten ondertusschen al verschepedene dingen gereed / even-eens als of wy dat lang-gewensde Eyland zoo opstaande-boet zonden gaan bewoonen. De wind was ons een harde party / en zocht ons gedurig te vredryven / maar wy stonden hem zoo krachtig tegen / dat niet tegenstaande zijn hardnechtigheid / wy hem evenwel overwonnen / en naderden eyndelyk dat aan ons onbekende Land / dog toen wy het van naby bezagen / bonden wy tot ons of over grootte brengde / dat het was 't geen wy zогten.

Worden zeer onverwagt Eden gewaar.

De plaats daar wy bleeven leggen / om met onze ogen eens boog eenen hoeyten tijd over die uymuntende Landsdoutwe heen te weyden / leverde ons verschepe de fraaye gezigten up. De bergen staken hunne kruynen recht in 't midden van dat Eyland omhoog / en het overige van den grond / immers van de kant daar wy het bekeeken / quam ons altemaal plat boog / zoo dat wy Bosschen, Beeken, en het hertverquikkende groen, zeer vermaekelijc onder een gemengd zagen. En wierd ons gezigt ten hoogsten voldaan / onze reuk niet minder: want de lugt was gearfumeerd met een zelsverrukkende geur die van het Eyland hervoozt quam / waar toe mogelyk de Citroen en Oranje boomen / die'er in overbloed zijn / ten deele behulpsaam zijn geweest. Alle wierden wy van dezen zoeten reuk op gelijke wijze aangedaan, niet-tegenstaande wy nog al ver ver van het Eyland af lagen. Sommige klaagden / dog met een bylyk gelaat / dat die kruyige lucht hen den slaap had benoemen; andere zepden dat het hen als een balzem zoodanig had verberst / als ofze veertien dagen aan Land waren geweest.

Hoc zig dat Eyland van buyten opdoet.

De Beschryvinge die onder 't opzichte van den Heere Du Quêne uptgegeven is / maakt van deze omstandigheyt geen gewag: dog de

1691.

De Schipper
laakte dit Ey-
land, maar
weeten niet
waarom.

Steekt over
naar Diego-
Ruys.

Onze Schry-
ver wil even-
wel iets van
dat Eyland
zeggen,
uyt de be-
schryvinge
van den
Heer Du
Quêne.

Waarom die
geloofbaar
is.

de Heer Delon heeft zulk niet vergeten / maar schryft 'er op deze wyze van: De reden / waarom op dit Eyland geen Serpentes, Ratten, nog eenige venynige ongediertens gebonden worden / is (zoo ik geloof) om dat de welriekende Bloemen, daar de velden weeldrig mee gedekt staan / vergift dooz die dieren is: gelijck hy zulk / volgens zijn zeggen / by onderbindinge heeft. Wy wisten altemaal de bestigheyt van dat Eyland niet genoeg uyt te drukken / maar de Capteyn scheen vermaak te scheppen in gansch andere taal te voeren. Hoe schoon hy zig ook geliet / en hoe nauw zijne ordres bepaald lagen / zoo had hy dog niet in 't zin voet aan Land te zetten; en het was maar toeballick dat wy zoo dicht genaderd waren; want toen wy het de eerstemaal zagen / meende hy dat het nog wel veertig mylen van ons af lag. Wy hoorde breemd toe wanneer de Stuurman zeyde dat hy Land zag / en dat het 't Land wel konde wezen dat zy zогten. Ik zal my niet inlaten ontrent de byzondere reden die de man mogelijk gehad heeft om op deze wyze te werk te gaan / dewijl het maar gissingen zijn; behalven dat zulk een onderzoek onnodig zoude wezen. Hoe het zy of niet (in waarheyt de pen ontvalt my!) die schelm en booswigt bediende zig van onze zwakhed / liet het allengskens al verder en verder af dreyben / en zette eyndelyk zijn koers naar Diego-Ruys. Wy zat ober de Matrozen heen / zoo dat ze alles moesten doen wat hy begeerde: en wat ons aanging / wy waren altemaal zick / en in geen staat om hem tot het uytvoeren van zijn commissie te dwingen. Nu is ligt af te meten hoe men ons bestrifit heeft / en hoe smertelyck dat dooz ons viel.

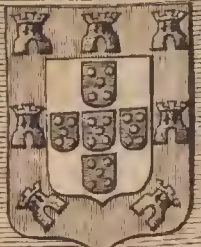
Eyndelyk dan / dewijl ik zoo gelukkig niet ben geweest van dat aangename Land / waar naar ik den Lezer van het begin af aan heb doen reykhalzen / te mogen beschouwen / zoo geloof ik evenwel iets diesaangaande te zullen doen / dat niet onaangenaam zal wezen / mits dat ik toeblygt neeme tot zekker middel / waar dooz de verwagtinge nog eenigermate kan voldaan worden. Ten dien eynde dan zal ik van de voornaamste spraaygheden / die op en ontrent het Eyland Eden aantemerken zijn / uyt de beschryvinge die 'er eben dooz ons vertreck uyt Holland / dooz toedoen en onder 't opzigt van den Heer Du Quêne, van in 't ligt gegeven is / een kozte schets opstellen. 't Is waar / iemand zoude niet regt dat Verhaal verbagt konnen houden / denkende dat het in de kraam van den Heer Du Quêne te pas quam de gemoederen des volx ontrent den toestand en hoedanighheit van die nieuwe wereld / op een voordeelige en gansch smakelycke wyze in te winnen / om dat hy van zins was dezelve te gaan betwoonen. Maar diesaangaande heb ik eerstelyk te zeggen / Dat in plaats van de waarheyt op te schikken / de Heer Du Quêne niet getwild heeft dat men in dat

Bock-

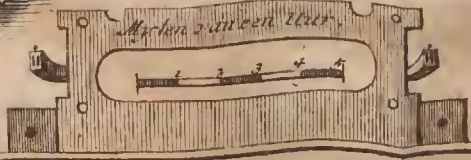
Land Bourbon genea. Mascarenas Door de Portu geset

A. R. N.
1653
L O D O I C O X I I I
G A L L . R E G I .
S T E D E I L A C O V R
G A L L . I N H A C
I N S V L M O D E R
L A P . H V N C
P O S . I N B A S I
S V B F S I G N O
S C R I P T I N C L .
O . A D V E N A
L P G E
M O N T A N O S T E A
T I B I . T V I S .
V I L I Q V E I V R
P R O F V T V R A
C A V E
A B I N C O L I S .
V A L L .

I O A N N E S
I I I I
D E I G R A T .
R E X
P O R T V
G A L L
L I A C
N . S .
A n . D o m
. 1 5 4 5 .

2

Boekje, by hem uytgegeven/ eenige dingen zoude inlassen/ welke maac 't minste naar opgesnuiktheit of opsuyperen rooken/ niet tegenstaende dezelve booz zultre waatheden te boek stonden. Dooz het tweede zal ik 'er nog byboegen; Dat ik oozgetuyge ben geweest/ dat de inwoonders van Mauritius, Batavia, en van de Kaap eenparig hier in overeensteinden/ dat alles/ wat in die beschryvinge van het Eyland Eden was ter neder gesteld/ met de zuivere en onvervalste waarheyt overeenquam.

Dit Eyland hebben de Portugezen, onder de Regeringe van *Johannes den Vierden* 1545. in bezettinge genoomen, en allereerst den naam gegeven van *Mascarenas*. Hondert en acht jaren daar na heeft 'er de Heer *Flacour*, uyt naam van den tegenwoordig regeerenden Koning *Lodewyk den Veertienden*, den Franssen Standaart geplaat, en aan het zelve den doorluchtigen naam gegeven van *Bourbon*. Hy hing de Wapens van *Vrankryk* aan dat zelfde gedenktreen daar hy die van *Portugaal* vond, na dat hy het ook te *Madagascar* gedaan had.

Beschrijvinge van 't Eyland Eden, en door wie eerst ingenomen.

Ik geloof dat de Franssen dit Eylandje zoo veel als verlaten hebben. Andere die 'er zedert dien tyd aan Land zijn gegaan, vonden 't zoo uytneemende schoon, dat zy het aangemerkt hebben als een Aardsch Paradyse, en uyt dien hoofde den naam gegeven van *Eden*, dat is, Land van wellust.

Waarom E'den genaamt.

(De Beschryvinge/ daar ik dit staaltje uyt opdis/ zegt zeer kwalijk/ dat niemand dit Eyland doozgekruyst heeft: maar de kaart/ die ik hier inboeg, is gemaakt volgens het opstel van zoodanige personen die het overal bezigtigt/ en eenige jaren lang betwoond hebben.) Hoe het ook zy, (zegt de Heer *Du Quêne verder*) 't is zeker dat het Eyland *Eden* overvloedig ruymte genoeg heeft, om een lange reex van geslagten te herbergen, wat *Colonie* of volkplanting zig daar ook zoude willen ter neder slaan.

Voorts voegt hy daar nog by; Het is waarachtig, dat de Reyzigers nooit van eenig Land gesproken hebben, daar de lucht gezonder is dan op dit Eyland, 't welk een aanmerkenswaardige zaak is. Het is bekend, dat een groote meenigte van zieken daar aan Land gegaan, en in korten tyd volkoomen hersteld zijn. Het zelfde getuygen veele andere, die zig daar langen tyd hebben onthouden, niet-tegenstaende zy gebrek leeden aan veele gemeene dingen, en datze dikwils de ongemakken van de Son, en de avondampen hadden uyt te staan. De lucht is 'er zuiver; en de aarde, beneffens de planten en Specery-bloemen die dezelve overdekken, vervullen de lucht met zulk eenen aangename geur, en doen zoo eenen balsmachtigen geest inaassemen, die nog immers zoo gezond als aangenaam is.

Wat 'er de Reyzigers in 't algemeen van getuygen.

Waarom het
daar niet te
heet valt.

Dit aanlokkelyk Eyland, leggende tusschen de 21 en 22 Gra-
den Zuyder breedte, heeft met de meeste andere ontrent de *Li-
nie* leggende Landen gemeen, dat de hitte getemperd word door
zeekere koele en verfrissende winden, die de Goddelyke voor-
zienigheyt wonderlyk wel beschikt heeft, om deze Landen ge-
maklyk te doen bewoonen.

Veelheyt der
fonteynen.

't Is vry wat zonderlings, dat men op dit Eyland zoo veel fon-
teynen vind. Derzelyer water is zuyver en gezond; en sommige
verwekken afgang. Deze wellen nu brengen eenige *beeken* voort,
ja zelfs kleyne *Riviertjes* die het gansche Land bevogtigen, en zoo
styf van visch zijn, dat sommige Reyzigers ons verzeekeren, *Dat
iemand een van gemelde Rivieren willende doorwaden, wegens der o-
vervloed van Vis dikwils aan 't waggelen raakt.* Dan zyn 'er ook
nog verscheyde Meeren, waar van onder anderen een zulken o-
vervloed van water opgeeft, dat 'er zeven zwaare beeken uyt-
vloeyen, en slangsgewyze door een groot en vruchtbaar veld heen
stroomen.

Op het land, nog in 't water zijn geen venynige dieren te vin-
den; daar in tegendeel by-na alle heete Landschappen krielen
van slangen, en meer andere gediertens, waar van de minste steek
of beet gevaarlyk of doodelyk is. Het zelfde word ook gezegt van
de planten en vruchten.

Kostelijke-
den die 'er
gevonden
worden.

Ik zal niets ophalen van de wonderlyk fraaye *Schulpen* die 'er
in overvloed langs het strand leggen; nog van 't *Koraal*, en van
het *Ambre-gris* dat 'er gevonden word, schoon 'er nog al nuttig-
heyt in steeken zoude: ik zal dan alleen maar zeggen, dat de Zee
krielt van vis, en dat de Schildpadden die 'er uyt voortkoomen,
alleen overvloedig en lekker voedsel genoeg verschaffen. De Land-
schildpadden maken ook een gedeelte der rykdommen van dat Eyl-
land uyt, want men ziet 'er een groote meenigte, en hun vet over-
treft in allerhande *saucen* de beste botter en olie. Daar zyn Zee-
schildpadden die over de 500 pond wegen: maar die op het Land
zig onthouden, vallen zoo zwaar niet; dog de allergrootste zou
evenwel veel ligter een mensch, dan een mensch een Schildpad
konnen dragen. Deze *Schildpad-olie* (want dat vet bestalt niet)
is een kostelyk geneesmiddel voor veelerley qualen.

Zeldzame
Schildpad-
den.

Het geboom-
te,

De *Bossen* zijn zoo dicht niet, of men kan 'er gemaklyk door-
gaan: nog de schaduwe belet de vrugten niet in het rypen. Men
ziet 'er ook in overvloed de *Ceder*, *Ebben*, en andere *Boomen*, zeer be-
quaam om tot timmerhout te gebruyken. Voorts vind men 'er *Palm-
boomen*, *Figeboomen*, de *Laranier*, *Oranjeboomen*, *Citroenboomen*,
en *Acajous* van allerhande slag. Men zoude nog twintig andere
konnen noemen; welkers vrugten goed om te eeten zijn, en we-
gens hare verscheydenheyt de smaak heel wel voldoen. De wor-
tel

tel van China, de Indigo, de Zuiker-rieten, de Roomwol; de Ananas, de Bananas, de Tabac, de Citrullen, de Aard- en Water-Meloenen, de Comcommers, de Caribische Kool, de Antaffische Boonen, de Ambryksche Klimboonen, Erwteten van dien landaart, en hondert andere planten, vrugten, en wortelen vandat slag, wassen overal, zelfs tot op de bergen toe, uyt de natuur. Men weet wel door ondervindinge dat de Turkse Weyt, de Gierst, de Rys, het Kaoren, de Gerst, de Haver, en wat dies meer is, daar zeer wel voort wil; en dat men die granen meer dan eens 's jaars inoogsten kan. Wy hebben ook uyt nieuwgierigheid allerhande eetbare waren die wy meede genoomen hadden, aldaar in de aarde geworpen, desgelyx eenige van onze Tuynkruyden, (waar van ik hier ter plaatze geen verdrietige lyst zal ter nederstellen) maar alles quam wonderlyk wel voor den dag; de reden is, om dat de grond deugdzzaam goed is, en dat de *Vader der Nature* dezelve by uytneemendheyt vrugtbaar maakt. Wy hebben 'er ook heele goede Razyuen gegeten, derhalven zoude men met reden mogen geloven, dat men 'er ook wel goeden Wijn zoude kunnen drinken. Ik meen ook dat men niet behoeft te twyffelen of de meeste vrugtboonen zouden uyt het Vaderland gevoerd, en met goede winst hier ter neer geplant kunnen worden.

de Planten

en het gezaayde groeit 'er wel.

Runderen, Varkens, en Geyten, door de Portugezen hier voor zezen aan Land gezet, zijn zoodanig vermeenigvuldigt, dat men ze by ganiche troppen te gelyk in de boschen ziet zwerven: en men kan zig met reden verzekerd houden, dat de Harten, de Dassen, de Schapen, en meer ander gedierte, dat men op veele plaatsen onder de zelve lichtstreek vind, desgelyks wel tieren zonden.

Wat viervoetig gedierte.

Onder de gemeene Vogels van dit Eyland zal ik tellen de Patrysen, de Tortelduyven, de Wilde-Duyven, de Houtsnippen, de Meerlen, de Lysters, de Hoppen, de Ganssen, de Kanarien, de Meeuwen, de Pintaden, de Pappegayen, de Reygers, de Reusvogels, de Fouz, de Fregatten, de Mussen, en een groote meenigte ander kleyn gevogelte; behalven nog verscheyde soorten van Roof en Zee-Vogels. Wy hebben 'er Vleermuyzen gezien die veel zwaarder van lighaam als een Hoen, en zeer goed van smaak waren, mits dat men de afkeerigheyt die men gemeenlyk tegen die dieren heeft, en niet anders dan uyt vooroordeel ontstaat, t'eenemaal aan een zyde zette. De Pappegayen laten zig ook wel eeten. De Reusvogels zijn groot en hoog op de beenen, en gaan dikwils langs de Rivieren en Meeren op de jagt; hun vlees smaakt by-na als dat van de Pusoor. De Patryzen zyn altemaal grys en wel de helft kleynder dan de onze. De mannetjes van de Mussen hebben een roode gorgel, maar word nog veel rooder als de minnebekken. Deze kleyne beesjes, die even eens als de Blommen

en wat gevogelte men daar vind.

1691.

Waar in de
ongemakken
van dat Ey-
land bestaan.

en *Kapelletjes*, tot geen ander eynde schynen gemaakt dan om de Natuur te verciereu, zijn zoodanig vermeerderd, datze (om de waarheyt te zeggen) lastig zyn geworden en heel zeer verveelen. Zy komen met gansche wolken, en pikken in een oogblik al het gezayde weg, indien men niet nauw oppast; en zulx is, buyten alle tegenspraak, al een groot ongemak; maar ik meen dat men ze met schietgeweer wel haast verjagen zou. Ook zijn'er *Rupsen* en *Vliogen* die somtijds al mee spuls genoeg maken. En dewijl men dog alles op moet geven om een zuyver en geheel denkbeeld van zaken te hebben, zoo zeg ik eyndelijk, dat de gevaarlijke *Tempeesten*, die best onder den naam van *Orkaanen* bekend zijn, ook al een zeer slegten artikel uytmaken. Maar daar ontrent word dan weer ingebracht, dat de *Orkaanen* daar nog lang zoo zwaar niet vallen dan op de *Americaansche Eylanden*, en nooyt langer als vier-en-twintig uren duuren: daar-en-boven; dat deze zware *Tempeesten* nooyt meer dan eens 's jaars koomen, en altoos op een gezetten tijd, zoo dat men diesaangaande wel op 'zijn hoede kan zijn. En dan word'er, eyndelijk, nog voor eenderde by-gevoegd, dat men tegen driehondert vier-en-zestig dagen, die by uytneementheyt schoon zijn, maar eenen quaden dag heeft: en om de waarheyt te zeggen, die gedagten zijn heel troostelijk.

De verstandigen, byzonder die wat jaren en een weynig gereysd hebben, weten wel dat men in deze Wereld, 't zy onder de *Linie*, of onder de *Keerkringen*, geen volmaaktheyt, ontrent wat soort van zaken het ook zy, te wagten heeft. Alles heeft zijn voor en tegen, en het alderbeste is niet anders dan dat het zoberg niet en is. 't Geene dan in dit geval te doen staat, is, dat men, gelijk in andere gelegentheden, de schaal in de hand neeme, en de zaken weege eer men vonnis velt. Indien eenige ongemakken van ons *Eden* u stooten (zegt de *Heer du Quène*) zoo legt in de eené schaal de *Rupsen*, de *Muggen*, de *Mussen*, en den jaarlijksen *Orkaan*; en voeg daar nog by, de *Gezontbeyt*, de *Vrybeyt*, de *Veyligheyt*, den *Overvloed*, en de *stilheyt*. Leg dan eens in de andere schaal tegen over die drierley hinderlijke beesjes, die wy zoó even genoemd hebben, al de vremde en schadelijke gedroegten die men in de Steden vind, en door zeekeeren *Tooneeldigter* hsel geestig afgemaald worden; ziet dan eens welke schaal 't meest zal doorstaan.

De Schipper
laat het af-
drijven, on-
der belofte
van hen aan
een beter Ey-
land te zet-
ten.

Ik herhaal hier dan nog eens / dat het zeer hard viel / ons van dat zielberrukkend Eyland, daar wy zoo lang na verlangd hadden / allensken's te zien afdeynzen. Gedurende onze zwakte en suerte gaben wy ons over aan 't geene wy niet konden verhoeden: en onze Commandeur beloofde en verzeekerde ons /

op een plaats te zullen hzengen / welke geenzins booz het Eyland / dat zoo hofselijk in onze oogcn scheen / behoefde te wyken. Om nu dat nieuw-beloofde Eyland te vinden / hadden wy niet meer dan ontrent 150. Mijlen af te leggen ; maar de wind liep ons zoodanig tegen / dat wy een gansche maand lang niet anders deden dan labereen.

1691.

De arme Jan Pagni, een van onze Metgezellen / stierf te dezer tijd / tusschen het ontglipte en nog te verwagene Eyland : hy kon de Scheurbot , en andere ongemakken die hem quelden / niet langer uytstaan.

Jan Pagni stert.

Gyndelyk deed zig op een schoone Zaterdag morgen / zijnde den 25. April 1691. ouden stijl , een nieuw Land op ; wy bevonden dat het 't Eplandje Diego-Ruys was / daar de Kapteyn boozgenoomen had ons aan Land te zetten. Wy quamen'er zeer na by / zeylende dooz het Oosten tot aan de Zuidkant toe. Het Eyland was zeer bezwaarlijk aan te doen / wegens de menigvuldige rondom leggende banken die zig al by ver uytstrekten. Wy zagen in 't eerst nog Haven nog Baay , nog eenige plaats die wy bequaam oordeelden om gemaklyk te kounen landen. Des avonds smecten wy / ontrent drie uren van Land / het dieplood uyt / en bevonden dat de grond wel rotzig / dog evenwel zagt was. Wy stiercn dan het Anker vallen / en bleven daar / niet-tegenstaande het dood stil was / leggen tot 's Maandags den 27 ; dog om wat reden weet ik niet. Dien dag / en den dag daar aan volgende / beschonden wy / zoo naukenrig als ons eenigzins mogelijk was / het Eyland van de huytenkant / om te zien of wy niet een plaatsje konden vinden dat toegankelyk was.

Komste by Diego-Ruys.

Den 28 's namiddags ten vier uren hregen wy een opening in 't gezigt / welke wy geloofden bequaam genoeg te zyn om ons oogmerk te bereyken : maar alzo de nacht op handen was / hielden wy 't wat af / en dreeben al gins en weer tot den dageraad aanquam.

Den 29 's morgens ten elf uren / overviel ons een ongemeene stilte / welke ons in groot gevaar bzagt / want de sterke stroom wierp ons Scheepje in een oogenblik tijds tusschen de klippen / die zig wel een mijl ver van 't Eyland af in Zee uytstrekten. Wy waren al zoo ver dat'er by-na geen hoope meer overig was van de platen en banken te vermijden : maar dooz de wonderlijke bestieringe van den Hemel stak'er heel schielijk een boozdeelige wind op / die ons weer te rug dreef. Daar na zetten wy het na een Kaap of hoek Lands toe / die niet de neus in 't Noorden lag ; en des middags liet de Kapteyn de sloep in 't water vallen / om te zien of'er nergens geen Haven of opening te vinden was om in te loopen. Des avonds maakten wy zepl naar de Noor-Oost kant ; dog nauylx hadden wy eenige spoede gemaakt / of onze sloep preyde , ten teeken dat daar een plaats

Raken wegens stilte in groot gevaar.

De Kapteyn zet de sloep uyt, en ontdekt een baay.

1691.

plaats gebonden was om te ankeren. Dewyl wy nu boven een rots / en maar op acht vadern waters waren / zoo moesten wy gedurig met het peyllood in de hand als op de wacht staan. Wy wierpen dan het Anker uyt op negen vadern waters / in een zagte en meest zandige grond / na dat men altoorens de sleep aan boord had doen komen / en bleven daar tot 's anderen daags / om dan een beter gelegentheit op te zoeken. Des volgenden daags / zijnde den 30 April, lieten wy in den vroege morgenstond het Anker ten tweedenmaale vallen in een goede zandachtige grond / alwaar wy genoegezaam gedekt lagen boor de Ooste en Zuyd-Ooste winden / welke daar de meeste en boornaamste Landwinden zijn.

Hoe zig dat
Eyland van
buyten op
doet.

Het Eyland deed zig van verre en van na-by ongemeen schoon op. De Kapteyn, die zeekerlijck reden moet gehad hebben waarom hy ons niet te Tristan, nog te Mascarenas Wilde aan Land zetten / en niets liever zag dan ons op het Eyland Rodrigue te laten / berheste alle dezselfs schoonheden en voordeelen hemel hoog. En in die daad / die uleuwe wereldje quam ons zeer aangenaam en lekker boor; maar wy zagen'er zoo veel Vogelen niet bliegen als op de Kusten van Tristan; nog wy kregen hier op deze Ree zulken geurigen reuk van allerhande Kruyen in onzen neus niet gelijk wy een maand te vooren uyt den Hof van Eden gewaar wierden. Ebenwel konden wy daar niet uyt besnyten dat'er geen bloemen, nog Vogelen op dat Eyland waren. Boor de rest quam het van buyten wel boor.

Eraaye gezigten.

Wy konden ons niet berzadigen in het bezigtigen van de kleyne Bergjes, waar uyt gemelde Eyland by-na meest bestaat / zoo overblodig waren dezelve met groote en schoone boomen dedekt. De beeken die wy'er van af zagen stroomen / stozten neder in de Valleyen, aan welkers vrygthaarheit men niet behoefde te twijffelen; en na datze zig dan hier of daar verspreyd hadden over een effen grond / (dien ik nog Bosch, nog vlakke zal noemen / om dat die twee over den rang zonden moeten twisten) quamen zy zig boor onze oogen in Zee werpen.

Sommige begonden te gedenken aan dat berugte Lignon en desselfs betoverende Soorden / 't welk zoo aangenaam opgedist woord in de Roman van den Heer Urle, maar onze geest sleygerde hooger / en hield zig bezig met gansch andere gedagten: wy roemden de berhogentheden der Goddelijke boozlenigheit / welke eerst had toegelaten dat wy in ons eygen Vaderland van onze goederen wierden beroofd / en naderhand ons op een wonderlijke wijze daar uytukte / dog eyndelijch onze tranen wilde afdoogen in het Aardsch Paradijs dat hy ons met den vinger aantwees / alwaar het alleen aan ons stond om rijk / by / en gelukkig te zyn / indien wy onder het bescmaden der bergankelijke rijckdommen / ons stille leven wilden

Wat gedagten onzen
Reyziger
daar over
maakt.

be-

besteeden om God te verheerlyken / en onze zielen te behouden.

Wy waren altemaal in deze zoete overdenkingen als weggevoerd / wanneer de sloep in 't water gezet / en in 't algemeen gebzaagd wierd / Wie dat nu aan Land wilde gaan? Wy dat woord rees een legelijc onzer booz den dag / schoon'er geen een gezond was. Alle mijne Reysbroeders stapten ober : maar toen ik zag dat de sloep byz vol was / haafte ik my niet al te zeer / en liet dezelve booz dier tijd varen. Dewyl ik nu ongelyk meer jaren had dan een van allen / zoo was ik ook bestendiger en minder uytgelaten ; en overfelpt zyns de van een ik weet niet wat booz onderreengemengde droefheyt en blijdschap / zoo bzagt ik het oberige van den dag in een diepe stilte booz.

Zy stappen aan Land, behalven onzen Auteur.

Tegen den avond quam de Kapteyn weder te rug / en vertelde my wonderlyke dingen ; maar ontrent veels sneed hy wat al te hoog op / gelyk ik daar van in 't vervolg des tijds volkoomen overtuygd wierd : want hy snoefde van Beesten en Vrugten die nooyt op dat Eyland gezien zijn. 't Is waar / en ik wil 't geerne bekennen / hy bzagt verscheide en alderhande slag van vette en zeer goede Vogels mee / van welke nieuwe en onbekende beestjes ik ook een aangename maaltijd deed. Des anderen daags dan (zynde den 1 May 1691) stapte ik mede naar Land toe / en ging mijne Metgezellen opzoeken.

De Kapteyn keert te rug, en geeft breed op.

DERDE HOOFTDEEL.

Wat namen gemelde Eyland al heeft, en op wat hoogte gelegen. Onzen Auteur slaat zig met de zijne ter neer. Hoe en waar zy hunne Hutten opregten. De Kapteyn berooft hen nog van twee mannen, ligt het anker en vertrekt. Begeven zig aan 't zayen en hoe dat uytvalt.

Dit Eyland, 't welk genoemd word Diego-Rodrigo, of Diego-Ruys, of ook wel Rodrigue, legt op de hoogte van negentien graden Zuyder bzyedte / en heeft omtrent twintig mijlen in de rondte. Desselfs lengte (strekende meest Oost en West) en verderen toestand is net zoo als men 't in de boozste Kaart afgemaald ziet.

Verscheide namen van dat Eyland.

Wy sloegen ons zelven ter neer naar de Zeebant / in 't Noord-Noord-Westen, in een schoone Valeye, digt by een groote Beek met goed helder water. Wy hadden aldoorens het gausche Eyland boozgekrupst ; dog kozen deze plek boven alle de anderen uyt ; te

waar zy zig neer slaan.

meer /

1691.

Waarom on-
zen Auteur
honne hut-
ten zo net
heeft afge-
teekend.

meer / om dat de Goddelyke Voorzienigheyt ons aldaar 't eerst als by de hand geleyd had toen wy ontscheepten.

Ik heb altijd bespuurd / dat wanneer ik met deze of geene per-
soonen van al onze ondernemingen spreek / dezelve altoos begeerig
zijn geweest te mogen weten / op wat wijze wy dog onze hutten of
woonsteden aangelejd hebben. Dit is de reden waarom ik ze zoo
onderseheydentlijk in de groote Kaart heb afgebeeld ; te meer / om
dat ik dooz onderbindinge weet / en dikwils bemerkte heb / dat wan-
neer men op die wijze de afbeeldinge van de een of de andere plaats
in 't geheugen geprent heeft / men als dan ook meer werk maakt
van de zaken die'er voorgevallen zijn.

Oetwyl het dan / opmerkende en waarde Lezer / zonder twyffel
ook utwe begeerte zal zijn / zoo staat utwe ooggen eens op de Kaart
die gy pag. 1. geplaatst ziet ; maar tusschen beyde verzoekt ik dat
mijne onbequaamheyt dooz de bingeren gezien werde / want ik ben
geen meester in de Teekenkonst. Ik lever op het geene ik heb / en
kan u niets anders nog beters geven. En gelijk ik de voorgebal-
lene zaken onvolmaakte verhaal / zoo kan ik ze ook niet dan onvol-
maakte in deze kleyne afteekening vertoonen : dog ik hoop ebentwel
niet dat de gebrekkigheyt zoo groot zal zijn / dat het by den Lezer niet
gemakelijc en zonder eenige moeyte verbild en opgemaakt soude kon-
nen worden.

De Rivier
beschreven.

Het kleyne Rivierteje dat men daar ziet / heeft zijn oorspronk on-
trent in het midden van 't Eyland : en maakt / bier of vyfsduizent
tredeu boven onze hutten , dooz het slozten van den eenen berg op
den anderen / vershepde aangename Cascades of waterballen /
die altezamen regt bequaam zouden zijn om een Tuyn van den een
nen of den anderen Prins te verestren. Een tijde van groote hitte
en droogte ontfangt het weynig water upt zijn Fonteyn of Wel ;
maar de Zee speelt 'er met wassend water in op / tot aande plaats
toe daar de grond begint te ryzen. Dat plekje / 't welk aan de
linkerzijde / naar de mond van de Rivier toe / niet stijges getee-
kend staat / is laag land / en loept met de bloed gestadig onder :
ook is het Eyland aan die kant in 't algemeen watlager / en staat
zelfs onder wann'er'er maar een zwaren sloztregeu valt.

De hut van
Pieter Tho-
masz.

Pieter Thomasz. een van onze Stuurlieden , (waar van ik in 't
vervolg iets zal zeggen) wilde het kleyne Eylandje , dat de Beek
uptlevert / gaan bewoonen / weshalven hy daar ter plaatze zijn
woonhut / beneffens een kleyne Tuynje maakte / en ter wederzij-
den ober de Rivier een Bruggetje sloeg. Hy was een bynaaf en god-
aardig jongeling. Wanneer het mi of van eens gebeurde dat het
stuhje land onder liep / nam hy zijn toeblygt zoo lang naar een
boom / en woonde daar in : 't welk my nog deed gedenken aan den
roemruchten Dors Karel den Tweeden ; die de blucht nam in de
be-

beruchte eyke van Boscobel* welker overblijffelen tot op dezen huy-
digen dag nog in groote achttinge worden gehouden. Maar in
plaats dat deze Koning niet een woord dorst kiffen / of dat hy ten
minsten altijd zeer zachtes met Kapteyn Carelefs †, die zijn derige-
noot in dat geval was / moest spreken / zoo speelde Meester Pieter
eens op zijn snijpje / of hy zong een deuntje / of hy hield een praatje
met zijn goede vrienden. Hy was de eenigste onder 't gansche ge-
zelschap die Tabac rookte; ('t was ook een Zeeman:;) en toen hy
geen Tabac meer had / smookte hy bladeren van boomen.

De Kabanes naast aan dat Eylandje, aande regter hand als men
na de Zee wil gaan / en met No. 2 geteckend / was de verblijf-
plaats van Jan de la Haye. Hy was een Zilverfink van zijn hand-
werk / en had een smisse of oventje toegesield / weshalven hy zijn
huys wat grooter moest maken dan de anderen. 't Zy dat Jan
werkte of dat hy ging wandelen / hy zong altijd Psalmen.

Die van Jan
de la Haye.

Deze wooningjes waren / de eene meer en de andere minder / al
na dat het yder Bouwheer goed vond / tusschen de tien en vijftien
voeten in 't vierkant. De takken der boomen / (te weten van den
Latanier) berstrekten voor muurwerk / en met derzelver groote bla-
den dekten men het dak. De stippeltjes die men buyten-om ziet / be-
tekenen de heyningen daar de Tuynjes mede afgeschooten waren.
De poozen zijn desgelijx kennelijk. Men kan uit deze afteekening
ten naasten by wel gissen hoe veer onze Hofsteeden van elkanderen
afgelegen hebben.

Hoe groot
deze hutten
waren, en
waar van ge-
maakt.

Digt by de wooning van onzen goeden Jan de la Haye, aan de
zelfde zijde van de Beek, vlak aan de waterkant / stond het Stad-
huys, of om beter te zeggen / de vergaderplaats der Republijk,
alwaar men meest en wel voornamelyk delibereerde, en in over-
weeging nam zaken die de Keuken betreffen. Dit gebouw was
ontrent eens zoo groot als de anderen / Robert Anselmi sloop'er in.
Hier maakte men de kost wel gereed; maar wy gingen altijd eten
onder een grooten en dikke boom / die op de kant van de Beek,
ter zijden de pooz van dat eben genoemde Huys, met No. 9. getee-
kend staat. Deze boom maakte een dikke schaduwe boven ons
hoofd / en dekten ons in dat Land voor de vinnige stralen der Sonne.
Het was ook in de harde stam van dezen boom dat wy een sooz
van een Nis hakten / om eenige gedagtenissen en Gedenktreenen
in over te laten.

Het Stadhuys
of vergader-
plaats.

Van de andere kant van 't water / regt tegen over 't Gemeen-
lands-

* Boscobel is te zeggen schoon Bos; en berucht, om dat Karel
de II. na de slag van Worcester derwaarts de vlugt nam.

† Carelefs is een Engels woord, en betekent, los, zorgeloos: maar
de Koning vond goed den naam Carelefs te veranderen in die
van Carlos.

1691.

Gemeen-
lands-tuyn.

landshuys, was ook 's Gemeenlandstuyt, beslaande ontrent vijftig voeten in 't diekiant; en de palissaden of heyningen die'er een mans lengte hoog rondom stonden / waren al zoo dicht / dat'er de kleinste Schildpad zelfs niet dooz kost: want om diergelijke redenen was het / gelijk men wel denken kan / dat wy onze Tuynen sluyten moesten.

Hut van on-
zen schrijver.

Maac laat ons oer de byzige weder te rug keeren / en bekijken de hut eens van Francois Leguat, Schryver van dit verhaal / geteekent met No. 5. Deze legt tusschen twee perken, tegen eenen grooten boom / die gemelde hut met eene dekt van de Zeekant. Gezypde boom dyaagt zeker vrucht die zeer wel met de Oliven overeen komt; en de Papegayen eeten uytneemende geene desselfs nooten.

Van de la
Cafe.

Wat lager / dog byzigtig aan de waterkant / was het Logement van Mr. de la Cafe, geteekent No. 6. Dit aardig hereltje / 't welk zig tegenwoozdig in America bevind / had als Officier gedient onder de Brandenburgers, en dooz onderbindinge al geleerd / wat het was onder tenten te vernachten. Hy had goede gesien oer ber zig; was geestig; dooz en dooz eerlijk; overzaagt / en zeer verstandig.

Van Testard.

Man de andere kant / tusschen 't Eylandje en den gemeenen Hof, had de goede Mr. Testard, van wiensz doebigen toestand wy seker iets zeggen zullen / zijn Tabernakel gebouwd / zynde No. 7. Hy was een deftig man / die ik zeer beklaagd heb.

Van Be***le
en Boyer.

Be***le en Boyer hadden hunne Inapzakiken by makhande een geleerd / en hun Domicilium opgerecht een stukweegs van de Beek, byzigtig naar de Zeekant. Het afbeeldzel van den goeden Ifac Boyer zal men zien in zijn Grafschrift. Ik moet hier alleenlijk maar booz af zeggen / Dat deze dierbare meedegenoot van onze eerste ondernemingen / zijne beenderen op Rodrigue gelaten heeft. En dewijl ik van een legelyk in 't byzonder iets nopens hunne hoedanigheden gezegt hebbe / zoo zal ik van Monsr. Be***le (dooz Gods goedheyt op dezen huydigen dag nog in goede gezondeheyt zynde) dit volgende daac nog by voegen; Dat wy hem altemaal lief hadden / om zijne goede bequaamheden daar hy merde verkeerd was. Ik bespeurde niet vermaak in dezen jongeling (want hy was nog maar twintig jaren oud) dat hy een schoon verstand had / beleefd / en te gelijk zachtzinnig en blug was. Zijne Studien, die hy booz dezen by der hand gehad had / hadden hem cenig licht mede gedeelt dat niemand bezat. Hy was altijd eben vroolijk / altijd even gedienstig / en had het zachteste hameur van de Wereld. Ja aan zijn schynder vernuft / en zijne gaauwicheyt zijn wy het toestellen van dat Scheepje verschuld / waar van wy in 't vervolg spreken moeren; als mede het maken van de kleine hoedjes op dat

Rot-

Rorzen-Eyland, die ons in 't midden van de grootste verduykinge/
zulk een verquikking toebagten.

Eyndelijk zal ik hier in het voozby gaan nog in aannemlinge
brenzen / dat al deze vrienden / daar ik van gesproken heb (behal-
ven P. Thomasz. en R. Anselin, die maar van een geringe afkomst
waren) Europa niet uyt armoede hadden verlaten / nog uyt wan-
hoop zig naar woeste Eylanden behoesden te begeben / als niet weten-
de waar zy hunne voeten in de Wereld zonden nederzetten; 't wa-
ren altemaal luden van goeden huyze / en hoozzen van midde-
len. Maar dewyl deze Colonie of volkplanting van den Marquis
du Quêne veel gernechts maachte / en zy nog song / gezond / en lichte-
hartig waren / zonder aan vyon of hinderen / of eenig beroep vast
te zyn / kreegen zy lust om deze Keyze mede aan te vangen.

Ik heb my ingebeeld / opmerkienden Lezer / dat gy het verbolg
van onze onderneeminge en wonderlijke geballen / beter en met meer
vermaak zoudt begrijpen / wanneer ik u voozaf een bevatting deed
hebben van de plaats en de personen daar van gesproken word.

Gy ziet dan in deze onze kleine Stad / de boomen als gezayd
gins en herwaarts verstrooyd staan; maar deze zyn het obersehoft
van een veel grooter getal / 't welk wy goed dagten te verduimen.
Zulx viel ons gemaklyk te doen / omdat de grond zeer ligt is / en
de wortels zig zonder moeyte lieten uyttrekken. Men lacht mis-
sehien al / om dat ik zeg kleine Stad / maar wat is dat wydbre-
roemde Roomen in den beginne geweest. Over hondert jaren zoude
men / met behulp van vyzouwen / ter plaatze daar nu de zeven hut-
ten staan / zeven Parochien konnen geteld hebben.

Wy nu met het opmaken van deze woonhutten gedaan hebhende /
ligte de Kapteyn, die veertien dagen op de Ree gelegen had het An-
ker / na dat hy het grootste gedeelte van 't geene t'onzer onderhout
was mede gegeven / ontscheept / en zyn Schip met noodige verber-
selingen hoozzen hadde. Wy gaven hem vzielen mede naar Hol-
land, waar in zyn lof naar verdienste wierd opgebyzeld: maar hy
was zoo gek niet van ze te bestellen / gelyk wy naderhand gewaart
zjn geworden / en ook wel dachten.

Dit navolgende was het dat hy ons liet:

Beschuyt; Snaphaanen en ander geweer; kruyd en lood: aller-
hande gereedschap, zoo om het land te bouwen / als om hutten te
maken; te weten / zagen, bylen, spijkers, hamers, en beytels;
hoozts keukengereedschap, tot zelfs handmeulens en een spit toe;
desgeleyx ly-waat, netten om te vissen: in een woord / alles, be-
halven Medicinale-kruyen; een geringe zaak / 't welk / als ik de
waarheyt zeggen zal / meer onze eygene achteleosheyt / dan de quaad-
aardigheyt van den Kapteyn te wijten was / dat wy'er niet van
hoozzen waren: vooz de rest had elk zyn eygen kleren / en nog wat
bpyzonderen voozraad.

Van wat staat
deze Reysge-
noten waren.

Waarom dit
Eyland een
Stad ge-
noemd.

De Schipper
ventrekt.

Wat hy van
land laet.

1691.

De Kapteyn
berooft hen
nog van twee
maats.

Pieter Thomasz. waat van ik hier boven gesproken heb / had met de Kapteyn geschil gehad en overhoop gelegen: of hy nu vreesde dat de Kapteyn hem zulx in de weerom-reys vergelden mogte; alschang / hy was niet graag om met hem rugwaarts te keeren / en wilde liever by ons op het Eyland blyben. Dit zoude de schade die wy by het Eyland Mascarenas, met het verliesen van een onzer makkers, geleden hadden / heel fraap vergoed hebben: maar de Kapteyn quam / zoo als hy op het punt stond van te vertrekken / aan land / en beroofde ons van twee onzer Metgezellen / namentlijk / Jan André Guiguer, en Pierrrot, zoo dat wy maar met ons achten op dat Eyland overbleven.

Zy gaan 't
Eyland rond,
en waarom

Wanneer het Schip nu betrokken was / en een legelyk onzer zig van de gelede ne ongemakken hersteld voelde / gingen wy het Eyland rond / om te zien / gelijk ik reeds gezegt heb / of er nog beter plaats was / dan die wy in bezettinge hadden genoomen / maar wy vonden het over al eben-eens: ja alsehoon wy meer dan twintig effene plekken zagen / en immers zoo gemakkelijk als de onze / zoo kondanze dog in schoonheyt en deugdzaam grond tegen de onze niet ophalen; weshalven wy beslooten by de eerste verlesinge te blyben.

Beginnen te
zaayen, en
hoe dat op-
neemt.

Zoo dja als'er zoo veel aarde omgespit en gezuypert was als wy tot den grooten Hof nodig hadden / wierpen wy van al onze zaden van elk wat in den grond. Wy waren van alles en allerley soort wel voorzien; maar de zaden die wy uit Holland hadden medegenomen / waren altemaal door de Zeelucht bedurben / om dat men vergeten had dezelve in glaze vlesfen te doen / en toe te zeegelen: de andere hadden wy aan de Kaap de goede Hoop gekreegen. Daar quamen maar vijf hozntjes van de gemeene Meloenen, en ook zoo veel van de Water-meloenen op: dyle van de andivie; dyle van de terwe, dyle van de aartjefokken, dyle van de porceleyn, dyle van de radijsten, dyle van het Mosterkruyd, dyle van de Anjelieren, en dyle van de klaver. De Anjelieren schooten wel op / maar hrengen geen blom, en vergingen eyndelyk. Met de radijsten ging het eben eens; de wormen haddenze al vernield eerze eetbaar waren. De Aard-meloenen (omze te onderscheiden van de Water-meloenen) quamen by-na zonder moepte / ongemeen groot / en zeer aangenaam van smaak in oberbloed voor den dag: ik geloof niet datze eens schoonder gebonden worden. Ja wy hebben nog daar-en-boven onderbonden dezelve van zoodanigen aart te zijn / datze noopt iemand qualijk behommen / alsehoon hy'er te veel van eet / of zig wat in te buypen gaat.

Wy gebuypten ze in allerhande saucen, en vondenze altoos wonderlyk goed. Men kranze het gansche jaar door hebben: maar wy bespreurden ebentwel dat de gene die des winters (dat is / den tyd wan-

wanneer het minder heet is / zijnde de maanden Juny en July) voort^{er} koomen / beter zijn dan de andere. Wy meenden in 't eerst datze / eben als in Vrankrijk, wat veel Zon moesten hebben; maar wy bespeurden wel haast datze beter onder de boommen tierden; waar wy men heel ligt beslypten kan dat de lucht en de aarde hier anders moet zijn.

Onder de vijf planten van de Water-meloenen was tweederley Deugt der Meloenen. slag / roode en witte; maar de eerste waren de beste. Zy hadden een groene schil / en waren van binnen rood. Zy zijn zeer verfrissende / en doen iemand alzoo min quaad als de andere: ook zeer soppig / zoo dat men niet behoeft te drinken als men 'er van eet. Wy hebben 'er gebonden die zoo groot waren, dat wy niet ons achten geen een hond en op eeten.

Deze verschepte soorten van Meloenen komen / gelijk ik gezeyd heb / zonder moeyte op / en zetten in overbloed voort. Toen wy naderhand de grond / daar wy de Meloenen meenden te zaayen / met wat zand begonden te mengen / wies dat goed by uytneemende heyt weelig / en namen een gansch andere en veel geuriger smaak aan.

De Aarijesokken beloofden in 't eerst veel / en wiesse nyder dag dat men het zien kon / maar bragten daar na evenwel niet anders dan een slepne ondengende blycht voort. 't Is wel waar / dat wy juist niet volkoomen verzekerd waren dat het 't regte Aarijesokke-zaad was / schoon het in alles / gelijk ook de plant / de zelfde gedaante had: want wy hadden 't mede genoomen van de Kaap zonder te weten wat het egyptisch was. Wy geblykten alle middelen om de ribben wit te maken / maar te vergeefs / alshoon wy wel wisten op wat wyze men 'er mee te werk moest gaan.

Het wilde ook niet lukken wat wy deden ontrent de andivie; zy schoot ongemeen wel op / immers zoo wel als de Porceleyn en het Mostert-kruyt; maar hoe wy het aanleyden / de bitterheyt konden wy geen meester worden. Van de drie ophomende Weytkorreltjes bleven 'er / niet-tegenstaande onze groote bodzorge / ook twee in de loop; en van het derde quamen meer als tweehondert uytspuyt-zeltjes booz den dag / invoegen wy in groote verwagting leefden: maar de blycht ontaarde / en bragt eyndelikh niet anders dan een soort van onkruid voort / 't welk ons / gelijk men wel denken kan / heel verslagen maakte / om dat wy ons vercoofd zagen van het aangename brood.

Alshoon nu dit koozn in onkruid veranderde / zoo behoeft men daarom niet te denken dat het altijd zoo wezen soude / te meer / om dat men zulx dikwils ziet gebenten in Europa. Indien onze jon-ge luyden zoo voorzigtig met het koozn te werk hadden gegaan als met de andere zaden / en dat ze het niet altemaal 't effens op eenen dag / en in een en de zelve grond geworpen / maar een gedeelte booz

Reden
daar van.

andere aarde en byzondere Saisoenen bewaard hadden / wy zouden misfchieten een goeden Oogft gehad / en ontrent allerhande toebal-
len beter erbarenthept gekregen hebben.

VIERDE HOOFTDEEL.

Nader befchryvinge van het Eyland *Diego-Ruys*, of *Rodrigue*. Deffelfs gezonde Lucht; Bergen; Bee-
ken; Valeyen; kostelyk geboomte; en voornament-
lyk van den Palmboom, en den Latanier, en hoe
men den Wyn daar uyt tapt. De Paretuvier of Kasta.
De ftinkert. De Porceleyn, enz.

Rodrigue heeft een uitneemende zuivere en gezonde lucht. Een
krachtig bewijs daar van is / dat in den tyd van de twee jaren/
die wy'er huys gehouden hebben / niemand van ons oolt ziek is
geweest / niet-tegenftaande het groot onderscheyd van Climaat en
voedsel. Die 'er quam te sterben zoo als wy bezig waren met te
vertrekken (waar van ik hier na breeder fpreken zal) wierd alleen-
lyk overballen van zware ongemakken.

Waarom de
hitte wel te
verdragen is.

De lucht is vzoonlyk en helder / en de zomerhitte zeer wel te ber-
dragen / om dat 'er yder morgen / precijs ten acht uren / een Noord-
Ooft, of Noord-West Windje komt over waayen / dat de lucht heel
aangenaam doet zyn / en in het heetste Saisoen zoodanig tempert /
dat het gansche jaar niet anders is als een Lente / en een gedurige
Herft, en geene van die tyden den naam van Winter dragen kon-
nen / ja men kan het gansche jaar door hapen. De nachten bren-
gen den mensch op een zoete en aangename wyze weder op zyn siel.
Het regent 'er zeer zelden: althans wy hebben daar geen ander re-
gen vernoomen dan in de vier of vyf weken na den Orkaan; dat
is / in de maanden van Januarius, of Februarius. Een uur na
den regen kan men wederom gaan wandelen als vooren. Den
douw, die 'er gemeentlyk overbloedig valt / en zelden ontbreekt /
verbult het gebrck van den regen. Den Donder, die doorgaans
in Europa, en in andere hoeken van de wereld / zwaar en verfhrik-
kelyk is / geloof ik niet dat men op dit Eyland ooyt gehoord
heeft.

Vermakelyk-
heyt van 't
Eyland, waar
in bestaat.

Het gansche Eyland is niet anders / gelijk ik gezegt heb / dan
een bundel van vermakelyke bergjes / altemaal gedekt met onge-
meene schoone boomen / welker altoosdurende groente zeer aantlokke-
lyk

lijkt is. Deze boomen nu strengelen zig op een aangename wijze dooz malkanderen / zoo dat ze op sommige plaatzen uyt de natuure heele fraaye Allees of Lanen verschaffen / die niet alleen bequaam zijn om den Wandelaar booz de stralen van de Zon te dekken / maar te gelijk ook een schoon verschieft uyttebeten / zoo dat men dikwils tusschen der zelver stammen en takken heen / de golven van de bulderende Zee op en neer ziet dobberen.

Van den voet nu van deze bergjes vind men Valeyen van de schoonste aarde die 'er in de wereld is. Dit zal te ligter toegestaan worden / wanneer men overweegt dat deze grond meest bestaat en als doozspekt is van vertrotte boomen: want wanneer gezeide boomen vergaan zijn / en wederom tot haar eerste Wezen keeren / zoo spoelt al dat vermolmsel dooz den regen van de heubelen af tot beneden op de blakke grond: en deze aarde nu op die wijze los en ligt geworden zijnde / brengt by-na zonder moepte vrugten boozt / en heeft overbloed van voedzame sappen.

Valeyen zijn vringbaar en waarom.

De Valeyen zijn overdekt met Palm-, Latanie-, Ebben-, en veel meer andere Boomen, welkers takken en bladeren / ten opzichte hunner schoonheit / niet behoeven te wyken booz het beste geboomte in Europa. En in de laagstens dezer Valeyen vind men doozgaans Beekjes met springend fonteyn water / welkers oozspringen meest omtrent midden in 't Eyland seggen. Deze aangename Beekjes doozgen noopt op: derhalven zou het zeer gemakkelijk zijn de stroomtjes te verleggen / om alzo het kleyn landje op een evenmatige wijze te bevochtigen. Wat is het jammer / dat een Eylandje, in alle deelen eben legher / van geen gebruik is booz de inwoonders der Aarde. Ik heb van deze Beekjes te meer willen spreken / om dat 'er onnoemelyk veel Eylanden zijn daar ze gansch niet gebonden worden; en om dat het te verwonderen is dat men'er hier zoo veel / en altemaal zoo wel verdeelt vind.

Kostelyk geboomte.

Behalven deze Beek daar ik reeds van gesprooken heb / en wy onze Hurten by nedergeflagten hadden / zijn 'er nog veele andere / die / nederstortende van het opperste der rotzen / aangename Cascades of watervallen uytleveren. Ik heb geteld dat ene Beek zeven Bassins of Kommen, en zeven Watervallen heeft gemaakt.

Aangename Cascades.

In die wateren onthoudt zig zeer veel Paling, waar van sommige ge by uytneementheyt dik / maar booz de rest altemaal zeer goed van smaak zijn. Wy hebben 'er gehad die zoo monstreus waren / dat men (ik durft kwalijk zeggen) met zijn tweeën moest komen om 'er een weg te dragen. Zy laten zig zeer gemaklyk vangen: want nauwelx is den angel in 't water of zy byten. Het is daar op de meeste plaatzen niet al te diep: en dewyl het water zeer klaar is / ziet men die dslke Alen heel langzaam langs de grond heen sloopen / zoo dat iemand ze wel kan harpoeneren als hy wil. Wy hebbenze meenig-

Zeldzame palingen.

meensigmaal wel met Gausenhagel geschooten en gebood.

De Valeyen, waar van ik reeds gesprooken heb / en die van de-
ze kleyne Riviertjes besproeld en vrugtbaar gemaakt worden / strek-
ken zig van langzamerhand / zonder dat men het by-na niet /
al breeder en breeder naar de Zeekant opt; zoo dat hoe nader aan
de Zee / hoe grooter dat ze sijn / en dikwils zoo gelijk / dat men
plaatzen vind die meer dan tweeduyzent treden in de lengte en breed-
te genoegzaam waterpas leggen. Dit sijn die kleyne bakken / wel-
kers grond een minsten acht of tien voeten diep onberbeterlyk goed
is: daar groeyen om slyd die hooge en regt opgaande boomen /
waar onder men zig al wandelen kan verlustigen / en welkers scha-
duwe op den volken middag zulke eene zoete en heilsame verquikkin-
ge meede deelt / dat 'er de dooden levendig van zouden worden.

De breede en bosachtige bergkruynen, altemaal van eene hoogte/
bereeninge zig met elkanderen / en sijn als zoo veele verhemelzels
en zonnenschurzels, makende elk om 't eerst een oberdekte gale-
ry van altoosduurende groente op / die ter wederzijden met pijlaren
opt de natuur onderschraagd en gebodt / genoegzaam te kennen ge-
ven dat het een Goddelijk gebouw is.

Wat gebruyk
de boomen
al hebben.

Maar het alteraanmerkenswaardigste hier omtrent is / dat de
boomen van dit Eylandje niet minder nut en noodig sijn / dan be-
quaam om de oogten en den geest te vermaken: want behalven dat
de verscheypene soorten van Palmboomen en Lataniers als treffes-
lijkste voorbeelden kunnen aangemerkt worden van menschen / die
geloven en betrachten het geene de Apostel Paulus zegt / zoo is
ook de vrucht nog uytnemende goed: en het say dat zonder het een
of 't ander behulp opt de stammen voortkomt / is een zeer aan-
genaam en gezond vocht. Sommige van de bladen sijn ook zeer goed
om te eeten; andere wederom sijn als Linnen of gewebene zijde:
en dat zeldzaam geboomte word in overbloed aldaar gebonden.
Maar misseken zal de Lezer willen dat ik zulke wat nader ver-
klaare.

Ik ben niet van zins een wijdstig verhaal te doen van den
Palmboom en den Latanier; een onepndig getal hebben zulke genoeg
voor my gedaan; behalven dat ik 'er meer als dertigker slag ken.
Ook zal ik niet te langwylig nog al te nauweurlyg sijn in het beschry-
ven van deze daer ik nu van spreek; ik zal 'er alleenlyk maar een
korte sehetz van opgeven voor de gene die dit slag van boomen gansch
niet kennen.

Beschrijving
van den
Palmboom.

Onze Palmboomen sijn gemeenlyk dertig of veertig voeten hoog;
hebben een regtopgaande stam; geen bladen; en sijn gedekt met
ik weet niet wat voor een slag van spitstoeloopende schulpen / wel-
kers punten een wepnig verheven sijn. De andere hebben by-na
een effene bast. Opt het bovenste van de stam nu spruyten die palm-
takjes /

takjes / zoo als een iegelijk wel heeft uptgefebildert gezien / die rondom neerhangen / en wel naar een Bouket of Vederbos gelijken. Onder aan deze takken / of laat ik liever zeggen / aan de stam ter plaatze daar deze takken uptspuyten / groeyen lange troffen / welkers byugten groen / en van grootte en fatsoen als een hoender-ey zijn / en bekend onder den naam van Dadels.

In 't midden nu van dien Bouket of Vederbos, reyt op de punt van de stam / staat de zoo genaamde Kool, en wyrd niet gezien / om dat de takken in 't rond wat hooger uptsteeken. Deze bestaat ganschelyk upt kleyne teere blaadjes / die zeer dicht in malkanderen zitten / en aldus vereenigd / net de gedaante van een Sluytkool uptleveren; zijnde aan eenen grooten boom omtrent twee voeten lang / en eben dik als de stam. De buprenste bladen zijn wit / zagt / handelbaar en sterk. Men kanze gebuyken in plaats van welbereyde gepebelletjes / booz linnen / booz satijn / booz slaaplakens / booz serbetten / in 't kost / over-al booz. De binnenste bladen die na 't hart toe schieten / zijn teer en byos. Kantw zijn ze goed om te eten / en hebben een nootachtige smaak. Wy maakten'er somtijds aardige kost van / en stoofdenze met het vet en de Leber van onze Land-Schildpadden. Wy deden ze ook wel in onze andere portragie.

Laat ons nu overgaan tot den NeAr van het Epland Rodrige. Dooz gansch Indien wyrd dezelve genaamd Palm-wijn. Op tweederlepe wijze wisten wy'er het sap upt te halen. In de stam van den boom / omtrent een mans lengte hoog / maakten wy een gat daar men rijkelijk twee vingers in stecken kon / en hingen'er een pot / of iet anders onder / dewelke in een korten tyd vol dzoop van dat kostelijke nat. Anderzins hoolden wy de op de stam staande Kool maar upt / en maakten een kuyt boven in den kop; en dan hadden wy niet anders te doen als twee of drie maal daags te gaan en scheppen die kostelijke wijn upt die nieuw gegraben put. De wijn upt de stam / en die upt den kop / waren na mijn zin eben goed.

Judien nu iemand de boomen zoude willen sparen / (want wy verschoondense gansch niet) die moest zig van de eerste wyze en niet van de tweede bedienen: want wanneer die put omtrent een Maand lang dat bocht opgegeven heeft / zoo verdozt de Kool, en de boom neemt ook dagelijks af en sterft. Nog gaat de boom gauwer te niet als men'er de Kool geheel afneemt; want zoo dya als hy zonder hoost en hersenen is / sterft hy zeer schielijk.

De boom nu / in tegendeel / bergaat niet wanneer hy alleenlijk waat in de zyde gestooken wyrd / om dat de wond niet al te diep gaat; dog dit is'er weer van / dan geest hy maar vier dagen lang nat: en na dien tyd moet men den gequetsen boom weder aassen laten halen / om nienwe kragten te krijgen. Ik weet niet hoe het daar mede op andere plaatzen gelegen is; maar 't gene ik hier

Hoc men
het nat daar
upt krygt.

1691.

zeg / heb ik doozen dagelijksze onderbindinge van twee jaren lang. De schors of bast dezer boomen is ongemeen hard / en ter dikte omtrent van een duym / dog het binnenst is zeer sponsachtig en week. Indien men de opening / om wijn te tappen / al te groot maakte / zou hou het te duchten wezen / dat dien verzwakten boom dooz de jaarlijksze Orkaan zig op die gequetsste plaats heel ligt begeeven zoude.

De Latanier,

De Latanier is een soort van Palm-boom, en word ook van de Hobeniers onder dezelve geteld. De Latanier hier ter plaatze heeft een regte stam / die zig eben eens vertoont als of dezelve upt ringen van gelijke breedte bestond / zonder dat'er een spits-toeloopende schelpachtige schors omheen zit / gelijk die van den Palm boom, daar wy zoo eben van gesprooken hebben. Hoben aan 't end van de stam is desgelijx een Kool of Knobbel, zeer wel opheten hoornende met die gene / van welke ik hier boven een beschrijvinge heb gedaan. In plaats nu dar'er eben onder de Knobbel van den Palm-boom takken voortkomen / zoo spuyten upt den Latanier uptreimende grote bladen / welkers steelen zes of zeven voeten lang zijn. De bladen zijn zeer dik en sterk / hebbende de gedaante van een open waaper. De ribben steelen buyten upt / en loopen heel puntig toe.

heeft ongemeene bladen, en waar die al goed toe zijn.

Ik heb van dat slag van bladen gezien die agt voeten breed waren / welshalven zy ons heel wel te pas quamen om onze Woonhuizen te dekken. Wy sneedenze aan rlemen en maakten'er hoeden van om ons booz de zon te dekken. De steelen zijn hol / omtrent viervingeren breed / een duym dik / en ter zyden rondagtig. Wter aan den boom zijnze vyfzieder / en omvagen / in de gedaante van een platte schulp / rijkelijx de halve stam. Dat platte en holle gedoekte is omtrent een voet breed / en heeft de dikte wel van een schild: wy maakten'er schotelz / tafelboorden / en leepels van. De eerste bast der steelen gebuikten wy in plaats van touw / en de tweede verstrekte ons booz garen / welker dzaden niet alleen bequaam waren om meede te naapen / maar men zou'er zelfs weck van hebben konnen maaken / indienze wel waren toebereyd.

Derzelver zep, en

Wy vonden geen onderschept / ten opzichte van de smaak / rufschene de wijn van den Palm-boom, en die van de Latanier. Dat lekkerere nat heeft by-na een kleur als wey, en onder desselvs zoetigheyt steekt iets ongemeens dooz / indien ik van een ander mans smaak volgens de mijne mag oordeelen. Hoe nieuwer dat vocht is / hoe aangenameer. Na den derden of vierden dag begint het zuer te worden / en op den zebenden of agtsten dag is het zoo prikkelende en zoo wozang / zonder nochtang van kleur te veranderen / als de allerscherpste Wijn-azijn.

Dadels.

De Dadels van den Latanier zijn veel grober en zwaarder dan die van den Palm-boom. Dewyl wy nu overbloed van beetere dingen hadden / als vlees, visch, vruchten, enz. zoo lieten wy de-

ze Dadels over vooz de Schildpadden en het Gevogelte, byzonder vooz de Solitaires, waar van wy hier na spreken zullen.

1691.

Handen de Kool of Knobbel van den Latanier, na begeden toe/ en tusschen de stelen der gzoote bladen / groept een zeeher soozt van Caroen, houdende wat naar de kant van een Citroen-kleur; dooz gansch Indien bekend onder den naam van Capoc. Wy maakten 'er heere schoone matrassen van. Dooz de rest kan het ook gesponnen/ en zoo wel als het gemeen Caroen, over al toe gebruikt worden. Wy zouden misshien onze gedagten wel hebben laten gaan om met doe tijd van deze Capoc zoo wel als van de zinnachtige bezeltjes der Latanier-bladen, stoffen te weeven; dog wy waren nog wel boozzen van linen; en de lucht was in 't algemeen zoo zoet en aangenaam / dat wy onze kleederen weynig gebruikten. Maar groot geluk dat wyze zoo gespaard hadden. Wat quamenze ons wel te pas / wanneer wy dooz de nieuwe verbolging van * God

Katoen dat om de kool van de Latanier wast.

* Diodati

gegeven (waar van wy te zijner tijd zullen spreken) op dien rampzaligen rots / werwaerts die Booswicht ons bande / vooz de uiterste rampen en de allererbarmelijste onheylen en ellenden wierden bloot gesteld.

Ander geboomte.

Op dit Eyland zijn nog verschepte andere boomen met tamelijk goede vruchten. Die een soozt van peper dzagen / gelijken wel het meest na een middelmatigen Pruym-boom, maar het blad is by na als die van een Jasmyn. Zy dzagen humane vruchten in klepne Bouketten of Bundeltjes. Wy gebruiktenze veel in onzen Saucen.

Planten Kokos-nooten.

Dewijl nu de Zee ons verschepte Kokos-nooten had meede geveeld / waar van de spijtses al begonden vooz den dag te koomen / plantten wy weynig Maanden na onze aankomst aldaar / eenige van die vruchten / en op ons vertrek warenze al ruym vier voeten hoog.

Hoe zy'er aanquamen.

Ik gebe den Lezer eens in bedenkinge / hoe dog deze Kokosen, die dikwils vijf of zes pond wegen / op de Kusten van 't Eyland Kordrige konnen gewoopen worden zonder bedorven te zijn / daar ze ten minsten zestig of zeventig mylen ver dooz de Zee moeten koomen drijven: want wy stelden vooz vast / datze van 't Eyland Sic. Brande quamen / leggende in den Wind / en ten Noord-Westen van ons af / en wel ten minsten zoo veel als ik daar even bepaald heb.

Gedagten van den Auteur diesaangaende.

De Zee dedde ons niets mee als van die kant / waar nyt men met reden kan beschuyten dat'er stroomen zijn die dooz tordoen van Wind en Op / veel moeten helpen tot het aan strand werpen van allerhande dingen. Het zoude wel konnen wezen dat d'eene / of d'andere hoos, ten tijde van den Orkaan, deze vruchten van het Eyland Sic. Brande opgetrokken / een stukweegs ver in Zee gesmeeten / en verbolgens dooz den bloed en de stroomen op gezeyde strand gedreeben heeft.

Zeldzamen
boom.

Op het Eiland Rodrigue word ook een ongemeenen schoonen boom gevonden / welkers takken zig in 't rond verspreyden / en zoo digt is / dat'er de Zon met zijn stralen niet dooz booren kan. Men vind'er die zoo groot zijn / dat dziehondert menschen met desselfs schaduwce konnen bedekt worden.

De reden waarom dezen boom zig zoo bet verspreyd / is / om dat'er ypt de gzoote takken eenige kleynere doozspruyten die van nature naar onlaag wassen / en daar na grond rakende / wortel beginnen te schieten ; en dus worden ze van zelfs stammen / en na derhand een kleyn bosje.

Word in In-
diën, en niet
in Europa
gevonden.

Toen ik de eerstemaal dezen boom gewaar wierd / quam iny te bhnen in de Beschryvingen van sommige Reysigers gelezen te hebben / dat men ze by-na overal in Oostindiën ziet / en datze ook op de Americaanse Eylanden gebonden worden ; maat in Europa geloof ik niet datze zijn. De Oostersche afgodendienaars houden dezelve in groote waarde / en plaatsen'er doozgaans hunne beelden onder.

Wat si na-
men dien
boom heeft.

La Boulaye le Gouz zegt in zijne Geschriften / dat zy dezen gewyden boom noemen Kasta ; en / volgens hun zeggen / heel zeer van de Heyligen bemint wort / om dat haren God Kan onder het lommer van dat digte blad gezeten / en zig met zijn sluytje vermaakt heeft. Deze zelfde Schryver voegt'er nog by / dat ze geen een blad van dien boom durven neemen / ypt breeze van in dat jaar dan te moeten sterben ; en hy wijst den Lezer eerder na 't geene Herodorus en Q. Curtius dieaangaande eertijds geschreven hebben. Tavernier sprek't'er ook van / en zegt / Dat de Persianen hem noemen Lul ; en de Franken, den boom der Banianen, om dat de penitentie doende Faquirs en de Banianen onder dien boom hun scuken houden en devotie plegen. De Heer Rochefort noemt hem in zyne Beschryvinge van de Antilles of voor-Eylanden van America, met den naam van Pareuvier, en zegt / dat hy gzoene / dikke en zeer lange bladen heeft / zonder van de brugt iets te melden. En de twee Reyzigers, zoo even aangehaald / zeggen van de brugt en van de bladen niets.

En wal voor
blad, bloes-
sem, en
vrugt.

De Kasta dan (want ik moet in Indiën Indiaansche namen gebruiken) die op het Eiland Rodrigue wast / heeft blad van omtrent een hand breed / tamelijk dik / en in 't aanraken veel zager als Satijn ; draagt witte en welreukende bloessen / een roode brugt die rond / en omtrent zoo dik als een zwarte pruym van damast is. De sehel valt taai / en sluyt een zeer kleyn zaad in zig / dat wel 't meest overeenkomt met dat van de bygen. De brugt doet wel geen quaad / maar is gansch smakeloos / en dient alleen tot voedzel booz de Vleermuzen / die by bosjes in de takken van dezen boom nestelen.

KASTA of PERETUVIER Seltfame Boom

PL. 3

THE
OFFICE OF THE
SECRETARY OF THE
NAVY
WASHINGTON, D. C.

RECEIVED
MAY 10 1917

DEPARTMENT OF THE NAVY
NAVY DEPARTMENT

NAVY DEPARTMENT
WASHINGTON, D. C.

NAVY DEPARTMENT
WASHINGTON, D. C.

NAVY DEPARTMENT
WASHINGTON, D. C.

NAVY DEPARTMENT
WASHINGTON, D. C.

NAVY DEPARTMENT
WASHINGTON, D. C.

NAVY DEPARTMENT
WASHINGTON, D. C.

Het hout van al de boomen op dit Eyland valt doorgaans zeer hard. Wy hebben gelegentheit gehad te onderbinden / dat het hout / waar van wy onze Hutten hadden opgeslagen / eenige weinige weken na het afhakken / vol wormen stak: maar wanneer men het drel of dier wechten in zee water laat leggen / zoo heeft 'er de worm geen vat meer op.

Daar is nog een andere boom die wy sinkert noemen / ter oorzake van zijne by hem hebbende stank. Het is de beste van allen te vertinnieren; maar wy lieten 'er ons niet veel aan gelegen leggen / om dat hy de lucht overal zoodanig vervalst / dat het yder-een verbeelt.

Wy hebben op dit Eyland geen de minste plant / nog boom / nog spruytje / nog kuyd zien wassen van 't geene in Europa uyt de Natuur voortkomt en aan ons bekend was / uytgenoomen de Porceleyn; dog die valt zeer slecht en groen. Sy sommige plaatsen van de Dalepen bonden wy dezelve in overbloed: en de grene die wy zaaiden van de korreltjes die wy van de Kaap hadden meede genoomen / quam en zeer wel overeen met de Porceleyn die op dit Eyland uyt de natuur wast.

VYFDE HOOFDDEEL.

Wat voor viervoetig gedierte op het Eyland *Rodrigue* gevonden word; en voornamelyk van den Schildpad en zyne voedzaamheyt. Wat spyze de zee verschaft; als daar is, de Zeeschildpad; de *Lamentin* of Zeekoe, en hoe die gevangen word. Ongemeene groote Paalingen. Oesters. Aangename vissery, en waarin dezelve bestaat.

Dewyl wy dan in 't kort gezegt hebben wat brugten dit Eylandje duytsebert / zoo zullen wy nu overgaan en zien wat gedierte daar gebonden word tot spyze / en wat de zee al mededeelt.

Belangende dan eerst het Diervoetig Gedierte / zoo weet / dat 'er geen ander slag gebonden word als Rotten, Hagedissen, en Landschildpadden, van welke laatste de iedelerley soort is. Ik heb 'er gezien die omtrent de hondert pond woegen / en zoo veel vlees hadden / dat men 'er een goed getal menschen mee konde spijzigen. Dit vlees is gezond / en komt ten opzichte van de smaak heel wel met het schapevlees overeen / hoewel het vry aangenameer is. Het vet is uytneemende blank / en bestaat nooit / nog breekt niet op / hoe veel men

Beschryving
van de Land-
Schildpad.

1691.

men 'er ook van eet: wy heeten 't altemaal beter dan de beste botter in Europa. De Leber is ingemeen aangenaam om te eten/ en in vergelyking van het bees zels zeer groot / want een Schildpad die niet boven de vyfften pond vlees by zig heeft / zal doorgaans een Leber in hebben van tusschen de vyf en zes pond. Zy is zoo uytneemend smakelyk / dat men niet waarheyt zeggen kan / dat zy altoos haar eyeren sans mee byengt hoe men dezelve ook toemaakt.

Wat zy hun-
ne eyeren
leggen.

Het gebeente der Schildpadden is zeer vast / ik wil maar zeggen dat 'er geen morg in zit. Een legelyk weet dat deze beesten ook eyeren leggen. De Land-Schildpadden nu leggen hare eyeren in 't zand / en bedekken dezelve daar in / omze zoo zagjes in de Son nyt te broeyen. Deze eyeren zijn zoo rond als een kaatsbal / en omtrent zoo groot als een hoender-ey. De schaal is wech / en het binnenste goed om te eten. Op die Eyland zijn zulke een groote meeninge Schidpadden, dat niet fontjohs gekreide troppen ziet van twee of drie duysent te gelyk / inborgen men wel hondert treden ver over hunne ruggen of schilden kan heene gaan / zonder dat men een voet op den grond behoef te zetten. Tegens den avond begeven zy zig naar de eene of de andere selste plaats / en kruppen dan zoo dicht by malkanderen / dat het eben-cens staat als of die plaats gevloerd is. Zy doen nog iets raars / naamentlyk / zy zetten een alle vier de zyden / eenige treden van den trop af / een Schildwagt nyt met den rug naar de Zegersee gekeerd / net als of hy op die post een wakend oog moest houden: zulk hebben wy dikwyls gezien; maar ik kan die beeborgentheyt alzoo welnig begripen / als dat die beesten zig te weet zouden stellen / of de blugt nemen.

Rare ge-
woonte on-
der die die-
en.

Zeeschild-
padden, en
derzelver
nuttigheyt.

Daar waren ook Zee-Schildpadden in overbloed: der zelve vlees smaakt als dat van een Os, maar de botst mint boven allest nyt: en het veer is alzoo goed als Kalfs morg; dog dewyl het groen valt / zoo ziet het wat balsmagtig / en nyt dien hoofde staat het met den eersten wel wat tegen. Dit veer is niet alleen aangenaam / maar zeer gezond / en zet zoetjes af. De Indianen houden 't als een onber- beterlyk geneesmiddel booz de Venus qualen. Wanneer men van dat veer gegeten heeft / ziet het water dat men lost zoo groen als een kostelyke Smaragd.

Hoe men ze
vangt.

Deze Zeeschildpadden nu zijn van een ongemeene grootte: wy hebben 'er gezien die over de vyfshondert pond woegen. Wanneer men dezelve vangen wil / werpt menze met een handboom / of eenig ander instrument / 't onderste boven; en alsze nu dus gewenteld leggen is het hen onmoogelyk om alt weer op te koomen. Zy leggen hunne eyeren in een zandagtige grond / vlak by de zee / en altoos des nachtes; makende ten dien eynde een gat van omtrent drie voeten diep / en een voet breed. In inlander als twee myren leggen de grootste Schildpadden meer als twee hondert eyeren: dan dekken

Hoe veel ey-
ren zy te ge-
lyk leggen.

zy ze met zand toe / en na verloop van zes wecken doet de hltte der Zoune dezelve booz den dag kaomen. Dit jonge goed / 't welk zoo groot niet is als een kiekentje dat eerst up den dop kijkt / komt altemaal binnen den tyd van een uur te boozsehyn / en gaat zoo regt toe regt aan na de Zee / wat moeyte men ook aantwent om zulx te beletten. Wy hebben dikwils up vermaak eenige genoomen en een halfquartier mits ver op een berg neergezet / maar zoo had voeldenze den grond niet / of straks glijgenze weer langs de naaste weg naar Zee. Zy konnen op dien tyd ook by rasser loopen dan wanneerze groot geworpen zijn.

De Fregatten, de Fous, en verscheyde andere Vogels meer / die in de boomen zitten / en geweldig op dat goed loeren / bernleku'er een groote meenigte van / zoo dat'er van de hondert nauwlijx tien oberblijben; en ebenwel is hun getal nog zoo groot dat men zig ten hoogsten verwonderen zou / indien men niet gedagtig was dat ieder Schildpad jaarlyx / dog op verscheyde reyzen / duyzent of twaalfhondert eyeren leyt / en dat zulx mogelyk geduurt heeft van de scheppinge der Wereld af / zonder andere verwoesters tot nog toe gebonden te hebben dan ons.

De Vogels
azen op de
jongen.

Deze eyeren zijn by lange na zoo goed niet om te eten als die van de Land Schildpadden; ook is hun vlees op verre na zoo aangenaam niet. De eyeren hebben de zelve gedaante als de anderen; maar dat raar is / het wit van beyde laat zig bezwaaclyk kooften / en loopt eyndelyk nog t'eenemaal weg / zoo dat men niets oberhout als de dooper.

De Lever van den Zeeschildpad heeft by na geen smaak / en is magtig ongezond. Zoo ze ergens na ruylt / zoo is 't na bedurben olie, of na wild vlees; en bzeelt langen tyd na dat men'er van gegeten heeft nog heel vies op.

Deze beesien voeden zig met zeeher gras datze op den grond in Zee vinden / en komen nooyt aan Land dan om eyeren te leggen. Ik moet hier nog in 't boozby-gaan zeggen / dat booz het leggen van hunne eyeren, mannetje en wijfje negen dagen lang met malhanderen parren.

Watzyeeten.

Hun vet bestaet nooyt wanneer het eens gesmolten is geweest / en valt ook al zoo goed van smaak als dat van de Landschildpadden; men kan het in allerhande gestoofd / zoo wel van vlees als van vis, gebuyken.

De Schildpadden hebben koel bloed / en konnen langer als een maand leven zonder eten / mits datze van hunne eyeren ontlast zijn / en dat menze altemet eens met een emmer Zeewater ober 't lijf giete.

De Zeekoe, by andere volkeren genaame Manati, te kennen gevende dat zy handen heeft / word in de Zee rondom dit Eyland,

De Zeekoe.

hi

In groote meeningte gebonden / en laat zig oberbloedig genoeg zien. Het hooft van dat dier gelykt volkoomen na dat van een varken; hoewel sommige wat neemen upt de hup van een Os, van een Mol, van een Paard, en van een Zogje, en maaken upt die blec het hooft van een Zee-koe op; maar deze vallen in dat zelfde wargaren van de zulke die onderneemen te beschrijven en net af te beelden dingen die ze nooit gezien / nog geen regt begrip van hebben. Wy gaangaande / ik heb verſcheyde Zee-koeyen van na-by en zeer nauwkenig beſchoud / en herhaal nog eens / dat niet alleen ik / maar ooch alle mijne metgezellen bevonden hebben / dat het hooft van dit beest en dat van een varken zeer groote ooreenkomst heeft / wyge-noomen dat de ſniyp zoo ſpies niet toeloopt.

Der zelve
geſalte.

De allergrrootſte zijn omtrent ewintig voeten lang / en hebben geen andere binnen om te zwenmen dan den ſteerc en de twee hooten. Het lighaam is toe den navel toe bry diſt / en de ſteerc heeft met die van de Walviſſen die ongemeens / dat hy plat en zig in de breedte uytſtrekt / wanneer het dier op den buyk legt. Het beest heeft heet bloed / een zwarte / rutwe / en geweldige harde hup / met eenige hal-tjes daar op / dog zoo ſijn / dat menze nauwelijks zien kan; zeer kleyne oogen / en twee gaates die hy ſluyt en opent / en met regt de ooren moogen genoemt worden. Dermits hy nu de tong / die niet grooc is / diſtwilſ heel na bliuen crekt / zoo hebben veele gezegt dat hy'er geene had. Hy heeft kiezen / en zelfs twee ſlag-tanden als die van een Wildzwijn; maar van vooten heeft hy geen tanden / ooch zijn zijne kakebeenen hare genoeg om het gras upt te rukken en te kauwen. Het vlees is deugdzaam goed; ſmaaktby-na als het beſte Kalfs-vlees / en is gezonde ſoſt.

De wijsjes hebben borſten als de vrouwen. Veele willen als een baſte waarhey verzeekeren / dat ze altoos twee jongen te gelyk werpen / en dezelve in hare armen dragende / ooch te gelyk zoogen. Maar dewyl ik haar nooit meer als een heb zien oncrmen / zoo heb ik ooch re-den te geloven / datze nooit meer als een teffens voor den dag brengen.

Ik zag nooit deze zeldzame voedſter of wy quam altyd / wegens mijne droebige ballingschap / in den zin de woorden die wy vinden in de klaagliederen van Jeremia / Cap. iv. vs. 3. alwaar de Pro-pheet ſlaagt; zelfs laten de Zee-kalveren de borſten needer, zy zoogen hare welpen, maar de dogter mijnes volks is als een wreed geworden.

Laat zig zeer
gemaklyk
vangen.

Deze viſch laat zig zeer gemaklyk vangen. Want zy gaan / e-ven als ſchapeu / by gansche troppen wyden op drie of vier voer wa-ter; en wanneer wy'er tuſſchen in gingen / zoo diagten zy geen-ſing weg; Invogen wy honden krijgen wat booz een wy wilden hebben; 'e zy dat wy'er de Snaphaan boben op zetteden en in de hup boozden / of dat twee of drie ongewaapende roeſchooten en met geweld

geweld naar 't strand sleepten / al zoo als wy 't goed dagten. Wy vonden somtijds wel drie of vierhondert te gelijk die langs den grond in 't water gingen grazen / zijnde zoo wepnig schuta / dat wy dikwils gingen bosfen welke de preste was; gemeenlyk wierpen wijze een tonnd ont den steet 7 en troosten dezelve zoo wyt het water. Wy namen zelden de grootste // om dat die te veel spulz zonden gemaakt / en misfchen ons wel meesier geworden hebben / behalven dat ze ook zoo aangenaam niet zijn om te eeten als de kleynstjes.

Het spek datze hebben is meer als gemeen. En iemand die het vlees van deze Vis ziet en proeft / zonder te weten wat het is / zou meenen dat het in de vlesghal gekost was. Dit arme dier sterft zoo dra het maar een wepnig van zijn bloed mist. Daar wy 't eerst aan gewaar wierden dat 'er zulke een slag van dieren zig daar ontrent in Zee onthield / was dat wy eenige maanden na onze aankomst op het Eyland, een op 't strand dood vonden leggen. Wy hebben niet kunnen merken dat dit beest oopt aan Land komt; ik twiffel of het niet te log is: ten minsten ik geloof niet dat het van 't Land leeft.

Nog blind men'er een groote meenigte van andere Visschen, die behalven de Oekers en de Palingen, zeer verschillen met die van Europa.

Wy vingen de Zeepalingen al zoo gemaklyk met den angel als de andere die zig in 't versche water onthouden. Tusschen de platen en het vaste land zijn eenige bakken die met hoog water onder / en met laagwater bloot leggen: in die bakken nu zijn eenige slobben of gaten die by 't ebben vol water / en te gelijk ook vol visch overblijven; in die slobben was het zeer goed en vermakelyk visfen met den angel; want men zag niet alleen de vis in dat klare water gezwind op het aas los schieten / maar zomtjids nog wel met anderen bechten wie'er 't eerst aan vast raken zonde: zoo dat wy in wepnig tyd een goede vangst konden hebben.

Het visfen met den angel valt te aangenaamer / om dat men onder de groote meenigte van die goede vangst / zoo velerley slag vind.

Ontrent duyzent treden van onze Hutjes was een Inham die met de bloed vol stroomde / vooz welkers mond wy op zekeren tydeens met hoog water een net spanden: toen nu dat water afgelopen was / vonden wy een groote meenigte Vis van allerlei slag op het drooge leggen. Wy koozen'er de beste uyt / en lieten de andere / terwij'er nog wat water was / weder heen glippen.

Daar was nog een ander Inham beneden onze wooningen / die tegen de rots aan vol oekers lag. Wy gingen'er ons dikwils ontmechteren / en namen ook wel eenige mee; van welke wy / benefens de kool van den Palmboom, en wat Schildpaddevet, een aangenaam kostje wisten te bereyden.

Water goeds aan is.

Zeepalingen
leen zig ligt
vangen, ten
waarom.

Hoe zy de
Oekers aten.

ZESDE HOOFTDEEL.

Van het gevogelte dat zig op het Eyland *Rodrigue* onthout, en wel in het byzonder van de *Solitaire* of Eenzame, beneffens eenige zeldzaamheden daar ontrent. Van de Hoenderen. Putoren. Duyven. Fregatten. Fous. Quiksteerten, en meer andere. Papegayen. Fleermuizen van een ongemeene grootte. Van het zout, de geele bernsteen, en het Ambergrijs dat daar gevonden word.

Beschrijvinge van de Solitaire, en

Van al het gevogelte dat zig op dit Eyland onthoud / is'er geene welke meer onze opmerkinge verdient / als die / welke men den naam geeft van Solitaire [of Eenzame] om dat hy altijd alleen is en zig noopt onder een trop begeeft / niet tegenstaande dat'er genoeg zijn.

Derzelver gestalte.

De Mannerjes hebben doozgaans donkergrijze beeren / en voeten als een Kalkoenzen haan, maar den bek is wat krommer. Zy hebben by-na geen steert / en hun slup of agterste / die met beeren bedekt is, loopt rond toe gelijk de billen van een Paard. Zy zijn wat hooger op de been als een Kalkoenze haan; hebben een rechte hals / hox of lang / al na dat ze de kop in de lucht steeken. Zy hebben zwarte / en heldere oogen; dog zonder haam of top op 't hooft. Zy kunnen niet vliegen / vermits hunne vleugels te kleyn zijn om zoo een zwaat lichaam te dragen; weshalven zy ze ook niet anders gebuyken / dan om in 't rondom te ruytelen / wanneer de eene den anderen roepen wil. In den tijd van vier of vyf minuten werpen zy zig / als een meulente / dertig of veertigmaal rondom / makende te gelijk een geraag met de vleugels of het een klater wag / zoo dat men het meer als tweehondert treden ver hooren kan. Het vlegelbeen puyt naar de blytenkant wat upt / en zit onder de beeren eben als een ronde mugthogel: die knobbel en den bek is het booznaamiks getwee van dien Vogel. Men heeft veel moeyte om ze in de bossen te agterhalen; maar in opene plaatszen niet / om dat men veel rasser loopen kan als zy. Somsijds laten ze van zelfs iemand digt genoeg naderen. Van Maart af tot in September toe zijnze ongemeen vet en aangenaam van smaak / booznaamentlijk wanneer ze jong zijn. Wy hebben'er Mannerjes gebonden die vijf-en-veertig pond woegen.

Konnen niet vliegen, en waarom.

Het Wijfje.

Het Wijfje is ongemeen schoon: sommigze zijn blont / en sommigze

ge bypyn. Blonthe noem ik de zoodanige die een kleur hebben als blont hair. Boven op den bek zit iets 't welk wel na een karstian-gebyrnye sleg gelijkt. Het gansche lijf ober zijn de beeren elkan-deren gelijck / en de eene niet schoonder dan de andere / om dat zy heel veel zörg dragen vooz het glad zitten / en zig gedurig met den bek wryben. De beeren om het dikke van de beeren / loopen / eben als de schulpen / van booren rond toe : en dewijlze daar ter plaatze camelijck dik vallen / zoo toont dat zeer wel. Onder aan de krop hebbenze twee bultjes / bestaande uyt beeren die by witter zijn dan de rest / en wonderlijck staap een schoone vrouwen boezem afbeelden. Zy creeden altemaal zoo moedig en trots / dat men zig niet alleen verwonderen moet / maare dat men'er zelf genegenhept vooz krijgt / inboogen hun leven dikwils verschoond is geworzen uyt hoofde van humie besige gesten.

En waar der-
zelve
schoonheyt
in bestaat.

Alfchoon deze Vogels van zelfs gemeenzaam genoeg zijn / en dik- wils zeer na by de menschen koomen / zoo kominze dog nooyt tam gemaakt worzen. Zoo dra alze gebangen gehouden worzen / sto- tenze teanen zonder gelupt te maken / en wtigeren halsterrig zoo lang allerley spijze tot ze dood zijn. De Mannetjes zoo wel als de Wijfjes hebben altijd een bypnye steen in de maag / ter dikte om- trent van een hoenderey , die zeer hartelig is / zijnde aan de eene zijde plat / en de andere zijde rond / en te gelijck zeer zwaar en hard. Wy beslidden ons in dat deze steen met dat gevogelte groot word : want hoe jong zy ook zijn / zy hebben'er altijd een by zig / en ook nooyt meet dan een ; behalven dat de weg van de strot tot in de maag wel de helfte te etig is om aan zilken bydt dooztochte te verleenen. Wy agten hem bette te zijn als zekere andere steen die wy gebypn- ten om onze messen aan te zetten.

Konnen
nooyt tam
gemaakt
worden.

Wanneer deze vogels hun nest willen maken / zoo kiezen zy een heele nette plaats uyt / en hoodgen die omtrent anderhalf doet op met bladeren van Palinboomen die ze ten dien eynde by een verzamelen. Zy leggen noit meer dan een ey t' effens / 't welk veel grooter is dan een Gans-ey. Het Mannetje en het Wijfje zitten'er by beur-ten op te broeyen ; dog het jong komt niet eer vooz den dag dan na verloop van zeven weken. Zoo lang als zy doende zijn met uyt- broeyen / of met het opgneehen van hun jong / ('t welk niet goed vooz zijn eygen kost is / dan na eenige maanden) zoo laten zy niet toe dat 'er een van dien aart op twee hondert creeden na in 't rond hen nog omtrent komt. En 't eerste van allen is / dat het Man- netje nooit de Wijfjes verjaagt ; maare wanneer hy'er een gerwaar word / zoo begint hy al rondom zijn ordinare gedreups te maken en te ratelen / en roept op die wijze zijn Wijfje by der hand / 't welk kominde / aansonds op dat brendtje los gaat / en ook niet verlaat / vooz dat het bupten de behoorlijke grenzen is. Het wijfje doet we-

Hoe zy hun-
ne nesten
maken.

Zeldzaam
bedrijf dier
beesten alsze
broeyen.

derom het zelfde / en laat het mannetje de mannetjes berjagen. Het is iets byzonders / 't welk wy zoo dikwils opgemerkt hebben / dat ik 'er niet zekerheyt van spreken kan.

Deze begeften dueren dikwils al vry lang / om dat het vrentje niet wijkt dan al tummelende / zonder zig recht upt van 't nest te begeben: en de andere ondertuffchen verlaat de vrentje niet vooz dat zy ze geheel verjaagt heeft.

Wat zy doen als hun jong groot is; en hoe die beesten uygetrouwd worden.

Ma dat de ouden hun jong groot gebragt en aan zig zelf overgegeven hebben / verlaten zy malkanderen niet / gelijk ander gevogelte wel doet / maar blijven malkanderen gedurig by / al was het / dat ze onder een trop van haars gelijken quamen te geraaken. Wy hebben verschepdemalen gezien / dat eeuwige dagen na dat het jong upt zijn nest was gegaan / een trop van dertig of veertig quam en bragt een ander jong daar by / en dat die twee dan in gezelschap van hare vaders en moeders zig begaven onder dien trop / en naar een anderen oort van 't Eyland gingen. En gelijk wy dezelve dikwils naa gespeurd hebben / om te zien waar ze bleven / zoo zagen wy cyndeligh dat ze by koppels elk haars weegs gingen / en die twee jongen alleen lieten. Dat doen noemden wy treuwen.

Gedagte van den Auteur daar over.

Deze omstandigheden schijnen wel wat fabelagtig / maar het zijn eventuel zyvere waachheden / en dingen die ik dikwils naukeurigh en met veel vermaak heb nagespeurd. Ik konde zelf niet nalaten om mijn geest tot deze of geene aanmerkingen ober te laten. Ik wees de mensch na de sehoole der beesten. Ik prees mijn Solitaire of eenzame vogel, ten opzichte van het vroeg trouwen ('t welk ook prijffelyk is onder onze Vooden /) om datze de natuure ter regter tijd / en waander 't meest van nooden is / te hulpe kooinen; en al zoo te gelijk de natuure / en het oogwit van den Schepper voldoent. Ik roemde het geluk van die opregte en getrouwe vereenden / die zoo vreedzaam in eene standvastige liefde leefden; en zeyde; Indien onze gloriezugt en lijsheyt ingetooint was / en de menschen zoo wijs waren / of altoos hadden geweest / als dit gedierce / zy zouden (om het alles niet weinig woorden upt te denkken) getrouwd hebben als deze vogels / zonder veel statie of groote sleep van Ceremonien, zonder contracten, zonder huwelyxe voorwaarden, zonder MYN en zonder DYN, en zonder zig aan formelien of beloften te binden; en dat alles tot gemak der Natuure en der Republyk: want de Goddelijke en Menschelijke wetten dienen alleen maar om onze ongeregelsheden vooz te kooinen. Het vooznaauwte / gunstige Hezer / waar mede ik my op dat eenzame Eyland bezig hield was denken; neemt het dan niet qualijk dat ik ook somtyds mijne gedagten eens te berde breng. Ik heb van te vooren een waarfchouwinge gedaan dat men niet te verwagten hebbe eenig verhoog, ralkende de Griexe accenten van de vy Eden gebundene handschriften, nog van der-
zelfder

zelve gedenkpenningen, veel min eene beschrijvinge van de aldaar zijnde Schouburgen, Paleyzen of Tempels.

Van de Hen-
netjes.

De Hennerjes zijn het gansche jaar door bet / en zeer aangenaam van smaak; voorts hebben ze een ligtgrauwe kleur / en verschillen by na niets in veeren met de Haantjes. Zy bedekken haare nesten zoo wel / dat wy nooit agter de eyeren konden kloomen / en by gebolg dezelve ook nooit geproefd hebben. Daar loopt een roode zoom rondom haar oog; en de bek / die regt en spits toeloopt / is ook rood. Zy zijn ontreent twee span lang / en konnen wepnig of niet vliegen / om datze wegens 't bet te zwaar ballen. Wanneer men haar iets roods laat zien / wordenze zoo gramstoorig / dat ze toe schieten om het weg te rukken; by welke gelegentheid zy / in 't heedigst van dien strijd / heel ligt te vangen zijn.

Wy hadden'er ook veel Putooren, die al immer zoo bet en goed waren als Kapoenen. Zy zijn wat tanner en ligter te vangen als de Hoenderen.

Putooren.

De Duyven zijn wat kleinder als in ons Land; maar doorgaans heel bet en goed. Zy vliegen met gansche troppen altijd in de boomen / en laten zig gemaklijk krijgen: ja quamen met vyftigen rondom ons loopen als wy aan tafel zaten / om datze smaak hadden gekreegen in de pitjes upt de Meloenen. Dewylze nu gansch niet schuw waren / zoo kreegen wyze zoo dikwils als wy maar wilden; en bonden sommige een lapje / of iets anders aan de poot om ze te konnen heemen. Zy bezuynden niet een van onze maaltijden; en daarom noenden wy ze ook onze Hoepdertjes. Zy broeyen nooit op het Eyland zelf / maar altijd op de naast by-gelegene Eylandjes. Wy hebben wel gedagt of zy zulx dedden om daar door de vervolginge der Rotten te ongaan; want die zijn'er / (gelijk ik op zijn plaats ook zeggen zal) in groote meenigte op Rodrigue, maar zwoemmen nooit ober naar de Eylandjes.

Duyven:

Broeyen
nooit op het
Eyland en
wastom.

De Fous, de Fregatten, de Quikkeerten, en nusschien meer diergelijke Zeevoogels, die niet als op vis azen / maken evenwel altijd hare nesten in de boomen / dag de Ferrerten en eenige andere; broeyen in het zand / op de zelve Eylandjes daar de Duyven zig onthouden. Al dat slag van gevogelte heeft een wilde en gansch onaangename smaak; maar de eyeren, in tegendeel zijn uytsteekend / en maken 't weer alles goed.

De Fous komen 's nagts op 't Eyland rusten; en de Fregatten, die zoo genaamd worden om datze zeer ligt / rap in 't vliegen / en daar en boven veel grooter zijn / zitten 's avonds in de toppen der boomen te loeten / en wagten tot de Fous upt Zee kloomen. Zoo oza nu de Fregat die gebogelte aan ziet komen / begeeft by zig in de hoogte / en valt dan / eben als de valk op zijn roof / ploetseling van boven neer den Fou op 't lijf; niet om hem te dooden / maar

Van de Fregat en waarom die zoo genaamd word.

1691.

om hem den krop te doen uytſchudden. De Fou zig op deze wijze overvallen ziende / is verpligt zijn ingeflokte en in den krop hangende viz weder ober te geben; en de Fregat haperd zelf niet eens om dat uytgebraakte aas in de vlugt te vangen. De Fou maakt wel groot misbaar / en dikwils heel veel zwartigheyt om den vizt ober te geben / maar de Fregat, die wat stoutet en slochmoediger valt / stoort zig weynig aan zijn schreecuwen / begeeft zig al eens weer op / en valt den anderen als vooren weer op nieuw aan / en dat zoo lang / tot hy epdelyk geheel onder gehoorzaamheyt gebragt is.

Deſſelfs ge-
ſtalt en art.

De Fregat is zwartagtig / omtrent zoo groot als een Endvogel / en heeft breede vliengels. Het is mee een soort van een rooſvogel / want hy heeft er goede kilaantwen na / en een bek by-na van een half voet lang / die aan 't end wat krom loopt. De mannetjes als ze wat oud worden / hebben een vleesagtig ſtuk / 't welk zoo rood ziet als een hane kam / onder aan de keel hangen / eben-eens als onze Hanen.

De Fous,
waarom zoo
genaamd.

De Fous [in 't Heerdynis gezeep gekken] worden aldus genaamd / om dat ze zoo onbezuyft op de ſcheepen komen vliegen / en zig daar zoo onnozel laaten vangen. Haar onnozelheyt is zoo groot / dat ze anderen zoo goed oordeelen als zy zelve zijn / en zien de menſchen booz geen quaaddoenders aan. Zy hebben een ſtarſtanſebryne rug; witte dynk; een spitze bek ter lengte van omtrent vier dynn / die na agteren toe vry dik / en ter zyden gekarteld is; korte beenen; voeten by-na als die van een Endvogel, en een bleek-geele kleur.

De Quik-
ſteert.

De Quikſteert, omtrent zoo groot als een dynk, is gansch wit / en heeft een korte dog harde bek. Hy heeft een brek aan zijn ſteert wel van anderhalf voet lang. Deze vogels worden ten vermakelyken oorlog tegens ons / of laat ik liebet zeggen tegen onze bonnetten: zy quamen gemeenlyk van agteren toefchieten en vlieten die van ons hoofd af; en zulk geſchiedde zoo dikwils / en was zoo laſtig / dat wy genoodzaakt wierden altyd met ſtokjes gewapent te gaan om dat goed af te keeren. Wy knapten ze wel eens wanneer wy aan de ſchaduwe zagen dat ze juyst gereed waren om toe te ſchieten en de bonet af te ligten. Wy hebben noſt konnen gewaar worden wat zy met die bonnetten uytboerden / nog watze gedaan hebben met die / welke zy ons reeds afgenoomen hadden.

Dan de Ferrer, en de Pluton, zal ik op het Epland Mauritius ſpreken.

De Rodrigue is niet meer dan maar eenderley soort van ſleyn gebogelte / 't welk heel wel gelijkt naar de Canary-vogeltjes, dog wy hebbenze nooit hooren zingen / hoewelze zeer gemeenzaam met ons omgingen / en dikwils op onze boeken quamen zitten zoo als wy ze in de hand hadden.

Papegayen.

Groene en blaauwe Papegayen zijn daar in overvloed / en meest alte-

altemaal van eene middelmatige en eenereley grootte. Jong zijnde be-
hoefte het vlees booz dat van de duppen in aangenaamheyt niet te
wijken.

Zee-leeuwerken en Zee-snippen worden 'er wel gebonden / maar
Zwaalven hebben wy 'er niet gezien.

De Vleermuyzen, die daar eben als d'andere voogels / altijd by
dag vliegen / zijn wel zoo groot als een gemeen hoen / en hebben
bleugels van by-na twee voeten lang. Zy zitten nooit op de tak-
ken der boomen / maar hangen 'er met de voeten aan / houdende
't hooft omlaag. En dewyl hare bleugels ook vol haakjes zijn /
zoo vallen ze zoo heel ligt niet / alshoon men ze geslagen heeft /
want zy blijven altijd hier of daar hangen. Wanneer men ze van
verre in haat bleugels gefold ziet hangen / zou men ze veel eer
booz een brugt dan een vogel aanzien. De Hollanders, die ik op
Mauritius gespyooken heb / hadden 'er geweldig veel mee op / en
hielden dezelve beter dan 't beste wildbraat. Mer heeft zijn byzon-
deren smaak. Wat ons aanging / wy vonden 'er iets in dat ik
geen naam kan geven / en ons nochtans niet behaagde : en vermits
wy vele dingen hadden die wy beter agteden / zoo aaten wy van
dat afschuwelyke gebierte niet. Zy neemen hare jongen overal mee /
en verlaten dezelve niet / voor dat ze vliegen konnen. Wy hebben
gemerkt dat ze gemeentlijk twee hebben.

Van de Vleer-
muyzen.

Worden van
de Hollan-
ders op Mau-
ritius gege-
ten.

De Palmboomen en Larianiers zitten vol Hagedissen van een voet
lang / en van allehande kleuren / sommige zwart / andere blaau /
groen / rood / grijs / en dat altemaal op zijn sterkst en helderst. Haar
voedzel bestaat meest in de brugt van den Palmboom. Zy doen
niemand quaad / en zijn zoo gemeenzaam / dat ze dikwils in onze
tegenwoordigheyt de meloenen van de tafel quamen eeten / en zelfs
wel uyt onze handen. Zy verstrekken dikwils tot een proop van
het gebogelte / en byzonder van den Putoor. Wanneer wy ze som-
tijds eens niet een stak uyt den boom sieten / sehooten die vogels
aanstonds toe / en sloktenze in daarwy by stonden ; en als wy mynen
maakten van het te willen beleten / quamen zy op ons los en ver-
volgden ons.

Van de Ha-
gedissen.

Dog is 'er een ander slag van grijze Hagedissen, die een zeer af-
schuwelyke gedaante hebben ; dog hun vlees is juist niet quaad.
Zy zijn omtrent zoo lang als een arm / en houden veel van den
Larianier.

Indien dit Rodrigue ganschelyk van menschen betwoond wierd /
zoo zoud' er in de kloben van de langs de kust leggende rotzen zout
genoeg gebonden worden ; want de Zee slozt door het opstuyven van
hare baren / water genoeg in de holligheden ; en de Zon / die booz
treffelyke werkmeester in het herscheppen van alle natuurlyke din-
gen / doet het in zout verkeeren.

Op Rodri-
gue word
ook zout ge-
vonden , en
waar.

1691.

Van de
brandsteen
en 't Am-
bergys.

De Zee geest'er ook geele brandsteen, en Amber-grijs op. Van dit laatste bonden wy een groot stuk / zonder het te kennen; welk stuk oorzaak is geweest van alle die onheyllen die ons naderhand over gekomen zijn / gelijk ik in 't vervolg wijsdloopig' verhalen zal. Wy bonden ook een groote meenigte goeds dat wel naar Jodenlijnd geleek / en gaven het den naam van Amber, maar ik geloof dat het een soort van zwarte steen was.

Op dit Eyland was ook zekere blom van een ongemeene geur / die ik hooger schatte dan de Spaanse Jasmijn, zijnde zoo wit als een Lelie, en van gedaante by na als de gemeene Jasmijn: Dezelve groeit alleen maar op de toppen van vermallemde boomten / die by na 'erennaal vergaan / en wederom tot aarde gekoerd zijn. Over de hondert treden ver word men die aangename reuk gewaar.

Waarom
men daar
luyzen nog
vlooyen
vind.

De lucht van dat Eyland laat geen luyzen nog vlooyen toe / gelijk men daar van verzeherd kan zijn / als iemand daar zoo lang aan land is geweest als wy. Ook word men daar gansch niet geplaagd van stekende muggen of andere vliegen / die op verscheydenen plaatsen zoo lastig / en dikwils 's nachts onverdraagelijk zijn.

Waar zig het
gevogelte
meest ont-
hout.

Op die kleine Eylandjes, waar van ik hier vooren gezeyd heb dat de Duyven nestelen / onthoudt zig een oneyndig getal van Zeevogels: haer vlesch is niet al te aangenaam van smaak / nog ook niet al te gezond / maar der zelver eyeren zijn uytneemende goed. Het getal der Vogelen op die Eylandjes is zoo groot / dat'er de lucht meenigmaal donker van wordt als se gelijkerhand zig van den grond in de hoogte begeben.

Leggen
nooit dan
een ey t'ef-
fens, en dat
driemaal in
't jaar.

Zy leggen haare eyeren in het zand neer / en zoo ligt by den anderen, datze maalkanderen somtijds raken / alshoon ze Vogels van een byzonderen aart of geslagte zijn; en deze onnozele beesjes zijn zoo tam en zoo goed van vertrouwen / dat ze niet op zouden blieden / al was het dat men haare (om zoo te spreken) op het lijf trapte: men kan ze zonder slaan niet verdrayden. Driemaal in 't jaer leggenze eyeren, en niet meer dan een t'effens / eben als de Solitaire: het welk te aanmerkenwaardiger is / om dat'er onder het gevogelte van Europa (indien ik my niet bedriegte) diergelijke exempelen niet gebonden worden. Ik zal'er nog eenige byzonderheden van sommige dezer Vogelen by-boegen / als ik van het Eyland Mauritius spreek.

ZEVENDE HOOFDDEEL.

De Auteur gaat over tot de vier ongemakken van het Eyland *Rodrigue*, als eerstelyk, de kleyn en groote Vliegen. Ten tweeden, de Rotten en Landkrabben. Ten derden, de Jaarlyxe Orkaan: en ten vierden, de Rupzen. Spreekt dan verder van de *Requin* of Zeehond, en de *Remora* of *Zee-Lamprey*.

Alles wat ik tot hier toe heb ter nedergesteld / is zoo het vooz-naamste en wel 't voozdeeligste dat wy op en ontrent het Eyland *Rodrigue* hebben aangemerkt. Om nu ebenwel een regt denkbeeld van gemelde Eyland te geben / zoo zal ik tegenvoozdig overgaan tot de ongemakken / en de dingen die niet vermakelyk zijn.

Ik zal dan een begin maken niet het geene ons by de eerste aankomste ontmoette / namentlyk; een verbaarlyke zweem van klepne muggen. Zoo dza wy boet aan Landzetterden / omringden en bedekten zy ons 'teenemaal; en het was vrychteloos dezelve dood te slaan: want het getal was zoo groot / dat wanneer men tien duyzent den hals had gebrooken / zoo zoude het eben zoo veel zijn geweest als of men tien duyzeltjes water uyt de Zee geseheyt had. Het is wel waar dat dit goed niet steekt: maar het grootste ongemak dat men'er dooz llydt / is / datze een onverdzagelyke seukte toebryngen wanneerze op de troong komen zitten. Zy bluchten naar de boomen toe zoo dza de Zon ondergaat; en zy kloomen weer vooz den dag zoo dza dat groote ligt te voozsehijn kloomt. Dewyl zy zig nu altijd onder 't loommer en in de zoete lucht begeben / zoo konden zy ontrent onze hutten niet banken: want toen wy een groot gedeelte van dat Land wat ruymte gegeben / en eenige boomen omber gehakt hadden / soeg de wind / die doe wat vryer om onze tenten heen speelde / al de muggen daar van daan naar de boomen toe / zoo dat'er in / nog ontrent onze hutten geene gebonden wierden; maar als wy eens gingen wandelen / dan zagen wyze het gansche Eyland over.

Nog zijnder grooter muggen, die den wind zoo niet ontzien / en ontbertusschen zeer lastig vallen. Zy hebben den bast vol lebendige wormen, die zy op het vlees neer leggen / of al bliegende laten vallen: inboegen al onze kost bedoof / schoon wy dezelve niet een minen doekt bedekten. Het eenigste middel om onzen voorraad vooz 't bederven te betwaten / was / dat wy het een en 't ander somtijds

1692.

eerste plaag:
namelyk de
muggen.

Hoe zy hün
kost beder-
ven.

eeng in 't fourwater doopten. Wiffchien zouden de beezeltjes van de steelen der Latanier-bladen zeer goed geweest zijn / indien men daar een doozluchtig dekkleed van had gemaakt / om de spijsz booz de vliegen te beschutten ; maar wy hebben zulx noopt in 't werck gesteld.

Van de Rot-
ten.

De Rotten waren onze tweede plaag. Dit ongedierte heeft zeer veel ober-een-komst met dat van Europa ; is hier in groote meenigte / en valt by lastig.

Waarom die
ook op de
Eylanden
van America
hebben kon-
nen zyn voor
dat'er Schip-
vaart was.

Zy aten niet alleen het gezaaide op / maar huanden al aan stukken wat in onze hutten was. Ik twijffel heel zeer aan het geene de Heer Rochefort zegt booz de waarheyt gehoozt te hebben ; namelijk / dat'er op de Eylanden van America geen Rotten zouden geweest zijn booz dat onze Scheepen daar quamen : want ik heb dikwils in de N. y. beschryvingen gelezen / dat ze milioenen op woeste en nog onbekende Eylanden hebben gebonden. 't Is waar / het soude geen onmoogelijke zaake zijn dat'er booz dezen eens een Schip op diergelijke Eylanden was gestrand ; maar tegen het gevoelen van de heden daagse Filofofen aan / zoo meen ik op goeden gronde te mogen geloben / dat de Rotten zoo wel als beele soozten van wormen , upt de bederbinge konnen booztkoomen / niet-tegenstaande zy booz den gemeenen weg van generereen vermeenigvuldigen / dewyl het welbehagen van den grooten Werkmeester der Wereld zoodanig geweest is ; en dat zoo zijnde / kan ik niet zien waarom 'er geene zouden gebonden woorden op Eylanden daar noopt Scheepen gelegen hebben.

Hoe zy ze
verdieven.

In plaats dat de Americanen slangen hebben die upt de natuur de katten , ja zelfs de honden versagen / en een gedurigen Oorlog aandoen / zoo hadden wy / om de Rotten te verdrijven / geen ander middel by der hand te neemen dan de hulpe van de Uyen en onze ballen : daar booz verdzeven wijze ook upt onze Parochie of Karspel ; maar somtijds quamen'er weer andere benden / die ons op nienw moepte aan deeden.

Wat het beste
middel zou-
de zyn.

Het allerbeste en zekerste middel om dat oncyndig getal te verminderen en wat verdzagelijker te maken / soude / mijns bedunkens / zijn ober al vergiftige bzoekjes neer te leggen ; te meer dewyl het Eyland niet al te groot is. En deze sterste soude van geen nassleep zijn die te bzezen was / indien men dezelve te weeg bzagt / eer zig daar eenige volkeren met der woon begaben.

Waarom de
Historie van
den Engelf-
man met zyn
kat waargtig
schijnt.

De groote en beclerley ongemakken die deze dieren te weeg bzen- gen / wanneer zy zoo met gansche heplegers aan konnen zetten / maakt dat men te stgter geloben kan de Historie van den jongen Engelschen waaghals Richard Whittington , behelzende / hoe hy in den jare 1397. zijn soztupn maakte met een kat / die hy by gebal upt zijn Vaderland had meede genoomen / en aan het Opperhoofte van zeecker

zecker Indiaans Eyland bereerde. Die kleyne Prins op de onge-
rneene kartejagt wrekefkerd / gaf wederom in vergelding / een milda-
dig geschenk aan den geenen van wien hy de hat ontfangen hadde.
Da dat Whittington het geschenk had laten waardeeren / keerde hy
rijck na hups / en wierd nog Lord-Major van Londen. Men ziet
hem heel veel geschilderd met de hat in zijn arm / en het Lord-Majors
kleed aan / onder de Uythangboorden te Londen.

De Landkrabben waren het derde slag van Opanden. Het is Van de Land-
krabben.
by-na onmogelyk dezelve uytteroepen / om datze in zulken onde-
denckelijken getal in de lage plaatzen zitten / en om datze zoo beswaer-
lyk uyt haare hooften te krijgen zijn. Zy nestelen in den grond / en
booren 'er zoo diep in tot datze water hebben. De gaten zijn wijd /
en hebben verscheydene uytweegjes. Zy loopen niet al te ver van
honk / maar blijven gedurig als op de wage staan.

Zy nage en by dag ruktenze de planten uyt onze cupnen: en of Wat schade
zy al dedden,
en hoe.
wy'er alshoon een hekje of iets diergelijks om heen maakten / op
hoope van 't gewas op die wijze te behouden / zoo gzoeben zy hare
hooften / wanneerze daat niet al te ver van daan lagen / zoo veel te
dieper / en een nieuwe weg bauende / quamen zy onder het hekje
heen / en verscheurden eventwel al onze vjngten. Den rug / of
bovenste schulp van die Krabben , is van een bleekroode kleur / by-
na rond / en omtrent vier duym bzeed. Zy wandelen op agt poot-
ten van vier vingeren hoog: hebben twee getande uppers die van
walkanderen in gzoorte verschillen / gelijk men weet dat dog alle sooz-
ten van kreeften ober zig hebben / zijnde de rechter poot of nijper veel
gzooter en sterker dan de linker. Men ziet haar mond niet als ze
loopen / om dat die van onderen is / maar de oogen puplen / eben
als de Franse en Engelse krabben / omtrent een duymbzeed van el-
kanderen / een weynig ter zijden de schulp uyt.

Als men'er by home zijnze geweldig rap om zig weg te pakken ; Zyn zeer rap,
maar ligt te
vangen.
maar dewijlze altijd loopen naar de steen die geworpen word / zoo
heeft men tyds genoeg om ze raken. Het is byn' erg alsze iemand
beet krijgen. Haar vlees is zeer goed / en smaakt by-na als onze
Rivierkreeften.

In de maanden Julius en Augustus, eben vooz en na de volle In wat tijd
van 't jaar
men de mee-
ste van kant
kan helpen.
Maan / gaan al de krabben van dat Eyland by miljoenen te gelijk
naar de Zeehant. Wy hebben daat ter plaatze geene gezien of zy
waren met eyeren beladen. Op dien tijd kan men een gzoote mee-
nigte van kant helpen / om datze met gzoote troppen gaan / en te
veer van haare holen af zijnde / nergens schuylplaats hebben. Wy
hebben op eenen avond meer als drie duyzent met stikken doodge-
slagen / zonder dat men daags daat aan den hoop verminderd zag.
Het tweede jaar van ons verblijf op dat Eyland wierden wy te ra-
de / om in de plaatzen daat zy zig 't meest onthielden een deel zaad in

1692.

In den grond te werpen / op dat zy metter tijd in haar eygen akker
werk mogten binden / en ons zoo doende vergeeten; gelijk het ge-
beurde: toen ze daar bezigheyt bonden / ja meer als ze af honden /
wierden onze planten gespaard: want doe de onze maar zoo veel
tijd hadden dat ze groot begonden te worden / waren ze buyten ge-
baar; behalven dat wy nog die boorzorge gebruykten / dat wy het
zaad / 't welk wy buyten het geene in onze hoben was / zогten boozt
te queeken / in een grond wierpen daar zy niet gewoon waren te koo-
men; als daar was het hooge land; her land wat verder van de Wis-
bler af gelegen; en cyndelikh het steenagtige.

Aardig geval
van een krab
die een
goudbeurs
ligt.

En van onze maats / die ten minsten zoo wantrouwende als rijst
was / en op Avontuur twee groote hoffers vol hoopmanschappen /
die in Indiën wel gewild waren / behalven nog een goed getal gou-
de Louisen, hadde meede genoomen / wierd heel aardig door een
van deezee beersjes geknapt en van den huyg gellgt. Wy had zijn
Louisen in verscheyde beursjes verdeeld; en zoo dra als hy maat
een weynig buyten zijn Tent ging / merkten wy dat hy ze altijd met
zlg nam. Wy liet ook noot na van ze met een groote knaphan-
digheyt in verscheydenne plaatsen en schuytloeken te verbergen eer
hy naar bed ging: maar hoe sijn hy was / hy vond 'er die nog al
smediger waken / en werd tot een plompert gemaakt van een dlef
die hy niet mistroude had; Ik meen van de eene of d'andere Krab,
of Rot, die een van zijne goudbeursjes ligte / om dat het leeren
zakje wat bettig / en misseken na de smaak van den roober was.
Wy des anderen daags bespeurende dat hy grinnig zag / en heel neer-
sigt na lettwes omzigt / wilden met kragt weeten wat hem scheel-
de: het zy mit dat wy hem te lastig velen; of dat hy blijde was
dat wy hem te hulp quamen / hy verhaalde ons het geval omstan-
dig. Sehoon men werk had om zig van lagchen te onthouden / zoo
ging men evenwel neffens hem aan 't zoeken; maar waar men keek /
of wat men deed / men vond niets / zoo dat de beroofde zig omtrent
zijn verlies moest troosten. Wy had van dien tijd aan zulken on-
verzochtelikh haat tegen het geslagte der Krabben opgevat / dat
in den oorlog / die wy dikwils met die knapen voerden / hy geen
een om 't leven bracht; of hy gaf hem nog altijd eeuige slagen na
zijn dood.

Zeekrabben.

De Zeekrabben zijn veel beeter en veel grooter dan de andere / en
zijn ook lichter te betrecen.

Daar is nog een ander slag / die / zdd als my ondertigt is / op
de Antilles, of Americaanse voor-Eylanden den naam dragen van
Tourlourous, en koomen zeer wel over-een met de eerstgenoemde /
maar vallen doozgaans wat klespnder. Deze woonden waarlijk
tusschen de aarde en de Zee / en zijn tegte halfslagten / want de
bloed vervult haare logementen tweemaal des daags met water / en

Tourlou-
rous.

zy zijn gedurig bezig met dezelve schoon te maken.

De Orkaan die men pder jaar in de maand van Januarius of Februarius moet uytstaan / gelijk ik reeds gezegt heb / is ook een schrikkelijke vband. Wy hebben dezelve tweemaal gesmaakt. Deze onstuymige wind verheft zig gemeenlyk na zagt weer / ja zelfs na een overmatige stilte; en het allerhevigste van den storm duurt pas een uur. Te dier tijd zagen wy in een oogenblik verschepde zware boomen uyt de aarde rukken / en aan onze hurten kraakte alles wat'er om en aan was. De loepende en schuymende Zee maakte een breefselijke beweeginge / en hare golven hemelhoog verheffende / sloeg zy dezelve met zulke eene ongestuymigheyt tegen de kusten aan / dat het scheen als of de Natuur t'eenemaal omkeeren / en wederom in een Chaos veranderen wilde. De Heemel vermengde zig met de aarde. De Lucht wierd zwaar en bedekte alles met nare duysterheyt. De wolken overkroopt / borsten eyndelyk los / en stortten zulke eene meenigte waters uyt / dat onze schoone en brugbare valeen overstroonden / en een nieuwen Oceaan geleekten. Al wat de beeken bereyken konden / wierd ontworteld en in der pl weg geboerd: ja ik geloof / indien het tempeest drie uren geduurd had / daar zoude geen eenen boom hebben blijven staan. De Dieren boorzien dooz een natuurlijke drift / haar van God ingegeven / deze Orkanen en begeben zig in de hooften der bergen; maar des anderen daags koomen zy weder te voorschijn / om dat het weer dan al immers zo schoon en stil is als te booren. De laatste der twee Orkanen die wy op dat Eyland gehadt hebben / was veel verschrikkelijker dan de eerste. In 't midden van de allergrootste onstuymigheyt wierd het eensklaps dood stil / zoo dat men het allerminste gerups hooren konde / en meende alles gedaan te zijn; maar de wind begon veel heftiger dan te booren / zijn hoorens weer op te steeken. Toen wierden alle onze tuyntjes tot in den grond toe verwoest / om dat de woedende wind een groote meenigte Zeewater in de hoogte geboerd hebende / over het gansche Eyland een Zundbloed van zout water te weege bragt / waar dooz alle onze planten verzenghden en om een lugte raakten. Maar geliyk dit den grond niet t'eenemaal bedorft / zaaiden wy'er aanstonds / zoo dra wy uyt de kloven der steentrotzen / daar wy gedurende het onweer schuylten / te voorschijn quamen / wederom wat anders in.

De vierde en laatste vband die wy te bestrijden hadden / waren klepne groene Rupsen, dewelke altijd op de Orkaanen volgen / en heimelijc als uyt voortspruyten. Dit ongedierte plaagde ons / van den Maand Februarius af tot diep in April toe / geweldig / om dat ze alle de Meloenen op aten / en zelfs niet een blad over lieten. Dooz onderwindinge hadden wy al geleerd / dat het beste middel om ze te behouden / was / des nagts te dekken / en niet eer te ontblooten

1692.

Derde ongemak, zynde de Orkaan

Derzelver ongemene onstuymigheyt.

Hoe onze tuyntjes daat door bedorven wierden.

Vierde ongemak, nem: de Rupsen, en wat schade zy doen.

1692.

dan na Zonnen opgang. Glaze klokken zonden 'er schoone schifden booz geweest hebben. Dat gespuys raakte nooit aan de Andivie, nog aan de Porceleyn; waar up men ligtelyk besluypen kan / dat ze geene andere krupden of gewassen aandeeden / dan die van haar smaak waren.

Scorpioenen.

Hier en daar zitten wel Scorpioenen, en byzonder in de Laniers, maar zijn gansch niet gevaarlijk: een klaar bewijs daat van is / dat wy'er verscheydenmalen van gestookten zijn geweest / zonder het minste letzel te houden: de wond smact maar een oogenblik / eveneens of men niet een speld geprikt wierd.

Van de Requins, of Zeehonden.

Wanneer wy eens in zee wat gingen baden / of dat wy al gaande gingen bisfen / wierden wy dikwils omringd van een deel Requins of Zeehonden, onder welke zig somtijds al heele gzoote lieten zien / dog zy deeden ons nooit aan. En toen wy op die droebige Kots van 't Epland Mauritius zaten / (waar van ik hier na spreken moet) heb ik meer als hondertmaal een Hart van eenige Jagthonden al zwemmende zien verbolgen / en dat ter plaatze daar een lengte van Zeehonden was / zonder dat haar / alzoo wepnig als ons / die dagelijks in zee gingen zwemmen / het minste leed geschiedde. Ik laat den Lezer nu oordeelen / of dat dier wel zoo verslindende is als men roept / dan of de hier omtrent zwevende Zeehonden van een gansch verschillenden aart zijn met de anderen: want de Reysbeschrijvers die in en om America, en veele andere deelen van de Wereld geswozven hebben / verhalen eenparig / dat de Zeehonden, die zig daar omtrent onthouden / zeer gevaarlijk en inslokkende zijn; ja sommige spreken daar van als ooggeruygen: derhalven is het veel reedelyker te geloven / en veel eer te besluypen / dat de Zeehonden niet altemaal eenerley zijn. Deze bis is gemeenlyk vijftien of zestien voeten lang. De bek is in dierboegen / dat het heeft zig wel eerst op den rug dient te wentelen eer hy den roef in kan zwelgen. Hy heeft verscheyde ryen tanden / die ongemeen spits / en te gelijck scherpsnijdende als een zaag zijn. Ik heb te Batavia en elders hooren zeggen / dat de herffenen van een Zeehond meer als gemeen werken op een vrouw in barensnood; dog van diergelijke dingen hebben wy geen proef konnen neemen op ons Eyland. Sommige zeggen dat het zoo genaemde Zuygertje, of Loois van den Zeehond, altyd als een Sids booz deze laast genoemde heen swemt; maar dat verdigzel is meer als al te wel booz Vader Tachard wederlegt. Deze zuyger, die men met veel waarschijnlijkheyt hond booz de Remora, of Zeelamprey, en die de goede luyden van boozgaande tijden (met veel eerbiedighet de Ouden genoemt / schoonzee de meesten tijd niet wisten wat ze zeyden) zoo besaamd hebben gemaakt; deze zuyger, zeg ik / heeft boven op zijn hoost / en zelfs tot ober de nek toe / een gerimpeld gewas zitten / dat nog bis / nog been is / waar mede

hy

by zig dikwils aanden rug van de Zeehonden vast plakt; en ook wel aan levenlooze dingen: want wy hebben hem wel geheel upt, het water tegen ons Schip aan zien hangen.

Daar zijn vooz het minste tweedertep slag / die zoo wel in de kleur als grootte verschillen / dog vooz het overige de zelve gedaante hebben. Zy hebben geen schubben / maar een gladde slymagetige huyt als de alen. De allerlangste zijn gemeenlyk tusschen de twee en drie voeten; en op den rug donker groen van kleur / dog na den huyt toe allenshiens wat helderder. De andere zijn niet langer als een haring / en gelijken'ee ook heel wel na; dog zijn wat hofter van bek als de eerstgenoemde / en ook zoo donker van kleur niet. Beyde zijnze niet al te vast van bis / maar smaaken eventwel niet onaangenaam. Dewijze van binnen wel voozien en te gelijc lang en mal zijn / zoo schietenze dooz 't water als een pijl dooz de lucht. Waare tanden zijn sleyt / en rond toeloopende / ja zoo hoft dat men ze nauwt zien kan. Het is niet dan al te waar dat die goed dikwils onder water tegen de Scherpen gaat zitten; en wann'er ze dan wat sterk in getal zijn / behoeft men niet te twijffelen of zy stymten het Schip eenigzins in zijn loop.

Worden tweedertep slag gevonden, en waar in verschillen.

Ik heb van dit Dier wat wijdloopiger willen handelen / om dat anderen het niet gedaan hebben.

In 't voozby-gaan moet ik nog zeggen / dat ik my meenigmaal heb verwonderd / waar dog den befaanden Rondelet zulken grooten agtinge dooz verkreegen mag hebben: zoo dikwils als ik hem over dingen nazie die my wel bekend zijn / vind ik hem altijd heel gebrekelelyk en mager.

ACHTSTE HOOFDDEEL.

Waar de bewoonders van deze nieuwe Wereld zig meede bezig hielden, zoo ten opzigte van hunne geestelijke oeffeningen als andersins. Waarom zy niemand onder hen tot Leeraar verkooren, en alzo een Kerke oprigteden. Tusschen beyden word den boom *Pa-viljoen* beschreven. Wat soort van speelen zy daar speelden. Beginnen te wonhoopen en maaken een vaartuyg om daar meede naar 't Eyland *Mauritius* over te steeken, ingevalle de *Marquis du Quêne* hen na

ver-

verloop van twee jaren niet by-quam. Hoe zig dat timmeren toedroeg.

1692.

Tot nu toe beschreven hebbende de voordeelen / en de ongemakken die het Epland Rodrigue bezellen / zoo zullen wy nu overgaan tot de dingen waar meede wy ons gedurende het twee-jarig verblyf aldaar bezig hielden / want schoon wy daar niet al te veel werk bonden / gelijk men wel denken kan / zoo moesten wy ebenwel wat doen.

Hoe zy hun tyd verdeelden.

Het onderhouden van onze hutten, en het bebouwen van onze Tuynen, nam althans een gedeelte van onzen tijd weg. Het wandelen wederom een ander gedeelte: want wy gingen dikwils naar de Zuidkant van 't Eyland, 't zy dat wy dwers door / of byten-om gingen; ja daar is geen een plaatsje op gansch Rodrigue dat wy niet verscheidemalen en wel naukeurig bezigtigd hebben. Bergen en Oevers zijn altemaal met groente bedekt / hoe rotzagtig datze ook zijn; de reden is / om dat de stotzen ten minsten met drie en ook wel vier voet aarde bedekt leggen: Ja tusschen de steenen zelf / daar men gansch geen aarde ziet / wasschen zwarte / groote / en regt opgaande boomen; 't welk het Eyland van verre heel meer doet schijnen als het in der daad is / berrmits men daar uyt besnupt / dat het altemaal uyt ongemeen goed Land bestaat.

Hoe men al wandelende zelfs aan de kost kon raken.

Overal kan men gemakkelijch gaan / om dat 'er geene / of ten minsten zeer weynige plaatsen zijn daar men bezwaarlijch by-kan / en om dat 'er overal genoeg te eten en te drinken valt. In wat hoek van 't Eyland men ook is / indien men geen gevogelte ziet / zoo behoeft men maar tegen een boom te kloppen / of maar wat boeha te maken / aansond's zal het gevogelte op dat gerugt toe komen schieten: en dan valt 'er niet anders te doen als maar een goede verkiezinge te doen / met steenen te werpen / of met stochken te slaan den geene die men hebben wil. By toeval heeft de onderblindinge ons dat geleerd: want op een tijd eens met malkander wandelende / en in zekker bosch van een dwalende / bonden wy ons genoodzaakt om overlupd te schreeuwen / op dat wy wederom by een mogten raken; maar wy verwonderden ons heel zeer / wanneer wy op dat geroep een groote meenigte vogels uyt alle hoeken van daan zagen komen / die rondom ons heen gingen zitten. Toen was het als of de Almogende tegens ons zepde / slagt en eet: ja wy hadden niet anders te doen dan maar vuur te slaan / en goede eier te maken. Overal vind men ook Schildpadden: en wat de lucht belaugt die is zoo zoet en gematigd / dat men wel onbeschroomd onder den blauen Hemel mag gaan leggen slapen. Maar als men dat nog al niet doen wil / zoo kan men heel ligt een hut tot dezelve toestellen van vijf of zes Latanier-bladen, van welkers dikte en grootte wy hier boven gesproken hebben.

Maar

Maar om weder te keeren tot het geene ik zoo even heb be-
 ginnen te zeggen van ons dagelijc werk / zoo zal ik'er nog by voegen/
 (zonder te denken dat'er een sehentje Phariseesch onder loopt) dat
 wy ieder dag onze gezette tijden hadden tot geestelijke oeffeningen;
 en des Zondags deden wy by-na alles wat men in Frankrijk ge-
 woon is in de Kerken te doen: want wy hadden het oude en nieuwe
 Testament; de heylige Psalmen en Lofzangen; een breede uytleg-
 ging over het nieuwe Testament, en nog verscheyde Predicati-
 en. Inden wy van gedagten waren geweest onze dagen daar te moe-
 ten opndigen / of / ten minsten een langen tyd te hebben moeten
 blijven / niets had ons kunnen beletten / dunkt my / om de verstan-
 digste uyt het midden van ons met eenparige stemmen / en by gebolg
 op een wettige wijze / tot den heyligen dienst te verkiezen: en waar-
 om zouden die twee in des Heeren name vergaderd, geen
 volmaakte gedaante van de ware Kerke aangenoomen / en de byzondere
 vertroosting / als daar is het genieten van des Heeren heylig
 Avondmaal, ontfangen kunnen hebben. Meenigmaal heb ik in den
 zin gehad diergelijken boozslag te doen; maar aan de eene zyde be-
 speurde ik dat mijne metgezellen geneygd waren / ten koste van
 hun leven / in 't kozt alle bedenkelijke misdelen in 't werk te stellen/
 om weder te keeren naar de bewoonde Wereld. En aan de andere
 kant had ik redenen te vreezen / dat zy in diergelijken boozslag let-
 wes verkeerdelijk opgevat zouden hebben / dat hen misghagen mog-
 te: want alschoon wy / tot ons geluk, altemaal eensgezind waren/
 zonder dat onder ons plaats had de verkeerde wijsheyt der Wijzen/
 het verleydende verstand der Verstandigen / nog de geschillen en scha-
 delijke nieuwigheden dezer eeuw / die zoo veel haat en wanoydye in
 de Christen Wereld te weege brengen / zoo vreegen wy dog altijd
 in 't byzonder wel zorge / dat wy in de behandeling van den Gods-
 dienst niets deden 't welk naar afgodery of bygeloof / de allerge-
 vaarlijkste pest in 't Christendom / helde of smaakte. Het haarde ons
 groote gerustheyt dat wy bleven binnen de palen der zuydere en oer-
 ste Evangelische Leere, waar in / volgens het zeggen van alle Gods-
 geleerden, de ziele en het wezen van 't Zaligmakende Gelove legt op-
 geslooten / zonder dat wy ons verder tot het onderzoeken van ydele
 en noodelooze dingen obergaben. Wy beminden en herhaalden dik-
 wils deze volgende schoone woorzen; Ik hebbe niets voorgenoomen
 te weten, dan Jesus Christum, en die gekruyst. Dit is het eeu-
 wige leven datze u kennen den eenigen waaragtigen God, en Jesus
 Christus die gy gezonden hebt. Inden gy Jesus Christus met den
 monde belijdt, en in uw herte gelooft dat hy hem uyt den dooden
 heeft opgewekt, zoo zult gy zalig worden. Die in my gelooft
 heeft het eeuwige leven. Een iegelijk die den name des Heeren
 aanroept zal zalig worden. Ik heb u den ganschen raad Gods ver-

1692.
 Geestelijke
 bezigheden,
 waar die in
 bestonden.

Waarom zy
 niemand on-
 der hen tot
 Predikant
 kozen.

1692.

kondigt . . . te weten . . . de bekeeringe tot God, en het geloove in Jesus Christus. De zuivere en onbevleete Godsdienst voor God en den Vader is deze, Weduwen en Wezen bezoeken in hare verdrukkinge, en zig zelve onbesmet bewaren van de Werelt.

Waar in de
zuiverheit
van hunne
Religie,
bestond.

Wy dan ontlast zijnde van een Theologie die niet beswagteeld was met geschilden tegen bereyde en Kettersehe denkbeelden / smaakten de aangename lekkenen van een eenvoudige zuyvere Godsdienst, ontbloomt van alle bygelovige hinderpalen / en scholastyken zwadder / ja van alle ydele en vermeetele gedagten / die gansch berderfelijk zijn / beyde vooz ziele en ligehaam. Wy hadden / met de hellige Schryfberg / een afkeer van die meegaande mannen in 't stuk van Religie, die de Leere en den Openbaren dienst van God zoo netjes na hun zin weten in te schikken / en het touw wat konnen laten bieren / willende in dat geval veel wijzer zijn als de Opperste wijsheyt zelve. In ootmoet en needrigheyt des herten aanbaden wy God onzen Schepper / Vader, Zoon, en H. Geest, en dat met geen andere woorden en spreekwijzen / dan die de Goddelijke openbaringen ons meedeedeelden; zonder zig verwaandelijk te vermeeten / de verborgentheden, die vooz den sterbessig bedekt / en vooz haar verstand ondoozgrondelijk zijn / en altoos zullen blijven om dat het verbozgentheden zijn / te konnen uitleggen en onswagtelen. In dier boegen riepen wy God aan met byzelligheyt / en een vast vertrouwen op de voozsppraak van Jesus Christus, onzen verlosser; borge, en rantsoen; den weg, de waarheyt, en het leven. En in dezen gelukzaligen staat verwagten wy met een stil gemoet de dood; niet als een kroning der verfehlikkinge / maar als een boode van goede tijdingen.

Eyde wandeling
daar zy
zig des avonds
mee vermaakten.

Behalven de groote wandelstogten of klepne Reysjes / daar ik hier booren van gesproken heb / zoo lieten wy niet na / ieder avond ons vermaak te nemen met een kleyn kuyertje niet ver van honk. Onder allen hadden wy een plaatsje langs het strand / ter linker zyde van de Rivier / dat uytneemende vermakelijk was / bestaande in een rechte en als met een lijn getrokkenen Waan / die van booren tot agteren eben ver van de Zee lag / ter lengte van ontrent twaalfhondert treden / zijnde ruim zoo lang als de Maliebaan te Utrecht. Wy zonden deze wandeling wel twee uren ver hebben konnen uytreliken indien wy gewild hadden; en dat altemaal langs een basten en waterpas leggenden grond. Van de eene kant hadden wy het schoonste gezigt dat men bedenken kan over het blakke van de ruyme Zee / welkers onophoudelijke Eb en Vloed dooz het stooten tegen de klippen / die'er een halfuur van daan lagen / zulk een zeldzaam geruyss verwekten; dat wy juist niet buyten staat geraakten om met elkanderen te spreken; maar ebenwel meenigmaal in zulk eene byzwellige verrukkinge bielen / dat wy vergaten onzen mond te openen en te spreken.

Daar

de BOOM

PAVILLON op

Podri

ques

De SOLITAIRE.

V
r
v
R
b

l
i
r
v
r

Maar de kant van het Epland toe werd ons gezigt een aange-
name bepalinge gemaakt door de betoverende kusten: en de valsepen
bedden zig niet anders op dan een Lusthof in den zoeten en rijken
Dagst.

Onder het groot getal van allerlei slag van boomen die de Na-
tuur daar voortbrengt / is 'er eene wonderlyk fraay / en wegens
zijne schoonheit / grootte / rondte / en evenmatigheyt der ongemeene
takken / waardig dat hy bezigtigd werde. De takken zijn ober-
al geweldig dicht in een gebogten / en het grove en dikke blad hange
'er buyten omheen by na tot den grond toe: zoo dat men van des-
selfs stam / van wat kant men dien schoonen boom aandoet / niets
als onder aan den voet maar een weinig / en somtijds wel niet met
al / zien kan.

Zeldzamen
boom; en
hoe zig van
buyten op
doet.

Oewyl nu dien boom in het midden ook vol blad zit / gelijk men
wel denken kan / zoo ziet het van binnen eben-eens of 'er een deel
kleer stokken leggen / die enkelijk geschikt schijnen om het lofwerk
te onderschragen / en van dien boom een groene Tent te maken.
De boornaamste schoonheit van deze Tent bestaat in het buyten-
ste / en van verzoent zy zig ook ongemeen; hoewel derzelver be-
hoelende schaduw / om de waarheit te zeggen / ook hare zoet-
tigheyt heeft: maar de brugt van dezen wonderboom deugt niet om
te eeten: Enige wyt ons gezelschap / die de nieuwgierigheyt hadden
om 'er van te proeven / vonden dezelve heel scherp / en wierden voortg
door onderbindinge gebragt dat ze niet minder gevaarlijk was. De
rent komt zeer wel over een met onze rijpe queepeeren. Het zijn
eygentlijk troffen / welkers druyven of beziën hard en wel gebuld
zijn. Van buyten aankoonende hebben wy ons dikwils ingebeeld
dat het de brugt van den Ananas was: om welke redenen wy als
wyt gewoonte aan den zelven ook den naam gaven van Ananas; hoe-
wel het onderscheid tusschen die twee wy groot is. Door ny / ik
noemde hem Paviljoen. De bladren / die uit een ongemeene fraaye
groene kleur bestaan / hebben zulke korte steelen / dat het schijnt als
of ze vlak tegen den boom aanzitten. De allergrootste van gemel-
te bladen zijn vier of vijf duynen lang / en loopen spits toe / maar
zijn wel vijftien duynen breed / hangende als bouketten of plump-
bossen / tusschen welke de druyfstroffen / die allehande kleuren heb-
ben / al na dat ze rijp zijn / zig op een aangename wijze laten zien.
Menigmaal ben ik rondom dat wyt de nature ophiomende Paleys heen
gegaan / en heb my ook altijd op nieuw over desselfs ongemeene
schoonheit en grootte verwonderd.

Hoe hy van
binnen ge-
seld is.

Deszelfs
vrugt.

Wat nu de spelen belangt, somtijds gingen wy eens aan 't dam-
men, dan eens aan 't riktakken, ook wel aan 't keegelen, en dik-
wils speelden wy naar de bal. Het jagen en bisfen viel te gemak-
lijk om 'er groot genoeg in te scheppen. Wy vonden somtijds
ver-

Hunne ge-
meene spee-
len.

1692.

vermaak in het leeren der Papegayen, waar van men / gelijk ik booz dezen gezeyd heb / een groote meeningte op dit Eyland vond. Wy bragten 'er een ober op 't Eyland Mauritius, die Frans en Dups sprak.

Wat zy 't
tweede jaer
deeden.

Het het verbolg zal ligt af te meeten zijn / dat wy ons het tweede jaer wel meest bezig hebben gehouden met het toefstellen van dat schip / daar wy nu breeder van zullen beghinnen te spreken: maar indien men ondertusschen eens wreeen wil / waar mede wy de dupssternisse berdeben wanneer ons de nagten wat te lang bleen / zoo zeg ik diesaangaande / dat wy lampen hadden mede genoomen / dewelke met de olle of het vet van Schildpadden gevuld zijnde / van een zeer goet gebruik waren / dewyl dat vet / gelijk hier oben gezege is / nooit bestalde. Doorts gebruikten wy brandglazen om bunte te maken.

Dewyl wy dan vlees en vis, gezooden en gebraden / kruyden en wortelen, kostelyke Meloenen en andere vrugten / beneffens palmwijn en zoet water in overbloed hadden / zoo heeft de Lezer geen breeze behoeven te hebben / dat de arme waaghalsen op het Eyland Rodrigue van honger zouden sterben.

Maar nu gemelde Lezer ebenwel zoo veel goedheit heeft gehad / van zig een weinig ontrent onze ongemeene toefstant in te laten / zoo zal ik 'er nog by voegen / en met waarheit verzeekeren / dat wy 'er zeer wel te breeden waren / en ook schoon smulden; zonder dat het ons qualijk bequam; zonder dat wy (Gode zy dank) ooit ziek wierden / en zonder brood. De Kaptein had ons wel twee groote tonnen beschuyt gelaten / maar die spaarden wy geweldig / en gebruikten ze niet dan in potagie; ja somtijds dagten wy 'er niet eens aan.

Neemen een
beslyt van
een Schip te
timmeren,
en na Mauri-
tius over te
steeken.

Toen wy ruim een jaer daar aan Land waren geweest / en zagen dat 'er geen een schip opquam / begonden sommige (om de waarheit zupber en ongebeynsd te zeggen) al te wanhoopen en verdrietig te worden. Zy beklaagden zig en het speet hen geweldig de bloem hunner jeugt zoo te moeten verliesen / ja waren innerlyk bedroeft als ze dagten dat zy mogelijk de beste dagen van hun leeftijd in naare eenzaamheyt en in verdrietige leedighheyt zouden moeten doozbrengen. Na vershepde diepe overleggingen / werd by na met eenparige stemmen beslooten en vast gesield / dat men twee volle jaren na de komste van den Heere du Quène, volgens zijne besloften / zonde wagen; maar indien hy niet op quam dagen / men alsdan alle middelen zoude in 't werk stellen / om te zien of men naar het Eyland Mauritius, den Hollanderen toebehoorende / konde oversteeken / want daar zijnde / had men gelegentheyt genoeg om t' seheep te gaan werwaerts men wilde / dewyl daar een Gouverneur is / en dat 'er ieder jaer seheepen van de Kaap aankoomen.

End ver
Mauritius.

Wat meergemelde Eyland Mauritius legt omtrent hondert en zes-
tig

tig mijlen van Rodrigue. Een groot endweegs! Maar bemits ons in 't hooft lag en woelde / en ook in der daad waar was / dat 'er geburig maar eene wind van onze kust derwaarts heen waalde / zoo namen wy vast vooz / een vaartuyg te maken zoo goed als wy konden; en ingeballe wy dagten dat gezepte vaartuyg moegt schijnen dienst te kunnen doen / wy dan / na het aantoeppen van hem die de Zee en winden gebiedt / ons zelven zouden begeven in die kleyne Arke, en wagen het om over te steeken.

Deze onderneeminge deed zig wel zeer zwaar op / zelfs by de gene die 'er 't eerste ontwerp van gedaan hadden / maar quam evenwel niet ganssch onmogelijk vooz. Men moest een Schip maken dat groot genoeg was / en dat zonder werkslyden die des verstonden / en niet wepnig gereedschap. Wy hadden nog teer, nog touwerk, nog ankers, nog Compas; in 't hozt / ons ontbraken nog hondert andere noodwendigheeden; en ebenwel by-na tweehondert mylen ver te moeten varen / was ook wat te zeggen / en een vyz lange tocht: ja duyzent andere zwartigheden deden zig op in de herffenen van de voozigtigste / en quam hen vooz als een onderneeminge die geen goeden standvastig blyvende / zoo wierd 'er eyndelyk een beslupt genomen dat men dan dien weg inslaan soude / en dat men tot tydverdrijs en om zig wat werks te geven / het maken van zoo een Scheepje soude onderneemen; want het quaadste van allen was, dat den arbeypd verlooren soude wezen / ingeballe het qualijk uyrbiel / of indien zig ondertusschen een beeter gelegentheyt opdeed.

Zoo gezept / zoo gedaan: wy wserden alle agt / zonder in 't Simulbroets Gldedeoek als leerjonges aangeteekend te worden / Timmerlyuden, Smits, Lijndrayers, Matroozen, in 't hozt / alles wat men moest wezen: sehurste leerde wel krouwen / en de nood scherpte ons verstand. Elk bzagt het zijne te berde / wanneer men dage dat het bequaam en voozdeels was. Men werkte met genegentheyt / goede gemeenschap / en vermaakt.

Wy hadden onder ander gereedschap / een groote en kleyne zaag, met welke wy vast begonden planken te zagen / en bedienden ons zeer gelukkig van een zware vierkante ephen balk van om trent de zeszig voeten lang / die eenigen tyd te vooren op onze kusten was koomen aandrijven. Indien de Lezer tusschen beyden uyt nieuwigterigheyt soude willen bzagen / waat dog die zware balk van daan is gekoomen / zoo moet ik met waarheyt antwoozden / dat ik het niet en weet: hoe het zy of niet / de Zee befehlte ze ons / wy bedienden 'er ons van / en maakten 'er verschepte goede planken af: maar dewijt onze groote zaag wepnig dogt / en zelfs wel drie maal bzakt / te meer / om datze dooz onkundigen behandeld wierd / zoo waren de planken overal niet eben dik / en by gevolg van het beste slag niet.

1692.

van Rodrigue legt.

Wat zwartigheden zig al op doen.

Begeven zig aan 't werk.

Bedienden zig van een balk die daar was koomen drijven.

1692.

Hoe groot
zy het vaar-
tuig maken,
en wat zy in
plaats van
teer en touw
gebruykten.

Wy maakten deze boot of schuyt twee-en-twintig boeten lang ober-
steben / zes wyd / vier hoog / en agter en voor rond. Wy hadden
wel eenige spijkers / maar Jan de la Hays, die een Silbersmit was /
en eenig gereedschap by zig had / maakte / beneffens meer ander pzer-
werk / almeer / gelijk hy ook de zaag tot dylemaal toe aan malkan-
der lapte. Om te kalesaten gebruykten wy oud linnen / en dan die
harde hooaal-specie / waar van ik hier boven gesproken heb. Deze
specie / gemengd met gom / en getemperd met Schildpaddever, ver-
streckte ons in plaats van teer. Wy maakten ook alierhande dik en
dun touw van die draadagtige beezeltjes uit de stecelen van de Lata-
nier-bladen. Deze touwen nu waren wel steek / maar niet leenig ge-
noeg / zoo datze by-na anders nergens bequaam toe waren dan om
stijf gespannen te worden: want wanneer men ze tot loopende tou-
wen gebruykte / zoo raselden ze ten eersten uit / en waren straks
kapot. In plaats van een anker gebruykten wy een stuk steen-
rots / wegende ontrent hondert-en-vijftig pond / en maakten een zepl
zoo als wy best konden.

NEGENDE HOOFDDEEL.

De inwoonders van *Rodrigue* brengen hun vaartuyg in 't
water. Victalieren het, en waar mee. Wat zy in
plaats van een Compas gebruykten. Den dag van hun
vertrek word vast gesteld. Nemen de Reys aan. Raak-
ken in den grond, en hoe zy zig bergen. Isaac Boyer
besteft het. Graffschrift t'zyner eere gemaakt. On-
zen Schrijver maakt zwarigheyt ten tweedenmale te
vertrekken; dog word overreed, en hoe. Neemt met
verscheyde Zeegenwenschingen afscheyd van gemel-
de Eyland.

Zetten 't
Schip in 't
water, victa-
lieren het, en
waar mee.

Wanneer nu een tegelyk aldus zijn neersligheyt te weerk gesteld /
en de twee jaren by-na een eynde genoomen hadden / zette men
armen en beenen schrap om dat Vaartuyg van Land te krygen.
In 't water zijnde / begonden wy onze Arke te Victalieren, en
namen ten dien eynde gerookt vlees van de Lamentio of Zeekoe;
berg water in onze oude water-tonnen die daar altijd toe gediend
hadden; het oberste van onze bischeyt; en een goede probisie van
aard- en Water-meloenen, om dat die een langen tijd duren en
goed blijven konden. Ik

Ik heb hier boven gezegt / en het is ook in der daad de waar-
heyt / dat wy ons Galjoen onder handen namen zonder eens
aan een Compas te denken. Maar wanneer een iegelijk om zocht of
hy niet wat vinden konde dat daar eenigzins toe dienen mogte /
zoo vond iemand van de onze een kleyn / en op een zepsteen aange-
zet Zonnewijzertje, 't welk hy eens voorz dyse stuyverst' Amsterdam
had gekoft: en hoewel het niet goed was / zoo verheugden wy ons
egter / op hoope van 'er nog al eenigen dienst af te zullen hebben.
Toen nu dit Schip al in 't water lag / stond ieder met veel ver-
wondering en keek dat het na geen roer luyfsterde; en dat men /
om het te doen wenden / een riem moest gebruiken.

Den dag / eyndelyk / om te vertrekken wierd vast gesteld / zijnde
den 19 April 1693 / en by na volle Maan / op welken tyd de Zee
't hoogst vloeyende / wy best ober de banken konden hoornen. De
reden waarom van den dag van de volle Maan zelf niet verhozen
was / om des te langer van haar heldere ligt gebiend te wezen.

Van de zoo eben genoemde banken, daar ik meer van gesproo-
ken heb / zal ik / tot ophelderinge der geener die deze spreekwijze
niet verstaan / in het voorby- gaan zeggen / dat het klippen zijn die
met hoog water eben onder leggen / en by na als een muet dat
Eyland omringen / behalven dat 'er op twee plaatsen een opening
gebonden word van tien of twaalf voeten / betwelke Rodrigue toe-
gankelijk maken. Men ziet alles afgebeeld in de Kaart, fol. 1.

Toen wy eerst op het Eyland quamen / bonden wy op de schoofen
van verscheydene boomen de namen gesneden van sommige Hol-
landers, die 'er eenige jaren te vooren aan Land waren geweest /
beneffens den tijd wanneer. Dit bzagt ons in gedachten om ook
iets diergelijks te doen voorz ons vertrek. Wy schreven dan in 't kout
onze geballen in 't Frans en in 't Duyts, en teekenden net aan den
dag van onze komste; hoe lang wy daar gebleven; en wanneer
vertrokken waren. Dit staken wy in een fles / met een bekendma-
king daar op / dat men 'er in moest zien. Deze fles nu zetteden wy
in een Nis of holte, die wy tamelijk diep hadden gehakt in den
boom / waar onder wy gemeenlijk aten / om dat dien boom meer als
eens de proef van den Orkaan uytgestaan had.

Eyndelyk dan den vastgestelden dag / daar mijne jonge metge-
zellen met smerte naar gerepshalt hadden / aangehoornen zijnde /
begaben wy ons op den middag met alle onze behoefsteng en kleede-
ren t' Schey / na dat wy den Almagelgen om zijne bystand / ons
in dit gebal zoo hoog noodig / alboorens hadden gesmeekt en aange-
roepen. Het was een ongemeenen schoonen dag / en de Wind zeer
voorzdeelig. En hoewel wy met ons Compas, met Roer, met on-
ze Riemen, touwen en Anker, ja in 't kout met alles / byz segt
stonden / en dat ons Scheepse zwak / en een gansch armelijc ge-
timmer

1693.

Wat zy in
plaats van een
Compas ge-
bruykten.

Dag van hun
vertrek word
vast gesteld.

Wat Zeeban-
ken zijn.

Laten een ge-
denkschrift
op 't Eyland
leggen.

Maken zig
gereed.

1693.

timmer was / zoo waren onze harten niet te min verbuld met goede hoope. Wy reekenden uyt / dat ingevalle het moope weer aansield / de Passaatwind , die om deezen tijd van 't jaar (zoo als wy van onze Kapteyn en de Matrozen hoorde dezen wel hadden hooren zeggen) al pal moest slaan / ons binnen den tyd van twee etmalen op het Eyland Mauritius zoude brengen.

Vertrekken,
maar krijgen
een ramp;

Wy vertrokken dan eenigzins met vzeugde / en vol van verlangen / dat wy in 't hoort onder de inwoonders der aarde mogten verschijnen. Het vak tusschen het Eyland en de Banken waren wy in een ommezien ten ende : maar in plaets van na een van de twee openingen / (waer van ik hier boven gesproken heb) te zoeken / en dan het schuytje / 't zy wy in 't water gingen of niet / zoo langs de Bank heen te sleepen na een van die plaatsen daer wy dooz moesten / zoo vertrouden wy te veel op ons geluk / en waagden 't / om te zien of wy 'er niet over konden ; dog wy kreegen evenwel by ongeluk een hoort : en dewijl wy ligtjes dreeven / zoo boelden wy de stoot by na niet / en dagten dat de kiel maar effentjes gestooten had. Wy raakten omtrent vijftig treden verder / en beelden ons in dat wy 't hoekje al te boven waren : maar wy bleven niet lang in die dwalinge ; want in een ogenblik zagen wy 't water niet alleen in de boort , maar wies zelfs hand ober hand / zoo dat 'er geroepen wierd / dat men wenden en het weer naar land zetten moest. Ondertusschen liep ons schuytje al volder en volder / en luyfsterde na geen roer. De wind dreef ons tegen wil en dank al berder af ; en wy waren van schrik zoodanig beklemd geworden / dat wy niet wisten wat wy deeden. Ik booz mijn deel had geen ander gedagten of het was glad met ons gedaan. Een legelijk hant ten naasten-by wel denken hoe wy in dit gebaar gesteld waren. De begeerte om nog wat te leven deed ons wel iets doen / maar om de waarheyt te zeggen / alles was zonder besluit. De een nam zijn hoed / om het water uyt de by na volgelooptene schuyt te hoozen ; een ander deed wederom ander vrugteloos werk / dog alle kernden en badenze als menschen die vergaan. Een was 'er evenwel die zig zoo gelukkig van een riem bediende / dat hy 't Schreytje ober slag / en onder 't faueur van de toenmals wapende labbere hoelte / binnen den tyd van vier minuten ober de zelve bank heen kreeg : maar omerent dertig treden van de bank af / naar de kant van 't Eyland toe / raakte het schuytje eens klaps in den grond. Indien ons zulx een half quartier uurs eer was wederbaren / wy hadden t' eenemaal weg geweest : dog dewijl hier niet boven de zes voet waters / en ons schip niet omgeslagen / maar gezonken was / zoo bleeven wy op het boord tot aan den middel toe in 't water staan. O groot geluk onder dit ongeluk ! dat de roers die ons krentite zulk eene groote opening maakte / dat wy aanslonds het water zoo ober-
vloet.

De boot
loopt vol wa-
ter , en

Zinkt in den
grond.

bloedig in de boot zagen spoorfen: want indien het ongebal zig niet aanstonds en zoo baarblijkelijk had geopenbaart / wy zonden onzen weg vervolgt / en zekerlyk om een lugje geraakt hebben. Wy stonden onderusschen heel onnoozel op de kant van 't seheepsboord te kijken / niettegenstaande het water viel / en wy pas een halfnue van land waren / om dat wy niet wisten wat te doen. Ma dat wy onze gedagten zoo hier en daar ober hadden laten gaan / namen wy eyndeelyk een beslypt van nog wat gedult te oeffenen / en te wagten tot het water zoo laag gevallen zonde zijn / dat wy met de dzybbende en aan een gebondene koffers naar land konden hoomen.

Zulx wierd volbragt / maar niet zonder gzoote ongemakken; want men moest al verscheyde tochten upstaaen; nu eens tot den hals toe dooz 't water / om dat het overal niet eben diep was; dan eens een stukweegs zweimmen / sleepende de koffers, die met een touw om onzen middel vast waren / agter na. En vermits wy gansch naakt upgheleed waren / om ons des te beter in 't water te konnen redder / zoo raakten onze voeten / wegens de scherphheit van de steenen gansch aan slenters / en aan 't bloeden; en het geen onze finerte nog al vermeerderde was / dat de stroom al gedurig 't een of 't ander roosde / en 'er mee deur ging. Wy bozgen evenwel dien dag nog al het meeste gedeelte van onze beste kleeeren; en de dingen die 't zwaarst woegen / en dooz de Zee niet weggespoeld konden worden / zetten wy byten het Scheepje in het zand neer / om dat het toen tee tijd byten onze magt was van ze mee te sleepen / en wel met dat ogmerk om ze daags daar aan / te gelijk met onze onnozele boot, aan land te halen. Wy maakten 't een en 't ander met touwen aan de scherpe punten van de rots vast. Ons geraakten wy / tot onze groote byengde en dzoefheyt / wederom aan land / en wierden op een harde / dog gelukkige wijze gewaar / dat het goede en 't quade elskanderen verzellen.

Des anderen daags gingen wy / met het krieken van den dag / onze schuyt zoo wat ten entosten lappen / en bragten dezelve met alles wat wy daar gelaten hadden / aan land. Alder had wat in deze schipbreuk geleeden; en de kleeeren waren booz het meeste gedeelte bedorven. Maar dewijl ons leven by-na op een mirakeluse wijze behouden was / zoo stozten wy in diepe nederigheyt / onze dankzeggingen upt booz hem / die ons zonderling in dien gzootten nood met zijne hulpe had bygestaan.

Ondertusschen was 'er een / die altijd de sterkste en kloekmoedigste van allen had yeseheenen / dog nu dooz dat ongemak zig 't eenemaal qualijk gesteld voelde. Hy ging / aan land koomende / zoo naakt als hy was / op den grond in het warme / en van de Zongebzadene zand / neederleggen / en strekte handen en voeten upt / zig inbeeldende en ook vast geloovende / dat hem niets ontbrak dan maar

Hoe zy hunne goederen bergden.

Brengen de boot aan land.

De sterkste onder hen word van dat tobben ziek.

1693.

een wepnig rust; maar in een moment wierd zijn aangezigt zoo rood als scherlakien; zijn hoest / klaagde hy / wierd geweldig zwaar / en zijn ongesteldheyt van oogenblik tot oogenblik erger. Wy bragten hem / hoewel met groote moepte / naar zijn hut: en vermits hy by hard van nature was / zoo hield hy 't nog wel drie of vier dagen dragende eer hy bedleegerig wierd / maar eyndelyk moest hy'er evenwel in. Zijn hoest ontstak en begon op zoo veel plaatsen te zwellen / dat men nauwlyk oopeningen genoeg doofst maken om de etter af te tappen. Coen spreekt het ons / dat de quaadaardige Kapteyn ons niet van wat zalve / of eenige kryden boozzen had: maar wanneer wy evenwel begonden te bedenken / dat alschoon wy diergelijke dingen gehadt hadden / wy dog niet bequaam zouden geweest zijn omze recht te gebruiken; en aan de andere kant overweegende dat de dagelykhe practijk der Doctoren en Apotekers in 't gemeen meer schade als voordeel aan het menschelyke gestage toebzongt / zoo stelden wy ons zelven heel gemaklyk te vzeeden. Wy geraakten evenwel met elkanderen in geschil / of men den zieke zoude doen laten, of niet. Sommige riepen / dat hy onder de handen dood zoude blijven / indien men hem maar het minste dropje bloed aftapte: andere schreeuwden nog wel eens zoo hard / en zeyden / dat hy zeckerlyk binnen drie minuten den geest zoude geven / indien men hem niet deed laten: en dat gesprek ging altemaal zoo ernstig in zijn werk / dat men ons waarlyk vooz erbarene Doctoren zoude aangezien hebben / indien'er eenige van de nabestaande vyzenden rondom hadden gestaan. De woorden verzen evenwel zoo hoog niet dat wy'er hand-gemeen dooz wierden. Wy waren met ons zevenen / en van die zeven waren'er vier vooz 't laten; inboegen wy vooz de getabberde Medicijnsche Faculeyrt niet behoefden te verschijnen om de regte uytspzaak over onze verschillen te halen / gelijk de gewyde Dienaren van Esculapius moeten doen / wanneerze in hunne gedagten en meyningen t'eenemaal tegen elkanderen stryden. De alderstoutste der vier voorstanders van 't aderslaten, sleep de punt van zijn mesje zoo scherp als hy konde / en pakte op verschepde plaatsen in den arm van den stervenden / maar 't was alles te vergeefs. De koozts nam hand over hand toe / en sloeg hem eyndelyk in 't hoest / zoo dat hy eenige dagen lang heel pthoofdig bleef leggen. Onze eenigste toevlugt namen wy tot den grooten Medicijnmeecker van lighaam en ziele / gelijk hy ook in den beginne altijd geweest was. Wy hadden evenwel nog het geluk van onzen vzoeder vooz het eynde van zijn leven / by zijn verstand te zien / gebende ons verschepde blykbare en zeer stigtelijk kentekenen van een opege berouw / heylige hooye / en zijne eeuwige zaligheyt. Eyndelyk gaf hy zijn ziele aan God / op den 8 Mey 1693 / na dat hy drie weelen ziek / en den ouderdom van negen-en-twintig jaren breepht hadde.

Zyn hoest
ontsteekt en
begint te
zweeren.

Doen hem
laten.

Word yl-
hoofdig.

Hy sterft.

Aldus

Albus stierf in ISAAC BOYER het achtste gedeelte der Kooningen
en der Inwoonderen van het Epland Rodrigue.

Opdat eventwel / waarde Lezer. / cenig gedenktelen van deze
nieuwe Wereld in uw geheugen geprent wojde / 300 lees / indien
het u goetdunkt / dit volgende Graffchrift.

A' L'OMBRE DE CES PALMIERS IMMORTELS,

*Dans le Sein fidele d'une Terre vierge,
Ont été pieusement déposez.*

LES OS.

D' ISAAC BOYER,

HONNETE ET FIDELE GASCON DESCENDU D'ADAM.

*D'un Sang aussi Noble qu'aucun des Humains ses Freres;
Qui tous compte, a coup sûr, entre leurs Ancêtres,*

DES EVEQUES ET DES MEUNIER.

***

*Si tous les Hommes vivoient comme il a vécu;
La Danse, la Demelle, les Sergens, les Serrures,
Les Canons, les Prisons, les Maltôtiers, les Monarques
Seroient des choses inutiles au Monde.*

***

*Plus Philosophe que les Philosophes, Il étoit Sage.
Plus Théologien que les Théologiens, Il étoit Chrétien.
Plus docte que les Docteurs, Il connoissoit son ignorance.
Plus indépendant que les Souverains,
Il n'avoit ni Peste de Flateurs, ni Yvresse d'Ambition.*

Et

*Plus riche que les Potentats, il ne lui manquoit rien
Qu'une FEMME.*

***

*Dans le temps d'exécrable mémoire
Qui fait frémir ma plume d'horreur,
Il fut Contraint*

NIEUWE REYSTOET

D'ABANDONNER SA CHERE PATRIE,
ET TOUJ. AVEC ELLE;

Pour

Se dérober aux

MINISTRES FURIEUX DE LA GRANDE TRIBULATION.

*Il traversa, en fuyant, les Monts & les Mers;
Et venant echouer dans cette Isle,
Il y trouva le vrai Port de Salut.*

* * *

*Lui, & sept Compagnons de même Fortune,
En ont été deux Ans entiers*

PEUPLE ET DOMINATEURS.

*Il auroit plus longtemps joui
Des Delices de ce Nouveau Monde,
Si le secret désir de son cœur*

Pour

LE SEXE TROP AIMABLE,

*Ne l'eût pas engagé dans une entreprise
Qui lui causa la Mort.*

* * *

*Il luita vaillamment avec cette terrible Ennemie,
Et fut Victorieux;
Puis qu'en même temps qu'il céda la terre à la Terre,
Et qu'il procura l'honneur à l'Isle RODRIGUE*

De

Pouvoir rendre au Seigneur un Ressuscité bienheureux;

SON AME

Alla glorieusement triompher,

Dans

LE PALAIS DE L'IMMORTALITE'.

* * *

*Ses Jours courts & mauvais
N'ont été, tout au plus, que*

DIX MILLE SIX CENS.

Et

*Celui de son dernier adieu au Monde,
Fut le huitieme du mois de Mai l'An de nôtre Redemption,*

*** M. DC. XCIII. ***

Qui que tu sois, passant, qui liras ceci,

Souvien toi que

TU MOURRAS BIENTOT.

E T

Profite du Temps.

A. * Ω.

't Welke wy op deze wijze in 't Deerdruyts hebben obergezet:

ONDER DE SCHADUWE
VAN DEZE ONSTERFFELYKE PALMBOMEN,

In den schoot van eene getrouwe en maagdelyke aarde,
zyn godvrugtiglyk neergeleyd

DE BEENDEREN VAN

ISA AK BOYER,

EERLYK EN OPRECHT JONGELING

AFKOMSTIG VAN ADAM,

Alzoowel uyt adelyk bloed als iemand

der menschen kinderen zyne broederen,

Die alle klaar kunnen uytrekenen, onder hunne voor-
vaderen gehadt te hebben

BISSCHOPPEN en MEULENAARS.

***

Indien alle menschen leefden als hy geleefd heeft;

Het dansen, de kanten, stadsdienaars, sloten,

Kanon, Gevangenhuyzen, Pachters, Monarchen,
zouden onnut in de wereld zyn.

* * *

Als Filosoof boven de Filosofen, was hy wys.
Als Theologant boven de Theologanten, was hy een Christen.
Geleerder dan de Geleerden, wist hy zyn onkunde.

Onafhankelyker dan de Souverainen,
Had hy, nog pestige pluymstrykers, nog staatzugt;

En

Ryker dan de Mogentheden, ontbrak hem niets dan

EEN VROUW.

* * *

In de tyden, gruwelyk om te gedenken,
en die myn penne door afgryzen doen beven,
wierd hy gedwongen

ZYN VADERLAND TE VERLATEN,
EN ALLES MET HET ZELVE,

om t'ontvlugten

De woedende Dienaren der groote verdrukkinge.

Hy streefde, al vlugtende, over bergen en Zeën,
en op dit Eyland strandende,

Vond hy aldaar de regte Haven der Saligheyt,

* * *

Hy, en nog zeven gezellen van het zelfde noodlot,
hebben aldaar twee jaren lang geweest

HET GEMEENE VOLK, EN DE HEERSCHERS.

Hy zoude de vermakelykheden dezer nieuwe wereld
veel langer hebben kunnen genieten,
indien de inwendige begeerte zynes herten

Tot de

ALLERBEMINNELYKSTE SEXE

Hem niet had vervoerd tot een onderneeminge
die hem de dood veroorzaakte.

* * *

Hy worstelde manmoedig met dezen verschriklyken Vyand
en wierd overwinnaar,

om dat ter zelve tyd als hy de aarde voor de Aarde affond,
en voor het Eyland RODRIGUE de eere behaalde

Van

Van
Een zalige opstandinge aan den Heere te kunnen uytleveren,
ZYNE ZIELE

Overheerlyk ging triomfeeren
In Het
PALEYS DER ONSTERFLYKHEYT.

***

Zyne dagen, die kort en boos waren,
hebben ten hoogsten niet langer geduurt dan
TIENDUYZENT ZESHONDERT.

En
Die van zyn laatste vaarwel aan de wereld
Was den 8 van Mey, in 't jaar onzer verlossinge
M. DC. XCIII.

***

WIE GY ZYT, VOORBYGAANDE, EN DIT LEEST,
Gedenkt,
GY ZULT HAAST STERVEN,

En
GebruYkt den tyd wel.
A. * Ω.

De routve die wy ober het missen van zoo een waarden en nood-
zakelijken vziend hadden / en daarenboven de quade uytflag van
onze eerste onderneeminge / beletten eventwel niet dat men de gedag-
ten nog al liet speelen om van dat Eyland af te komen. Onze jon-
ge lieden hadden / gelijk Horatius zegt; Een hart als een eyke en
als metaal, en wilden haar leven gewillig wagen in het allerwrakste
vaartuyg onder de Schepen, tergende alzoo ligtvaardiglyk de woe-
dende winden. Zy bleben dan halskerrig ontrent hun eerste booz-
neemen; en zeyden / dat ze uyt dat gebeurde ongemak ters hadden
geleerd / en in het toekoomende wat beter zouden oppassen. Zy
gaben booz / de boot in het kale faren met eene wat beter te zullen booz-
zien; Dat ze overal bakens zouden gaan zetten om des te beter
van de draogtens verzekerd te zyn; en dat ze vertrekken zouden als
het water op zyn hoogst was / om het stooten op de banken niec
onderhebig te zyn / indien het mogt gebeurren dat men van de weg /
tusschen die bakens deur / iust geen volkoomen meester lion worden.
Het overige van mijne dagen op zulke een Eyland dooz te bzingen /
boelde

1693.

De jongelie-
den willen
een tweede
tocht wagen,
en wat om-
zigtiger zyn;
en waar zulke
in bestaan
zou.

1693.

Onzen Au-
teur ziet
zwarigheyt
te gemoet,

En houd hen
eenige pun-
ten voor.

Hy wil nog
wat ver-
toe-
ven, en stel-
len andere
middelen in
't werk, en
welke die
zyn.

voelde ik wel dat my alzoó weynig behaagde als henlieden: maar ik kon niet zien dat zulke een essendigen Gondel gelijk wy toegetakeld hadden / in staat was om ons zoo een endeweegs over die grootte plag heen te voeren / te meer / dewyl wy ontbloot waren van de noodige toerusting: en dat is de reden / waarom ik my ook tegen de eerste onderneming altoos aangekant heb. Vermits ik eventwel zag dat ze volhardden in hun voornemen van te vertrekken / zoo smeekte ik met de zoetste en aagenzaamste woordsjes die ik geleerd had / dat ze dog wilden bedenken wat vooz eene onderneming zy by der hand gingen vatten / en alles wel overwegen. Om hen eventwel niet bot en met den eersten opslag vooz 't hooft te slooten / zoo preez ik in sommige opzigten hun onberschokken moed / en gaf hen ontrent de voornaamste redenen die zy byzragten / gelijk: dog in 't byzonder dunkte ik hen op 't gemoed / gedagtig te willen zijn / dat zulke een zaak van de grootste aangelegentheyt was / en dat 'er ziel en lig-zaam beyde aan hing; Dat het een tweede Mirakel zoude zyn / indien wy andernmaal geen schipbreuk leeden; en dat men dan / als ynt wanhoop de schuld zou leggen op de schouderen der geneer die God hebben willen verzoeken. Ik voegde daar nog by / dat de onder-vinge ons wijzer had behooren te maken dan wy te vooren wa- ren geweest; Dat het reeds 't leven al gekost had aan eene on-zer metgezellen / en wy dat droevig gebal behoorden aan te merken als een waarschouwinge van den Almogenden / en eene beken-ninge van den wille Gods / van wien wy / met vasten en overge-vinge van ons zelven / bieriglijk hadden begeert / dat het hem dog behagen mogte / ons bekend te maken wat wy doen moesten. Ik ging al verder en zepde; Dewyl men ons beloofd had na verloop van twee volle jaren by te zullen koomen / en ook niet eer / dat het dan niet meer als billyk was dien gestelden tijd rijkelijk yntte- wagen; Dat het onderstand missechten al op weg was / en mogelijk stond aan te landen terwijl wy van de baren gesold / of van de Zeemonsters als een bankersje ingeslokt wierden. En eyndelyk / dat wy / zijnde op een goede plaats / te gemaklijker dien tijd met lijdzaamheyt kon- den afwagten / en ondertusschen middelen in 't werk stellen / daar tot nog toe niemand op gedagt had; namentlyk / dat men groote bieren zoude konnen ontsteeken op deze en gene hoogtens / en byzandende bakens hangen rondom het Eyland, om daar dooz de voozby-baren- de Schepen t'onzer hulpe te nodigen. Het Catoen van den Lata- nier, en 't vet van de Schilpadden zouden het yntvoeren van dier- gelijken werk zeer ligt gemaakt hebben; ook hadden wy nog sinnen genoeg om'er een soort van Lantarens af te maken en de ligten in te hangen / indien 't noodzakelyk ware geweest.

Ik had nog hondert andere dingen konnen byzengen / indien ik te doen had gehad met luyden van jaren / en die de ydelheden der We-
reld

teld te boben; want om de waarheyt te zeggen; kan'er wel iets ophalen tegen de zoetigheyt / de eenbondigheyt / en verdere byzigten van de aangename eenzaamheyt / die men in een aardfch Paradijs als het onze / geniet? Kan men zig wel wat gelukkiger verbeelden / dan onafhankelijc / ongestoord / ja buyten 't gebaar en de bezoe-kingen der Wereld te leven / wanneer men altoorens gezocht en gezwoegd heeft onder het jock der tlerann? Maar als men jong is hebben die dingen geen vat op het gemoet. Ik eyndigde dan mijn gefprek / en toonde hen alleen maar aan de langdurigheyt van onze Reysocht, de zwakhheyt van ons Scheepje / de flegte toestand van den verderen opftal / en onze epgene onbequaamheyt.

Zy hoozden my lafmoedig / en sommige onder hen fcheenenee- nigzins ontroerd over dat zeggen; dog een uyt het gefelchfchap / die wate anders fcheelde / byzagt als gestoord zijnde een andere beweeg- rede by om het vertrek voort te zetten / welke zoo veel ingang vond by de oberigen / dat men geen ander gefprek boerde / en mijn voort- gaande pleydooy gansch uyt het hooft raakte; Meent gy, zeyde dien jongeling / dat wy ons eygen vonnis willen vellen, om het overige van onze dagen zonder VROUWEN te verlijten? Denkt gy dat uw aardfch Paradijs beter is dan 't geene God toebereyd, en voor Adam verrijkt heeft, alwaar hy met zyn eygen mond uytprak, **HET IS NIET GOED DAT DEN MENSCH ALLEEN ZY?** Mijn waarde byzend / antwoorde iemand anders / Adams vrou was zulk een fchoon werktuyg, dat ons hier niet veel ergers zou- de konnen overkoomen, dan een diergelijc te hebben. Zy begon- den altemaal te laghen; en het Kapittel van de Vrouwen, 't welk nog noopt de ftoffe van onze onderhondinge was getweeft / wierd / (om zoo te fpreken) onze dagelijc Huyspostil: Want / uyt den overvloed des herten fpreekt de mond. Ik kon heel ligt zien waar het haasje fchynde. Hoe het zy of niet / men mag by geloven / dat'er geen een onder den ganschen hoop was / die Chimene niet boben Rodrige zoude bemind hebben.

Die wel het bedaardste was onder het gefelchfchap (want men be- gint het al te wozen wanneer men byftig en dan nog eenige wint- ters tot zyn verkoelinge heeft gehad) hield zig zoo ftatig als hy kon. Hoewel nu het trouwen maar een raadzel is / en dikwils niet wep- nig tegen kan vallen / zoo waren'er evenwel meer dan een die'er toe hielden / en niet gaarne met de ongemakken van de keuken te doen hadden. Men byzagt verder te berde / dat'er zoo wepnig ober- eenkomst was tuffchen een altoos-durende flaverny, en de regte liefde tot vryheyt; Dat het een gansch byzend boozneemen was / zig gewillig te onderwerpen aan een onophoudelijc dienftbaarheyt. Men haalde zelfs de bekommelingen en wederwaardigheden aan daer Paulus van fpreekt. Daar wierd verbolgens nog al byge-
H
voegd /

Onzen Schrijvers woorden hebben geen ingang, om dat sommige om vrouwen riepen.

Hy gaat evenwel voort en brengt eenige zwatigheden nopens het trouwen te berde.

1692.

voegd / dat der vrouwen schoonheit niet langer duurde als een bloe-
me des velds; Dat de zoetigheden / waar mede men zig dies aan-
gaande streelt / onbestendig zijn; ja dat onder de getrouden altijd
stand zal houden het spreekwoord / voor eenen vrolijken avond, zoo
meenigen droevigen dag; Dat in weertwil van al de voorzorgen
die'er gebuykt worden / men zig evenwel nog al gepaard ziet met
een Harpy, of niet een trouwlooze; en dat de woedende jaloersheyt,
en al de onhepen die'er mede verzeld gaan / meenigmaal haar ooz-
spionk hebben upt de allerkrachtigste liefde. De kyfachtige vrou-
wen, die, volgens het zeggen van Salomon / erger zyn dan een ge-
stadige druypinge, wierden ook niet vergeeten: en nog minder de be-
rugte plaatsen upt het xxv. en XLII. Kapittel van Jesus Syrach,
alwaar gezeyd word; ALLE boosheyt is kleyn, — en alle boos-
heyt is te verdragen, behalven de boosheyt eens wijs. DE boos-
heyt eenes mans is beter dan een goeddadige vrouwe; of / als de
goeddadigheyt eener vrouwe, gelijk het sommigen vertalen. Ja
boven dat alles wierd nog in overweginge genoomen en gezegt; In
dien de eenigheyt groot was geweest tusschen twee getrouden / 't
welk wel geen ongehoorde zake is / zoo moest de smerte van een on-
bermydelijk scheyden des te bitterder vallen.

Gelijk die stoffe van een wyde uytgestrektheit is / zoo quamen 'er
nog al verscheide andere aanmerkingen tegen de vrouwelijke Sexe
op de baan; maar ik zal de ooren van die Juffers, welke anders
op mijn verhaal nog al eens hare schoone oogen zouden willen staan /
hier ter plaatze daar niet mee vermoeven.

De jongste van allen zeyde met een zerdig en niet-te-min aange-
naam gelaat op dat alles; Ik geloof niet dat iemand van 't gezels-
schap tegenwoordig veel om trouwen of andere wellustigheden denkt;
maar het valt evenwel hard zig upt nood booz altoos van het vrou-
welijk gezelschap verstreken te zien; te meer / dewijl God het van
den beginne anders geschikt heeft. En 't quaad dat daar even van
haar gezegt is / komt my in 't algemeen zeer ouerechtmatig booz;
ja wat my belange / zy staan by my te boek als de aangenaamste
helft van de Wereld.

Het staat aan u Lezer, het vervolg van dit gesprek met u vin-
ger, of met de oogen te lezen. Toen deze stoffe eens op de baan
was geweest, hadden onze jonge Luyden, die het aan geen ver-
stand ontbrak, somtijds al raare invallen, die ik om derzelve
aardigheyt, en om dat ik meen diergelijke stoffe zelden ongenaam te
zyn, hier ter neer zal zerten.

En onder
anderen ook
't geen Sa-
lomon en
Jesus Syrach
diesaangaan-
de zeggen

Aardig ont-
woort daar
op.

Verdediging
der vrouwen.

Dit is niet genoeg / herhaalde met een berheben toon de geene die
de Evaas booz de Adams op dit nieuwe Eden begeert hadde / de
VROUT-

vrouwtjes zijn niet alleen de aangenaamste helfte van de Wereld / maar zelfs het beste gedeelte. (Hy bezat een blugge geest / en uyt dien hoofde waren zijne uytzinkingen doozgaans by ernstig.) Het is een schande booz de mans, vervolgte hy / op die wyze van de vrouwen te spreken, gelijs sommige gedaan hebben; en die sette scheldwoozden zijn booz my onberdzagelyk. Zijn'er quade vrouwen, het getal van de ondeugende mans is nog veel grooter. Dind men onkuyfse vrousperfoonen, het komt zekerlijs nergens anders van daan / dan van 't verhitte nasagen en huikeren dre manlieden dat ze verleid zijn getwozden. En een iegelyk die daar zegt of denkt; Dat de boosheeden der mannen beter zijn dan de goede werken der vrouwen, sprekst zoo schandelyk / dat het niet waardig is brantwoozd te wozen. Niemant kan ontkennen dat'er kysfachtige vrouwen zijn / erger dan een gestadige druypinge; maar wat boozdeel zal men daar booz de mans uyt halen? En wat gebolg zal men daar uyt trekken tegen de berstandige en deugdzame vrouwen, die van den zelsden Salomon alzoo genoemd wozen? Tegen die waardige vrouwen, welke / gelijs hy op een andere plaats zegt / het geluk, de vreugde, en de kroone van hare mans zijn / een gave Gods, en een geschenk van den Hemel? Tegen die uytneemende vrouwen, welke Paulus zegt te zijn; De eere van den man, en waar van de eerste is geweest een meesterstuk / en de kroone der schepinge.

Laat ons openhartig uytzeggen / dat den grooten Meester der Wereld zekerlijs gewilt en vastigeseld heeft / dat de nakoomelingen van Adam een hulpe zouden hebben / overeenkomende met de geene / welke hy expres booz den eersten Vader maakte. De zoodanige nu / die / volgens 't zeggen van Paulus, de gave der onthoudinge hebben / 't zy booz een verbal in de natuur / of het zy datze gespooten zijn uyt een temperament, dat hen tot Monsters, dat is / tot dieren gemaakt heeft / welke ganschelyk stryden met de ordre der Nature: deze menschen / zeg ik / zijn van een byzonder geslagte / en zoo bjeemd / dat de Wetten zelfs booz hen niet gemaakt zijn. WAST en vermeenigvuldigt. HET is niet goed dat den mensche alleen zy: DE man zal Vader en Moeder verlaten, en zijn wijs aanhangen; Ziet / dat zijn Orakels die met den aanbang van de Wereld uytgespooken zijn: Dat zijn de eerste en onberanderlyke Wetten, die in marmer en metaal gegrabeerd / en in alle welgerregelde Republiken met goudene letteren aan de nakoomelingen behoozden overgeleverd te wozen. Ik noem het Wetten; en niet slegs een toegestane magt / die den mensche de vyphent laat om zig na zijneppen meeninge en goeddunken te gedragen. De eerste Eva is niet geschapen geweest om maagt te blijven / maar om een Moeder te worden, en om een begin te maken tot het bevolken der Wereld. De

De noodzakelykheyt van 't trouwen word bewezen.

Waar toe Eva geschapen is.

1693.

Evaas nu van de volgende eentwen zijn / zoo als ze zijn / ons tot geen ander eynde gegeven / dan om het werk der scheppinge te ver-
 eeuwigen. Worden 'er menschen gebonden die / gelijk het ongedier-
 te / uyt stof en verrottinge voortkoomen / laat dat soort van men-
 schen een afgezonderde bende maken / 't zy al zoo / dan konnen ze
 na hun welgeballe in den sijn en d'zeker wentelen daar ze eerst uyt-
 gesprooten zijn: maar op die wijze maake het Edele geslagte van
 Adam zig niet onsterfelijk. De man alleen / en de vrouw alleen /
 zijn (om eegentlijk te spreken) ieder voor haar hoofd niet anders
 dan een gedeelte van haar eygen zelven: en die twee helften maken
 te zamen een geheel uyt. Hoe onrechtvaardig nu / en wreed zoude 't
 zijn / deeze twee onvolmaakte deelen / die van nature zoeken te ver-
 eenigen / en dooz de Eeuwige Wijsheyt tot beereeniging geord-
 neerd zijn / onder een sterke begeerte en gedurig repkhalzen / van
 een gescheppen te houden. Laat ons dan / mijn waarde metgezels-
 len / vastelijch hier uyt besnyten / dat de vrouwen gezamentlijk het
 schoonste / het beminnelijchste / en het noodzakelijchste gedeelte van de
 Wereld uytmaaken; en dat wy in haar te beminnen / en van haar
 beminne te worden; als wrede in het zien van der zelver vruchten /
 en de belooningen die zy ons wegens d'onderlinge liefde schenken /
 een onuyspreekelijch genoeg behoorde te vinden. Men gebe
 aan de soete vereeniging van twee herten zoo veel hatelijche namen
 als men wil / dan eens het jok, of ook wel de boeyen, wy weten
 dat het noopt verdrietig valt te bezitten 't geene men gaarne heeft /
 en dat het geen pijnelyke slaverny is een tijd lang zijn schat te be-
 waten. Hier heeft onze doebige en onvolmaakte Societeit nog
 coeblyng / nog steunzel. Wy zullen sterben / en ons Eylandje zal
 woest blyven. De allerlaaste zal niemant hebben in zijn uiterste
 die hem een hand repke / nog vertroost; en zijn romp zal geen an-
 der graf hebben / dan den buyk van die afschuwelijche Rotten, wel-
 ke ons by na al levendig schijnen te willen opzietten. Een droop
 waters zoude hem mischien op het uare ziekbed een weynig ver-
 gulkinge bezetten / maar te zwak geworden zijnde om het te gaan
 zoeken / zal hy zig dooz een onlesbaren byand allengskens zien ver-
 gaan / en alle zijne benaughteden zullen onzagelijch zijn. Laten wy
 dan onze behoudenisse zoeken / en een veel beter Genootschap op-
 rigten. Zijn 'er Filosofen onder ons / zepden ze / die hunne vryheyt
 beminnen / 't zy al zoo / laten zy dezelve genieten; het Eyland is tot
 hun dienst / zy konnen in deze bosschen blyven: en ik geloof ook
 niet dat ooit Nimsje hen in de vermakelijcheden van hun in-
 wendig en beschouwend leven zal loomen stooren. Laten wy
 heen gaan / en ons begeven onder 't aangename jok, (dewijl het
 dog een jok is) en ons werpen in de boeyen der geener / welkers over-
 winnende aantokkelijchheden / in mijn zin / byn hooger te schatten
 zijn

Wat zy eyn-
 delyk te ver-
 wagten had-
 den op
 Rodrigue
 alse niet
 konden ver-
 meenigvul-
 digen.

zijn dan de zoete olie der Schildspadden. Maar wy verguisfen onzen tijd; al lang genoeg gepraat; volgt my naa / mijne vrienden / en laat ons liever denken aan 't geene men moct doen om weder te vertrekken.

Om de waarheyt te zeggen / zy rezen altemaal heel schielijk op; en eben als of het geschil dooz een Orakel beslist was / zoo hoorde men van doe af geen andere taal / dan van het lappen der boot, en het gereedmaken van de verdere noodwendigheden die men by zijn vertrek noodig mogt hebben. Ik deed nog wel eenige kleine boozsagen / om tijd te winnen / maar men hoorde na my niet; en daar wierd beslooten dat men op den dag van de eerst aankoomende volle Maan zig wederom t' scheep zoude begeven.

Dewijl my niet veel erger's konde overhomen dan alleen te moeten leven en te sterben op een Eyland, zoo vond ik goed / zonder de zaak veel te overwegen / met hen te vertrekken. Den vastgestelden dag gehoomen zijnde / namen wy ons laatste afscheyd van dat aangename Eyland, maar 't geen het ergste van allen was / ook van onze opregte en adellijke tijtels van VRYE MANNEN, om haast de speelpop en proop te worden van een boosaardig Tyran.

Ik heb boozdezen gezegt dat wy een kleyn gedenkteeken by ons eerste vertrek in een vles hadden overgelaten / om de geenen / die nader hand op het Eyland mogten koomen / noopen's ons wederbaren eenige kenutisse te geven: maar dewijl het zeer hojt was / en niet dan eenige algemeene dingen behelzde / kreeg ik lust / om 'er booz mijn tweede vertrek nog iets by te voegen dat wat nader quam; van welk kleyn geschift ik geen zwaarigheyt gemaakt heb de Copy hier in te lassen; om dat de Lezer, bevindende dat de dzaad der Historie die hy zoekt hier dooz als afgesneden word / zeer gemaklijk het blaadje kan om slaan / gelijk ik hier boven nog eens heb gerecommandeerd.

Zy willen eyndelijk de boot lappen, en vertrekken.

Onzen Schrijver gaat mee, en neemt afscheyd van het Eyland.

GOEDGUNSTIGE WAAGHALS,

Lees, zoo gy wilt, dit gebrooken en gering Gedenkschrift.

FRANÇOIS LEGUAT,

Die tegenwoordig deze regelen met zyn eygen hand afmaalt, is gebooren en eerlyk opgevoed, in de brave dog kleyne Provintie van Bresse, dewelke onze voorouders over tweeduyzent jaren noemden het *Land der Sebustinen*.

Het is een vrugtbare landstreeke, door de *Rhone* en de *Saone* tot een half Eyland gemaakt, en word door de Vader der Nature met een gunstig oog begluurd.

1693.

Daar leefde ik eenvoudig in voorspoed en vrede, zoo lang, tot dat'er een zwerm van verslindende dieren, die als vlammeende nytbraakzels van den verschrikkelyken berg *Vesuvius* uyt den afgrond opborsten, op myne wooninge quam aanvallen en wreedlyk verwoesten.

Strax daar na wierd ik, beneffens verscheyde anderen van myne lotgenooten, in een onweer eensklaps opgebeurd, en overgebracht in de van den Hemel gezegende Republyk, die zig over den ganschen aardbodem roemrugtig gemaakt heeft onder den naam van

HOLLAND.

Naulyx begon ik uyt die verbaaftheyt waar in ik was, en die my als uyt een droom schein voort te koomen, een weynig op myn stel te raken, of een stemme riep my van onderen uyt een Schip dat zeylree lag.

Ik ging'er na toe; en na een lange en gevaarlyke Scheepstogt, wierd ik op dit Eyland neergezet met myne gebroeders, welkers namen u niet onbekend zyn, en waar van de eene onlangs vertrokken is naar zyn rechte vaderland.

Wy hebben op deze aangename verblyfplaats twee volkoomen jaaren doorgebracht, die my als een kleyne goude eeuw geweest zyn; aan my zeg, die in de jaren der bestendigheyt zynde, niets begerde dan 't geene maar noodzakelyk was.

Maar myne metgezellen, die eerst quamen kyken in de wereld, niet kennende derzelver nietigheyt, riepen datze vrouwen wilden hebben.

Vrouwen, zeydenze, de eenigste vreugde des mans, en het Proeffstuk van den Schepper.

Het vuur harer inbeeldinge begint te ontvonken, en zy begeeren vrouwen.

Zy hebben zig een slegte vliegende brug gemaakt, om hun voor-naamste goed te gaan zoeken.

Nu moet ik alleen blyven, of lyden dat de woedende wateren my van myn rust beroven, en wegvoeren in 't midden van duyzenderley gevaren.

Beklaag myn lot, dat bid ik u, waarde vertrouweling van myne wisselvalligheden! En u genake nooit ander quaad, dan 't geen ik u zoek aan te doen.

Eyndelyk dan,

Ik heb dit gedenkschrift niet kunnen overlaten in een taale die algemeener en in meerder aanzien is dan die van het glorieuse en gevreesde Vrankryk, myn dierbare en bedroefde Vaderland.

Gedaan in het Paleys der agt Koningen van Rodrigue den 21 Mey

1693,

1693, in 't vierde jaar der Regeeringe van de myfste en magtigfte Mogentheden WILLEM en MARIA, befchermers des geloofs, en herfjelders van die Godsdienst en vryheyf, welke men in Europa ziet fchudden en beven.

E N G Y

KLEYN DOCH BEMINNELYK EYLANDJE.

'T welk ik befaamd maken zal onder de Eylanden van 't Ooften, indien myn magt met myn wil overeenftemt, myn mond zal uyt een overvloed des herten rot u zeggen, dat myn ziele ontroerd is van een droevig leedwezen, wanneer ik my gereed zie te moeten verlaten uw aangename lugt, goede *Palm-wyn*, en uytneemende *Meloenen*; uwe *Solitaires*; uwe *Zee-koeyen*; uwe altyd groeende *Kuften*; den froom van uwe zuivere *Beekjes*; uwe vrugtbare en toelagchende *Zonne*; en alle uwe volmaakte en zeldzame vermakelykheeden.

Wat zal ik zeggen van den kostelyken fchat uwer Vryheyf? Gy zult niet meer *Onvrugtbare* genoemd worden, dewyl gy ons rykelyk hebt gefpyfd met de uytgezogfte lekkernyen, en om dat ten laafte dage enen nieuwen *Isaac*, die bederfelyk in uwen grond gezaayd is, onfterfelyk en in eere daar wederom zal uyt gebooren worden.

O EYLAND! ZEER BEGEERLYK ONDER DE DOCHTEREN VAN DEN OCEAAN!

Wat kunnen 'er heerlyke en loffelyke dingen van uw gezegt worden! Laat een veel wyzer en gelukkiger volk dan wy t'eenigen dage met vreugde uwe vrugtbare aarde bebouwen, en onverhinderd genieten alle uwe natuurlyke rykdommen. Laat dat volk vermenigvuldigen; laat het geruft, en zonder ontruffte worden, voorfpoedig zyn.

Geen Nazaat in de regering noeme zig ooit *Erfgenaam* uwer inwoonderen; of worde ooit vyand en verwoefter van dezelve.

Geen Koning, of Onderkooning zuyge ooit uw bloed, of knage aan uwe beenderen.

De Heere beware u voor allen onregtveerdigen Richter; voor allen gewaanden Handhaver der geregtigheyt, die de voorzittinge heeft in het geftoelte der tweedragt, des rooffs, ende der ongeregtigheyt.

Hy behoede u voor den hoogmoed der Grooten, en de geldzugt der Ryken.

De Hemel befchutte u voor altoos tegen het verderffelyk gebroedzel van alle gedierte, 't welk zonder wysheyt, zonder herte, en zonder eere, zig zoekt te verheffen op den fchoonen naam van *Adel*.

Dat

1693.

- Dat nooit weklage eener verdrukte arme binnen uwe stranden gehoord worde;
- Ondegend Ketter, gemaakte Regtzinnige, nog schelmze Geordeude, ontruffte nooit uwen vrede.
- Uwen heyligen Godsdienst hange nooit af van het zwaard, nog de gewoonte.
- Dat koopers nog verkoopers van het Heylige nooit voet op uwen grond zetten.
- Opgeblazen jongeling nog onbequaam verkondiger laate nooit zyne rampzalige Redenwoeringen, nog Antichristische heekelingen onder den naam van Predikationen by u doen wedergalmen.
- Onbequaam Uytſchryver, nog stoute Papegay hebbe nooit de vryheyt van uw volk te onderwyzen.
- Dat uwe geheyligde Heyligdommen (de Paleyzen der Heyligheyt des grooten Gods) nooit erbermelyk worden verandert in Schouburgen, Handelplaatzen, en kuylen der Moordenaren.
- Woordenſtryd, verdeeltheyt, haat, nog toorn, groeije nooit onder uwe kinderen.
- Dat nooit onweetende en bygelovige yveraar de Goddelyke wetten bederve nog onteere door kinderlyke fabelen.
- Een buytenſpoorig *Devotaris* ſtelle nooit de Godvrugtigheyt belagchelyk ten toon; nog make de heylige waarheden verdragt, verſoeilyk, en beſpottelyk by de geene die geen kenniſſe, nog de jaren des onderſcheyts hebben.
- Tot aan het eynde der eeuwen beware de Hemel u voor allen Laatlunkenden aardworm, die zig trotzelyk beroemt de verborgentheden te konnen uytleggen, en het Gelove en den Dienſt zoekt op te ſchikken naar zyn zotte en ingebeelde wysheyt.
- Uwe welgeregelde Republyk geve nooit vryheyt aan eenigen Astrologiſt, nog aan eenigen onderwyzer van Homerus Schriften, nog aan eenigen ſlaaf van verroefte Ortho's, nog aan eenigen zoeker van den Filoſoofzen ſteen, nog aan een altyd rymend Poët: En niemand zy ooit zoo dwaas, dat hy glorie meene te behalen uyt de ydele wetenſchappen, of diergelyke zaken die hy verkregen heeft, en die de verſtandigen niet kennen dan met veragtinge.
- Dat gy voor eeuwig mooge bewaart blyven voor de arme en bedroefde ſecte der Oudheytbeminnaars, zynde een geſlagte der Apen, of der Papegayen, en niet der reedelyke ſchepzelen.
- Dat geen zinneloos Pedant den korten tyd zyns levens (die tot de voornaamſte pligten behooren beſteed te worden) ooit te werk legge aan de dingen die 't herte geen genoegen konnen geven, en maar door een elendige gewoonte, gegrond op 's volx vooroordeel, een naam verkreegen hebben.

Dat

Dat nooit Echo der meenigte by u anders dan een Echo gehoord worde.

Geene eerlyke Dief en Moordenaar maake ooyt zyn werk om op een beleefde wyze agter u geld te koomen; verkortende van langzamer hand de dagen uwer inwoonderen, na dat ze alvorens in 't ziekbed een wyl gemarteld zyn.

Dat nooyt Lanterfant of onnutte praatvaar de eerlyke bezigheden van uwe borgerye flooren.

Laten Dragonders, Hoogheden, Moniken, Louvres, Kotten, Represailjes, Complimenten, Slaverny, ongemaklyke Modes, hairpoeyer nog buskruyd onder uwe vreedzame en gelukkige zamenwooninge onbekende dingen zyn.

Zyt voor altoos bevryd van bedrog, staatzugt, gierigheyt, tieran-ny, en allerley boosheyt.

Laat de waarheyt, de wysheyt, de getrouwigheyt, de eenvoudigheyt, de geregrigheyt, de veyligheyt, de overvloed, het geluk, de vrede, en de blydschap, elk om stryd, uw aardfch Paradys maaken als een afdrukzel van het

PARADYS DAT DE ENGELN BEWONEN.

Zoo als ik met het schryben van deze zegenwenschingen aan mijn liebe Eylandje gedaan had / quam my in den zin / in de Historie van der Wandalen Oorlog, door Procopius, gelezen te hebben / hoe die Schryber / met Bellizarius in Africa zijnde / in een der Steeden van Numidie twee steene kolommen bond / op een van de welke in de Fenissche taal dit opschrift stond / WY ZYN UYT HET GETAL DER GEENE DIE VOOR DEN GROOTEN ROOVER JOSUA WEGGEVLUGT ZYN. Ik had nog steen / nog marmer om iets diergelijx te doen / maar onder my beruste nog een stuk parkement / 't welk zoo lang kon duren als metaal / indien het in de glaze vles, waar van ik te vooren gesproken heb bewaard wierd. Ik teekende dan een kolom zoo goed als ik kon / met de kruppen en doozen van onze wederwaardigheden daar boven. Op de eene kant schreef ik onze namen; en op de andere deze navolgende woorden /

Deze Schrijver komt nog iets in den zin,

Tekent een kolom, met dit opschrift.

WY ZYN VAN HET GETAL
DER
HONDERDEN UYT DUYZENDEN
AAN WIEN
VLEUGELN GEGEVEN ZYN
OM TE VLUCHTEN
VOOR DE WOEDENDE DRAGEN
VAN DEN
GROOTEN LOYOLA.

Maar na dat ik'er mijn gedagten eens ober liet gaan / bond ik twee

1693.

Dog wist het
weer uyt, en
waarom.

twee reedenen waarom ik dit geschrift weer uytwistte. Eerste-
lijkt / om dat ik my inbeeldde / dat de obereenkomst juist niet al
te net was. En ten tweeden vreesde ik dat het de Jesuiten niet be-
hagen moegt; zijnde evenwel een Societeyt, aan welke ik en mijne
metgezellen zeer veel verplicht waren. Ik deed het dan uyt: en op
dat het parlement en de kolon niet verlooren moegt zijn / zoo schreef
ik onder het doozgeschrapte / twee versjes uyt Virgilius, die wat meer
over-eenkomst met onzen toestand hadden; namentlijk /

*Nos Patria Pulsos, pelagique extrema Sequentes.
Fortuna omni potens & ineluctabile Fatum his posuere Locis.*

Die wy by Bondel aldus binden overgezet:

d'Almaghtige Fortuin en 't nootlot, daar geen streven
Noch worstlen tegens helpt, hoe kloek zich iemand redt,
Die beide hebben my hier vast ter neêr gezet,
Na dat ik, uit mijn lant en vaderlant verdreven,
Ter zee 't gevaer ontsloop, op d'oevers van mijn leven.

TIENDE HOOFDDEEL.

Zy begeben zig voor de tweedemaal scheep. Worden
op den achtsten dag van een zwaren storm overval-
len. Komst op *Mauritius*. Geven zig aan by den
Gouverneur. Vinden aldaar ook hun Scheeps-Barbier,
en hun afgenoomen metgezel *Jan André Guiguer*. Aar-
dig schelmstuk van den Schipper. *Jan de la Haye* ver-
koopt zijn Zilvermits gereedschap, en onder het zelve,
dog onwetende, een stuk *Ambergrijs*. Hoe zy hier
over in lyen raaken. De Gouverneur doet hun schuytje
verbranden; werpt hen in de gevankenis, rooft hun-
ne goederen, en zet ze eyndelijk op een Rots in Zee.

Tweede ver-
teek van Ro-
drigues, en
wanneer.

Het moment om te betrekken quam dan eyndelijk aan. En na
dat wy ons ernstiglijk aan den Almaghtigen / die de Winden en
de Zee geleide / hadden aanbehoolen en t'eenemaal overgegeven/
gingen wy op onze onnozele Galey wederom t'scheep op den 21.
Mey 1693. Wy begaven ons aanstonds aan 't roepen / om dat'er
by-na geen of wepnig wind was / en ook om dat wy dan onze ge-
plante bakens beter konden waarnemen. Wy passeerden heel ge-
lukstig de Banken en Klippen; maar nauwlyx waren wy'er boozby/
of

of daar brak een van onze riemen / terwijl wy ongemeen met bezel-
 ve arbeidden om een sterke drijft / die ons in een gebaarlijke plaats
 zoude gejaagt hebben / te boben te koomen. Dermits het nu dood
 stil was / en de zeplen geen goed honden doen / zoo scheen het on-
 mogelijk om een tweede schipbeuk te konnen uitgaan. Wy wa-
 ren altemaal in doods benaetheyt; en ik kan verzeekeren dat'er geen
 een onder ons was / of hy had liever een vrazende voordeewind / als de
 schoonste Juffer van den Noordboden gezien. Daar quam evenwel
 een kleyn luffje / 't welk / met behulp van de andere riem / ons de
 kilp eben te boben deed koomen. Daar was ontrent twee mijlen
 verder nog een hoek / tegens welke de stroom / die veel sterker was
 dan de wind / ons evenwel aan straet: maar gelijck wy tijds genoeg
 gehad hadden om onzen riem te hermaken / zoo gebuychten wy de-
 zelve zoo wel / dat wy ook dat gebaar te boben quamen.

Ik schaame my te zeggen dat de verblindheyt van deze waaghjal-
 zen zoo groot is geweest van maar twee riemen mede te neemen.
 Zy hebben misschien gedacht / gelijck ik nog eens gezeyd heb / dat
 ze die voorzorg niet behoeften te gebuychten / om dat zy reekening
 maakten / altijd en onseplbaar een Passaatwind van achteren te zul-
 len hebben. 't Was ons geluck ondertusschen dat wy tijds genoeg
 hadden gehad / van het wercktuys onzer verlossinge te konnen her-
 stellen: want wy dzeven met die snelle stroom / niet-tegenstaande
 het windse ons trouw by stond / evenwel nog al gedurig af. De Zee/
 die geweldig tegen de kilppen sloeg / maakte een naar gedruys; en
 het ongemak van de nacht verdubbelde onze moeyte en vreeze. Om
 nu de maat van elende ter dege op te hoopen / zoo bracht de zee-
 ziekte / veroorzaakt door het ongemeen svingeren van 't Scheepje /
 ons in zoodanighen onmagt / dat wy by na geen kragten meer had-
 den. Onzen grootzpreker zelfs en voorzegter / die zig voor de an-
 deren in de vrees had gesteld / lag op den bodem van 't Schuytje
 stijf van zig zelven ter neer: zoo dat hy en de andere leveraars voor
 deze onderneeminge toen ter tijd reeden genoeg hadden om over-
 tigd te wezen van de ydelheyt hunner inbeeldingen / wanneerze een
 ontwey van deze togt maakten / en zoo gemaklijk om te doen stel-
 den; ja toen was'er niemand onder hen / of zy hadden wel weer
 naar 't Eyland willen te rug keeren; maar dat was ondoenlijk.

In deze benaetheyt zaten wy van 's avondts ten elven / tot 's mo-
 tens twee uren / na welchen tijd wy oordeelden alle kilppen en dzoog-
 tens te boben / en diep genoeg in Zee te wezen / om dat wy toen
 geen gedruys meer tegen de banken hoorden. Tot dien tijd toe had-
 den wy altyd geroeyd; maar toen schepten wy wat aasem / en lie-
 ten 't op zeplte afloopen. Des anderen daags was de wind zeer
 veranderlijk / en de zes volgende dagen liep hy ons gansch tegen 't
 welk / zoo als ons naderhand gezeyd wierd / by wat zeldzaam was
 in die Zee.

Achteloos-
 heyt van de
 waaghalzen
 en waar die
 in bestond.

Worden van
 een zwaer
 zee-ziekte
 overvallen.

Raken buy-
 ten de ban-
 ken en wan-
 neer.

1693.

Werpen hun
kost buyten
boord, en
waartom.

Wy waren ondertusschen genoodzaakt alle onze gekookte kost buyten boord te werpen / om dat 'er zoo veel wormen in quamen; inboegen wy niets oberhielden dan wat van de gerookte Zeekoe, en eenige Water-meloenen. Wy namen by tijds een resolutie om de man 's daags niet meer te hebben als twee of drie oncen van dat vlees, om alzo ons elendig leven nog zoo lang te rekken als het eenigzins mogelijk was / ingevalle het mogt komen te gebeuren dat wy het Epland Mauritius, dat 'er 't naast by lag / en alleen ons oogmerk was om aan te doen / by ongeluk eens quamen te missen.

Worden van
een stortre-
gen overval-
len.

Deze vreeze was niet ongegrond; ja ik houd het booz een soort van mirakel dat wy gemelde Eyland kreegen: want de wind / die wy tot aan 't begin van den achtsien dag onzer reyse toe by-na altijd tegen hadden gehad / wierd gevolgd van een zwaar tempeest. De lucht was dien dag helder / maar tegen de middag betrok hy gansch / en slopte zulke eene groote meenigte waters van boven neer / dat ons schuytje in een ommezien vol zoude geweest zyn / indien wy met gedurig hoozen niet opgepast hadden. Dezen regen duerde vier groote uren / zonder eenig verder onweer: maar met de aankomst van de nacht ontfak de wind; en het sobere licht dat ons tot nog toe by-gebleven was / wierd dooz een zwarte duysternisse t'eenemaal verdoofd.

Verandert in
storm, en in
wat nood zy
raaken.

Het onweer zig verheffende / wierden wy genoodzaakt 't groot zepl te laten vallen: en dewijl wy geen ligt meer aan konden houden / om dat men by 't betrek vergeeten had 't een of 't ander in plaats van een lancaarn toe te stellen / en dat men by gebolg op 't Kompasje niet zien konde / zoo hielden wy geen koers meer / maar lieten 't in de fok booz de wind af drijven. Het was altijd niet even donker / zoo dat wy nu en dan de vleugel wel eens konden zien; maar wy waren genoodzaakt om 'er gedurig het oog op te houden / om dooz dat middel de baren te outwijken: want indien dezelve ons van ter zijden waren op 't lijf gevallen / zoo had eene golf genoeg geweest om ons in den grond te booren. Het gene onze vrees in dit gebaar te grooter maakte was / dat wy een open sehuyt hadden / die maar aan 't eene end toe lag; welk verzuim nergens anders van daan quam dan van de pdele verbeelding / dat wy altijd schoon weer zouden hebben. Wy vonden ons heel zeer in onze meening bedroogen / en hadden een verkeerde reekening gemaakt; ja deze nacht was de aldernaarste die men zig oopt verbeelden kan. De Orkaan die wy tusschen de Kaap en het Epland Mascarenas uytstonden was verschikkelijk: maar toen waren wy in handen van erbarene maats / en in een Schip dat hondertmaal steeviger was om een stoot te verduwen dan ons onnosel vaartuyg / welkers elendige toestand ik niet de pen niet verbeelden kan.

Twee te
stortvlaag.

In 't midden van die zelfde duysternis oberviel ons een tweede stot:

GEVAARLYKE SCHEEPS-TOGT

stortblaag / en oversielpte ons op nieuw als een anderen Zundvloed. De wind / die dikwils met een weynig regen gaat leggen / verbleef zig te meer; zoo dat wy nu eens wierden gesmeeten in de hoogte / en dan eens wederom in de laagte. Zecker gekraak en gedruys onder in het schuytse / ('t welk wy naderhand bemerkten dooz eenig water dat tusschen de planken sehommelde ontstaan te zijn /) bragt ons in zulken benaetheyt / dat wy t'elkens nieenden of de boor boost; ja de allerstoufsten onder ons kermden gedurig als of ons eynde zoo onbermijdelijk booz de deur stond. Wy merkten 't ook alle aan als of'er nu geen upthouft meer te hoopen was: want dewijl wy de hoers t'eenemaal grypt waren / zoo hadden wy niet te verwagten dat wy het Epland Mauritius of eenig ander land oopt zouden bereyken. In 't midden van deze wanhoop zittende / en ganssch afgemat zijnde / namen wy in oberleg of 't niet beter was het roer maar te verlaten / en / zonder op menschen arbeyd meer te steunen / ons te begeven tot God / en de dood al biddende af te wagten: maac het beslyt was / tot den eynde toe zijn best te doen.

Tot wat wan-
hoop zy ge-
raakten.

Wy schepten dan op nieuw weder moed. Sommige maachten zig gereed tot zwellen / om dooz dat middel / ingeballe de boor quam te zinken / nog eenige oogenblikken ober te hebben tot bidden. In dien onse ongemeene staubertigheyt is ontstaan wegens den moepslijken arbeyd / de begeerte tot slapen dat dog onmoogelyk was / en de vee dubbelde vreesde die ons gedurig omringde / zoo is dezelve zeckerlyk niet weynig vermeerderd dooz de inwendige knagtinge die men had / van dat de eene zig zoo ligtveerdig hadde bloot gesteld / en de andere zig te ligt had laten verleyden / en diergelijke dingen meer. Men hield evenwel die gedagten binnen / en bejegende elckanderen met veel zachtzinnigheyt en broederlijke liefde.

Scheppen
weer moed.

Dus zaten wy tusschen het leven en de dood tot dat de zon aangquam en de kimmien ophelderden. Ter zelver tijd ging de wind ook leggen; de Lugt hlaarde op / en het aangename ligt vertoonde / als een boodschapper van goede tydingen / een groote Kaap of upthoek van het Epland Mauritius, aan ons gezigt. Geen ding in de wereld zoude aangener beweginge in den mensch konnen verweyken / als dit levenloos en verwerd voorwerp in ons wrogt. Wanneer een pder van onder zijn mantel of delikleed / daar hy ingerold lag / om op die wyse de dood af te wagten / te voorszijn quam / zou men ons met regt als zoo veele dooden aangezjen hebben die uut het graf opstonden. Een aangename hoope verbulde aansonds de plaats onzer naare vrees; met de vreugde kreegen wy te gelijk ook weder nieuwe kragten; en wy begonden op ons gemak deze en gene dingen te oberleggen. Onder anderen vergaten wy niet den Almaghtigen te looben / die dat wordende ontweert voor ons ten goede had gewend: want het is zecker / indien wy niet buyten onze voor-

Ontdekken
het Eyland
Mauritius.

1693.

genoomen hoers waren gesmeeten gewozden / wy hadden ons leven het Eyland Mauritius niet gezien; en zouden eventwel verlooren geweest zijn / alschoon wy niet vergaan waren.

Zetten voer
aan land.

Op den 29 Mey / zijnde den negenden dag onzer reystogt / quamen wy des avonds ten vyf uren in een klepne Vaap van het Eyland Mauritius. Wy voeren een aangenaam Afbiertje op met wasfend water / en zetteden in een aangename plaats / tegen de voet van eenen grooten berg / die met zware boomen bedekt stond / doet aan land. Wy waren wegens het svingen van 't schuitje zoodanig verdoofd gewozden / dat wy gingen als dronke luyden / en konden zelfs in den beghine zonder ballen niet blyven staan. Maar wanneer wy eens ter dege uytgeslapen hadden en wat verberschinge genoomen van 't geene men op een gemaklyke wyze met jagen bekomen kan / zoo geraakten wy binnen den tyd van drie dagen wederom geheel op ons stel. Dus wierden wy uyt de Woestijne van Rodrigue / en de groote gebaren van een zware storm / behouden overgebracht. Maar helaas! Ons nieuwt Eyland was geen haven van heyl voor ons; ja wy zijn de eerste rampen niet onthoopen / dan om in eenige andere te storten / gelijk nu vervolgens blyken zal.

Varen langs
de kust van 't
Eyland heen,
koomen by
eenige hut-
ten, en wor-
den wel ont-
haald.

Wanneer wy nu op deze wijze een wepnig hersteld waren / traden wy wederom in ons vaartuyg / en voeren alsoo langs de kust van 't Eyland heen / om een bewoonde plaats op te zoeken. Na dat wy nu vyf of zes malen op de kust / (daar wy altoos op gingen slapen) ruste hadden gehouden / quamen wy eyndelyk by de zwarte Rivier, alwaar drie of vier Logies stonden / daar eenige Hollandsche Familien in woonden / die ons uytneemende onthaalden. Deze luyden hebben daar in een goede en aangename valsey zoo veel land afgestooken en omgespit als hen zelfs goed dunkt. De meeste van onze planten / als mede de Indiaanse / zijn in hunne Cupnen / maar zy arbeiden sterkt in Tabac. Hunne binneplaatsen hangen vol van ons gebogelte / 't welk nog al vermaakelyk voortquam / om dat wy gedurende het verblyf op Rodrigue, by-na niets hadden gezien van 't geene ons te vooren bekend was. Ik beeldde my in / dat myne metgezellen / welkers oogen als uytgehongerd waren naar brouwersperfoonen / zig van blydschap niet zouden kunnen matigen / wanneer hen de eerstemaal zulk een beminnelijk voortwerp ontmoette; en datze 'er zelf de oogen niet af zouden kunnen houden: maar zy hadden 'er alsoo wepnig weet van / als of ze een koe zagen.

De Hutten van deze klepne Kolonie lagen / eben als de onze op Rodrigue, met Latanier-bladen gedeckt; dog waren veel hooger en grooter / om dat het Eyland Mauritius voor de stormwinden van den Orkaan zoo bloot niet legt als Rodrigue. Deze goede Luydesjes leven ten deele van de jacht / en houden 'er ook zeer bequame honden toe.

Ma

Da dat wy hier een maand vertoeft en by deze menschen vernagt hadden / gaben wy bys van de onze hebel om naar den Gouverneur te gaan en hem kennisse van onze komst te geven. De plek daar gezepde Gouverneur woont draagt den naam van Frederik Hendrik, leggende in 't Zuyd-Oosten van 't Eyland, en acht-en-twintig mijlen van de plaats daar wy waren. De naam dezer Gouverneur of lieber Commandant is Rudolf Diodaat.

Zonden gezanten na den Gouverneur.

Terwijlten nu onze afgezanten den Gouverneur gingen zoeken (en dat 'er ondertusschen een van den trop dwaalde / die haast van honger zoude vergaan hebben) zoo gebeurde het dat hy Gouverneur dooz de plaats heen quam daar wy ons ophielden / om dat hy toen ter tijd juist de ronde deed / gelyk hy eens 's jaars gewoon is op dat Eyland te doen. Zoo dra wy hem gewaar wierden / ging ik met den eenen die by my gebleven was / hem te gemoet en verzogten zijne bescherminge. Hy stond ons zulx toe met de grootste beleeftheit van de wereld / en onthaalde ons treffelijc. Da dat ik ons wederbaren verhaald / en hy ons aandagtighk gehoord had / sloeg hy en de geene die met hem waren de oogen op ons wazak Scheepje / en zepde / dat onze onderneming te ligtbeerdig was geweest. Hy beloofde ons een Anker te zullen zenden / 't welk wy onderweg als wy naar de Haven / gelegen in 't Noord-Westen van 't Eyland, heen voeren / zouden vinden / op dat wy 'er ons van zouden konnen bedienen / wanneer wy hooger-optrokken naar de Logie. * Hy verzeekerde ons ter zelver tijd op een zeer verplichtende wijze / dat wy geens dings gebreke zouden hebben / en dat wy op ons gemak het eerste Schip dat daar stond te hoomen / konden afwagten.

Onzen Auteur spreekt den Gouverneur, en wat hem be- looft word.

Volgens deze goede woorzen / die hy dikwils herhaalde / vertrokken wy van de zwarte Rivier, zoo dra wy onze afgezanten weder by ons gekregen hadden / en quamen gelukkig in de Noordwester Haven aan. Als een voozlooper van onze genakende ongevallen / zoo wonden wy het Anker niet dat de Gouverneur beloofd had daar te zullen zenden: ja men had ons zelfs naar behooren niet onderregt wat ons verder te doen stond: want in plaats van ons te zeggen / dat wy te water tot aan de Logie toe konden komen / zoo maakte men ons wijs dat wy de bagagie eerst moesten brengen tot aan de Vlakte, zijnde een Gehugt of Buert / alwaar den Hof van de Compagnie legt / en ontrent acht mijlen van daar is. Dewyl zulx nu nooddwang was / zoo namen wy maar een koxt beslupt / en bragten onze goederen in zes of zeven reysen met beel moeyte over; en dat dooz bosschen heen / daer wy dikwils in dwaalden om dat wy geen weg wisten.

Vertrek van de zwarte rivier naar het Fort.

Eer wy met het verbolg van deze Historie voort gaan / zal het / drinkt

* Dus worden de wooningen der Gouverneurs van de Indiaanse Eylanden, hoe die ook gemaakt mogen zyn, zonder onderscheyt genoemd.

1693.

Vinden daar
hun Scheeps-
barbier en
Guiguer.

dunkt my / niet buyten den haak zijn hier te zeggen / dat wy by de Logie komende / aldaar vonden de Meester van ons Schip / genaamt Claas; en Sr. Jan André Guiguer een van onze Kapteynsbroeders / die (gelijk ik hier boven verhaald heb) de Kapteyn Valleau te Rodrigue van ons wegnam. Hy Kapteyn heeft zijn reeden gehad waarom hy ons dien trek speelde; en hy heeft wederom andere reedenen gehad waarom hy Guiguer en Claas op het Eyland Mauritius liet. Ik zal my niet sulaten om die reedenen na te voorsen / maar ik zal alleen met wepnig woorden zeggen 't geene deze twee ons openbaarden.

Deze verhalen den troulozen handel van den Kapteyn ontrent hunne brieven,

Zy verhaalden ons dan / dat zoo dya als het Anker van booz Rodrigue geligt was / de Kapteyn onze brieven geopend / op een schandaleuse wijze booz al het volk gelezen / en eyndelyk in Zee gesmeeten had. De klagten die wy over zynen quaden handel / en over zijn trouloos gedrag dedden / behaagde hem niet al te wel: en om de waarheyt te zeggen / wy hadden ook geen gedagten dat onze brieven een ander lot zouden hebben.

het maken van een accoord met een Engels Schipper, en

Zy verhaalden ons verder: dat twee dagen na hunne aankomst op Mauritius, (Valleau daar nog zijnde) zekker Engelsch Kapteyn, beneffens zijne Matrozen / aldaar met een sloep quam aandryven / na dat zijn Schip / niet ver van Rodrigue op een Zandplaat was geraakt / zonder dat 'er enige hoope was van ooyt weer blot te zullen worden. Dat dezen Engelschen Kapteyn aan Valleau een boozslag had gedaan / van na dat Schip / 't welk buyten twijffel daar nog wel zoude zitten / ober te stecken / op hoope van een schoonen rijkdom te zullen ligten upt de kostelyke waren die'er in verbozgen zaten. Dat Valleau zulx had aangenoomen; en dat die twee Kapteyns daar op / beneffens al de Matroozen / een eed dedden / datze die robbery geheym zonden houden.

Schelmfen dekmantel die hy gebruykt had.

Valleau, die verpligt was aan den Commandant van het Eyland Mauritius, zijnde toen ter tijd de Heer Lamotius, eenigzins reukenschap te geven van zijn doen / bedogt een fraye dekmantel voor dat spel. Hy bond goed aan dien Heer te zeggen / dat de agt waaghalsen, die hy op Rodrigue gelaten hadde / wel in groot gebrek zouden komen verballen; en dat hy zig inbedde / dat het een groot werk van barmhertigheyt zoude zijn / indien men die menschen (te weten ons) nog eenige dingen toeschikte; tellende ten dien eynde een heele lange lyst op. De Commandant, aan wien wy zeer ernstig dooz den Gouverneur van de Kaap de Bonne Esperance, gerecommandeerd waren / was aanstonds bereydwillic; zoo dat dooz zijne ordre ons zwaalfje in korten tijd wierd geladen met Harten, Kalveren, Geytjes, Varkens, Kalkoenen, Endvogels, en ander kleyn gebeente: met Citroenboomen, Oranjebomen, Ananas, Wynstokken, Aardappelen, Rys, Gierst, Koorn, en verdere za-

den

den in overbloed; maar dit alles was niet anders dan (gelijk ik gezegt heb) een dekmantel voor onzen braven Kapteyn. Hy zeilde in het gezigt van ons Eyland al ging en weer; ten deele uyt quaadaardigheyt / daar hy wel van boozien was; en ten deele van spyt / om dat zyne onderneeminge niet lukken wilde; want zy wierden deersyk en op een gebaarlijke wijze rondom dat gestrande schip heen geskaats / zonder datze'er een stuk uyt konden halen: en dus be-roofde hy ons op een ondeugende wijze van dingen / die ons Rodrigue waarlijk tot een Eden zonden gemaakt hebben. Of ons dar nu ten quade of ten goede is geweest / God weet het. Dat is het geene wy gehoord hebben uyt de mond van Sr. Guiguer, en van Klaas; laat ons nu wederkeren tot onze rampzaltige Historie.

Jan de la Haye onze Zilbersmit had een deel zwaar gereedschap by zig / 't welk hem bygevolg in 't reynen zeer lastig viel. Hy vond goed een gedeelte van dat gereedschap te verkoopen aan zeker man die van de zelve konst was / en die hy juist aantrof zoo als wy in die Noordwester Haven aangquamen. Onder dit gereedschap lag ooch dat ongelukhige stuk Ambergrys, 't welk op Rodrigue gebonden was / en waer van wy boozdezen gesprooken hebben / wegende omtrent zes pond. La Haye niet wetende wat het was / bzaagde het aan den Zilbersmit / die hem tot antwoord gaf; Dat het een stuk gom was / en op dit Eyland Mauritius zeer veel gebuykt werd in plaats van pek; dat men het in overbloed om sommige boomen bond / dog dat het daar ter plaatze van weynig waardy was. La Haye, die dit ter goeder trouw geloofde / en geen pek van nooden had / stond dit stuk gom af / en liet het onder de andere koopmanschap doozloopen / houdende alleen maar eenige klepne byziches uyt rachtigheyt / en als een overblijfsel van Rodrigue.

Oes anderen daags blies hem iemand in de ooren dat het slegte stuk gom Ambergrijs was; waarop hy strax te vlerboet na zyn koopman toeliep om dat stuk pek weer op te cyschen. De koopman antwoorde / dat hy 't al aan eenige water-eimmers versmeerd had. Daar vielen harde woorden tusschen beyden / en zy secheydden heele quade byzinden / ja de onze dreygde zelfs dat hy over den anderen zou gaan klagen by den Gouverneur. De Zilbersmit van 't Eyland, die verscheydemalen Ambergrijs op Mauritius had gebonden / en uyt dien hoofde wel wist dat de Antwoonders op zware straffe was verboden geen Ambergrijs te mogen hoopen nog verkoopen / maar in teegendeel alles wat ze vonden / booz een klepnicheyt aan de Compagnie te moeten afftaan / was in de boozbaat / en bzaagt het stuk Ambergrijs by den Gouverneur, booz dat Jan de la Haye daar quam / beshalende niet eene o; wat wyze hy'er was aangekoomen. La Haye dat merkende / ging ooch aankonds zyn beklagt doen: maar den onrechtverdigigen siegter / die wel op zyn hoede was / en'er een trek wist

Jan de la Haye verkoopt zyn gereedschap, en onder het zelve een stuk gom, zonder teweten wat het was.

Hem word gezegt dat de gom Amberg was: en wat hy daar ontrent deed.

1693.

Verder bewys
dat het Am-
ber is ge-
weest.

upt te halen / verzeekerde onzen Jan de la Haye , dat het stuk daer
hy van sprak / geen Ambergrijs , maar een zeeker soort van gom
was ; en dat hy dooz onderbindinge al geleerd had dat het van ge-
ringe waarde was . De Suppliant antwoorde daer op ; Ik heb
nog eenige stukjes bewaard / die de zaak regebaardigen zullen / ik
verzoek maar recht . Tot een teken dat het 't rechte Ambergrijs is
geweest / blijkt ; want de Silbersteine van 't Eyland heeft nog eeni-
gen tijd na dat hy met La Haye daar over verschil gehad had / zoo
onboozigtig geweest / dat hy booz de obergesehooten brokjes nog
wel zestig gulden heeft durven bieden ; maar wy geloofden dat dit
bod onder de hand geschiedde dooz den Gouverneur , om dat hy niet
wel langer verbergen konde dat het Amber was .

Uyt al de omstandigheden en hun gebaar scheen het als of het
meeste gedeelte van dat Amber al gesmolten was geweest eer zy
opgentlyk wisten wat het was ; en dat'er niet als een kleyn gedeelte
was overgebleven / 't welk men met recht de Compagnie had toegewe-
zen en na Batavia stond gezonden te worden .

Misflag van
den Drogist
daar ontrent
aangewezen.

De Drogist die wy onder ons gezelschap hadden / en zijn dingen
zeer wel verstond / had op Rodrigue wel geluften / toen dat stuk
gom gebonden wierd / dat het Ambergrijs was ; maar hy dekte die
pot altyd toe / en verzeekerde zelf / niet-tegenstaande wy'er aan
twijffelden / dat het geen Amber was ; op hoope / ongetwijffeld /
ingeballe men het had vergeten / of weggeworpen / hy het dan hep-
melijk zoude gemoffeld hebben . Een groote misflag waarlijk / en
't onverschoonlijker / om dat hy ons daar dooz niet alleen in de vol-
gende ongelegentheyt bzagt / maar verhindert had van 'er ons al-
temaal mee te berryken ; want wy zouden zeekerlyk een goede par-
ty hebben gebonden / indien wy'er gedruente ons tweejarig verblijf
op Rodrigue naukeurig na gezocht hadden ; ja wy zouden 'er mis-
schien wel wat te langer om vertoefd hebben .

Ik zonde hier verschepte redenen kinnen byzengen waar uyt men
klaarlyk zoude konnen bemerken dat de Drogist het Amber heeft
gekend / van het ogenblik af dat het dooz La Haye te Rodrigue
in de Cabanes wierd gebzagt ; maar ik zal daar niet langer op blij-
ven staan . Hy was het die op Mauricius gesehozd hebbende dat La
Haye zulke een kostelijken schat booz niet had weg gegeven / 't eerst
zepte / dog te laat / dat het Ambergrijs was .

Waarom de
genegent-
heyt van den
Commandant
toen in
haar veer-
keerde.

Ik heb hier boven gezegt / dat wanneer wy de eerstemaal den
Commandant gingen bezooeten / hy ons de schoonste beloften deed
die wy zonden kunnen wenschen ; maar na dit boozbal wierden wy
recht het tegendeel van die schoone beloften gewaar . Dewyl in deze
veranderinge niet ontstond uyt hoofde van ons gedrag onrecht hem /
want wy besegenden hem altoos eben beleest / zoo zagen wy wel te
gemoet dat wy van zijn quaadaardig humeur niet veel goeds te

ver-

verwagten hadden / om dat hy van zijn oogmerk versteeken was : want hy had reddenen te vreezen / dat wy te Batavia komende / deze Historie zouden vertellen ; en dat de Compagnie hem / op pene van zware straffe / van dien gestoolen hooft rekenschap zoude doen geben ; eerst aan ons / om dat wy het gevonden hadden op een Eyland 't welk niemand toebehoorde / en upt dien hoofde ontwe- derspreekelyk wettige eygenaars ; en daar na aan de Compagnie , gesield zijnde dat het Amber die Heeren was toegewezen geweest. Dit was de reden waarom hy ons op een verbarische en schelmse wijze zocht van hant te helpen / gelijk upt het vervolg blyken zal.

De eerste ongerechtigheyt die hy aan ons pleegde / was / dat hy / Verbrand hun schuytje ; zonder een woorde te spreken / ons scheepje nam / en liet het weynig dagen daar na verbzauden.

In plaats van aan ons de zeplen / die van zeer goed Flaams lin- Geeft de zey- len weg ; nen gemaakt waren / weder te geben / gaf hy ze aan zijne jagers om'er kleeren van te maken / hoe zeer wy ook verzochten om ze weer te mogen hebben.

Hy gaf ten eersten al verdere blyken van zijn haat en misnoegen : Doet hen in een hut hnysvesten ; want hy deed ons huyzvesten in een hut , en gaf ons geen ander boedzel dan 't overschot van de in Compagny's dienst zijnde arbeiders.

En eyndelyk hield hy ons by-na als gebangen ; want hy ver- En verbied hen 1000. treden ver te gaan. bood ons striktelyk / niet verder dan duysent treden buyten onze tent te mogen gaan. Hy nam ons de nog overgeblevene knecht af / en siebde hem in dienst van de Compagnie ; zoo dat ons getal / dooz het afneemen van een die mede van Rodrigue was gekomen / ver- minderd wierd tot op vyf.

Deze maniere van handelling / zoo regtdzaads tegen de eerste be- leeftheden die wy by onze aankomst ontfingen / deed ons niet regt vreezen / dat zulke siegte beginselen wel quade gevolgen mogten hebben : wy sieunden ondertusschen op de Godlijke voorzienigheyt / die ons tot die tijd toe dooz zoo veel wonderlijke geballen trouwe- lijkh geholpen hadde.

Maar gelijk onder alle gezelschappen altijd de eene wat dylstiger La Cafe en Testard zoe- ken een sloep te kapen , en weg te vlug- ten. balt als de andere / en dikwils weynig patientie hebben / zoo ging het ook onder ons ; want twee / namentlijk Mr. la Cafe en Mr. Testard , zогten upt die omstandigheden waar in wy waren / een snuppertje te maken en boozt te gaan ; maar het middel om zulx werksieflig te maken / was / om de waarheyt te zeggen / niet al te regtmatig. Tot vergelding van ons vaertruy en zeplen wilden zy een Compagny's sloep kapen / en zig na Mascarenas begeben / 't welk niet boden de 25 mijlen van Mauritius legt. En dewyl zy wel wisten dat dit hun boozneemen / niet wat kleuren zy het ook mogten opschikken / ons niet behagen / maar dat wy het / in tegen- deel / afkeuren / en ons daar gansch tegen stellen zouden / zoo doozten

1694.

Ontdekken
hun voorre-
ken aan
een Soldaat
maar die ver-
klikt het.

De Com-
mandant
leyt op zyn
luymen dog
doet hen
eyndelyk
door de wagt
ophalen.

Verhoort
hen en sluyt-
ze alle in den
balk.

Wat balken
zyn.

zy noopt het minste ding daar van laten blijken: zy hielden zelfs zig zoo digt / dat wy noopt het minste hebben geweeten van het geene zy in den zin hadden. Maar verniet zy evenwel eenige hulpe moesten hebben om hun oogmerk uyt te voeren / zoo begaven zy zig na een in dienst zijnde Soldaat van de Compagnie, genaamt Jan Namur, die / zoo als hy zelfs booz gaf en ook boozdezen wel gezegt had / zeer ober den Commandant t'onbzeeden was / enielden hem booz / of hy mee van de party wilde zijn / en met hen booze gaan. De Soldaat ging strax aan den Commandant openbaren dat hem zoodanigen boozslag was gedaan; maar boegde daar evenwel in enen afem by / dat de andere drie van dat complot niet wisten / en dat ze bygevolg daar ontrent gansch onschuldig waren.

Daar klepen al eenige weeken heen zonder dat de Commandant het minst liet blijken; maar gaf onderuiffchen op allerhande wijze nantw agt op ons doen / zoo wel als op dat van de twee beschuldigten. Maar toen hy evenwel zag dat het boozneemen / boozden Soldaat aan hem ontdeelt / van geen gebolg was; en bzeezende ongetwijffeld dat deze gedagten / (naar welkers uytvoeringe hy maar wagtte / om dan des te bymoediger zijne bitterheyt te konnen in 't werk stellen) moogelyk zoo dya verbloogen als genoomen waren / zoo zond hy den 25 January des nachts / eenige gewapende Soldaaten / die ons gebangen namen / en alle byf booz den Commandant bragten.

Het eerste woord dat hy sprak / was een regtbeerdiging van mynen mijne twee Kameraarts; betuygende heel wel te weten / dat wy onschuldig waren / en hy tegens ons drien niets had in te byngen. Da dat hy de andere twee eenige vragten gedaan hadde / gaven zy hunne boozgenoomen gedagten rondbozslig en na waarheyt te kennen / en zeyden daar-en-boven / dat het baareuyg / 't welk men hen had afgenomen / meer waard was als de sloep die zy hadden willen neemen; behalven dat zy van zins waren geweest om, tot betallinge van de sloep / eenig geld agter te laten / gelijk de Soldaat ook moest bekennen dat de boozslag niet anders was geweest. Wy moesten evenwel altemaal / schuldigen en onschuldigen / in een donkere gevangeniss / welke ik niet regt wel een gat mag noemen / alwaat onze beenen in den balk wierden gezet.

Deze balken bestaan uyt twee zware stukken hout die op malkanderen leggen / en onder en boven op verscheyde plaatzen zoodanig uytgehooild / dat 'er de beenen / wanneer die houten op malkanderen gelegte worden / eben in sluyten / zoo dat het onmogelyk is om 'er uyt te koomen. Daar-en-boven moet men altijd achter ober / met het hoofd lager als de beenen / blak op den rug leggen slapen / 't welk men heel ligt af kan meeten hoe gemaklyk het valt / zonder dat ik zulx net behoef te beschrijven. Het onderscheyd dat men tusschen

A. Rots. waar opze
 gebannen waren
 B. Haar Nieuwe Logie
 C. Het byleggend Ey-
 landje met Boonen
 bezet.
 D. Eylandje van En-
 kele Rotzen Son-
 der geboorte.
 E. Sant platen. rond
 zom dese Eylandjes
 die by Laag water
 bloot lagen.
 F. Het Eyland S. Maurice
 G. Het Fort.
 H. Het Engels aan-
 komende Schip.
 I. Haar Oude Logie.

MER

D'E NEDERLANDS

OOST-INDIË

fchen ons d'ien en de twee befchuldigten by die gelegentheit zag / was / dat zy nog een dertig pond pzers meer kreegen daar zy aan vast geflooten wierden.

Wy bleeben op die wijze twee dagen en twee nagten zitten; maar na dien tijd wierden wy drie ontfchuldigen booz een wijl wederom in bruyheit gefield. Men leyde ons aanftonds naar den Commandant, dewelke wederom op nieuw betuygde, dat onze onfchuld hem wel bekeid was / vermits wy alzoo wel van den Soldaat als de befchuldigten t'eenemaal geregtbeerdigd waren. Verraderlijk voegde dezen fchelmzen Diodaat daar nog by / dat zijne goede genegentheit t'onswaartz noopt veranderen zoude / en dat wy in 't toekoomende onthaald zouden worden / gelijk in den beginne by onze aankomst was gefchied; want het leed dat hy ons zoo eben te vooren had aangehaan was hem al vergeeten; ook meende hy dat wy hem ten hoogften verpligt behoorden te zijn / dat onze zeylen goed genoeg gekend waren om zijne jagers te kleden / en dat wy aan de beenen mogten kluypen daar zy hunne gaben aan beproefd / en wel verzaadigt zijnde / overgegeven hadden.

Hoe lang zy daar zaten.

Ondertuffchen verdweenen alle zijne fchoone beloften in een oogenblik tijds; ja hy gaf ons ftraf daar na eenige lijfwagten / die ons dag en nacht bewaakten. Eenige weinige dagen daar na quammen ze upt zijnen naam alle onze goederen weghalen; namenlijck / ons zilber / geweer / tuyn- en keuken-gereedschap / fleep- en tafellaken; in 't kort alles wat wy hadden / uptgenoomen wat lijwat / onze berden / kleeven / en eenige van onze boeken / maar onzen Zilverfmit wierd nog daar- en-boven de rest van zijn gereedschap afgenoomen / ook zoo fchoon / dat hy zelfs niet een stukje overhield.

Neemt hen voorts alles af.

Spndelijck wierden wy te gelijk met de befchuldigen / die in hun bloode hemd en met zware pzeren boepen aan de voeten zaten / in een floep gezet / zonder een woord te zeggen watze met ons in den zin hadden; maar tot ons groot leedwezen wierden wy 't haast ge- waar: want hy liet ons zetten op een naare en gansch drooge Rotz van twee-hondert treden lang / een-hondert breed / en omtrent twee mijlen van 't vaste land gelegen / alwaar het onmoogelijk was te gaan / dewijl men de voeten moest neer zetten in kuyptjes / of op hobbelige punten: behalven dat wy eventwel op twee kleyne Eplandjes konden koomen / die daar blak aangrenzen / en waar van ik te zijner rijd fpreeken zal. Daar plantte men ons in een lompen / ondeugende Cabanes, fttaande op een hoogte / omtrent twee treden van de zee als 't hoog water was / en juist naar de kant daar de onweersblagen van daan komen. Deze half verballene brak, die wy by gebrek van stoffe onmogelijk konden hermaken / had weinige jaren te vooren gebiend als een gebangenhups booz eenige crimineele misdadigers / die daar gebanuen waren geweest.

Worden alle te gelyk naar de Rotz gevoerd.

ELFDE HOOFDDEEL.

De Auteur met de zynen op de Rots zittende, beschrijft verder hoe zy daar onthaald wierden. Hy word krank, en verzoekt aan land te mogen gebragt worden; dog zulx word hem afgeslagen. Hy smeekt om wat versch vlees, maar word ook geweygerd. *La Case* en *Testard* vallen in de zelfde ziekte. Een Hollandsch schip verschynt op de Ree. *Be**le* en *la Haye* begeven zig na *Mauritius* en doen hun beklag aan de Officiers van 't schip in de tegenwoordigheyt van den Gouverneur. Zy worden met scherpe bedreyging weder te rug verzonden. Gezeyde Officiers komen hen op de Rots bezoeken; maar dorsten hen niet mee neemen. De *Gouverneur* trout, en laat by die gelegentheyt onzen Schryver op *Mauritius* komen, dog wilde hem nooyt spreken. Word eyndelyk weder te rug gezonden naar de zelfde Rots.

1694.

Wat voedsel
zel zy op de
Rots kregen,

Die Rots dan was de plaats werwaerts de groote Heer Diodaat goed bond ons te verzenden / en daer het zijne Excellentie bellefde ons by na drie jaren te laten zitten; ik meen behalven de geene die tusschen bepden quamen te succubelen. En dus glug het ons eben-cens als de vliegende bissen / die nauwke den myyl van den eenen byand ontsnapt zijn / of 30 ballen aanstonds in de klantwen van eenen anderen. Wy kreegen niet anders tot voedsel dan wat gezoute vleez / dat dikwils al bedorven was; 't welk heel ligt te geloven is / dewijl het daaromstreeks altijd upencemende heet valt. Het water stonk ook gemeenlyk / om dat het ons altijd in huple baten wierd toegebragt; behalven dat men ons nooit zoo veel gaf als wy van nooden hadden.

en hoe dikwils
ververschinge.

In den beginne wierd ons alle acht dagen spijs en drank gezonden / maar naderhand alle veertien dagen; en zulx ging op 't laatst nog altijd niet vast; behalven dat wy gansch geen versessing nog eenige veranderinge kreegen. Of dit nu herbooziquam wegens de quaadaardigheyt van onzen bitteren Vervolger, of by verzupin der ge-

geener die ons verzorgen moesten / of somtijds ook wel eens ter oor-
zake van 't quade weer / weet ik niet / althans men noodzaakte
ons / de spijs en drank met kleine parcellen maklikeren toe te
meeten / niettegenstaande dezelve stinkende / en zeer ongezond was.
Apt dien hoofde verzogten wy onze netten te mogen hebben om te
bissen / en eenige van onze vaten om regenwater te vergaderen /
maar 't een en 't ander wierd ons geweigerd.

't Was vromd dat zulk een verblijfplaats / en zulke ondeugende
spijs aafstonds geen veranderinge baarde in onze lighamen / ten
opzichte van de gezondheid / en byzonder aan my / die reeds ober de
drie en vijftig jaren bereykt had. 't Is waar / naderhand wierd ik
aangetast van een ziekte / die men in Indien noemt een Persing, be-
staande in een gedurige bloedloop, en verbiel in korten tijd in een
zeer slegten staat. Mijne ziekte van tijd tot tijd gevaerlyk worden-
de / wierd 'er kennis van gegeven aan den Gouverneur, en met ee-
ne verzogt / dat hy doch zoo goed wilde zijn / en halen my ober op
Mauritius. Hy zond zijn Barbier, dewelke rond uyt verklaarde /
na dat hy my alhoorens ter deege gevisiteerd had / dat ingevalle men
my wederom zocht te herstellen / ik dan noodzaakelyk aan land moest
gebragt worden. Maar zijn goede raad had al zoo weynig ver-
mogen op het gemoed van dien wreeden mensch, als mijne gebee-
den: want hy zag niet liever dan dat wy op die Stots altemaal
maar om een luekje en van kant mogten raken. Men verzogt hem
daar na instantelyk / dat hy dog alle veertien dagen wat vers vlees
wilde overzenden / op dat ik somwijlen eenig nat mogt hebben tot
verquikkinge; dog dat wierd ook al geweigerd: zoo dat ik by ge-
brek van alles / binnen korten tijd in doodsgebaar raakte. Men
wanhoopte aan mijne herstellinge: maar gelijk 'er niemand op de
Stots was die zig dorst onderwinden om my op een behoorlyke en
ordentelyke wyze te doen sterben / zoo redde de natuur zig van lang-
zamer hand zelfs / en zette my van tijd tot tijd wederom nientwe
krachten by; inwoegen ik dooz de beste weg wederom ten naasten by
herfeld wierd.

Indien den goedgunstigen Lezer / ober mijn slegten toestand op
zulk eene bedroefde plaats / met medelijden aangedaan is; zoo zal
hy / buypen twijffel / ook wel willen hebben dat ik hier zegge; Dat op
den dag / welke ik meende de laatste van mijn leven te zullen zijn / en het
eynde van alle mijne wederwaardigheden / God my de genade verleende
van zoo wel by mijn verstand te wezen / dat ik zelfs in staat was om
aan mijne metgezellen verscheyde vermaningen te doen / die / zoo ik
geloof / nog al hare nuttigheyt gehad hebben; en gaf hen ook nog
al tot stigtinge verscheyde kenteekenen van mijne beceptdwilligheyt
en vaste hope. De jonge luyden zeggen zeer ligt; Als men lang
genoeg geleefd heeft, moet men sterven: 't is waar / men kan
zulk

Onzen
Schryver
wordt ziek.

Verzoeks
soms tijds ee-
nig versch
vlees, maar
te vergesels.

Eikent Gods
goedheyt in
zijne ziekte
bewezen, en
waar die in
bestond.

1694.

zulx niet ontgaan; maar gelukkig! ja waarlijk en alleen gelukkig is hy/ die de onberispelijke noodzaakelijkheden van dat vertrek in gedagten houdt/ en altoos bereyd is om zulx te ondergaan.

De Heeren la Case en Testard, de twee beschuldigten/ wierden eenigen tijd daar na ook van de zelfde ziekte overvallen; maar dewijl zy jongelingen/ en bygevolg veel sterker van ligthaam waren als ik/ zoo konden zy ook vry meer upstaan.

worden een
Hollandsch
Schip gewaar.

Ma dat wy nu ontrent de vier Maanden in zulke elendigen staat gezeten hadden/ zagen wy op den 15 Maart 1694 een Hollandsch schip genaamd de Stantvastigheyt, op de reede van Mauritius aankoemen/ 't welk ons/ volgens de wetten van den Lande/ naar Batavia of naar de Kaap had moeten brengen/ 't zy dat wy schuldig of onschuldig waren: maar wy hoorden wel van onze maats/ die ons eeten bragten/ dat wy geen staat behoeften te maken om met dat schip te vertrekken. Toen wy merkten dat zulx maar al te waar mogt wezen/ namen ik en de twee onschuldige Cameraats vooz/ alles te wagen/ en te zien of wy aan land konden komen/ terwyl de nieuw aangekoemen Officiers nog daar waren/ om dan onze klagen in haarsieder tegenwoordigheyt te doen. Maar om dat voornemen upt te voeren was weynig kans; wy hadden niet met al/ en wy moesten vast twee mijlen ver over Zee; behalven dat wy niet konden weten of de stroom naar 't land toe/ of van 't land af was. Op dat wy eventwel naderhand ons zelven niet zouden hebben te beschuldigen/ zoo vloogten wy een deel wier te zamen/ en maachten 'er een groote mat van: Aan pder end nu van die mat vonden wy een van de tonnen vast daer men ons het water in overbragt. De Heeren Be**le en la Haye, mijne twee onschuldige metgezellen/ hoewel ze als schuldige gehandeld wierden/ beter konnende zwinmen als ik/ en ook veel sterker zijnde om ongemakken te konnen upstaan/ waagden een kansje met dat blot en staken ober/ en bereyften in den tijd van twaalf uren het Eyland.

Maken een
vlot en steken over.

Doen hun beklag in tegenwoordigheyt van de Scheeps-Officiers.

Zy vonden by den Commandant, die zeer verwondert was van haar te zien/ de Officiers van 't schip/ in welkers tegenwoordigheyt zy hun beslag deden; verzoekende, dat ze/ volgens de wetten en gewoonte der Compagnie, en ook volgens de beloften van den Commandant, mogten verzonden worden. En/ voegden zy'er by/ wat het vasthouden der beschuldigten belangt/ dat is een zaak die t' onderzoeken staat/ maar de Onschuldigen, die twintiginaal voor onschuldig verklaard zijn/ behooren anders gehandelt te worden.

Antwoord van den Commandant.

Diodaat, die op nieuw niet anders kon doen dan de waarheit getuygenisse geven/ antwoordde/ dat hy geen reeden had om zig over ons drie te beklagen; wierden wy juist zoo niet getraecteerd als wy wel in den beginne verwacht hadden/ daar van moesten wy de schuld

schuld leggen op onze kameraats: want dewijl wy altemaal Franse waren / en onder een gezelschap hoorde / zoo betroude hy de eene niet meer toe dan den anderen. Daarlijk een onbeschoft antwoord.

De Officiers deze verklaringe hoorende / en ziende aan de andere kant / dat alles wat wy booztbragten / brymoedig en opregt was / en niet als yst een goede Conscientie konde boozthoopen / begeeven de zaak t'onzen boozdeele: en schoon onzen Vyand omtrent deze lypden in de boozbaat geweest was / en gezegt / dat wy maat segt volkse en een deel booztwigten waren / zoo zagen zy egter toen wel / dat men hen bedzoogen had. Maar zy konden ons weynig dienst doen / om dat zy niet gemagtigd waren getuygen te hooren / en ober de zaak te zitten: wy hoopten alleen / datze een goed woord booz ons ten besten zonden spreken; en datze aan hunne Heeren en Meesters onze zaak wilden bekend maken.

De Officiers merken hun onschuld wel, maar konnen hen niet helpen.

Dewijl nu onze twee vrienden wel zagen dat de Commandant onze gebanghenis met allerhande kleuten wist te verben / en dat wy zulk dog niet ontwijken konden / zoo booden zy van zelfs aan in de boopen te mogen gaan; wissende zig liever zulk een straf onderwerpen dan nog langer op die bedroefde Rots te vertoeven; maar dat mocht niet wezen / en wierd afgeslagen. Men zondze naar de gevanghenis en sloot hen in den Balk, dog des anderen daags wierden ze wederom by ons gebragt: met bedreyginge van exemplaarlyk gestraft te zullen worden / indien wy 'er ooit afquamen. En om te beletten van op die wijze noopt meer aan land te koomen / zoo wierd ons voortaan maar een vat t'effens met water / en dat nog maar met eenen boodem / toegezonden.

De twee overgezwoommene worden weerop de Rots gezet.

De Officiers van 't schip kreegen ondertusschen volkoomen kennisse van de rechte geschapentheit onzes toestands: niet zoo zeer yst den mond van den Commandant en van onze twee Kameraats, als wel dooz een omstandig Request dat de onze hen zeer behendig hadden in de hand weten te stoppen; in het welke / onder veel andere zaken / deze Heeren Officiere werden verzogt onzen staat aan onze vrienden in Holland bekend te willen maken / ten eynde dezelve daar omtrent iets mogten zoeken yst te werken.

Deze Heeren, geraakt over onzen rampzaligen toestand / hadden de goedheyt van ons op die elendige Rots te koomen zien / om niet hunne eygene ogen de waarheyt te beschouwen / en om 'er des te beter van verzekerd te konnen zyn. Zy moesten zelfs bekennen / dat wy in het Request / ten opzigt van de groote elende / niets dan zuybere waarheden hadden ter neder gesield: ja zy waren ober het schelmse tractement dat men ons deed / zoo zeer aangedaan / datze opentlijk betuygden / alles wat hen mogelijk was tot onzer ontlastinge en berquikkinge in 't werk te zullen stellen: verzeckerende met eene / dat het hun schuld niet en was dat ze ons niet binnen scheepsg

De Officiers van 't Schip komen over op de Rots.

1694.

Geschenk
van de offi-
ciers.

boord namen: wy durven / zepdenze / zulx niet opentlijk doen zon-
der verlof van den Commandant; en wy zien wel dat hy het niet toe
zal laten. Spndelstjk voegden ze daar nog by; Indien gy aan ons
schip konde komen / zonder dat wy u een hand rephien / of zonder
behulp van onze sloep / wy zullen u van ganschert herten en met
lijdschap ontfangen.

Enige dagen daar na zondenze ons zeer liefdadig dziehondert
pond rijst, witte biscuyt, en eenige flesjes met brande- en Spaansche-
wijn. Dat alles quam ons naderhand wonder wel / maar by-
zonder de rijst, enkelstjk om ons gebzekt / 't welk wy meenigmaal lee-
den / daar meede te verbullen. Wy waren wel zoo wijs dat wy al
dien boorzaad in de gaten en hooien der steenrotzen weg moffelden/
om alzoo te beletten datter de Matrozen / die ons eeten bzagten /
niet achter quamen / en de helsche Diodaat, doot zijne duyvelsche
quaadaardighypt ons daar van niet beroofde.

Bermits wy nu op de woorden van de Officiers wel durften ver-
trouwen / naamentlijk / datze ons binnen scheepsgboord zouden
ontfangen / ingeballe wy zonder hunne hulpe of bystand daar kon-
den komen als menschen die upt nood ober al de handen aan slaan/
upt breeze van te moeten verdzinken / zoo zogten wy op tweederley wijs
ze upthomst. La Cafe, die een goed zwemmer was / zocht met zwem-
men aan boord te koomen. Zulx was een gebaarlijkje onderneemin-
ge / niet alleen om dat het Schip wel een groot halfmijl van ons af
lag / maar om dat de Zee daar omstreeks vol Requins of Zeehon-
den is / en dezelve booz zeer sehadelijke dieren gehouden worden.
Niet-tegenstaande die zwarigheden / zoo begaf onzen gebangen
man / na dat wy met veel moeyte de yzere boepen met steenen / en
sk weert niet waar al mee / aan stukken geschuurd hadden / zig te
water / en aan 't zwemmen. Toen hy nu al dze vierdeparten van
den weg ober was / begaben hem zijne kragten: en dewijl hy on-
deertuffchen wind en stroom tegen had gckregen / zoo konde hy niet
verder koomen; en de baren / die hem gestadig onder dompelden /
beletten hem om hulp te schreutwen. De matroozen / ebenwel /
die dat zagen / en wel merkten dat hy by-na aan 't zinken was /
bielen niet der haast in de sloep / en quamen suyst nog tijds genoeg
om hem het leven te bergen. De Kapteyn deed hem opklommen /
en zoo lang binnen scheepsgboord vertoeven tot hy weer by zig zelfs
gekoomen was; maar zond hem toen weer te rug / met betuyginge /
dat hy 't tegen zijn zin / en niet leedwezen deed.

La Cafe
zwemt na 't
Schip.Konit 'er in;
maar word
ter rug ge-
zonden.

Dan achteren zie sk nu wel dat wy ons van die beleeftheden
niet regt hebben weten te bedienen / want sk beeld my vast in / zoo
wy ons verstand ter dege hadden te werck gelegt / wy zouden met
die Heeren / toen zy ons op de Rots quamen bezoeken / zoodanige mid-
delen hebben konnen beramen / waar dooz wy / zonder onrecht te
ple-

plegen / of zig ingebaar te stellen / gemaklijk hadden kunnen gebozgen worden: daar-en-boven / dewijl zy in den grond verwittigd waren van ons gebal / en wel wisten dat wy onrechtveerdig vastgehouden en wreedeljk gehandeld wierden van een DIEF en BEUL, die zelf getuppe en Riechter in zijn eppen zaak was / zoo zouden zy onze blugt wel wat te hulpe hebben kunnen koomen / 't zy dat ze het. Anker / zonder quansuis daar op te denken / wat nader by de Rots hadden uytgeworpen / want zulx raakt niemant; of dat zy / vertrekende / de koers wat digt langs de Rots heen genoomen / en in 't voorbybaren eenige luden gebozgen hadden / dewelke zy daar op een blot of eenige planken bonden drijven / zonder verder te onderzoeken wie en wat booz menschen het waren: want het zoude geen onmogelijkheid geweest zijn / dat'er 's nagts te vooren een Schip daar omtrent was gezonken / en dat vijf Matrozen / op planken en anderzins met de dood worstelende / een ander Schip in zijn koers waren ontmoet / en dus enkel uyt menschelijc meedogen en barmhertigheyt gebozgen waren geworden. Dat zwaarigheden men ook gemaakt mogt hebben / men had'er altijd uyt gekoft / en raad toe geweten: en indien'er in Holland of te Batavia al iets te bzezen was geweest / zoo zouden wy / die onze boepen verbzookten / en onze verlossers verrast zouden gehad hebben / alleen aanspraakelijc en te beschuldigen geweest zijn. Maar zulx werd niet eens in overleg genoomen; en den armen La Cafe quam nog den zelfden avond weerom / zeer bedroefd zijnde over de verlorene moepte. De anderen / die ook van zins waren geweest om langs den zelfden weg / te weten dooz zwemmen / te ontbligten / veranderden van booznemen / ziende dat het dog onmogelijc was om hun oogwit te bereyken.

Genige dagen daar na veranderde dat Schip van legplaats / en weekt wel een groote mijl verder van ons af. Wy resolveerden evenwel nog ten tweedenmale een onderneeminge te wagen / en bonden ten dien eynde onze koffers, zoo als wy 't best konden / aan malhanderen vast / bulden dezelve met onze kleeren / en maakten 'er een vlot van / op hoope van daar meede aan boozd te zullen koomen / neemende de nagt waar om van het Eyland niet begluurd te worden. Dermits ik nu ziekelijc was / dzoegen zy in op dat vlot, en begaven zig zoo op weg; maar wy quamen zoo dja niet in den stroom / die zeer snel en ons tegen was / of wy zagen de onmogelijkheid van die onderneeminge / en waren gelukkig dat wy weerland kreegen / verliezende te gelyc alle hoope om op die wyze oopt van die bedroefde Rots te zullen geraken; en een weynig tijds daar na zagen wy / tot ons groot leedwezen en verdriet / dat Schip verrekken.

Onze ballingen onderneemen een tweede togt maar mislukte.

Het gebeurde ondertusschen dat de Commandant quam te trouwen

1694.

Onzen
Schryver
word aan
land gehaald,
en by wat
gelegent-
heyt.

Eenfig ver-
zoek van
twee andere,
die ziek wa-
ren.

Staan een
zwaare Or-
kaan op de
Rots uyt.

Waar zy zig
gedurende
dat onweer
verborgen.

met de dogter van een oud bewoonder van dat Eyland: of hy nu op die byploft een goede luyt kreeg / altans hy gaf te dier tijd last dat men tyn aan Land zonde byngen. Het was ruym agt maanden dat ik gezugt had in een staat die hem niet onbekend was. Ik zag hem niet / en konde ook niets tot voordeel van mijne Kamermaats uytwerken: maar het voordeel 't welk ik uyt die tietsje trok / was / dat de heetere spijze / en de aangenameer lucht / my mijne eerste krachten weder gaven. Ondertusschen bleven de twee onschuldigen / die nog by de twee beschuldigten zaten / en wegens hunne jonkheyt en sterkte altijd fris waren gebleven / in de zelfde zlechte die ik gehad had.

Zy schreven aan den Commandant en baden hem / hy wilde dog zoo goed zijn en halen haat ook over / zy zonden in dienst van de Compagnie werken / zonder eenen penning te teekken: maar zy kregen geen gehoor. Paderhand veranderden zy hun gebed / en smeekten om wat versh vlees; dog toen quam'er voor eenen dag wat menschehlykheyt in zijn gemoet op / zelfs tot zoo verre dat hy ze een half zond: maar deze bedrøpplinge ging'er evenwel mee verzelv / dat ingevalle iemand maar gedagten maakte om op het Eyland te komen / om wat reden / of op wat wijze het ook mogt zijn / hy zou het tot op 't puntje van zijn dood toe beklagen.

In dezen elendigen toestand bleven zy tot aan den tijd der regen en wind / die geweldig hunne ongemakken verzwaaarde: en den negenden February stonden zy een verschrikkelijke Orkaan uyt / die zoo ongemeen was / dat de allersterkste hutten op Mauritius zelfs by-na alle omberre gesmeeten / de planten berwoest / en een groote meenigte boomen uyt den grond geruht wierden. Men wist zig nergens te bergen; ja in de steene huizen zelfs was niemand veilig.

Hoe ging het doe met onze arme balligen / waar van zig een / namelijk Mr. Testard, dien dag met een mes had doen laten? Hun slegte Cabanes stooft als kaf voor den wind weg: en hunne kleeren wierden in een oogenblik doornat en bedruven van den regen: ja zy zelfs zonden door den wind verhoert zijn gewozen / indien de Goddelijke voorzientigheyt geen gaten in de steenrots had toebereyd / waar in zy / onder het allerzwaarste onweer / schoon met honger / koude / en zichte beladen / al zingende des Heeren lof groot maakten. Zy zaten'er vier-en-twintig uren lang / zonder voor den dag te durven komen / en de elendige zieken leden by uytneemientheyt veel. De ontmenschte Commandant met zyn Faraos heet / had geen medelijden met hen: in tegendeel / twee dagen na dat uitgestane onweer was hy nog zoo ontaard / dat hy de twee beschuldigten / zonder reden of eenig voorzwendzet / aan malkander deed. Singten / niet-tegenstaande zy reeds in de boepen geklumpsterd / en zoo ziek en afgemat waren / datze nauwlyc de ketenen konden voorzsteyen.

Schalben dat de eene meer als een rond jaar de bloedloop had gehad / zoo was hy daar-en-boven nog gegzeld met de longziekte. 't Is waer / zy bleven op deze wyze niet langer aan elkanderen vast geslooten dan tien dagen / en na dien tijd ging ieder weer met zijn eppene en eerste keetenen / dog de ziekste wierd aan Land gebzagt / in de gevanghenisse gesinceren / en in den stok geslooten. De Tyran, die niet ons speelde als de kat met den muys, zoud hem vijftien dagen daar na / tegen de zin van den Barbier, wederom naar de Rots, en gaf last dat ik beneffens den zieke ook dertwaartz zoude gebzagt worden / zonder toe te laten dat ik hem eens sprek. Alsehoon ik genoegzaam hersteld was / zoo quam ik evenwel nauwlyk op de Rots, of ik slozte in / en kreeg myn oude quaal de bloedloop weer. Hoe ik toen ooch sinechte en wat ik had om op nieuwz nog eens aan Land gebzagt te mogen worden / het mogt niet helpen / mijn verzoek wierd in den wind geslagen. Dezen BUSIRIS zocht ons maar van langzamer hand af te martelen en te doen sterben: want op staande voet ons om hals te laten bzengen / dozst hy niet wel wagen.

Mr. Testard, een der beschuldigten / voelende dat hy van dag tot dag erger wierd / sieide ook alles in 't weru om te zien of hy de genade kon berwerben van meede eens aan Land bebragt te mogen worden. Hy schreef brief op brief / en bood alles aan wat hy in de wereld had / ja zelfs dat men hem in de ketenen, in den Balk, of in de gevanghenisse zoude slupten / zoo als het den Gouverneur goed bond: maar al te vergeefs / zulx wierd niet eens aangehoord.

Merkende dan dat alles wat hy ook aanwendde brugteloos was / nam hy een beslupt van zonder verlof ober te gaan / ingevalle hy'er maar kans toe zag / en zien of hy in de bosschen / onder de tooimelooze dieren / niet konde vinden / 't geen een naamdragend Christen hem zoo harduechtig wepgerde. Maar al eer wy zijn droevige onderneeminge verhalen / en om den draad van deze onaangename historie wat af te sijden / zal het / becid ik my in / niet verdelctig vallen / tusschen bepden de plaatze onzer ballingschap eens te beschrypen / mitsgaders vershepde andere dingen die ons aldaar weberboeten.

De Commandant laat een van de zieken aan land komen;

Nader verzoek van Mr. Testard, maar word ook afgeslagen.

Necmt een zinneloos beslupt.

TWAALFDE HOOFDDEEL.

Om de zwaarmoedige geesten te verdryven, begaven onze Ballingen zig aan 't maken van hoeden. Hoe zy daar door de gunst van 't volk verworven. De bewoonders van *Mauritius* sturen somtyds, dog buyten

ten weten van den *Gouverneur*, wat ververfing op de Rots. Zy vinden een zeldzaam middel uyt om vis te vangen, en waar. Vangen een Zee-slang van ruym zestig pond, en hoe zy daar door in gevaar van hun leven geraakten. De zoogenaamde vogels *Ferret*, en de *Pluto* beschreven. Onze Ballingen resolveeren ten tweedenmale een Schuytje toe te stellen. Waar uyt de werkstoffe bestond, en hoe zy 'er aanquamen. Voltooyen het zelve, en vinden 't goed. Zeldzame omzigtigheyt van onzen Auteur met de zijne wegens het zien van zeekeren brand op *Mauritius*. Twee Engelsche Scheepen koomen op de Noordwester Ree van *Mauritius*. Een van die Schippers wil onze gevangenen op ban en boete afhalen, om dat hem volk ontbrak: maar word van een onweer overvallen.

1694.

Geestige
vond van
hoeden te
maken.

Vreemts wy nu alles in 't werk selden wat wy konden om onze Melancholie of zwaarmoedigheyt tegen te gaan / zoo was 'er een onder ons / die by uptreemendheyt geestig en handig zijnde / hoeden begon te maken van Latanier-bladen: want van dat slag van boommen vonden wy eenige wepnige staan op een van de twee kleyne Eylandjes die bezijden onze Rots leggen / gelyk in de nevensgaande figuer te zien is. Als de maan nieuw of vol was / zoo konden wy niet laag water op die Eylandjes koomen; inboegen wy niet veel moepte behoefden aan te warden om die bladen te hebben.

Wat voor-
deel zy daar
van hadden;
en waarom.

Deze vond strekte niet alleen om onze droefgeestige gedagten te bezetten / maar bragt ons nog hulpe en onderstand toe: want die hoeden quamen de roepers / die ons t'elkens verbersching bragten / zoo aangenaam en plaasierig booz / dat wy / met eenige aan hen te bereeren / geheel in hun gunst geraakten: en wanneer de-bewoonders van *Mauritius* die geringe werken zagen / schepten zy 'er ook zodanigen behagen in / dat berschepde van de geene / aan wien wy eenige gezonden hadden / ons / bupten weten van den Heer Diodaat, allerhande verberschinge toeschikten / welke ons tot groot nut verstrekten. De maats / die onze provisie bragten / deden 'er nu en dan ook al wat berffe kost by / 't welk ons heel veel deugd deed.

Hoe zy daar
visten,

Vermits wy nu ook groote begeerte hadden tot het vangen van Vis, om op die wijze al inee onze nooddrust te hulpe te koomen / en dat men ons altyd onze eppene netten gewepgerd had / zoo gin-
gen

gen wy heenen en namen een sink van een spar of lat / die nog van onze berwoeste brak was blijven leggen / deedden aan 't end van dezelfde een groote spijker / die wy bonden steeken in 't oude hout dat men ons te branden had gegeven / en met dat instrument prikten wy nu en dan vis: want tusschen de Kors en de Ree van Mauriti-
 en waar.

rius, daar de schrepen gemeenlijk ankeren / legt een groote plaat / die met het lage water van de Volle en nieuwe Maan droog loopt; in welke plaat overal verscheijde slobben en diepe kuylen van drie of vier voeten zijn / waar in altijd / als het water afgelopen is / de eene of d' andere soort van vis overblijft: in die kuylen nu was het dat wy met onzen beslagen stok de vis harpoencerden.

Dat kunsje aldus bedagt hebbende / was van zulken grooten nut / dat ons naderhandt nooit vis ontbrak. Doozgaans waren wy wel booz agt of tien dagen boozzen; en hadden een middel uytgebonden van ze goed te kommen houden. Op zekeren tyd waren wy bezigt eene te vangen / of dood te slaan / die ons by-na altemaal het leven zoude gekost hebben / zijnde een afgeschijfelijkhe slang / die meer dan zestig pond weeg / en wy / in onze groote onnoozelheyt / booz een Lamprey, of paling aanzagen. Deze gewaande Paling, quam ons / om de waarheyt te zeggen / als wat ongemeens booz; maar het dier had binnen / en wy wisten niet dat 'er Zee-slangen waren. Ook waren wy gewoon dagelijx zoo veel dingen in de zee en op 't land t'ontdekken / die ons als wat nieuws booznamen / dat wy uyt de figuur van dit beest niet anders kunden besluypen of het was een soort van Paling die wy tot nog toe niet gezien hadden / hebbende wat meer de gedaante van een Slang dan wel de gemeene Palingen. In der daad / het dier had een kop als een Slang, of Crocodil, en was wel gewapend met hoektige / lange / en scherpe tanden / eben eens als de Bel-slang, die men booz gansch America blind / maar veel zwaarder. Zie daar / zeyden wy / een vreesde Paling, wat monster is dat! watte ysselijke tanden heeft hy! Maar / wierd 'er gevraagd / hebben de Zee-honden, de Snoeken, en duizent andere vissen ook geen tanden? Geen zwartigheyt; tanden of geen tanden / wy moeten 'er eventwel van proeben. Wy sloegen hem dan met stokken de snoet en den kop in / en boerden hem in triomph weg / als of wy altemaal zoo veel Sint Jorissen waren die den Draak had overwonnen. Wy bonden de oudeigende vis van dat dier zeer hard en vies van smaak / zoo dat wy 'er / tot ons geluk / niet veel van aten.

Vangen een slang van zestig pond, en meenden dat het een paling was.

Dat beest was waarlijk vergiftig: want wy bleven altemaal in een groote slauwre; raakten ongemeen aan 't zweeten; en beaakten 't ingewand by-na uyt het lijf; ja ik booz wy kan in opregtigheyt zeggen / dat ik in een zware ziekte viel. Een gansche maand lang had ik elendige snijding in 't hangen van den buick / en yder dag
 kreeg

Wat ongemak zy kregen mer daar van te eeten.

1694.

kreeg ik tegens den avond de koorts: een toeval te aanmerkenswaardiger / om dat de koorts daar om streeks t'eenemaal onbekend is. Mijn Kameraats waren 'er ook geweldig qualijk aan. In dezen bedroefden toestand zittende / staken wy eenige sjouwten of teekens om hoog / te kennen gevende dat wy om hulpe verleegeen waren; dog zulx was te vergeefs.

De roeyers kenden dat dier ook niet.

Toen nu onze verzorgers ter gezette tijd by ons quamen / vertelden wy het gebal / en toonden hun de kop van de Paling; maar zy gaben ons alleenlyk tot antwoord / nooit iets diergelyk gezien te hebben. 't Schijnt als of die menschen nergens veel acht op slaan.

Wy raakten evenwel van langzamer hand weer op ons stel / met een vast voozneemen / nooit van diergelyken Paling te eten: hoe wel wy ons egter niet konden inbeelden dat het een slang was geweest.

Ondertusschen meenden wy alle te zullen bersten / tot groote vreugde en troost van de Heer Commandant, die ons nu eens wat zond van een tugtige Hinde, en dan eens wat bedurben Citroenen van zijn Eyland, welke dog zeer schadelijk zijn: hebbende reden by zig zelven / waarom hy ons niet openlyk liet ombrengen of vergeeven.

Beginnen hun ryft te sparen, en waarom.

Vernits 'er nu gansch geen hoope meer overig was om oopt van die rampzallige verblijfsplaats af te raken / zoo bonden wy geraden de ryft, die de Officiers van 't Schip ons hadden meedegedeeld / zoo veel te sparen als wy konden. Wy aten 'er maar tweemaal ter week van / en dan was 't elkens smuldag. Wy namen doozgaans twee pond van gemelde ryft, en het zelve tot meel gemaakte hebbende / mengden wy 't met een zekter soort van aangename Citrullen, dewelke ons heymelyk dooz deze en geene / in bergeldinge van onze hoeden, van het Eyland wierden toegezonden. Een was 'er onder ons (maar ik weet niet wie) die zijn boerten nog niet laten konde / en stelde booz / om de anderen eens aan 't lagchen te helpen / dat men die koeft in vieren behoorde te deelen / en dan onder zijn vijben te werpen / wie af zou staan; ten eynde de vijfde op die wijze dooz een soort van mortificatie, of verlooehening / moogt leeren / gelyk de Munnikken in hunne proef-jaren / te kunnen zien eten zonder leedwezen.

Op de Galpen / in de Gebangenhuyzen / en zelfs in de droevigste gelegentheden die langtwijlig en van een langen nasleep zijn / verhard men in de plagen / en wordt ze zoo gewoon / dat men dezelve dooz 't een of 't ander vermaakje al zoekt te verzetten.

Wat op de Eylandjes te zyden leggende, te halen is.

Ik heb hier boven gezegt / dat onze Kots tusschen twee klepne Eylandjes in lag / werwaerts men met laag water / hoewel niet zonder moeyte heen kon gaan / en dat op een van die Eylandjes onder andere boomen / ook Lataniers stonden. Het ander Eylandje lag bloot. Op deze Eylandjes nu vergaderde alle avonden een groot

te

te meenigte Zeevoogels, van dikte en lengte omtrent als de Duyven, en in 't geheel by-na van de zelve gedaante. Deze bergjes leggen hunne eperen op 't zand neer / al naast elkanderen / en noopt meer dan ieder hooedzel een. Wanneer men nu een van die eperen wegneemt / zoo paren zy aansonds op nieuw / en verbullen die ledige plaats / en zulk tot driemaal toe.

Deze vogels, welke wy den naam gaven van Ferretten, om dat sommige onder ons meenden dat zy ze zoo hadden hooren noemen / hebben dit nog byzonders / nameentlijk / dat wanneer men maar een van de jongen wegneemt / zoo verlaten al de Mannerjes en Wijfjes die op het Eylandje zijn / aansonds de hare t'eenemaal. Zoo men nu deze jongen in 't leven houdt en in 't gezigt zet of haugt van de ouden / zoo vlieden zy'er wel rondom heen / maar zullen haar noopt iets hzengen: ja schoon zy buyten twijfel ober het gekir van dat jonge goed / 't welch onophoudelyk raast van honger / nog zoo zeer zijn aangedaan / zoo laten zy ze dog zonder de minste onderstand vergaari.

Toen wy de eerstemaal op een van die Eylandjes gingen / hzagen ten wy wel drie of vier douzijn van dat jonge goed / beneffens eenige ouden / meede te rug. Bermits nu de eerste heel bet en goelikh zagen / zoo vlieden wy'er eenige / en bebonden dezelve by-na van smaak te zijn als de houtsnippen; maar ze bequamen ons zoo quaelyk / dat wy naderhand noopt meer in verzoeking raakten om'er van te pzoeben: de oude smaakten zeer sieck / en dedden ons nog veel meer quaad.

Toen wy nu eenige dagen na dat wy deze jongen geligt hadden / eens weer op dat Eylandje quamen / vonden wy al de rest / die nog al een by groot getal uptmaakten / van de ouden verlaten / waar van sommige reeds dood / en andere gansch uytgedroogd / op het glijpen lagen. Was het vlees van die dieren hard te verteeren en zeer ongezond / de eperen waren zoo veel te beeter en maakten 't weer goed: want ik maak staat dat wy / gedurende ons verblyf aldaar / ten minsten twaalf duyzent van dezelve gegeten hebben / zonder dat ze ons oopt qualikh zijn behoomen. Gemelde eperen hebben grijze vlakken / en ballen veel grooter dan Duyven-eyeren. De drie maanden / in welke dit gebogelte hooept / is juist de tyd dat de herten hzanden / of tuchtig zijn: en dewyl zulk vlees / 't welch gemeenlyk onze kost was / in dien tyd onzagelikh stinkt en zeer ongezond is / zoo namen wy onzen toeblyg tot die eyertjes; en wel byzonder als onze biffery wat siegt viel.

Alschoon'er nu en dan al eenige van die eperen gezet waren / en op 't uptkoomen stonden / zoo sloegen wyze dog maar onder makhanderen / en kraaktenze niet smaak; hoewel andere / die gewoon zijn hare kenkens na de mode te rigten / en alles maar upt gewoonte en boozoozdeel pziizen en laken / misschien wel een viezen bek booz

Van de Ferretten.

Zyn niet goed om te eeten.

De eperen zyn goed.

en waarom zy'er groot nut van hadden.

1696.

zulk een versnapering zouden trekken. My quam by die gelegent-
heyt in den zin de klagte van den berugten Guzman d'Alfarache,
daar hy zept / Dat hem zijn darmen by-na over de tong schooten /
wanneer hy onder 't eeten van een eperstruyf de teere beentjes van
ongeboorte kiekentjes tusschen zijne tanden hoorde knappen: maar
zulkte gedagten bragten in my gansch geen walginge te weeg / om
dat het spreekwoord / 't welk ik nog eens gebuykt heb / by my vol-
komen waar was; te weten / dat den honger de regre lausis; by-
zonder als 't geene men eet enkelijkt niet deugt dan upt inbeeldinge.

Van de Plu-
toos benef-
fens enige
zeldzaamhe-
den dier bee-
sten.

Daar quamen ook nog andere vogels op onzen Rots, darwelke
wy den naam gaben van Plutoos, om datze zoo zwart waren als
Ravens. Zy zijn ook ontrent van de zelfde gedaante en dikte / upt-
genoomen dat den bek wat langer en booz krom is / en dat de boe-
ten zijn als die van een Endvogel. Dit gebogelte onthoud zig zes
volle maanden van 't jaar in Zee / zonder dat men ze oopt ziet /
maar de andere zes maanden komen ze op onze Rots en broeden
daar. Hun geschreyw klinkt by-na als het bolken van een kalf. Zy
maken 's nagts een yffelijkt geraag. By daag zijn zeer stil / en
zoo tam / dat ze de eperen van onder zig laten weg neemen / zon-
der eens op te rijzen. Zy leggen hunne eperen in de holligheden
van de steenrots zoo diep als ze eenigzins kunnen. Deze vogels
vallen zeer bet / hebben een vlezige smaakt / sinken ongemeen / en zijn
heel ongezond. Schoon de eperen niet veel beter zijn dan 't vlees /
zoo lieten wy evenwel niet na in tijd van nood dezelve te gebuyken.
Gemelde eperen zijn wit / en ontrent zoo groot als die van onze
hoenderen. Wanneer men hun de eperen afgenoomen heeft bliegen
ze upt hunne gaten / en begten zoo lang tegen elkanderen tot ze
over al bebloed zijn.

Vinden een
Schildpad
mer 150 epe-
ren.

Wanneer wy op zeckeren avond eens gingen wandelen / bonden
wy een Zeeschildpad, die ons by uytneementheyt wel te pas quam /
want wy leden gebrek aan diergelijkt slag van verberschinge. De-
zelve was ongemeen dik / en leverde ons by de hondert en vijftig
eperen upt. Dit is de eenigste Schildpad geweest die wy in al
den tijd dat wy op die Rots zaten, gezien hebben.

Venus Schul-
pen.

Ter plaatze daar wy visch gingen steeken bonden wy berfchepde
schulpen / gemeenlijkt Venusschulpen genaamd; zijnde langwerpig
rond, ongemeen fraap / en als een Tyger geblakt: men konze heel
netjes booz dzink-schaaltjes gebuyken.

Maken we-
derom een
hoofdje en
waar van.

De meer als al te regtmatige vzeze die wy hadden / dat de altoos
onberbiddelijkt Commandant, ingevalle het een of 't ander Schip
op de Gze moegt komen leggen / ons dog niet zou willen verzenden /
deed ons al wederom op middelen bedagt zijn van ons naar 't eerste
Schip te begeben dat'er moegt aankoomen. Ten dien eynde smeed-
den wy dan in onze hartsenen om op nieuwt wedet een boorje toe
te

te stellen. Vermits wy nu de gunst hadden van de roepers / en ook hoedjes hadden gezonden / zoo bequamen wy verschepte hartebellen en osschuyden / onder voozgeven van 'er schoenen af te zullen maken: zy gaben ook / op ons verzoelt / verschepte sparren; en met loosheyt kreegen wy dikwils / onder allerhande voozwendzels van 'er dit of dat mee te zullen doen / wat teer: zoo dat wy op deze wyze in 't hozt van de noodwendigste dingen voozzien raakten.

Hoe zy aan de stof quamen.

Wy maakten dan eerst een geraamt / en trokken 'er toen genaapde vellen omheem: en na dat wy 't volbragt hadden zoo als wy best konden / wierd 'er de proef van genoomen / en bevonden dat wy 'er dienst van konden hebben. Op dat zy ebenwel / die onseeten bragten / dit niet gewaar mogten worden / zoo verbergden wy deze boot in een hol van de Rors.

Het gebeurde eens op zeeheren nagt dat een van onze maats, wakker wordende / juist zijne oogen naa 't Eyland sloeg en een groot buur gewaar wierd. Hy riep ons op / en wy beeldden ons in dat het Fort brandde: want schoon het vertrek van den Commandant, het Magazyn, en 't Wagthuys van steen is / zoo bestaan nogtans de andere wooningen / en zelfs het hiegne Kerkje maar uyt boomtakken en bladeren. Wy begonden te bedenken / dat ingeballe de daaders van dien brand niet haastelijc ontdekt wierden (want wy stelden vast dat zulc uyt quaadaardigheyt was geschied) de Commandant ons missehien verdagt zoude houden / of bekladde ons daar mee / ten eynde hy des te beter gelegentheyt mogt vinden / om ons erger te mishandelen dan hy tot nog toe had gedaan. Ons quam al verder in den zin / dat men ons mogelijk wel eens zoude koomen vifiteeren, en ingeballe dan het schuytje gebonden wierd / zulc een groot agterdenken zou geben. Wy namen dan dat sijn werckz weer 't eenemaal uyt malkanderen / en leyden het in zoo veel stukken ter neer dat ze altoos daar geen quade gedagten uyt konden opmaken.

Sloopen het Schuytje weer, en waarom.

Wepnig dagen daar na deed de uytkomst wel haast zien dat onze gisningen niet buytenspoorig waren geweest: want de roepers die ons eeten oberbragten / zeyden / dat men niemand anders verdagt had gehouden dan ons. Zy verhaalden ons verder eenige omstandigheden van den brand / welke ik hier / met verlof van den Zeezer / tusschen-in zal lassen.

De Commandant wetende dat zeeher zwarte slaaf in de keuken gesnoept had / zeyde tegens hem; ik zal u laten kastyden. De wyze nu op welke men dat soort van menschen straft / wanneer ze op de eene of d'ander misdaad betrapt zijn / is / dat ze gansch naakt op een ladder gespannen / dan met een roede van gespleeten rotingen strengelijc gegesfeld / en eyndelijc de bebloedde ligchamen met

Wyze op welke men de slaven gemeenlyk straft.

1694.

vier brand-
stijgers wor-
den geregt.

Zeldzame
lust van de
laaste misdadiger.

Magt des
Commandants in 't
straffen.

Twee Engelsche
scheepen koomen
op de Rec.

zout en azijn gewreven woorden. De armen hals breezende dat hy op diergelijken wijze zoude gehandeld worden / nam / zoo als hy het drengement gehoord had / de blugt / en spande met een ban zijn Kameraats , en twee Zwarinnen aan om den brand in 't Fort te steeken. Zy boerden hun voorgenoomen werk uyt / maar wierden ook aanstonds geknapt / en na verdienste gestraft: de twee manlyden deed hy lebendig tabraken / en de twee bronspersoonen hangen.

Gene omstandigheyt verhaalden zy ons nog van de laatste der twee misdadigers / en verzeekerden 't met zoo veel waarschijnlyke omstandigheden / dat hoe breed de zaak ook schijnt / ik egter reeden heb van ze te geloven. Deze had dan altijd geweldig verzet geweest op het speelen met de dobbelsteenen. Wanneer hy nu op de plaatze des Geregts quam / bad hy zeer instantelyk / dat dog iemand van de Assistenten zoo goed wilde zijn / en rafelen nog eenige spulletjes met hem; betuygende openlyk dat hy dan zonder eenig leedwezen zoude sterben. Of hy daar heymelyk iets mee booz gehadt heeft / weet ik niet: althans niemand had genuegentheyt om zijn lust te voldoen.

De Commandant hield zig in dit gebal t'eenemaal buypen scheuts / en moepde zig nergens mee: want de onrechtbeerdige handelingen van eenige zijner boozaten hadden de Heeren van de Compagnie verpligt de Gouverneurs te betuigen; en hen geen andere magt over te laten / dan datze in 't ruh van de Regtsgedingen, zoo wel ontrent Mooren als Blanken, alleen maar instructie moesten geven. Dit bekende de tegenwoordige Gouverneur eens zelfs / ten opzichte van onze beschuldigten: want wanneer de een op zekeren tyd eens verzogt dat men hen maar te recht zoude stellen en zoo lang niet geboeld houden; zoo antwoorde hy heel nadrukkelijh / Het hapert aan my niet: indien ik de magt had ik zou ulieden haast helpen.

Dermits ik dog wat buypen de gemeene weg gestapt ben / zal ik hier tusschen beyden nog zeggen; Dat de Commandant en eenige andere die met hem in zijn huys waren / werk hadden datze den brand in hun hemd ontquamen en zig op die wijze bergden. Zy waren hun leven vereschuldigd aan zeker gebangen / die in 't waghuyg geboeld zat / en de blam eerst gewaar wierd. Het beste van allen was / dat het Magazyn behouden bleef.

Omtrent te dier tijd quamen 'er op de Rec van de Noordwester ha- ben twee Engelsche Scheepen ten anker; maar alzoo die plaats ruym twaalf mijlen van onze Rots gelegen was / zoo wierden wy 'er het minste niet van gewaar. De Commandant had op zware strafse de kroepers beboelen / geen het minste ding daar van aan ons te laten bliken; want hy beelde zig in / dat wy dan alle onze kragt- ten zouden inspinnen / en ons derwaarts begeben.

Men heeft ons naderhand gezeyd / dat een der Kapteyns van die twee

twee Engelsche ſcheepen verſtaan hebbende dat wy daar vaſt ge-
houden wierden / in 't zin had ons af te doen halen; ten deele
uyt medelijden / en ten deele om dat hy volk gebrek had. Hy liet
dan de ſloep in 't water vallen / en zelfs wapenen met eenige klep-
ne ſtukjes Kanon / om ons / des noods / met geweld te ligten ;
maar een ontweer oberbiel hen / en ſtremde de uptboeringe.

1695.

DE RTIENDE HOOFTDEEL.

De Auteur verhaalt hier verder de onderneeming van *Mr. Testard*, en hoe 't hem de eerſtemaal miſlukte. Hy vertrekt de tweede reys by nagt zonder een woord te zeggen, en waarom. Hoe hem die togt verging. *Mr. La Caſe* volgt hem op 't zelve ſpoor; komt behouden over; begeeft zig in de boſſchen; word gekregen en weder by den Gouverneur gebragt. De Gouverneur doet de anderen ook van de Rots komen. Een Hollandſch ſchip komt te *Mauritius*, met bevel, van onzen ſchryver met de zynenaar *Batavia* te brengen. Leveren een Request over aan den Scheepsraad, en tot wat eynde zulx geſchiedde. Wat *Diodaat* hen hier over nog aandeed.

Nu zal ik weerkeren tot het beſluit 't welk *Mr. Testard* genoo-
men had / het koſte wat het wilde / van naarland te gaan / en
de middelen die hy daar toe in 't werk ſtelde.

Voornee-
men van *Te-
ſtard*,

Wanneer hy dan zag dat zijn quaal allenſkens toenam / en dat
de Commandant nog na gebeden / nog na beſtofen wilde luſteren /
zoo dat 'er ganſch geen hoope was van t'eeniger tijd verloſt te zul-
len worden / alſchoon 't een of ander Schip al te voorzehyn quam /
zoo kon dezen armen man die drift die hy had om in de Boſſchen
wat beter voedzel vooz zijn gezondheid te zoeken / niet langer we-
derſtaan. Hy maakte ons zyn ontwerp bekend; dog hoe wy 't
kerden of wendden / het quam ons heel zwaar en gebaarlijk vooz.
Wy wierpen hem verſcheyde zwartigheden tegen; namentlijk / dat de
plag ruyen twee mijlen groot was / en hy geen ander blot kon hebben
als van wier / dewyl men nu geen vaten had om aan weerhamen
te doen / gelijk vooz dezen aan het blot banden Zilverſmit was ge-
ſchied: Dat ingevalle hy al by een groot geluk mogt aan land ge-
ta.

Zwarighe-
den die de
andere hem
tegenwer-
pen.

1695.

raken / hy onmogelijk in de Bosfchen niet zoude komen leven / om dat het daar niet was als op Rodrigue, alwaar men overal wat bond / 't welk goed was tot spijze; Dat hy op Mauritius weinig Schildpadden zou binden; en de vogels zig alzoo weynig als het ander gebierte / met de hand liet grijpen; Dat hy zonder kleeven zijnde / booz allehande toeballen van de lucht bloot lag; ja dat hy / boven dat alles / zeekierlijk jagers ontmoeten / en bygevolg onberisjdelijk weer in handen van zynen vyand zoude verballen. Wy boegden daar nog by; Dat wanneer hy nu niet meer onder ons gebonden wierd / de boosaardige Vervolger ons misfchlen zoude beschuldigen / van hem in 't een of 't ander geschil te hebben vermoord; Dat hy uyt dien hoofde in een hoek van de hut twee byzelen behoorde te laten / een booz den Commandant, en een booz ons / op dat wy na zijn vertrek / ons daar ineede mogten verantwoozden. In een woord / wy vergaten niets om hem dat hard boozneemen uyt het hoofte te byngen: maar al ons pyaten was byngtelooz.

Hy maakt een vlot.

Hy ging alleen aan zijn vlot werken / want daar was niemant die een hand wou leenen tot het maken van een instrument t'zynen verderbe. Hy takelde dan gezepte blot toe van stokken en stukken van latten / die hy met bosjes wiet nan malkanderen bond. Maar dat dogt niet met al / hoewel wy het niet beter zonden hebben konnen maken / schoon wy hem altemaal geholpen hadden.

Belofen wat hy by zyn overkomst zoude doen.

Hy wilde het evenwel gebuyken en'er mee affteken: en op zijn vertrek zepte hy regen ons; Dat hy niet na zoude laten ieder maand te verschynen op een berg / regt tegen over de Rors, en daar inden avondstond / 's daags booz of na de volle Maan / een buertje te ontsteeken; Dat wy / op deze plaats nog zijnde / hem op de zelfde wijze moesten antwoozden; dog ingeballe wy zulx niet deden / zoo zoude hy daar uyt beslupten dat wy op Mauritius waren / en dat hy zig dan op dien tijd zou laten binden op eene plaats die wy beraamden. En eindelyk / dat wanneer zig maar ergens op de kust / van wat kant en waar het ook mogt zijn / een schip opdeed / hy dan tragten zoude hemelyk daar op te koomen.

Neemt afscheyd van de vrienden, dog zyn vlot raakt los, en dryft weg.

Wanneer nu den vastgestelden dag van zijn vertrek gekoomen was / zoo nam hy / na alboorens zijn vlot eben booz de Kabanes aan een pin vast geleyde te hebben / met eenige omhelzingen zijn laatste afscheyd van ons. Maar dewyl hy zig een gerupmen tijd ophield met te zeggen wat hy al doen zou / zoo gebeurde het dat zijn vlot met wassend water los raakte en wegdreef / waar over hy zeer bezdoeft stond te kijken: dog wy waren in ons hert verhengd toen wy zagen dat het vlot het ruyme zop koos / in plaats van na de wal te drijven. Wy zonden zekerlijk onzen byzend hebben zien vergaan zonder hem te hebben konnen helpen / indien dit toeval niet was geschied. Wy hadden gehoopt dat dit gelukkig ongeluk hem

wat

wat omzigtiger gemaakt / en zijn voozgaande dizst wat verdoofd zoude gehad hebben; maar hy sloot zijn oogen hardnekkig vooz het gebaar / en wilde niet luyfteren na ons / sehoon wy hem zогten te overteeden / en te doen begrijpen dat deze zake niet by geval was gebeurd; dat hy'er zijn nut nipt behoozde te trekken / en leeren / eben als wy / lijdzaamheyt oeffenen / om dat God het zoo begeerde. Maar dewijl ik merkte dat hem zulx niet eens ter herte ging / en dat hy zwoer / eventwel een ander vlot te zullen maken om zijn eerste voozmeemen in 't werk te stellen / zoo achte ik het mijn pligt te wezen hem op een ernstige wijze te zeggen / Dat wy / om ons gemoed te bevhijden / hem dat met geweld beletten zouden; Dat hy als een vertwoedde / zig van boben neer zогt te werpen; ja dat ik alleen zijnde / al mijn kragten zoude inspannen om het te stemmen. Hy sprak niet een woord / en seheen het gezegde toe te stemmen; beelddende zig ongetwijfeld vooz vast in / dat wy t'eenemaal van zins waren den meester ober hem te speelen; maar hy liet ondertusschen zijn gedachten al gaan ontrent zijn eerste ontwerp.

Vermits hy nu wel zag dat hy onmogelijk geen tweede Vlot tegen onze wil en dank maken konde / zoo ondernam hy / buyten ons weten / een leeren schuytje toe te stellen. Dewijl hy nu meede gewerkt hadde aan de leeren boot die by ons eben te booren gelijkelhand was toegetakeld / en nipt dien hoofde wetende dat onze hartebellen onder de matrassen verborgen lagen / zoo wist hy'er knaphandig eenige agterbae te krijgen / en in een grotte te sleepen / alwaar hy / als een regte beunaas , by nacht en ontijden werkte.

Hy kreeg eventwel in korten tijd zijn schuytje beerdig / en stak af / zonder een woord aan iemand te zeggen / 's nagts tusschen Zaturdag en Zondag den 10 January 1696. Wanneer wy hem des anderen daags morgens / volgens gewoonte / tot het gebedt riepen / stonden wy zeer verbaast te kijken dat hy weg was. Ik kan waarlijk zeggen dat wy bedroeft waren. Wy gingen aanstonds onder zijn kleeften zoeken / of hy ook wel vertrokken mogt zijn zonder een brief agter te laten / en in der daad wy vonden 'er twee.

In de eene / die aan ons hoorde stond wijdsloepig verhaald / wat hy van zins was te doen: Hy verzeekerde ons / zoo God hem die genade verleende / van behouden aan land te mogen koomen / hy het schuytje zou breeken / en de vellen met een zwaren steen te gronde laten gaan: ja dat hy vooz de rest wel zoo omzigtig zou handelen / dat niemand ooit of ooit ontdekken zou hoe hy van de Rots geblugt was / nog ook niemand ons zou verdenken van 'er ooit een hand toe geleend te hebben.

De andere brief was vooz den Commandant *: waar van het vooz:

* De eygen handschriften van deze twee brieven zyn nog onder den Auteur berustende.

Maakt heymelyk een leere schuytje.

Vertrekt in der stilte, en laat twee brieven achter.

Inhoud van den eersten.

1696.

Inhoud van
die aan den
Comman-
dant.

Hebben
nooyt iets
van hem ge-
hoord.

Hoe hy mis-
schien is
omgeraakt.

Dat vertrek
verbit-
terd
den Gouver-
neur nog al
meer.

La Caze wil
den zelfden
gang gaan.

D'andere
helpen hem.

boornaamste bestond in het volgende; Het is u schuld dat ik dit rampzallige boozneemen werksellig heb moeten maken / om dat gy dooz urwe halssterrige wreedheyt my weggerde aan land te mogen gaan / en van mijne ziekte hersteld te worden: nu gaa ik om geene andere redenen naar de bosschen / dan om mijne gezondheid te zoeken. Ik ontblugt de Justicie niet: ik zal niet nalaten my in hare handen te begeben / zoo dra hier maar een schip in de Haven zal aangekomen zijn. Hy had niet mee genomen dan een klepne pan; een brandglas om vuur te mahen / een gebedeboek / en wat kleeeren.

Zedert dat droebig vertrek hebben wy niets van hem gehoord / hoe ernstig wy 'er onder de hand na hebben laten verneemen. Wy hebben ook geen teeken, zoo als hy beloofd had te zullen geben / bespreud; ja al ons onderzoek is vrugteloos geweest.

Maar allen sehijn is dezen elendigen vergaan in 't oberbaren; of is eben na zijne komstie op het Eyland, in de bosschen gestorven. 't Is waar / wy hebben wel een gerucht gehoord als of het geraanc van 't sehuytje / zonder de vellen / gelyk hy in den brief beloofd had / gebonden zou zijn / maar dat berbolgde niet / en is ons ook nooyt met waarheyt gebleken: ja wanneer wy twee jaren daar na aande Kaap waren / quam 'er zeeke sehip van Mauritius, op het welke men ons verzeekerde / dat men nooyt iets van hem / nog van het sehuytje gehoord of gezien hadde. Dus wierd ons innerlijkt bedroeft gezelschap dooz de tieranny van een verbitterd Commandant vermindert / en gebragt tot een getal van vier.

Zoo dra de Gouverneur, zoo dooz onze Spijtsverzorgers / als dooz den brief die wy hem toezonden / de vlugt van Mr. Testard verstond / wierd hy dooz de oberigen niet een hapt beter / nog veranderinge niets onrecht zijn voorige behandeling: in tegendeel / hy liet de boepen en keetenne slaan om de voeten van Monfr. de La Haye; schoon hy nergens mee te beschuldigen / en daar-en-boven vrp zielt was: maar de andere handelde hy naar ouder gewoonte.

Dermits nu Monfr. la Caze zag dat zijn quaal van dag tot dag verergerde / en dat hy hreemde het bed met der tijd te zullen moeten houden / zoo resolveerde die al mee / terwijl zijne kragtten het nog toe lieten / het exempel van Mr. Testard na te volgen / en met een soort van vryheyt zyne gezondheid in de bosschen te gaan zoeken. Hy gaf ons zijn oogmerk te kennen / en bad ons / hem niet tegen te willen staan / om dat het dog vrugteloos zou zijn: want / zeyde hy / inden gyliden my tegenstaat / zoo wil ik liever by nacht al zwemmende dien overtocht wagen / dan hier langer op deze elendige plaats blijven.

Toen wy ebenwel zagen dat het ernst was / en het boozneemen vast besfooten lag / zoo wilden wy hem niet tegenstaan / op dat hy zig uyt wanhoop in geen gebaat mogt geben; maar in tegendeel /

gendeel / wy reykten hem een hand / en maakten te zamen een vlot van wier en boomtakken. Het speet ons toen geweldig dat wy op de zelfde wijze den goeden Testard ook niet geholpen hadden. Wy stelden hem boozts nog een mat toe / die wy in plaats van een zepl op het vlot zetten.

Hy verhoos dan tot zijn uyttocht een abondfond dat het water hoog / en de wind sterk was. Hy beloofde het zelfde te zullen doen gelijk wy met Mr. Testard afgespookten waren geweest. De wind was zoo sterk dat zijn kameel wel tweemaal omsloeg / maar dewijl La. Caze zeer wel zwemmen kon / zoo klanterde hy al gedurig weder op zijn beest / en quam in een korten tijd ober / hebbende de sterke wind hem beschermd vooz 't gebaar van de stroom. Maulijx was hy aan land / of hy maakte buer op het strand / zijnde het by ons bekende teeken: vervolgens begaf hy zig in de boschen, en bragt daar het oberste van de nagt dooz. Des anderen daags ging hy / (zoo als hy ons naderhand zelf verteld heeft) al verder boschwaard in / zonder te weten waar hy was / en zonder iets te vinden dat hy eeten konde. De agt volgende dagen boer hy eben eens; zoo dat hy / moe en afgemat / van honger zoude gestorven hebben / ingeballe hy by zijn vertrek niet wat eeten had meede genomen: daaren-boven vermeerderde zijn quaal / en wierd van tyd tot tyd erger. Op den achtsten dag bong hy een paling / en at hem levendig op. Den negenden vond hy een voetspad / 't welk hem leydde tot aan de wooninge van iemand die op dat Eyland t'huyx hoozde: deze nu / in plaats van La Caze te helpen / leverde hem ober aan eenige Soldaten die hem naar 't Fort bragten.

Wanneer nu den Commandant begon te bedenken dat misschien de een vooz en de andere na zoude zoeken te ontkoomen; en dat de Roepers onophoudelijk klaagden ober de moeyte / zoo wierd hy om deze en meer andere reedenen genoodzaakt / ons aan land te doen konnen. Maar op dat deze verlossinge ons niet al te zeer verheugen mogte / zoo had zijn G. de goedheyt van ze wat te temperen / ontsleelende ons outrent hondert pond ryft, die wy nog obergehonden / en als wyt onzen mond gespaard hadden. Het was juist in dien tijd dat de Aardappelen ganschelyk niet dogten / en de Soldaten gedwongen waren vooz hun eygen geld ryft van den Commandant te koopen. Hy liet hem boozstaan dat het hem alles toehoozde; behalven / zeyde hy / dat de ryft van de Compagnie, vooz de Soldaten gegeven / eenemaal op is. Dooz ons deel / wy waren in geen staat om het een nog 't ander te konnen koopen / om dat die Dief (gelijk hy waarlijk is) ons geld gestoolen had.

Gelyk ik eenige gedagtenissen op Rodrigue had nagelaten / zoo leydde ik in een holte van deze Rots ook iets neer / beneffens een korte Historie van onze lange en wyede hegtenis. Ik vergat ook

1696.

Hy vertrekt en komt behouden over, dog word na verloop van agt dagen by den Commandant gebragt.

De Commandant doet de overige ook van de Rots koomen, en waarom.

d'Auteur laat een gedagtenis op de Rots.

1696.

ook niet in dat kort verhaal te zeggen / dat een rampzalig stukje onbekende en langverachte gom oorzaakt was geweest van een Tyrannische vervolging / en van de beklaglijke dood van eene onzer waarde en dierbare metgezellen. Daarom zien wy klaar dat het een waaragtig zeggen is van Paulus; Dat de begeerlijkheden tot rijkdommen de wortel van alle quaad is; en dat de geene die rijk willen worden / in de strikken des Onpveels vallen / en in veelerep schadelijke begeerlijkheden / waar door zy epudelsjk in den poel des verderfs neederstozten.

Krygen n-
rigt dat ze
naar Batavia
staan ver-
voert tewor-
den.

Wanneer ons de goede tjdinge der verlossinge wierd bekend ge-
maakt / en met eene / dat wy van Mauritius naar Batavia stonden
te vertrekken / spzong mijn hert op van vzeugde: want ik wil wel be-
kennen / hoe zeer ik my hier of daar mee beezig hield om alles te ver-
zetten / en dat ik nog al vzeoolijk wou schijnen / om de by my zyn-
de jonge luyden een hert onder de riem te steeken / zoo wierd egter
mijn geest niet minder gebzukt dan mijn lgechaam. Daar-en-bo-
ven wierd ik opgewyeeten en doozsnaagd / niet zoo zeer upt haat te-
gen onzen boosen en verbitterden vyand / als wel upt spijt ober de
ongemeene verachtelijke en onwaardige behandellinge: ja het was
my zelfs leed dat hy den kostelijken naam droeg van Diodarus, en
een Dortenaar van geboorte was. Indien d'een of d'ander Al-
giersch Mahomeraan my zoo veel leed had aangedaan / ik zou het
met meer ljdzaamheyt hebben konnen verdragen.

De Schryver
maakt een
Lofzang.

In deze vzeugde / die my tot in het binnenste toe verhzoljkte / ver-
hefte mijne ziele zig naar mijnen Verlosser / en ik maakte upt ver-
scheyde plaatzen der Heylige Schrift een Dankliet op / waar in alle
onze verscheyde staten vermeld wlerden. Ik was een ganschen
dag met vzeugde en als in berruklinge bezig om dat troostelijk op-
stel byeen te zamelen. En dewyl het altemaal zuydere Schzfsuut-
taal is / zoo zou ik het hier geerne ter neder zetten / als iets dat al-
tyd aangenaam behoort te wezen: maare my dunkt van verre al
eenige te zien staan / die ik met een opgetrokken neus / en een ge-
seonste trouw hoor zeggen; Wy hebben wat aan zyn Lofzang.
Want eertijds waren 't dwazen die zig inbeeldden dat'ec geen God
was / maare hedensdaags zijn het doozkneedde Geesten. 't Is
wel Heeren schrandere Geesten, gy zult mijn Lofzang niet zien /
gy zijt het niet waardig: want het Hevilge werpt men niet booz de
Honden, en de peerlen en zijn niet booz u.

Waarom by
't hier niet
wil inlassen.

Komt van 't
Hollands
schip.

Den 6 September 1696. quam'er een schip aan / genaamd Surag,
en bzagt ozdye mee / dat wy zouden verhoerd worden. Onze gulhartige
bzenden / de Officiers van 't Schip de Standvastigheyt, waar van
ik hier booben gespzooken heb / hadden de goedheyt gehad onze
Brieven en Requesten aan de Heeren Bewindheberen in Holland
ober te geven. Toen de Commandant zag dat hy ons onmogelyk
langer

langer te rug houden konde / zoo was hy de eerste die ons aansprak en zeyde / dat wy ons gereed konden maken om te t'scheep te gaan.

Wy hadden gebagt dat men / volgens d'oude gewoonte als 't een schip aankomt / den Raad zoud vergaderd hebben / vooz welken een sege-lijck vry en frank zijn beklag mag doen ; maar hy wist een middel upt te vinden van dat te beletten / en wy wierden naar boord gezonden / zonder dat men ons een woord zeyde / of iets vzaagde / en sonder te bezorgen dat wy iets van onze goederen weerkreegen. Wy presenteerden daar op een Request aan de Officiers van 't schip / waar in wy hen vertoonden / hoe dien vervolger ons had gehandeld en geplaagd / en hoe hy als nog booztging met zijn tieranny en onrechtveerdigheyt.

De Com-
mandant
zend hen on-
verhoord
naar boord.

Zy leveren
een Request
aan de
Scheeps Offi-
ciers.

Wy quam t'scheep ; en ziende ons Request , liet hy een van ons roepen / en hem vervloekte schelm noemende / vzaagde hy ; Waar-om men zulken Request had overgeleverd ? Deze zig bukten zijne knauwen ziende / antwoorde rondborstig ; Gy konde wel denken dat het niet en is om uwe weldaden te roemen / maar om de Officiers van 't schip / 't welk t'onzer verlossinge eyndelijck is opgehomen / in uwe tegenwoordigheyt te onderligten van den schelmisen handel die gy tot het laatste oogenblik toe aan ons gepleegd hebt / ten eynde zy zul-ten konnen getuygen / dat wy zelfs van Mauritius af daar over geklaagd hebben. Na dat hy nu eenige scheldwoorden uptgebrackit hadde / zeyde hy al grimlaghende / Dat wy ons recht maar zoudten gaan zoeken te Batavia by den Generaal en zijne Raden. Wy zeyden / zult ook van zins te wezen.

Hoe Diodaat
zig daar on-
trent hield.

Des nademiddags liet hy ons roepen / en zeyde in de tegenwoordigheyt van den Scheepsraad ; Dat hy eerst ordje had gegeven dat men ons als Keyzigers zoude handelen / zonder iets te doen ; maar dat wy om het schoone Requests wille nu niet anders te verwagten hadden dan te moeten werken als de Soldaten , en dat vooz de bloote kost. En gy Monfr. de la Case , vervolgde hy / gy zult het niet qualijck gelleben te neemen dat men u in de borpen hontde de gansche Keyz over : want dan zult gy op nientws nog wat hebben te klagen als gy te Batavia komt.

Wat straf hy
hen nog voor
't laaft aan-
doet.

VEERTIENDE HOOFDDEEL.

Beschryvinge van 't Eyland *Mauritius*. Op wat hoogte het legt. Waarom zoo genaamd. Het Fort. Wat geboomte men daar vind. Van de *Ananas* en *Bananas*. De *Strontboom* en deszelfs venynigheyt. Wat

ongemak onzen Schryver daar eens van had. Zeldzaam bos. Quaadaardigheyt der Apcn. Waar die van 't Fort hun dagelyks voedzel halen, en waar dat in bestaat. Van de Koeyen. Paarden. Van het gevogelte, en in 't byzonder van den *Reusvogel*. Wat ongedierte daar gevonden, en niet gevonden word. Van de stormwinden, mooy weer, enz.

1696.

Beschryving
van 't Eyland
Mauritius.

Eer wy van 't Eyland Mauritius affteeken / zal ik iets zeggen van 't geene ik 'er gezien / en verder gehoord heb. Het is bekend / dat dit Eyland gelegen is op de hoogte van een-en-twintig graden Zupderbreedte. Het legt by-na als een cirkel, en heeft ontrent vijftig mijlen in de rondte. Ik heb ergens gelezen / dat de Portugezen het eerst ontdekt en Cerne genaamd zouden hebben. Maar wanneer de Hollanders, in den jare 1598. op den 20 September, zig meester daar van maakten / noemden zy het naar den Prins Mauritius van Nassou, toenmaals Stadhonder der Vereenigde Nederlanden.

Havens.

Men kan op drie boozname plaatsen havenen / namelijk / by het Fort, op de zwarte Rivier, en in de Noord-Wester haven.

Garnizoen.

De Compagnie onderhoudt op het Fort een garnizoen van ontrent vijftig man. Doorts zijn 'er dertig of veertig Hollandse Huisgezinnen over het gansehe Eyland verspreyd.

Na dat het Fort booz een groot gedeelte door 't vuur verteerd was / gelijk ik hier boven heb gezegd / zoo wierd het afgebrande wederom met steenen herboud : na my voorslaat / leggen 'er ontrent twintig stukken metale Kanon op.

Den grond.

De grond is by-na overal roodagtig / en in 't algemeen zeer goed / maar rondom het Fort deugt dezelve niet met al.

De Ree die daar regt tegen over legt / is zeer gevaarlijk en moeylyk om ype te loopen / niet tegenstaande dat 'er twee oopeningen zijn; de reden is / om dat men juist zeeker landwind moet hebben die 'er zelden waayt / en om dat het den meesten tijd dood still is. De twee andere Reen zijn zeer goed.

Zwarte en
roode Ebbe-
boomen.

Op gemelde Eyland staan ook een groote meenigte van zwarte en roode Ebbe boomen; maar de zwarte ballen doozgaans het hardste. Want de Soldaten die tot het zagen van dat hout gebuykt worden / konnen zoo gaauw twintig voeten van het roode als twaalf van het zwarte zagen; en zulx is ook hun gemeene taak op eenen dag.

Zoete en
zuure Oranje
boomen.

Men vind 'er zoete en zuure Oranjeboomen, ook een groot getal zoete en zuure Citroenboomen, en nog verscheyde andere boomen die zeer goed zijn om te verksumeren. Ontrent vijf minuten van 't Fort

Fort is een Limoenbos; en rondom dat Bos, (gelijk op andere plaatsen meer) wordt ongemeene sterke Tabak geplant. Daar wordt desgelijks heel veel zuykerriet gepoot. De zoo genaamde Arak die men 'er uit haalt / valt sterk / en nietw zijnde / zeer ongezond.

Ananas.

Ik zoude niets zeggen van de schoone en kostelijke brugten de Ananas en de Bananas, dieze in overbloed hebben / om dat men 'er by-na in alle streken van leeft / ten ware men verscheide soorten vond. De Ananas van 't Eyland Mauritius komt uit den grond op / ebencens als een Aartjesok, en verspreid zig ook op de zelfde wijze: het zaad zit in den bol die de brugt kroont. De plant brenge noopt meer dan een t' effens voort; heeft de dikte van een gemeene miloen, de gedaante by-na van een Pynappel, en brand van de allersehoonste en levendigste kleuren. Hy draagt een zeekere kroon / waar van men zig zoo wepnig verzadigen kan met zien / als zig over der zelver aangename lekkerheyt verwonderen: maar verniets dezelve ongemeen houdt is / zoo moet men by matig daar omtrent te werk gaan. Het blad / 't welk groot / dik / en ter zijden met punten gewapend is / heeft zeer veel overeenkomst met dat van de Aloë. De beschrijvlinge die men vind van de Brasilsche Ananas komt andersdooz als deze / en heeft kleyn blad dat van alle kanten tusschen de beziën of knobels uptschiet.

Bananas.

De Bananas is een groote en volmaakt schoone plant / en schiet op tot de hoogte van tien of twaalf voeten. Derzelver blad is ovaalsgewijze; de brugt zoo lang als een hand / en omtrent zoo dik als de buys van een vierjarig kind. Ryp zijnde is zy geel van buiten / blaauw van binnen / niet al te hard / en zeer aangenaam en fris van smaak.

Doort is blind men nog op dit Eyland Kokosboomen, Palmboomen, den Latanier, en verscheyden andere brugtboomen.

Andere boomen.

Men ziet 'er ook zeeker struyk die zy frontboom noemen / en zeer vergiftig is. De siam is in het midden dikker als onder of boven. Het hout is geweldig zagt: en indien het blad wat kleynder was / zou het zelfe zeer wel gelijken na dat van onze Willigen. Ik heb 'er noopt bloessen nog brugt aan bespeurd. Het hout en de bast heeft beyde een sterk vergift by zig / en is / zoo men in daer onderrigtte / ongeneeslijk. Het gebeurde eens dat ik op zeekeren tyd dooz een Bos van de jagt wederkeerende / al gaande by geval een kleyn takje van dien boom trok / en hield het / zonder dat ik ergens op dacht / of iets van dien boom had hooren zeggen / in mijn mond / dog ik wierp het / zonder 't een of 't ander in te sikkien / aanstonds weg; maer ik meende evenwel geen ander dood te sterben: want gedurende den tyd van vier-en-twintig uren wierd mijn keel als toegeneepen / en ontstak zoodanig / dat ik by-na geen aassen kon halen. In onbekende landen dient men omtrent dat soort van zaken

Strontboom.

Wat ongemak onzen Schryver daar eens van kreeg.

1696.

zeer omzigtig te wezen. Men heeft my vooz de waarheyt gezejd / op deze Eylanden de gewoonte te zijn / dat men de brugten / wanneer gerwyffeld word of ze beijnig zijn / of niet / vooz de Apen van het zelsde Eyland werpt daar ze wassen : want men mag niet byper harten eten dat de Apen eten / en wederom laten leggen 't geen zy weygeren.

Gevaarlyk
bos.

In 't midden van 't Eyland, in een groote vlakke met bergen omringd / is een gebaarlyk bos. De takken der boomen zijn zoo zwaar en digt dooz malkanderen geblogten / dat het onmogelyk is de Zonte zien. Vermits men nu niet weet werwaarts men gaat / zoo zwerf men daar in als in een Doolhof. En het is te naarder / om dat men 'er niets te eten vind.

Hoe den
Comman-
dant daer
eens in ver-
dwaalde.

De gewezen Commandant, te weten / de boorzaat van dezen tegenwoordigen / ging eens op zeeheren tijd / 't zy in gedagten / of al pratende / zoo diep in gemelde Bos, dat hy en die met hem waren / hebbende niet veel te eten / zig al gereed maakten tot de dood: dog zy bonden t'allen geluk nog een opening / na datze vier dagen lang brugteloos hadden gaan waren.

Schadelyk-
heyt der A-
pen.

De andere Boffen van 't Eyland zijn yl genoeg om 'er dooz te gaan. Men vind 'er die zeer bermakelyk zijn / waer in men Apen ziet van alleley slag. Dat quaadaardig gespuyt doet de Inwoonders veel schade / en sehappen vermaakt in het vernielen van alles wat 'er gezaald word.

Het Eyland in 't gemeen / is / gelijk de meeste onbewoonde landen / zeer bergagtig en met boomen bedekt / en word bewaterd met verscheyde snelblikende en vol vis stekende Rivieren / op sommige van dewelke men eenige zaagmolens gezet heeft.

Zoogenaam-
de vlakke en
wat daar wist.

Ter wederzijden van gezejde Rivieren leggen doorzgaans klep- ne valsepen / welkers aarde deugdzaam goed is. Daar zijn ook nog groote plekken genoeg / byzonder ter plaatze daar ik van gesproken heb / en by hen genoemt De vlakke: daar is het ook dat het beste en boornaamste gedeelte van de Colonie zig heeft ter neder geslagen. Ik twyffel of ik reeds niet gezegt heb / dat de Compagnie daar een grooten Tuyn heeft met allerhande Européische planten voorzien / ten minsten van de zulkie die ouder dat vreemde Climaat aarden willen. Weyt nog eenige andere granen wil daar niet voozt.

Moeilykheyt
voor de
Compagnie
om de vrug-
ten af te ha-
len.

Uyt dezen Hof nu is het dat de Compagnie haare Aardappelen, en alle andere brugten haalt / om het Garnisoen, de zwarte slaven / en vooz de rest al de geene die op het Fort onderhouden worden / te spijzigen. Tweemaal ter wech gaat 'er een schip naar de groote Rivier toe / om de goederen / die ten behoeve van het Fort daar met wagens uyt de Vlakke gebragt worden / af te halen. Dat is een groot ongemak / en valt te gelyk kostelyk; want behalven dat de

Logie wel agt mijlen van de Vlake legt / zoo moet dien weg ten deele te water en ten deele te lande gebruikt worden.

De grond rondom het Fort deugt niet / en het water desgelijks / zijnde zeer salpeterig. Daar is op het Eyland een hoek die men het verbrande land noemt / om dat 'er eens al de boomen afgebrand zijn : op verscheyde plaatsen zijn 'er weer nieuwe booz den dag gekoomen / niet tegenstaande dat het een Rors is.

De aardappelen willen overal uytneemende wel boort / en is ook de gemeenste kost onder de Inwoonders. Zy etenze in plaats van brood / even als het gemeene volk in Ierland. Als ze ryft willen hebben moeten zy 't van de Compagnie koopen. Zulx geschied niet om dat 'er de ryft niet wassen wil / want op verscheyde plaatsen is het water en den grond regt bequaam daar toe: maar het volk is te luy om dat slag van graan te bouwen / om dat 'er wat veel oppassens aan vast is. Het gemeenste vles is dat van Harten. Die dieren zijn zoo overdadig vet / dat ze na vier minuten loopens / zig aan de genade van de honden moeten overgeven. Bokken en Geyten zijn der ook in overbloed / en zeer vet / en derzelver vles is gansch niet quaad. Zy worden veel gegeten als de Harten tugtig zijn / om dat het vles van die knapen te dier tyd een bleze smaakt en een onberdraaglijke stank by zig heeft. Dan is 'er ook nog een soort van Chineesche varkens; en schoonze by lange na zoo goed niet zijn als onze wilde zwynen, zoo wordenze dog evenwel gegeten. Zy doen schriklijk veel schade aan de Inwoonders / om datze al het jong gebierte opbreeten daar ze maat agter konnen koomen.

De beste Stieren en Koeyen zijn daar van Madagascar gebragt / en overbloedig boortgezet / hebbende een bugehel op den rug. De Koeyen geben zoo weynig melk / dat eene Hollandsche wel tegen zes van Mauritius op mag: haar vles is ook zoo goed niet. Behalven deze zoo ziet men 'er ook nog wilde / die oorspronkelyk van dat Eyland zijn / of ten minsten die 'er van de ontdekkers in de voorgaande eeuw gebonden wierden: want het is zeker datze van te vooren van de eene of d'andere plaats daar al mede gebragt zijn geweest.

Doorts zijn 'er ook nog een groote meenigte van wilde paarden, waar van sommige gedood worden tot houde-kost. Dat tweeddeley geslagte / te weten / de honden en de paarden, is al veel quaad onderhevig / en daar raakt 'er al meenig van kant / byzonder als ze nog jong zijn.

Dit Eyland kriede eertijds van wilde Ganzen en Endvogels, Meeuwen, Zee- en Landschildpadden, maar al die dingen zijn raar geworden. De Zeekoeyen zelfs / en meer andere Zeedieren / hebben zig van daar begeben / zoo dra men haar heeft beginnen te bangeu. Men ziet 'er nog gansche blugten van Putooren, en een

1696.

Aardappelen.

Waarom zy daar geen ryft bouwen.

Harten.

Bokken, en Geyten.

Chineesche varkens.

Stieren en Koeyen.

Wilde paarden.

Wat 'er nu schaars valt.

Putooren.

groot.

1696.

Reusvogel.

groote meenigte vogels die men Reuzen noemt / om dat haar hoofd ten minsten wel zes voet hoog staat. Zy zijn geweldig lang op de beenen / en hebben een ongemeenen langen hals / dog het lighaam is niet grooter nog dikker als dat van een Gans. Zy zijn gansels wot / uytgenoomen dat ze op eene plaats onder ieder vleugel een weynigje rood vallen. De bek is als die van een Gans, maar loopt wat spitzer toe. Zy azen in moerasfige plaatsen / en worden dikwils van de honden overvallen / dewyl ze veel werk hebben om blugtig te worden. Wy hebben eens een gezien op Rodrigue, die zig met de hand liet vangen / om dat hy zoo bet was; maar dat is ook de eenigste geweest / 't welk my doet geloven dat een stercken wind / die hy onmogelyk heeft konnen wederstaan / hem derwaarts gedreven had. Doort is hy heel goed om te eeten.

Mussen.

Dan is 'er nog een zekker soort van kleyn gevogelte / by-na als onze Mussen / behalven dat ze wat rood onder de keel zijn.

Papegayen.

Papegayen van allerley slag worden daar in overbloed gebonden.

Duyven.

Daar zijn ook Duyven en Merlen, maar weynig.

Vleermuizen.

Vleermuizen, daar ze zeer veel werk van maken / zijn 'er in groote meenigte; als mede de Hagedissen.

Wat schade de Rotten doen.

Het kriede 'er van Rotten; en dat goed doet groote schade / zoo wel aan de Compagnie als aan de Inwoonders; want zy knauwen de Zuykerrietten / en byeten al de erten en boonen op. Indien men daar wilde doen gelijk wy op Rodrigue deden / men zoude al een groote meenigte van hant konnen helpen / en veel ongemakken / die dat gebiedte te wege brengen / konnen te boven koomen: maar eenige Regimenten Katten zou nog wel het beste middel zijn om dat gespuis te verdelgen / want die zouden haar ongetwijffeld niet der haast een zwaren Orlog aandoen.

Rupsen.

Kleynen en groenen Rupsen regereen 'er omtrent drie maanden in 't jaar / en vernielen alles.

Men vind 'er ook Zee- en Landkrabben, maar weynig.

Wat ongedierte daar niet te vinden is.

Daar worden gansels geen Slangen gebonden; de reden is / om dat ze / volgens het zeggen der Inwoonders / op een miraculeuse wijze van dat Eyland verjaagd zijn / gelijk de Ieren zeggen dat St. Patricius al de venpuyge dieren van het hare gedaan heeft.

Luyzen nog Vlooyen, en Padden nog Kikvorssen, worden 'er al zoo weynig als op Rodrigue gebonden. Ik geloof ook niet dat ze op andere hter omtrent leggende Eylanden te vinden zijn.

De Zee daar omheen siecht vol Visch / en werpt somtijds geele en ook wel gryze Amber op / gelijk te Rodrigue.

Van de Orkanen.

De Orkanen plagten boordezen veel meer en ook zwaarder te vallen op dit Eyland; maar sedert twintig jaren herwaarts / hebben zy 'er geen andere gevoeld als daar ik van gesproken heb / en die wy op de Rots uytstonden. Dog in plaats van gemelde Orkanen

nen hebben zy nu wel een reys te meer en in zeehere salsfoenen sterke doozdzingende winden / met zwaren regen vermengd.

Indien het waar is 't geen men my als iets waarachtigs heeft durben verzeekeren / zoo is het iets bezonders op dit Eyland, dat'er noopt geen Orkaan komt als op den 9. February.

De Antwoonders zaapen altoos in den regentijd, die gemeenlyk Wanneer men op Mauritius zaayt. vijf of zes weeken lang duert. Het Eyland is niet ongezond / hoe wel de hitte sonitjds by-na onverdragelyk valt. Het mooye weêr hebbenze doozgaans van 't begin van Juny af tot aan February toe. Maar laten wy onzen weg verbolgen.

VYFTIENDE HOOFDDEEL.

Vertrek van *Mauritius* en komst te *Batavia*. Worden als gevangenen overgeleverd, in de gevankenis gezet, en des volgenden daags verhoord. Worden op vrye voeten gesteld, behalven *La Case*, en genoodzaakt als Soldaten in dienst van de Compagnie over te gaan. Op bekoomen narigt van *Mauritius* word *La Case* by den Raad ook uyt de gevankenisse gelaten. Verzoeken *restitutie* hunner goederen by request, maar word verschoven tot op een ander tyd. Krygen ordre van den Generaal om naar Holland te vertrekken, en daar hun regt te vervorderen. *La Hays* sterft.

Na dat wy nu ruym drie weeken naar een gunstige wind vertoesd hadden / gingen wy spndelyk 's morgens ten zes uren zepl. / en ontsnapten op die wyse de klautwen van dien gebaarlyken Rudolf Diodaat. Vertrek van Mauritius.

Dermits nu de wind aansfonds dyaande / zoo moesten wy 't Anker weder laten vallen; dog de wind 's middags Zuid-Oost schietende / haalden wy 't nog eens op / en gingen onder zepl / maar het wierd en bleef verbolgens zoo stil / dat wy den negenden dag nog in 't gezigt van 't Eyland lagen. Wy laberden tot op de hoogte van 39 graden, om de Weste-wind te krijgen / die ons zonder slag of stoot tot binnen *Batavia* bragt. Komst te Batavia.

Oewyl nu de Commandant van *Mauritius* ons op het Eyland in arrest gedaan had / zoo bleven wy ook gearresteerd tot *Batavia* toe. Op onze aankomst werden wy in de gevankenis gezet / en bleven Worden in de gevankenis gebragt.

1697.

Worden
voor den
Raad ge-
bragt, en
ontslagen.

Den Raad
doet hen ee-
nige voor-
slagen.

Die voorla-
gen behagen
onzen Ichty-
ver en de
zyne niet,
en waarom.

bleven daar tot 's anderden daags / zijnde den zestienden December.

Den Raad van Indiën vergaderde des volgenden daags / en men deed ons aanstonds vooz den zelven verschijnen. Wy leverden een Request ober / in het welke wy bzeed en wijd vertoonden het onge- sijk / ons op het Epland Mauritius aangedaan. Den Raad niet het opslag van een oog ziende de regebeerdigheyt van onze zaak / stelde ons aanstonds op vyve voeten / en deed ons huypsvesten in de Saphir, zijnde een der bastions van 't Fort. De vloot lag gereed om te vertrekken / en belemmerde den Raad zoodanig met aller- hande bezigheden / datze onze zaak niet by der hand konden nee- men : Invoegen de Generaal op den 4. January 1697 / by hem liet ontblenden de eene uyt ons gezelschap die Meerduyts sprak / en zepde tot hem / Dat de tijd te kort was om onzen eytsch en ver- zoek te examineren, en dat wy niet eer naar Holland konden ver- trekken, vooz dat het drukste wat over was ; Dat men deze vloot moest laten varen ; en ingevalle ons proces binnen den tijd van zes weeken (in welken tijd aldaar twee scheepen verwacht wierden om te vertrekken) niet konde afgedaan worden / wy dan / op zijn al- dereregste een jaar op Batavia zouden moeten blijven / alwaar men ons / nu naakt en berooyd zijnde / zoo lang in Compagnie's dienst als Soldaten zou gebruyken / tot aan onze komste in Holland toe / mits daar vooz genietende de gemeene soldy. De Generaal boegde daar nog by / dat hy ondertusschen een schip naar Mauritius zou- de zenden / om dat dan onze zaken eerst in zijn geheel konden afge- daan worden.

Wy gaben genoegzaam te kennen dat deze voozwaarden ons niet al te wel konden behagen / om dat wy geen Canaale nog de heffe des volx waren. Had den wy nu niet veel om of aan / en waren wy arm en elendig / zulx quam nergers anders van daan / dan dat de Gouverneur van Mauritius, zijnde een Officier van de Compag- nie tegen welke wy onze klagten inbragten / ons uytgeplunderd hadde : en ingevalle ons / zepden wy / in 't kort en zonder uytstel regt gedaan word / zoo zijn wy in staat een byz vermakelijker se- ven te leyden dan dat van Soldaat. Dog hoe zoet wy ook prével- den, en wat vooz bondige reedenen wy by-bragten / dezelve wierden wel niet veel tegengeprooken / maar egter ook niet na behooren ge- hooyd. Den verfolger had zijne vrienden : en wy arme en geplukte vinken / die niet als met wat bodden gedeht waren / hadden geen gedaante nog iets waar vooz men respe& lion hebben ; zoo dat wy wel moesten doen 't geen de Heeren begeerden / en worden Soldaten. Wy wierden dan van malkanderen afgeleget / ieder in een byzon- dere plaats : Daar vermits de Heer Be***te goet Hollandsch sprak / en ook zeer wel schreef / zoo wierd hy bequaam geoozbeeld om de Schrybersplaats van het Fort te bekleeden / en ten dien eynde ook op gemelde Fort ghuysvest.

On,

Ondertuffchen bleef Monfr. La Cafe al in de gebankeniffe zitten. Maar na dat wy cenige Requesten, geboegd by de zijne / t'zijner verlossinge ingeleverd hadden / en den Raad narigt van Mauritius had bekoomen / dat zijn gansche missoaad maar enkelijk bestond. In een ontwerp, 't welk onuptgeboerd was gebleven / en hy ook noopt getragt had upt te boeren / zoo wierd hy onschuldig verklaard / en Soldaat gelijk wy.

La Cafe word ook ontslagen.

Het stukt Ambergrijs lag ons nog al in 't hooft en maalde / als ineede ons spwaat / gemunt geld / kleederen / beddegoed / en verdere keuhengereedschappen / te zamen ontrent weerdig tweedyzent Ryxdaalders, behalven onze schuyt. Maar al de Requesten, die wy diesaangaande inleverden / om onze goederen weerein te mogen hebben / wierden verschoben tot op een ander tijd. 't Weergeben valt gemeenlijk wat hard booz dat slag van luyden.

Verzoeken hunne goederen.

Na dat wy ontrent vijf of zes maanden op die wijze te Batavia geshupsbest hadden / gaf de Heer Generaal ordze dat men eens hy hem zou laten koomen de gene die men tot Schijber gemaakt had. De. Wanneer deze nu te voorszijn quam / zeyde de Generaal tot hem; Dat'er tot nog toe geen gelegentheyt was geweest om den Commandant van Mauritius daar te doen koomen / om in persoon op onze beschuldigingen te konnen antwoozden / en dat derhalven van onze zaken tot nog toe in den grond niet konde geoordelt wozen: maar dat men ons zonder twijffel in Holland regt zou doen / ingeballe wy hem daar wulden vervolgen en de zaak werkstellig maken; en dat wy ons dan maar hadden gereed te houden om met de eerste vloot te vertrekken.

De Generaal doet hen zeggen datze in Batavia Holland kunnen gaan, en daar hun proces vervolgen.

Ziet nu eens op wat wijze het de Opperhoofden te Batavia beleeft heeft ons proces af te doen. Het had niet eens noodig geweest ons daar zoo lang op te houden / toen men dog niet in 't zin had onze zaak opregtelijk te behandelen: men had ons wel ten eersten konnen verzenden / gelijk onze begeerte was / en doen zetten op een schip / daar wy / eben als op dat van Mauritius, zonder soldy hadden moeten blienen. Maar de geene die heymelijk en onder de hand met onzen Dief mozsten / dagten / gelijk het waar was / dat dooz lankheyt van tijd deze schelmstukken wel wat upt het hooft zouden raken en verflauwen: want oude zonden schzeuften zoo luyd niet als die men nog dagelijc begaat.

Genigen tijd daar na stierf Monfr. de la Haye, een onzer Lotgenooten / op Batavia aan de bloedloop / zijnde daar een gemeene landziekte: inboegen wy nog maar met ons drien waren / te weten / de Heeren Be***le, La Cafe, en st.

La Haye stierf.

ZESTIENDE HOOFDDEEL.

Batavia word beschreven, zoo ontrent de gebouwen, graften, straten, het Fort, als de Kerken. De voorstad. Dezelve graften, Tuynen, en Huyzen van *bamboesen*. Waar zig de Mieren onthouden. Ree van Batavia, en derzelver schoon gezigt. Overvloed van ryst. Vruchtbaarheyt der Wijn-stokken. Wat daar meest gedronken word. Van de *Betel* en noten van *Areca*. De *Mangas*. Tamme en wilde Ossen. Chineesche varkens. Van het gevogelte; verslindende dieren, en byzonder van den Crocodil. Van de Slangen. Zeldzamen Aap. Vremde Hagedis.

1697.

Schoon men verscheyde Beschryvingen vind van Batavia, zoo hoop ik evenwel dat het den Lezer niet onaangenaam zal zijn / dat ik hier meede deel het geene ik / gedurende mijn jarig verblijf aldaar / met mijne eygene oogten gezien heb; zonder my op te houden met het geene anderen daar van hebben geschreven.

Batavia.

Deze Stad is zoo schoon / en ten opzichte van alles zoo uytmuntende / dat ze telkens aan de Reyzigers nieuwe stoffe verschaft van opmerking; Ja de laatstaankloomende zal altijd deze of geene veranderinge gewaart worden.

Waar gestigt, en hoe geleegen.

Gemelde Stad is gestigt in een vlakke op het Eyland Java, leggende op de hoogte van zes graden Zuyderbreedte / en t'eenemaal gebouwd op de Hollandsche wijze / maar met witte steen. Legt by-na als een langwerpig vierkant: want de lengte maakt ontrent 2000 / en de breedte 1500 treden uyt. Tegen den eenen hoek die in 't Noord-Westen strekt / spoelt de Zee / en op den zelven hoek legt ook het Fort of de Citadelle. De huizen plagten booz dezen altemaal zeer laag te zijn / maar nu treckt men ze al mee in de hoogte op / om datze daar geen Orkaan te vreezen hebben; Invoegen de Stad van tijd tot tijd veel sterlijker geworden is. De straten / die recht en breed zijn / hebben doozgaans graften / ter wederzijden met boomen beplant / eben als in Holland: hoewel Batavia hier in voozlegt / dat desselfs boomen altijd groen zijn.

Aangename graften.

De graften worden altemaal met springend fonteyn water gebyld van eene Rivier, welke zig dooz de gansche Stad gins en her.

herwaarts verspreyd hebbende / eyndelyk in de Zee uytloopt. Dooz's is de Stad met zwaar muurwerk / en met verscheyde flankerende bastions, die bol kanon leggen / boozzien.

1697.

Het Fort heeft vier koninglyke bastions, die altemaal rondom met groote vierkante gehouwen steenen overdekt of bekleed zijn; maar hebben geen grasten / en bygebofg ook geen water bytenom / niet-tegenstaande de Abt van Choisi, die in 't gemeen een zeer aange-naam verhaal van zijn Kieps doet / op een gansch ander wyze daar van spreekt. 't Is waar / een kleyn endselweegs van dat muurwerk af loopt een grast van ontrent twintig of vyf-en-twintig boeten breed / die eenigzins den toegang van het Fort schijnt te beletten; maar booz eerst moet ik zeggen / dat de zelve waadbaar is / gelijk ik zulx al badende meenigmaal bevonden heb; en ten tweeden / dat dezelve overal niet eben ver van het muurwerk af legt. De binnenplaats van 't Fort strekt Noorden en Zuyden, en heeft twee Doozten regt ober malkander. Vermits zy nu daar booz geen sehlyke bekeringe beducht zijn / zoo is die plaats ook gansch met geen Oozlogstung boozzien; in tegendeel is dezelve gebuld met schoone huizen / waar in de Generaal, de Directeur Generaal, ordinare en extraordinare Raden, en verscheyde andere Officiers of Compagnie's Bedienden, woonen.

Het Fort.

Dit Fort bestykt de gansche Stad en de Rce, en is boozzien met ontrent zestig stukken kanon / waar van vyfsten of zessten / den Fransken afgenoomen zijnde / nog met het wapen van Frankryk pronken. De vier Bastions dragen den naam van Diamant, Robyn, Paerl, en Saphir. Tusschen de Stad en het Fort, aan de Zuydkant / legt een groot pleyn / daar eenige Schapen gaan grazen / 't welk boozzien is met een schoone Allé of Laan / die tot aan de poort van 't Fort, alwaar een wagtshuys staat / toeloopt. Ten 't end van gezeyde Laan, by 't wagtshuys / leggen een groote meenigte stukken kanon om scheepen uyt te rusten. By-na in 't midden van de stad is een groote vierkante plaats / waar op het Garnisoen van de Stad / 't welk ontrent uyt duyzent man bestaat / zeer bequamelijk kan gemonstert worden. De Heer Grevenbroek Officier van dat Garnisoen, een zeer deugdelijk man / heeft my zoo veel vriendschap en goed gedaan / dat ik wel wenste gelegentheyte te mogen hebben / hem hier eenige vergeldinge te konnen betuyzen.

Namen der Bastions.

Van de West-zijde dier stad staat de groote Kerk; aan de Zuyd-zijde het Stadhuis; aan de Noord-zijde een lange ry schoone Huizen; en aan de Oost-zijde loopt een der groote Grasten. Behalven de hier boven genoemde Groote Kerk, waar in den dienst in 't Hollands gedaan word / zoo is 'er nog een ander op de Cirkelle.

Waar de groote kerk en 't Stadhuis Aan.

1697.

Van de ver-
dere Kerken.

De Gereformeerde Portuzyzen hebben twee Kerken / een in de stad zelfs / en een in de boorzstad : en deze vergaderingen zijn zeer talryk / om dat allerhande breedelingen / die maar Portugijs verstaan / daar onder schuylen. De Maleyrze , zoo nieuwbekerde als oude Gereformeerden / hebben ook een Kerk in de stad ; doen den Dienst in hun eygen taal / en gebruyken de obergerzette Nederlandsche Formulleren. Deze kerk is vry groot / en levert een schoone vergaderinge upt.

Roomsges-
inden.

De Roomsgezinden hebben volkoomen brpheyf van Conscientie / en leven na hun eygen goeddinken / zonder dat de Magistraat eens verneemt wat zy onder de hand doen : maar openbare Kerk-oeffeningen hebben zy niet.

Voorstad en
derzelver
Inwoonders.

De stad zelf word geheelijk omring van eene boorzstad / die zig overal meer als een half myl ver uytstreckt / en een tweede stad uyt-leverd die veel grooter en veel talryker van Inwoonders is dan de eerste. In deze boorzstad nu onthouden zig voornamelijk de Chinezen , om dat ze daar hunne Kerk-hoven , en hunne Pagoden of Afgods Tempelen hebben. In de stad is ook nog een hoek of quartier daar eenige woonen / en hebben daar ook een Hospitaal of Gasthuys. Deze boorzsteden zijn met verscheyde groote en met dubbele rypen boomen boozziene grasten doorszneeden. Behalven de grote graft die 'er regt midden dooz loopt / zijn 'er nog twee kleyn-tjes / te weten / aan elke zijde van de groote een / ter wyjde ontrent van twintig of vyf-en-twintig voeten / dewelke vlak tegen de fondamenten van de huysen aan spoelen / zoo dat men in dezelve niet kan koomen zonder blot of schuytje. Agter die huysen nu leggen groote tynnen / die Baravia met allerhande vrugten en eetwaren spijzigen : maar de Hoven in de stad zijn kleyn / en weynig in getal. De Huysen der Hoveniers en andere geringe luyden in die voorsteden / zijn gemaakt van bamboesen , zynde een soort van holle / ligte / harde rotting / die gemeenlijk ontrent zoo dik als een dye / en ontrent beertig of vyftig voeten lang zijn. Deze bamboesen zijn van een zeer goed gebruyk in becke dingen / om dat ze zeer duurzaam zijn in regen en wind. Doorts hebbenze nog verscheyde andere soorten van rottingen.

Mierenesten.

In het boven-eind van sommige dezer rottingen blind men gemeenlijk een mieren-est , gemaakt van zekere vette aarde / welke die diertjes daar brengen / na dat ze zig alwoorens midden dooz het riet een weg gebaad hebben. In die nesten nu heeft pder Miertje zijn eygen celletje / by-na eben-eens als de byen. Zy neemen daar haar optrek wegens den zwaren en gestadigen regen / die het land vier of vyf maanden in 't jaar onder water zet / en dat gespuys zekerlyk zou doen verdrinken / lugeballe zy geen loopje hadden uptgebonden van zig hoog en droog te konnen bergen.

De

De Ree van Batavia is de schoonste en bepligste die men in de wereld vind. De scheepen kunnen daar zonder het minste gebaar een gansch jaar leggen: ja de Zee is 'er by-na altijd eben stil / niet zoo zeer om dat 'er veel Eylandjes in en roudom leggen die de baren breken / maar om dat de winden daar zelden heel heftig zijn. Alder dag / en dat mist noopt / komt 'er 's morgens ten tien uren een zeewindje en drijft de sloepen naar de stad toe: en des avonds ten tien uren komt 'er een landwindje en brengt de zelve sloepen wederom naar boord. De eene komt uyt het Noorden / en de andere uyt het Zuiden.

Ree van Batavia.

De sloepen en sommige vissersschuytjes gaan en komen dooz een rechte haven die uyt de stad loopt / en tusschen twee lijnrecht leggende hoofden heen seht; welke hoofden ter wederzyden met paalwerk geheyd / en voorts met 'aarde opgebuld zijn / eben als sommige dijken in Holland, of gelijk de haven van Duynkerken.

Fraye haven.

Deze haven is lang twaalf hondert gemeene treden / en yder hooft vijf-en-twintig voeten breed. Het zouden ongemeene schoone wandelingen geben / ingeballe yder hooft met twee rpen boomen was beplaut / en de kerpen van doozmalkanderen geblogten / een aangename laan uytleeberden. En vermits daar noopt geen quaadaardige winden wapen / zoo zouden deze boomen ongetwijfeld ook wel wassen; behalven dat si my inbeeld / dat de wortelen met der tyd de dyken geweldig siebigen en als vastbinden zouden.

Oewyl nu Batavia niet alleen het Grootmagazyn is van de Compagnie, en de plaats van waar het grootste gedeelte harer vlooten naar alle oorden van de wereld vertrekken / maer dat het ook de toeblygt en schuytplaats is vooz de scheepen van alle andere Naticn / zoo kan men zig heel ligt verbeelden dat het gezigt van zulk eene Bay, gebuld met zoo veel groote scheepen / een aangename vertooninge moet uytleeberen: te meer / wanneer men denkt / dat 'er daaren-boven nog vijftien of twintig kleyne Eylandjes leggen die zig onderschepdentlyk op doen / en altijd met groene boomen bedekt staan.

Aangenaam gezigt der Bay, en waarom.

De Compagnie heeft hare scheepsstimmerwerken omtrent twee mijlen buyten de stad / op een kleyn Eylandje, genaamd Onrust. Het zelve is wel gefortificeerd, en met goed kanon boozzen.

Compagnys timmerwerken.

Schoon Batavia al by hoog onder de verzengde lugtreek legt / zoo is de hitte daar nochtans zeer wel te vedragen / om dat de Zee-windjes / daar si hier boven van gesprooken heb / de lugt geweldig verkoelen en zuiveren / en zelfs heel zeer temperen op den vollen middag.

Wasrom het te Batavia niet te heet is, en

Den zwaarsien en meesten regen valt zoo tusschen November en April, zijnde den tyd der grootste hitte / om dat het de zes Zomermaanden van dat land zijn. Vermits nu de dagen en nagten altijd by-na eben lang zijn / en men daar van geen koude weet / zoo mag men

Wanneer 't meest regent.

1697.

men met regt zeggen / dat het daar een eeuwige durende somer maakt.

Ma dat 'er veel of wepnig regen valt in die zes maanden / daar na voorszpeiden zy de brugtbaarheyt des jaars : want wanneer het wepnig regent / zoo brengt het land een groote meenigte ongedierte boozt / 't welk het Fruyt, het gras, de moeskruyden, en in 't byzonder de Ryft, gansch wegbreet en afknaagd.

Overvloed
van ryft, en
waarom.

Op dit Eyland, ('t welk ontrent tweehondert mijlen lang is / en vijftig breed) is de Ryft zoo gemeen / dat een mensch nauwelijc vooz een oortje daags op eeten kan / niettegenstaande daar al een groote meenigte verbruikt word / want de Inwoonders moeten het booz hun dagelijc brood gebruiken. Op het gansche Eyland wast geen ander soort van koorne; en 't geen men daar heeft / komt van Bengale, alwaar het niet meer als een oortje 't pond kost. Te Batavia word ook veel gebragt upt het Landschap van den Grooten Mogol; en weptenbood word 'er niet duerder verkost dan in Holland; dog de Inboozlingen geben 'er niet veel om.

Wynngaarden,
en, derzel-
ver vrugt-
baarheyt.

Op het gansche Eyland Java vind men geen eene wyngaard; maar in en omtrent Batavia queekt men veel wijnstokken op de wijze van Galerpen; en derzelver druyben zijn zeer goed om te eeten / alsehoonze noopt ter dege ryp worden. Dat slag van wijnstokken dragen zevenmaal in twee jaren. Zoo dra men de druyben afgesnippt heeft / snijdt men hem weer / en vierdehalf maand daar na heeft men weer druyben zoo ryp alze worden konnen. Een wyngaard geeft het eerste jaar dat hy gezet is brugt; en loopt (gelijc ook alle andere boomen) in een jaar meer upt / dan in Europa in den tijd van agt jaaren. Ondertusschen makienze 'er geen wijn. Die men daar delikt komt gemeenlijk upt Persien of upt Spanjen, en kost by-na een Rijksdaalder het pintje.

Van de bier-
ten, en

De Bronswyker Mom is 'er ook zeer duur: maar men brout overal tamelijc goet bier van een supber 't pintje.

De knip.

De Soldaten drincken daar vooz de zelve prijs een drank die men Knip noemt / bestaande upt een soort van bogt dat men upt fruyt preest en met zeker zeeschuytm mengt. Wanneer dien drank nieuw is / doet hy bry meer quaad als de Arac van Mauritius.

Thee-Huyzen.

't Scene men meest te Batavia drinckt / en wel het goedstehoop behooven kan / is de Thee: ja de Chinezen houden 'er zelfs Berberg van. Door twee supbers / Hollands geld / brengenze vier schoteltes met allehande constiuren, yder schotelte ten minsten van een halfpond; nog een ander schotelte met witte zupherkandy / en dan nog zoo veel Thee als vier menschen zouden konnen of willen drincken: en dat nog wel van de beste onder de gemeene soort / van tien supbers het pond: want de Keyzers Thee kost eens zoo veel. In die zelve Huyzen kan men ook Kosty drincken / maar dan moet men eben als in Engeland en Holland, een supber vooz 't kopje geben.

Te

Te Batavia ziet men verscheydenerley schoone vrugten / onder welke alleen maar de druif en Watermeloenen in Europa bekend zijn.

De Ananas, de Kokos, en de Bananier worden daar in overbloed gebonden.

Een iegelijk weet wat bladeren van Betel zijn / en Noten van Areca die de Inwoonders van die Eylanden, zoo wel Mannen, Vrouwen, als kinderen, om vast tandblees en een goede maag te hebben / zonder ophouden knauwen / en dikwils het zay inzuppen. Dit zay is zoo rood als bloed / en pijnlijk de quylbaten zoodanig / dat men gedurlyg niet anders doet dan seeveren / en van zig spuygen: ja die dat goed gewoon zijn te gebuyken / zien de lippen altijd als bebloed / 't welk zeer blees staat. Wanneer men het nog niet ter degen gewend is / smaakt het grouwelyk bitter / gelijck de Tabac, maar als men eens in de gewoonte geraakt is / kan men het onmogelyk nalaten. Het kan wel zijn dat deze Betel vast tandblees maakt / en ik wil het ook wel geloven / om dat men het zoo algemeen gesuygd; maar dit is ooch waar / de tanden worden'er onmanterlyk zwart van: zoo dat die menschen de aangenaamheyt van een frisse en schoone mond niet kennen. De Betel vertoonend zig by-na als een Peperboomtje, maar het blad is drielantig en in alle saken soenen groen. De boom die de zoo genaamde nooten van Areca voortbringt / is zeer hoog en regt. Doozgaans rollen zy een vierde part van die noot in eenige bladen van Betel, en knauwen dat zoo te gelijck. Sommige doender nog wel wat gebluste kalk by: maar zulx is geen gebuyk by die van Batavia.

Bladeren
van Betel en
noten van
Areca;

De Mangas is een vrugt van dat Land / en word booz zeer goed en gezond gehouden; heeft de dikte van een ep; is ruyf zoo lang / en een wepnig gersld als de kleyne komkommers. De bast is dik en groen / hoewel dat'er / na 't zeggen van sommige / ooch roode zijn. Van binnen is de vrucht wit / en smaakt by-na als een muscadelle druyf. De vrucht wast aan eenen hoogen boom, die zeer bequaam is tot timmerhout. Daar is nog een ander slag van Mangas die geen noot heeft / en nochtans zoo wel als de andere / ingesleyd word in wijn-azijn / kinsfook / anijs / en meer andere dingen.

De Mangas.

Het ramme en wilde Osseveles koopt men daar booz twee stuyvers 't pond: en bermits het ene niet beter is als het andere / zoo word het ooch booz ene prijs verkost. Het land is vol van wilde Zwynen, en worden ooch goedkoop verkost. Het schapevlees valt'er zeer duer / en komt alleen maar op der Grootten tafels: de reden is / om dat ze dat slag van beesten daar niet wel booztquecken konnen; want de weyde is'er slegt / en den dauw konnenze niet verdragen; zy wellen op / en sterben ten eersten weg. Het varken, 't welk men het Chineesche noemt / om dat'er den aart van daan komt; word daar verkost booz vijf stuyvers 't pond. Hoenderen, Endvogels,

Wat voor
vlees en spek
daar gevonden
word.

1697.

gels, en Duyven kosten'er omtrent zoo veel als in Europa. Wild is daer wat raars / uptgenoomen de pintaden, daer wy te booren van gesprooken hebben / en waar van'er twee of driederley slag zijn. Vis is'er in oberbloed / en kost by-na niets.

Wat ziekte
daer meest
in zwang
gaat.

Hoewel'er niet veel meer als eenerley quaal / en een regte land- ziekte in zwang gaat / zoo is dezelve egter gevaarlijk / ter oorzake der groote smarte. De op Batavia woonende Franken noemen het de Perking, en bestaat in een gedurige bloed-loop. Dermits men nu geen raad vooz die quaal weet / zoo valt'er niet te doen als lijdzaamheyt te oeffenen / matig te leven / en de nature haar gang te laten gaan. Een wijze van doen / waarlijk / die ontrent alle zickens / wepnige uptgezondert / het zekerste en bepligste middel is: want men heeft veel reden om te geloven / en het blijkt ook ypt de doosponk van het woord Pharmacie zelf / dat de geheele Aptekery veelcer een by-een-zameling is van vergift / dan van geneesmiddelen: Na onder de bewoonders van 't Eyland Java woord vooz vastelijk geloofd / dat by-na al de gene die in Europa zig bemoeven met zulke middelen vooz te schrijven / pesten van het menschelyke geslagt zyn, en veel meer schuld hebben als de gene die ze verhoopen. Het gemeene gevoelen is / dat het buffels- of wilde Oskervees die ziekte immers zoo veel booztzet als de fruyt: en nochtans is dat het vlees / 't welk meest in de Hal verhoft woord.

Om de regte waarheyt te zeggen / Batavia is geen plaats om te gasten of te brassen; veel dingen ontbzekten'er: en 't geen zy met ons gemeen hebben / is raar / duur van geld / en slegt in vergelyking van het onze. Het Chiveefche spek, daer ik hier boven van gesprooken heb / is gepl en smakeloos. Het gevogelte is niet veel beter / en de eyeren desgelijc. De wepery / die veel verfehlt met die van Europa, hengt slegt vlees / quade melk / en ondeugende botter vooz: behalven dat die dingen nog zeer schaars te behoomen zijn.

Van 't Hane-
gevegt.

Dewijl ik daer zoo eben van het gevogelte gesprooken heb / zoo schiet my in den zin het Hanegevegt, 't welk een van de grootste en gemeenste upspanningen van die Eylanders is. Van deze dieren quaken zy een groote meenigte met boozdacht daer toe op / en doen dezelve scherpsnydende pzeren spooren aan / waar van dat goed zig juyft niet met veel kraegt / maar zeer knaphandig weet te bedienen. De Javanen hebben 't gezag over die spoelen / en elk mag'er by koo- men wie wyl om niet. De meeste omstanders gaan weddingen aan tegen elkanderen / waar van sommige al byn grof loopen. In plaats nu dat men in Engeland, (daer deze Hanegevegtien ook zeer in zwang gaan) de Hanen den staart affnyd / en hier en daar eenige beeren uptrecht / eben gelijk de Kampvegters gewoon zijn hunne klederen ypt te trekken / om des te rapper te zijn / zoo laten zy hier de beesten alles houden wat zy hebben. 't Is waar / zy zijn wel

Zoo luchtig niet / maar dat is in den grond het zelfde / want de tegenpartij is ook zoo / behalven dat die strijdbare helden veel schoo-
der en moediger gedaante vertoonen.

Op dit Eyland worden ook vershindende dieren gebonden / nament-
lijk den Rhenoceros en den Tijger, welke van een ongemeene groot-
te zijn: maar Wolven en Vossen zijn hier te lande onbekend.

Harten zijnder in overvloed: en Apen van allerley slag. De Cro-
codillen breezen ze zeer: de Compagnie geeft dertig gulden als'er een
doodgestlagen word. Daar zijnder van dertig voeten lang. Het
gemeene gevoelen hier te lande is / gelijk ook onder de oudste Na-
tuurkundige, dat die beest groeit zoo lang als het leeft: maar zul-
rupst wat fabelachtig: ook zal ik de andere dingen die men'er van
verteld overslaan. De scheut van een snaphaan zal hem op den rug
niet quetzen / hy moet juist in den buik getroffen worden. Hy loopt
byp snel: en wanneer men van hem vervolgd word / moet men niet
recht voorwaarts / maar overdwars en ter zijden upt loopen: want
dewijl hy een lang / en onbuigzaam lighaam heeft / zoo moet hy
tijd hebben zig om te keeren; ondertusschen kan den voorzuplooper
grond winnen. Dat dier houdt veel van hondenvlees, en men zegt dat
hy ook niet vies is van dat der menschen: maar daar word wel zoeg
voor gezagen dat hy hem aan het laatste niet verbaast. Zy worden
sontijds wel gevangen met den Angel die men den Angel die men voor
slaaf / waar aan men dan een stukje honde of Schapevlees doet tot
aas. Ik heb'er eens een zien vangen met een net in Zee / omtrent
vijfhonderd treden van Batavia, zijnde ruim dertien voeten lang:
het vlees was blank / maar wat mughesachtig / dog voor de rest
heel goed. Menschen die langen tijd op Batavia gewoond hebben /
verzeckerden my / dat'er een soort van Crocodillen is / 't welke alleen
maar en ook nergens anders jagt op maakt dan op hoenderen. Zy
onthouden zig gemeenlijk in Zee / en voor aan in de Rivieren.

Op dit Eyland zijn ook Slangen. Het gebruide eens dat Mr.
de la Case in een bosch / 't welk rondom Batavia loopt / ging ja-
gen / en dat hy een slang gewaar wierd / die al schuyfende up den
boom quam zafiken / zijnde omtrent zoo dik als een arm / en zeven
of acht voeten lang. Deze slang naderde allengskens / en quam op-
delph heel moedig en heftig tegen den jager op; maar La Case trof
hem met den snaphaan / dat hy dood bleef leggen. Deze Slang had
een soort van een knop op / by-na eben eens als de gene waer van
Tavernier schryft. Mr. de la Case was zoo verschrift geworpen van
dat beest / dat hy / breezende dat'er nog meer mogten schuylen / niet
eens de moeyte nam van na den steen te zoeken / die men zegt dat on-
der den knop verborgen zit / en zulke een kostelijk geneesmiddel is. Daar
zijn nog andere Slangen wel by-na van vijftig voeten lang. Te
Batavia word de huyt bewaard van eene die een mepsje had ingestoft /

Verhindende
dieren.

Van de Cro-
codil, en
wat premie
de Com-
pagnie op
ieder gekeld
heeft.

Van zeker
slang die La
Case in een
bosch ont-
moet, en
wat hy deed.

1697.

en nogtans niet boven de twintig voeten lang was.

Zeldzamen
Aap van een
wonderlyke
grootte, en
volkomen
menschelyke
gedaante.

Oewyl ik nu doende ben met het gedleete / 't welk zig op Java onthout / zoo moet ik hier iets zeggen van een ongemeenen grooten Aap, die ik meenigwerf gezien heb op de punt van 't bastion / genaamd de Saphir, alwaar hy een kleyn huysje had. 't Was een wysje / groot van postuur / en ging heel dikwyls op zijn agterste pooten recht oberend; dog dan dekte het met een van de handen / die van binnen en van buyten kaal waren / altyd de plaats waar aan de Sexe te onderscheyden is. De trouw van dat dier was gansch kaal / behalven aan de wenkbrauwen; en quam volkomen ober-een met die plompe en onbeschofte aangezigten der Hortentorinnen welke ik aan de Kaap gezien heb. Het dier schudde yder dag zijn eygen bed; ging'er met het hoofd in een kussen / en wel toegedekt / op leggen slapen / eben als wy menschen gewoon zijn te doen. Als het hoofspijn had / knoopte het een neusdoek om; en 't was vermakelyk hem dus gelinapt in zijn bed te zien nederleggen. Ik zoud'er meer spewtjes van konnen vertellen die heel raar schijnen / maar ik wil geerne bekennen dat ik'er my zoo zeer niet over verwonderen kon / als wel het volk dooz de bank daer ter plaatze deed; ja dat ik'er ook zelfs zulke aanmerkingen niet ober kon maken; om dat ik / weetende dat men dat beest naar Holland meende te verzenden om het daar te laten kijken / veel reden had te geloben / dat al die aperpen / die 't volk meenden aangeboren te wezen / dat beest van tyd tot tyd geleerd waren; hoewel zulx ook maar gissingen zijn van my. Het dier storf op de hoogte van de Kaap, op een der schepen van de vloot in welke ik ook was. 't Is zeker / dat dien Aap ongemeen net de gedaante van een mensch had. Sommige zepden dat het een byzonderen aart was / en nergens te vinden dan op het Epland Java; maar zeer weynigen waren eventwel van die gedagten; de meeste hielden 't daar booz / dat dit beest was voortgesprooten van een mensch en een Aap: want het gebeurt somtijds wel dat d'eene of d'andere slavin een groote misdaad begaan hebbende / en vreeszende daar ober naar gewoonte zwaarlijk gestraft te zullen worden / upt benaught de blugt neemt naar de bossen en daar als een berwoed beest leeft. En vermits nu de Natuur zig niet aankant te-geen de barmhertigheit der Paarden met de Ezels, zoo kan zy ook ligt verdragen die van een Aap met een vrouwelyk dier dat hem gelijck is / wanneer dit laaste dooz geen andere gronden of beginfelen te rug gehouden word: want daar is meer ober-eenkomst tusschen een Aap en een zwarte slavin, die zonder de minste kennisse van God opgeboed is / als tusschen een Ezel en een Merry.

Gedagten
daar over.

Vremde Ha-
gedis.

Ik zal by gelegentheit van dezen Aap hier nog by voegen de afbeelding van een vreemde Hagedis, zoo als zeker vriend van 't Epland Gilolo my dezelve heeft mede gedeeld. Dit kleyne beeste heeft

ZEE-SLANG.

Seltsaamen Aap.

Reus - Vogel.

Gekapte Slang.

heeft een bek en pooten als een voogel / ligtgroene kop / bruynroode rug / citroenkleurde buyk / en violette vlakken : het is zeer levendig / zoo gantw als de wind / en geweldig heet op de vliegen. Aldus luydt de beschryvinge die hi 'er van ontfangen heb.

1697.

ZEVENTIENDE HOOFTDEEL.

D'Auteur beschryft nu de Inwoonders van Batavia , en uyt wat Natien dezelve bestaan. Spreekt verder van de Regeeringe. Pragt en zwier van den Generaal en deszelfs vrouw. Rykdom der Inwoonders, en byzonder der *Chineesen*. Wat schattinge zy aan de *Compagnie* betalen. Spreuken of Sententien uyt het Gouden boek van *Hoangti-Xoa*, een der LXXII. beste Discipelen van den wyzen Koning *Confucius*. Hoe de *Chineesen* eeten. Hun dragt. Pragt en plegtigheyt ontrent het trouwen. Hun vasten-avond van zes wecken, en wat ze dan al uytrigten. Waterfeest. 't Begraven hunner dooden. Pagoden of Tempelen, en verderen dienst. Van de geboore *Javanen*, en derzelve schadelyk geweer. Hoe zy zig dol maken, en wat schade zy dan doen. Van de Javaanse vrouwsperfoonen; derzelve liefkozenden aart, kleedinge, en wat dies meer is. Dwalinge van *Vertomannus* wegens den *Smaragd* aangewezen uyt *Tavernier*.

De Inwoonders van Batavia, zoo wel van de Stad als booyfden / bestaan uyt allerhande Natien, als Hollanders, Fransen, Hoogduyترز, Portugezen, Javanen, Chinezen, Mooren enz. en de talen die 'er 't meest gespooken worden / zijn Neerduyts, Maleyts, Portugys, en Chinees.

Wat Natien al in Batavia woonen.

De Compagnie is 'er volstrekt meester / ook zoodanig dat verschepde kleyne regeerende Koningen, zig onder derzelve bescherminge hebben begeven. Ja men kan niet zeggen dat de Keyzer van Japara zelfs / de magtigste van allen / volkoomen voogt over zijn eygen land is / dewyl de Hollanders daar eenige Forten met Garnizoen houden. Al de Inboorlingen dier Provincien, die onder

Hoe ver de magt der Compagnie zig uytstrekt.

1697.

de regeringe van hunne oude Souverainen als slaven moeten leben/ zijn beel liever in dienst van de Compagnie, om dat ze dan beleefder en menschelijker gehandeld worden.

Van den Generaal en d'essels gezag en stacie.

De Generaal is Koning, hoewel hy den naam maar draagt van Generaal: want Koning is een woord/ en Generaal een ander; gelijk ook Hartog, Doge, Prins, enz. Al die grooten Mannen zijn Opperhoofden, en regeeren met meer of minder gezag al na dat het volk hen heeft opgedragen/ of na dat zy zig meer of min hebben aangematigd. Daar is/ by voorbeeld/ in den grond minder onderscheppd tusschen den Hartog van Savoyen en den Koning van Portugaal, als tusschen den Koning van Frankryk en den Koning van Poolen, schoon deze laatsien bepde den naam dragen van Koning. Maar eer wy verder afswalen; De Generaal van Batavia word met meerderheyt van stemmen verhooren by de Compagnie; en schoon hy/ eben als den Keyzer, door zijne verkiezers kan herroepen worden/ zoo blijft hy het dog voor al zijn leven: want de rebelijke staatkunde wil/ aan de eene kant/ dat hy herroepelijk of afzettelijk zy/ op dat hy zig van tijd tot tijd niet te veel aanmatige/ gelijk genieentijk de zucht en begeerte is der geene die groot gezag aan de hand hebben: en aan de andere kant wil ook die zelfde staatkunde wel dat hy in zijne bedieninge blijve zoo lang als 't mogelijk is: want dewyl hy aan niemant rekenenschap van zijn doen geeft/ en ondertusschen van alle kanten gelegentheyt heeft om leege zaken te vullen/ zoo kan zig met minder ongemak een man alleen bereiken/ dan verscheppen. Hy houd een koninglijke tafel, en ook een koninglijk gebolg: want voor zijn karos, die altyd van zes paarden getrokken word/ rijd een Compagnie Ruyters met Trompetters vooruyt/ en word gevolgd van een Compagnie te voet/ die somtijds genoodzaakt word op een draffe te loopen. Ter zijden de Koets gaan Hellebardiers, die niet minder flux en weluytgedost zijn dan de koninglijke Switzers. Spreekende van de Karos zoo zal ik nog in 't voorbygaan zeggen/ dat alschoon 'er paarden in dat land vallen/ zy egter zelden andere gebruyken als Persiaansche/ welke vry liepder dan de onze, en van vooren ook veel smalder/ maar ongelooflijk gau en snel in 't loopen zijn. Het gebolg van de Generaals vrouw is zoo pragtig niet; dog zy heeft ook Hellebardiers, en maakt al een groote zwier.

Het zonde hier de plaats wel zijn om van de andere groote Amptenaren/ en van de Hoven van Justitie te spreken: maar ik hoor dat zulk genoegzaam van anderen gedaan is.

Rykdom der Europeanen te Batavia.

Al de Europeanen, van wat Natien ook/ die te Batavia woenen/ zijn meest altemaal rijke Luyden; ja men ziet 'er zelf onder die geweldige groote figuren maken. De Karossen zijn daar zeer gemeen en kostelijk. De Hunzen/ zoo wel die van de stad als voor

voorzteeden / ja zelfs op 't land / zijn tegenwoordig groot en wel ge-
boud / en ongemeen gemeubleerd. De hoven zijn ook altemaal
eferlijk / en opgezponkt met bybers / overdekte Galerpen / bloem-
perken / allerley soozten van blommen / en de beste byugten van
dat Land.

Van de Wijven mag men in 't algemeen wel zeggen / datze luye Trotsheyt
der Wijven,
kantenfanten zijn : want dewijl ze onbekrompen leven / en doozzee-
ker gewoonte / van tijd tot tijd ingekroopen / meesteragtiger zijn
geworden dan in eenige plaats van de Wereld / zoo denken ze nee-
gens op dan hoe ze best hun hermaak zullen neemen; ja zy zijn zoo
trots en wzaakgierig / dat het zeer gebaarlijk is haar 't minst te
beledigen.

Toen deze Compagnie eerst gestigt wierd / waren de en waar zulx
uyt ontlaan
is.
soonen zoo schaars / dat de voornaamste Regenten en Officieren
dikwils geboorne Indianen moesten trouwen; 't welk haar onge-
twijfeld zoo groots heeft gemaakt. Tegenwoordig is het zoo niet
meer / zy zijn al vermeenigvuldigt / behalven dat 'er nog uyt breem-
de landen van tijd tot tijd overkomen / zoo dat 'er nu gevogt
zijn vooz de geene die 'er maar een van doen heeft.

Dewijl men nu niet alleen geen beedelaars verdraagt / maar in- Gaan altijd
met een
slaaf agtee
zig.
tegendeel de behoefstigen rijkelijk onderhout / zoo gaat de allerge-
ringste vrouwe nooit uyt / of heeft een slaaf agter zig / dragende
een Zonnesc helm hoven haar hoofd. Het zelfde heeft ook plaats
ontrent de mans / uytgesondert de geene die in dienst / en minder
als een Lieutenant zijn : want het krigsvolk doozgaans valdadig
zijnde / en de Compagnie willende dat alle hare Colonien een aan-
gename vryheyt zullen genieten / zoo houd zy alle die de wapenen
dragen ongemeen kort / en in den teugel: en uyt dien hoofde is
het dat een schoenlapper / (by hoorbeeld) noopt uytgaat / of hy
heeft een slaaf agter zig niet een Zonnesc helm / 't welk een in Gar-
nisoen leggend Vaandrig het hart niet heeft te doen.

De Europeanen komien het hondertste gedeelte van de Inwoon- Van de Chi-
nesen en
derzelve
gedaante.
ders niet uytmaken. Daar na zijn de Chinesen de rijkste / en de
Natie die de grootste figuur maakt. Sehoon nu al de Schilderpen /
die ons uyt dat land worden toegezonden / en al de Besehrpyngen
die men ons daar van meede deelt / de bewoonders van dien hoek des
werelds afmalen niet breede troulen / platte neuzen / en nauwe oog-
jes / zoo moet ik eventwel zeggen / dat ik 'er noopt zoo geene gezien
heb te Batavia, alwaar zig ten minsten wel tienduyzent ophouden /
en dagelijks nog by meenigten uyt China aankomen om koophan-
del te drijven.

Om de regte waarheyt te zeggen al de Chinesen konnen / ten Konnen re-
gen de Fran-
sen in blaak-
heyt op.
opzigte van blankheyt / tegen de Franssen ophalen: en hunne aan-
gezigten hebben al mee de zelfde form. Ik zeg niet anders dan 't
geene

1697.

Wat schat-
ting zy aan
de Compag-
nie betalen.

geene ik duyzentmaal met opmerking gezien heb / niet tegenstaande ik ook altijd van andere gedagten ben geweest. Men rekent dat 'er veertig duyzent Chineesen op dat Eyland woonen. Zy betalen hoofft vooz hoofft een ryydaalder ter maand tot schattinge aan de Compagnie; en de gene die een of meer goude naalden in 't hant willen dragen / moeten daar-en-boven vooz yder naald nog betalen een ryydaalder. De Compagnie heeft reeden om de Chineesen boven anderen eere te bewijzen / en groote privilegien te vergunnen. Zy hebben een Opperhoofft die meede in den Raad verschijnt en een stem heeft / wanneer iemand van hun Natie ter dood staat veroordeelt te worden. En het is niet zonder reeden dat men 'er zoo veel agting vooz heeft; want zonder de Chineesen zoude Batavia niet half zijn dat het nu is. Zy zijn arbeydzaam / neersig / gaauw in de koopmanschap / geestig / en van een zagten en breedzamen aard. De gerechtigheyt word nauw onder malkanderen waargenoomen / maar vrendelighen behandelen zy loos / en maken geen zwaarigheyt van ze in alle gelegentheden te bedriegen. Zy speelen sterk / en doen het nogtans met zulk een koel gemoed / dat men van buyten inkoopende aan het gelaat niet zoude konnen zien / wie wint of verliest. Het goedberstand waar in zy onder malkanderen leven / is een zeer loffelijke en aangename zaak. Alle leven zy als broeders; en willen niet dat de geschillen of oneenigheden / die 'er d'een of d'ander tijd schijnen op te rijzen / wortelen schieten / of van een langen duer zijn: strax begeben zig goede mannen tusschen beyden / en maken den bzeede / zonder de minste schijn van eenzijdigheyt. Indien iemand schipbreuk heeft geleden / of dooz eenige andere toeballen zijne goederen verlooren / zoo word elke na vermogen geschat / en niet zoo veel verzameld als het verlorene bedyaagt; en op die wijze herstelt men den bedrukten wederom in zijn eersten staat.

Lijden geen
beedelaars,
maar onder-
houden de
behoefte
rykelyk.

De liefdadige en onbekrompe wijze / op welke de eene den anderen behulpzaam is / zoo dat men niet alleen geen beedelaars onder hen ziet / maar dat een legelyk zelfs gemaklyk kan leven / is zoo pyffeligh en schoon / dat men niet na kan laten te zeggen / dat ze de meeste Christen Staten beschamen. En vermits de gronden der Chineesen ontrent dat slag van mildadigheyt / by-na de zelfde zijn als die van Moses, welkers wetten geen beedelaar in Israël toelieten Deur. XV, en datze ook niet verschillen met de in het Evangelium vastgestelde en zoo dikwyls herhaalde wetten / zoo kan ik niet denken een onaangenaam werk te zullen verrigten / wanneer ik hier ter neder zet eenige uyttrekzels die my meedegeedeft zijn uyt een van hare boeken / genaamd HET GOUDEN BOEK, of de gulde Sententien van HOANGTI-XAO, een van de LXXII. beste Ofschepelen van den Wyzen Koning der Letteren, rakende het regt des menschen.

't Is

't Is haren vermaarden Confucius die zy gemeenlijk noemen den Wyzen Koning der Letteren; en zy zeggen / dat hy twee-en-zeventig voornamste Discipelen had / uyt het getal van welke HOANG-TI-XAO eene was.

1697.

Dit Gouden boek nu behelst eenige Staatkundige en Morele grondregelen / die dikwils niet aan mallhanderen hangen / by-na eveneens als het boek van Salomon, waar aan het onze Overzetters beliest heeft den naam te geven van Spreuken, in plaats van Sententien.

Wat het gouden boek behelst.

Wetwil de Koningen van China, zoo wel als de andere Oosterse Monarchen, volstrekt over 't volk heen zitten / en zelfs tot een soort van aanbiddinge dwingen / zoo hebben de Wijzen zig ook meentig maal regtdraads tegens zoo eene verderffelijke zaak / openlijk met het sieg en de reden strijdende / aangehant. En de Auteur der Gulde Sententien blycmt niet alleen geweldig tegendie Tyrannen, die / zig inbeeldende van een gansch andere stoffe opgeleyd te zijn / de overige menschen als aardwormen beschouwten / en zig laten boozstaan als of het alleen aan hun bype wil stond dezelve te sparen of te vertrappen; maar hy dondert ook geen kleynje tegen de Regenten in 'e algemeen / met wat naam dezelve ook genoemd worden / die zig / des nood zijnde / niet met gebaar van hun eygen leven booz het volk in de byzesse stellen / hetzelve handshaven / en zoeken gelukkig te maken. Hy wil dat het eerste werk van een Koning die op den troon hiaat zy / met gzoote zorgvuldigheyt te onderzoeken hoe het met zijn volk gesteld is / ten eynde hy de zulkie die in diepen nood zitten en medelijden waardig zijn / na behooren mooge voozsten. Hy geeft de mildadigheyt, de voorzigtigheyt, en de dapperheyt de eerste plaats onder de deugden van een Vorst, om dat de gzoote sommen gelds van alle kant en uyt alle Provincien om geene andere redenen in zijne koffers worden gebragt / dan om na behooren vooz't gemeenebest / en in byzondere gevallen / uytgedeeld te worden.

Waarom de Chineesche Filozofen zoo tegen hunne Koningen losbranden.

Gedenkt, zegt hy op een zekere plaats / δ XANTUNG, dat de eerste en fundamentele Wet leert, *dat een iegelijk moet leven, en dat, indien 't wezen kan, een iegelijk gelukkig behoort te leven.*

Enige Sententien van den wyzen Koning der letteren.

— Gedenkt dat het regt van ieder mensch, die de gave des levens van de Hooge en aanbiddelijke Magt ontfangen heeft, medebrengt, dat hy alles mag gebruyken en genieten wat de goede en wyze natuur onder en boven de Maan nuttigs uytlevert. — Gedenkt dat den *alleen grooten en aanbiddlijken Meester alle goede dingen gemaakt heeft voor allen*, om alzo alle levendige Ziele te onderhouden en te vervroolyken.

— — — — — Waarom hebt gy dan, δ XANTUNG, de Pauwen en steuren voor u gehouden, terwijl den armen en eerlijken KEU-HAN, gebooren van immers zulke eerlijke armen, dikwils met de

1697.

de Keemelen de toppen der struyken en 't onkruid heeft moeten gaan knauwen? of meent gy dat de kostelyke Venesoenen, de schoone vrugten, en de goede Vis voor u, en niet voor hem gemaakt zyn? Waarom hebt gy het ook zoo niet geschikt dat de gezonde lucht, die uwe vermakelyke kusten van *Honan* streelt, niet van u rampzalig volk worde ingesemd, na datze eerst uwe longpypen hebbe verkoeld, dewyl gy dog wilt, zoo 't schijnt, dat het arme volk zig voede met uwen drek en afgang? Ja waarom hebt gy de schoone en levendigmakende Zonne niet in uw Perk, en in uw Paleys alleen tot uw gebruik opgeslooten, latende voor dat geringe volkje, welkers bloed met het uwe van geen eene kleur is, niet anders over dan het scheemerligt der allerkleynste planeet? Ik weet wel, ô XANTUNG! waarom gy die dingen niet gedaan hebt: om dat het in uw magt niet stond. Uwe lange handen zyn te kort geweest; gy neemt 't geene gy manmoedig kondt neemen: en gy laat eedelmoedig na, 't geene te hoog voor u is, en gy niet bereyken kondt. — ** — KEU-HAN lijd honger en koude; heeft geen geld; nog kan geen handwerk, en is ziekelyk. Altemaal verstoottenze en verlatzen hem. Zeg my eens, gy die 't roer der Regeeringe in handen hebt, gy, wiens werk het is zorg voor 't volk te dragen, en die'er 't geld voor trekt; Waar wagt gy na dat gy hem niet ten spoedigsten onderstand biedt? — De gevangenhuyzen braken de zulke als hy is uyt: zy, of hare vaders, zyn door de algemeene of byzondere Tyranny arm gemaakt, of in de armoede gelaten. Zy zuchten, zy reykhelzen, zy verfmachten; hunne Vrouwen en kinderen zitten in wanhoop. Waar wagt gy na, BEHEERSCHER DES VOLX, dat gy deze bedrukten niet verlost? — — KEU-HAN, in de uyerste nood gebragt, heeft onder de natuurlyke temtatiën om niet van honger te sterven gezwoegd: om zulk voor te koomen heeft hy een brood by den bakker genoomen: hier over hebt gy hem strengelyk gestraft. Maar gy, die den kostelijken tijtel van *Vader des Vaderlands* draagt, gy hebt dubbelde ongeregtigheyt begaan. Gy zyt den rampzaligen, die veeg stond om te bezwijken, niet te hulpe gekoomen; en nogtans hebt gy hem onbermhartiglyk geslagen. — Maar wat is elende? Gy weet het niet, gy die in overvloed en wellustigheden zwemt. Gy geloofst, mischien, dat zulk eene elendig is, die in uw oog half dood ter needer legt. Gy kondt evenwel wel denken dat een gemeen voedzel, 't welk doorgaans slegt valt, en dat gebrek van onderstand in hooge nood, den arme drukt, zijne ziele bedroeft, hem wreedelyk doet quynen, en eyndelyk van langzamerhand naar 't graf sleept. — Quaadaardige *Regenten!* gyl: zyt dikwils schuldig aan de zonden der armen, om dat gy oorzaak van hare elenden zyt.

— Daar

— Daar is een zamenknooping tusschen zeekeere wetten, waar door de eene uyt de andere voortvloeyt; invoegen de eene zoodanig den anderen noodzakelijk maakt, dat deze niet kan bestaan, of geene moet-gelandschaaf worden. Deze wet nu, welke verbiedt niet aan te matigen 't geen andere bezitten, is gegrond op een andere wet, volgens welke men niet lijden moet dat iemand door rampzalige armoede vergae. —

Hooge en magtige Heeren, zept den Chineesen Filosoof elders anders / moordadige en onverbiddelyke rovers, hardnekkige en onverzadelyke bloedzuigers: *Hooge en magtige Dieven*, wat zyt gylieden trots opgeschikt met het geene u zoo weynig toekomt als anderen! nog die niet wedergeeft het geene uwe voorouders zonder meedogen en zonder regt hebben ingeslokt! Door wat wet der Nature of der billykheyt meent gy alles te moeten bezitten, en andere menschen niet met al. Gy word tegenwoordig, *Doerlugtige Booswigten*, toegejuygt, en de gegoede lieden, die door u, of door de guytten daar gylieden erfgenamen van zyt, bestoolen zyn, vallen met het aangezichte ter aarden, wanneer gy in uwen vergulden Draagzetel zit: maar uwe vervloekte zielen zullen haast nergens anders toe dienen, dan om de ruggen der * Padden te doen op-

zwellen; en de armen, die beeter zyn dan gylieden, en tegenwoordig verdrukt worden, zullen u verbryzelen. — 't Zy dat uwe eygene roveryeh, of die van uwe Vaders u hebben verrykt, ô TI-FA! (want van duyzent ryken is 'er nånlyk een die niet onrechtveerdig is, of een erfgenaam der onrechtveerdigheyt:) of dat misschien uw geluk en uwe regtmatige neerstigheyt u met goud en paarlen hebben opgehoopt; weet nogtans, dat uwen overvloed niet voor u alleen is; en dat de Ryke, zelfs die op een wettige wyze is ryk geworden, een dief is, indien hy den behoeftigen in nood laat. — O wat is het my een verdriet wanneer ik beschou den hoogen en ryken berg *Kawangsi*, die met het voorste gedeelte ziet naar myn hut daar ik my in onthoud! Dat kostelyk gedeelte van den Aartkloot is overal gedekt met grazige weyden, met gulde speceryen, vlas, gember, cederboomen, en andere medicinale kruyden, in het midden van welke de schoonste en beste vogelen van smaak nestelen en quinkeleeren. De welriekende *Civetten* loopen daar met gansche benden; springende en huppelende te gelyk met de lichtveerdige Geyten en Reebokken. De ingewanden van dezen kostelyken berg verryken het Westen met Robynen, Amathisten, en Safieren. Maar wie bezit dit schoone kleyne wereltje? Helaas! driehondert familien die zig daar ter needer geslagen hadden, verdeelden 't onder malkanderen, en leefden gelukkig; tot dat eyndelyk den Edelen Roofvogel XAO-TI-CAO, onder voorwendzels die zyne roofzugt zeer behendig dek-

* Zy glo-
ven de o-
vergang
der zielen.

1697.

ten, een middel t'zyner glorie wist uyt te vinden om agtien of twintig van die kleyne erfenisjes met zyne goederen te vereenigen. YEVAM zyn zoon wist nog dartig anderen in zyn nest te sleepen; en in den tyd van zestig jaren heeft het droevig overschot van de driehondert verwoeste, verjaagde, beedelende en ongelukkige families, den ganschen berg gezien in handen van den grooten TI-HOHAÏ, die om koninglyke redenen van welstaanswil, en jagen-de naar glorie gelyk zyne vaderen, alles ingeslokt heeft.

Waar gebruykt dezen doorlugtigen TI-HOHAÏ alle deze rykdommen toe? Hy onthaalt ongemeen destig zyne honden, zyne By-zitten, en zyne vrienden. Hy brengt ongemeen veel t'zoek, en is, zonder onderscheyt, zeer verquistende onder een deel kruyers, kaiboeven, en verklikkers; zonder eens agtte geven op het geroep der armen, de smeekschriften zyner schuldeyschers, nog de noodwendigheden der welgestelde lieden. TI-HOHAÏ heeft een groote ziel: hy haat allerley lafhartigheden; en plundert alles als een groot Heer. —

O vrugtbaren en vermakelyken berg; myne oogen kunnen u niet aanzien zonder tranen te storten. Maar werwaarts zal ik deze oogen, daar te gelyk de verwondering en de droefheyt in huysvest, heen wenden? Daar zie ik aan de andere kant het wyd uytgestrekte en toelagchende pleyn van OCOMSIAO, alwaar een aangename krombogtige stroom uyt de riviere Hoang een half Eyland uytleverd, 't welk al meede tot een prooy verstrekt van een der eedelfte Heeren, den Heere KIUMFA, die, gansch anders als den edelmoedigen verquister TI-HOHAÏ, het goud om gene andere redenen uyt de mynen van SIGHEM ligt, dan om weder nieuwe mynen in zyne yzere koffers te maken. Ziet de afschuwelyke geraamten eens, die daar, regens wil en dank, zynoude en ontramponeerde kar voorttrekken; ja ziet hem zelf eens met zyn mageren bek, en vreesagtig gelaat, even als of den onverbiddelyken Tartar gereed stond om zoo aanstonds zyne schatkisten weg te sleepen. Den E-delen KIUMFA heeft zig eyndelyk ook binnen den tyd van vijf jaren Meester van het voortreffelijke Land *Ocomsiao* gemaakt: en de verderfelijke hand van den uytvoerder heeft reeds aan de Ravens overgeleverd veele rampzalige menschen, die door den overwinnaar geplundert en verwoest zynde, in de uyteyste armoede gerragt hadden met gewel weder te neemen een kleyngedeelte van 't gene haar ontroofd was. —

Zal ik klimmen op den kruyn van KIGEAN, of zal ik my begeven op de spitze van den hoogen CANGHEHU? Zal ik vandaar beschouwen de ryke Provintien die zig tot aan de Zee uytstrekken? Maar overal zal ik zulke overheeringen vinden. — Gy zyt te kleyn, ô Aardkloot! om de begeertens van een eenig zot en opgeblazen mensch te vervullen. — De

De Filosoof IEMAN-XILIN, die buyten de wreede en bespottelyke noordwang, in zyn afgezonderde plaatze een stil leven leyt, zoude wel een aangenaam speeltuyntje willen maken, om onder de schaduwe van een zelfgeplanten vygeboom, een frissen lucht in te aassen; en om daar op zekere stonden het zoet en eenvoudige tureluren van den aangenaamen Nagtegaal te hooren. Hy zoude dat kleyn Paradys geerne willen verciereu met welriekende bloemen; Hy zoud'er wel een zwerm byen queeken; en 'teen of 't ander beekje doen vloeyen, waar door hy eenige baden t'zyner gezondheid zoude konnen bekoomen, behalven dat hy het ook nooyt zoude betreuren zoo de natuur, tot wedervergelding, een visje daar in voortbragt. — Zad zynde van de ydelheden dezer wereld, die hy door ondervindinge kent, zoude hy, indien hy uyt zyn eenzame grotte met vryerharten konde gaan treden, om op deze of gene paadjes van zyn kleyn gebied zig van zyne vermoeide gedagten t'ontlasten, en om daar te vergoeden het verlies van zyne door de studie verstroyde geesten, hy zoude, zeg ik, konnen goedvinden iets tot genoegens zyns levens daar by te voegen; en, vol zynde van de grootste verachtinge voor de onzinninge meenigte, die maar blindelings verdigtzelen naloopen, zoude hy daar gelukkiglyk nieuwe en nutte vermakelykheden konnen smaken: maar de aarde is overal besprongen; alles is weggenomen. De GROOTEN bezitten dezelve, en daar is niet een kleyn hoekje voor hem over; ja hy zal zelfs duer moeten koopen het plaatsje daar zyn grafzerk eens zal moeten leggen. —

Dus is het dat de Auteur van de Gulde Sententien, zig overgebende aan de dylst van zijne gedagten / die / volgens zijn zeggen / Orakels en lange Meditatiën van Confucius zijn / dikwils spreekt als een Orateur van dat Landschap / en niet als een Regtsgelcerde of Staatkundige. En deze regelen van staat hebben zoo regtmattig en zoo wel gezond geseheenen in de oogen van zijne Landgenooten / dat alschoon van de eene kant de schrik en de gewoonte, (twee vreeslijke Tyrannen) hun tot slaven en afgodendienaars der Koningen hebben gemaakt / zoo hebben aan de andere kant ook de lessen van haren Wijzeman, die zy wel hebben ontfangen en herhaald / hen ook zoo ver gebjagt / datze mallikanderen zoo kragtlyk bystaan / dat'er / gelyk ik gezeyd heb / geen behoefte onder hen gebonden worden.

Byndelyk dan / om weder te keeren tot het geene ik gezeyd heb van de Chinesche armen / zoo moet ik hier ook aanmerken / dat 'er onder de Europeanen te Batavia desgelijks geen beedelaars gevonden worden. Misschien heeft de jalouzy / geboeyd by de billikheyt en goede Pollicy / tot het opregten van zulk een goede order onder de Portugezen heel veel geholpen. Want wat de Hollanders

Wat kragt deze Sententien op de gemoederen der Chinesen hebben.

Te Batavia worden ook geen beedelaars gevonden.

1697.

befangt / een tegelijk weet dat men in Holland en in alle de andere Provincien van die magtige en wyze Republyk, zulke goede middelen / booz af de geene die bequaam zijn tot werken / uytgebonden heeft om de kost te winnen / dat niemand reden heeft te klagen van uyt nood zijn brood te moeten gaan beedelen.

Hoe de Chinesen eten.

De Chinesen houden veel van brooslike dagen. Zy eeten zeer zindelijk / hoewel zonder tafellaken of serbet. Zy neemen de spyze niet met hunne vingeren; maar dewyl alles kleyn gesneeden opgedist word / zoo brengen zy hetzelve aan den mond met kleyne stokjes / van ontrent vijf of zes duypiten lang / die zeer scaap vergult en gefernist zijn.

Hun kleding.

Zy dragen lange en ligte rokken / die gemeenlyk wit zijn / en onderbroeken die tot op de voeten hangen. Zy maken veel werk van hun hant / 't welk zeer lang is / om datze het altijd laten wassen. Dat hant nu blegten zy / rollen het op / en maken het met de naalden / waer van si te voren gesproken heb / van agteren tegen het hooft vast. Ik weet niet dat si ooit iemand gezien heb met blont hant / hoewel men daar niet uyt moet beslypen dat ze ook bruyt van trosse zijn: want / si heb het nog eens gezegt / zy komen tegen ons / ten opzichte van blankheit / zeer wel op.

Wat achtung zy voor den baard hebben.

Zy hebben wringig baards / en hebben 'er zoo veel agtinge booz / dat zy zig noopt laten scheeren. Zy agten niet alleen hun eygen baard hoog / maar zelfs die van een ander houden zy als een dierbare schat; ja indien iemand het wagen wil zijn baard of hant te bespeelen / zoo zal 'er een zware somme gelds tegen gezet worden. Die nu den baard wind / bewaard dezelve als sers kostelyk; maar die hem in tegendeel verlooren heeft / is daar dooz zoo schandelyk verage geworzen / dat niemand naderhand meer met hem om wil gaan. Zy dragen een wayer / die ze zoo nu en dan boven 't hooft houden in plaats van parasols of zonschutzelg / daar ik booz dezen van gesproken heb / en alleen maar gebruyt worden by de Europeërs.

Hoe zy elanderen groeten.

Wanneerze maskanderen tegen komen en heel gemeenzaam groeten / gebenze elskanderen de hand / drukken dezelve wederzyds toe / en dan weer los latende / gaan zy hun weg / eben als men gewoon is in Engeland te doen.

Hoe lang de vreemde Chinesen te Batavia mogen vermagten.

Zy drijven koophandel op hun eygen land / en brengen 'er zelden anders als Thee en Porceleyn van daan. De zulke onder haar die si vrendelingen noem; dat is te zeggen / die op haar trant niet gekleed / woonagtig / nog te Baravia genaturalizeerd zijn / mogen daar niet langer dan zes maanden blyven. Deze nu loopen / volgens de nieuwe mode van hun land / met een geschooren hooft / uytgenomen dat ze recht midden op hun kruyn een bos hant hebben / waer van zy een blegt maken / en agter af over den rug laten hangen. De Tartar, die tegenwoordig over deze volkeren heen zit / heeft

heeft hen die haptop als een wet opgelegd / om dat zyn gebooren onderdaanen de gewoonte hebben van dezelve ook te dragen; en dus houdt hy zulx als een teeken van dienftbaarheyt.

Deze menschen hebben in alles wat zy doen / gemeenlyk iets deftiggs en hoflykgs over zig. Wanneer een ryke Chinees te Batavia een huwelyk aangaat / zoo laat hy zig daags na dat het Contract geteekent is / door vier mannen in een kostelyken stoel na zyn Matres dragen: voozynt gaan, ontrent drie of vier hondert Javanen die 'er van betaald worden / of zoo veel zwarte slaven / hebbende pder een lantaaren. 't Is waar / deze lantaarens vallen wat siegt in vergelyking van den anderen zwler; want zy zyn gemaakt van een barkensb্লাag / daarze in 't midden een waslygje weeten te hangen. Van word den stoel boorts gevolgd van een groot getal Muziek-Instrumenten na hare wyze / die in onze ooren een schoon getter betwekten.

Hoflykheyt
der Chinees-
fen.

Daar na volgen de Priesters te paard met lange violette rokken / en biekhante bonetten of mutzen op: en een groote meenigte vrienden loopen agter / vooz / ter wederzyds / en werpen onophoudelyk vuurpylen in de lugt / die allerhande beesten en gediertens vertoonen / 't welk een aangenaam gezigt oplevert. Op deze wyze gaat de Minnaar zyne Beminde bezoeken / en keert naderhant met die zelve statie ook weder te rug. Het zelve word ook gepleegd als ze zamen wat wandelen / en als ze gaan trouwen; dog met die onderschepd allecullyk / dat de Dame in een gestooten draagstoel zit / in dieer boegen / dat zy al de wereld ziet / zonder gezien te worden.

Wanneer nu de plegtigheyt des huwelyks volbragt is / eeten al de manspersoonen in 't openbaar / en de vrouwspersoonen zyn in een ander vertrek / dog de mans mogen 'er niet by-komen. De tafels zyn in die twee byzondere kamers zoodanig geschild / dat de twee nietwegetrouwen dien dag net met de ruggen tegen elkanderen zitten / dog den muur is tusschen beyden. Des abonds daer de Bruydegom de Bruyt de eer aan en ontfangtze aan zyn tafel; een gunst die haar naderhant noopt mag gebeuten: want de mans hebben zoo weynig agtinge vooz hunne vrouwen / dat zy ze zelfs niet anders bejegenen en handelen als dienstbare slaven: behalven dat ze nog / gelikh alle andere Oostersehe volkeren / ongemeen jalocrs zyn.

Wat zy ontrent her vrouwen al waarcemen.

Toen ik te Batavia was waren daar niet meer als drie geboore Chineesche Vrouwen / zoo dat de Chineesen genoodzaakt waren met Javaansche te moeten trouwen: maar hunne faullien zyn zoodanig aangegroepd / dat 'er tegenwoordig mensjes genoeg zyn vooz de jonges. Die menschen zyn geweldig verhit op sodomie. In den beginne plagtenze het opentlyk te doen; en wanneer dan deze of geene te rege gesield en vooz den Raad ober die misdraad aangeklaagd wierd / zoo gaven zy tot antwoord; Dat het maer een onnos-

Zyn verhit op sodomie.

1697.

zele zaak was / en onder hen gevozlofd. Maar men liet daarom niet na hen met de dood te straffen.

De Vrouwen worden nooft gezien.

Hunne Vrouwen en dogteren zijn onzichtbaar / ten minsten men zietze niet / om datze nooft uyt gaan. Ik heb in het jaar dat ik te Batavia ben geweest niet meer als eene gezien / hoewel het ook nog in haer eygen huys was.

Hebben zeer kleynen vocen.

Bewyl nu de kleynheit der voeten een van hare grootste schoonheden is / en de Nang wel 't meest betovert / zoo worden haer van jongs op yzere boymen aangetrokken om daar dooz het wassen te beletten : zoo datze oud geworden zijnde / werk hebben zonder vallen te gaan.

Vasten avond van zes weken.

Van den eersten dag van 't jaar af bedrijven zy zes weken lang groote bzeugde / teerende en smeerende wakker / 't welk onder haer als een Vastenavond , die nacht en dag duert / deurgaat. Zy regten tooneelen op / op welke hunne jonge lieden een soort van Comedien speelen / hebbende de vertoonders ten dien eynde kleeederen aan die daar toe gemaakt zijn. Voorzaans vertoonen zy het leven of de daden hunner doozlugtigste en grootste Nannen. Sedurende dien tijd planten zy 's abonds een groot getal bamboesen van veertig of vijftig voeten hoog booz de booznaamste huyzen van hare Natie , zetten'er allerhande konstbueren op / die veel geld kosten / en het meeste gedeelte van de nacht branden ; en dit is een van hare booznaamste en beste tijdhoztingen.

Waterfeest, en waer in bestaat.

Die menschen zijn geweldig handig / en byzonder gaauw in het maken van diergelijke buertwerken: onder andere dingen weeten zy heel geestig alderhande beesten te vertoonen. Zy loopen / gelijk ik gezegt heb / vermond langs de straten / en plunderen die dieren / welke van papier gemaakt / en vol kunstbuertjes zijn.

Zy vieren een Feest op het water ter gedagtenisse van zeehere Chineesche Vrouw die zig zelfs verdzonken heeft / waar van zy een heele schoone en lange fabel vertellen. Het booznaamste van die Feest bestaat in een snelle drift van kleyne en zeer sichte schuyptjes ; even als men te Venetien ziet. Verscheyde nu van deze ebenmatige schuyptjes / die altemaal ebenveel roepers op hebben / secken / op een gegeven tecken / te gelijk af / en die 't eerste aan 't gesfelde doelwit komt draagt den prijs weg.

Hoe zy de stervende aan spreken.

Het begraven der Chineesen gaat met groote plegtigheit te werk. Wanneer een ziele op 't sterben legt / vergaderen al de vrienden en de ouders rondom zijn bed / en vragen hem zeer aandagtig / Of hy heen wil gaan ? en waarom hy haer verlaat ? Zeer slygtelijke vragen / die daar zeer wel te pas hooven ! Dan zeggen ze tegen hem / dat hy maar op zal geven wat hem ontbreekt / en verzeekeren hem / op een zeer beleefde en verpligtende wyze / dat men 't hem aanstonds zal doen hebben.

Wan-

Wanneer hy nu zyn arme ziele in handen van zynen Schepper overgegeven heeft / word het lighaam op het allerkostelykste en aller schoonste bed van parade gelegd dat men bedenken kan; en eenigen tijd daar na met dat zelve bed / op de schouderen van eenige menschen / opentlijk na 't graf gedragen / in dier voegen / dat het van een legelyk kan gezien worden. Een groot gedrang loopt zeer onordentlijk voor en achter 't lijk / 't welk aansonds gevolgd word door eenige Priesters te paard / gekleed in die lange violette rokken / waar van ik hier boven gesproken heb / beneffens eenige in 't wit gekleede Huylsters , dewelke al te zamen gaan onder linnen tenten die boven open zijn. Deze Huylsters quellen zig geweldig / en doen niet als vragers aan den dooden; Waarom hy zoo de wereld verlaten heeft? Wat hem ontbrak? en waarom hy het niet zeggen wil? dewyl hy zekerlyk op staande voet zoude erlangen wat hy ook begeeren mogte.

Hoe men de lijken ter aarde besteld.

Deze gelike vragers quamen my van deze menschen zoo vzeemd niet voor als wel van sommige Roomsche Ieren , die in zekere plaatsen van dat Eylant even het zelve doen. Aldus word het lighaam van gedragen naar de begraafplaats / dewelke ontrent een halfmijl van Batavia legt. Men begraaft doorts eenige stukken Silber met hem: en een gansch jaar door word'er ieder dag eten en geschenken naar 't Graf gebracht / om alzo den overleden nog wat goeds te doen / en met eene tot een teken van eer. Het is by gevaarlyk van die lijkbrokken te eten / dewyl men ze dikwils vergiftigt; om alzo de fronte onderneminge der gene die zulx mogten komen weg te neemen / op die wijze te straffen. Ziet eens waar de gedagten van die arme menschen heenloopen; zy onthalen hare liefste vrienden met vergif / 't welk zy gereed maken voor de roovers. Zoo kan een qualijk opgebatte Religie iemand doen verbasteren / en tot buptenspoorigheden brengen. Onder hare Grafsleeden leggen verscheyde die zeer groot en eeklyk opgeschikt zijn. Zy hebben heel veel Pagoden rondom Batavia. Wanneer men die Tempels ter degen beziet / zoo hebbenze veel overeenkomst niet de Kerken der Roomsche Religie.

Wat men een gansch jaar lang by het graf brengt.

Men ziet'er een soort van Kapellen , Altaren , Waskaarsen , Lampen , Wywater , Schilderyen , en honderderley slag van Beelden. De Priesters zelfs zijn niet een opschikt gekleed / die zeer na overeenkomst met die van de Roomsche Priesters. Zy dragen aan hunne middelriemen / of aan hunne armen Paternosters , welkers krakten niet eben groot zijn; deze gebruiken zy om sponderagtig eenige gebeden by 't getal op te rabbelen. Het gemeene volk heeft ook eenige gemaakte godsdienstigheden over zig / die zy liever voor 'teen of 't ander geschilderd beeltje willen upeten / dan voor iemand anders; en ieder gerlyg mensch heeft zyn eygen gereegen kraly-

Overeenkomst der Chincefche Pagoden met de Roomsche Kerken.

1697.

instrumentje alzoo wel als de Priesters.

Hoe de Chi-
neese Prie-
sters gods-
dienst oeffe-
nen.

Wanneer nu deze laatste dienst doen / zoo knielen zy heel sterk /
dyaapen zig regts / links / van vooren / van achteren / de eene niet
doende als bragen / en de andere niet als antwoorden. De om-
standers schijnen ondertusschen zeer eerbiedig toe te lustieren. Heel
dikwils / en byzonder des morgens / gaat 'er een Priester dooz de stra-
ten / en draagt een klepne ik weet niet wat / onder een verheemel-
zel ; en een groote meenigte volgt dat Afgodje ongemeen devoot na.
Dan hebben zy nog andere groote Processien of omdragten , in het
welke zy een kruys dragen ; beneffens eenige Standaren van verfehry-
de slag en kleuren. Dit zijn dingen die ik dikwils gezien heb.

Wie en hoe
zy aanbid-
den.

Wanneer men de verstandigste onder hen eens vraagt ; wat zy
aanbidden ? Zoo antwoorden zy zeer weel ; Datze alzoo wel als de
Hollanders niet meer dan eene God aanbidden ; Dat de menschen-
beelden / die men in de Tempels ziet / niet als afbeeldzels zijn van
Mannen en Vrouwen / die certijds heylig geleest hebben / en tegen-
woordig gelukzalig zijn ; Dat de gebeden die zy booz dezelve dorn-
van een gansch anderen aart en oorde zijn / als dieze tot God uyt-
boezem ; Dat zy dezelve alleen maar eeren om Gods wil / om dat
het innige vrienden van hem zijn. En wat de andere beelden van al-
terlepe, satsoen belangt / die aan de byzandelingen zoo leelijk en be-
lagelijck boozhomen / niet kan wel denken / verbolgdenze / dat wy
wel weten dat die dingen ziel-en-levenloos zijn : maar dezelve ver-
beelden / op een verbozgene wijze / de verfehrypde deugden / (of Ep-
geusheppen gelijk wy zeggen) van den Allerhoogmagtigsten , die
de wereld gemaakt heeft. Doozts zeggenze / dat de Schilderyen
regt bequaam zijn om den aandagt des volks gebangen te nee-
men ; dewijl de menschen dog niet geraakt of aangedaan worden
dooz dingen die in inbeeldingen bestaan : want het geene onzigtbaar
is / noemen zy niet ; Dat een beeld met hondert armen (by exempel)
den mensch een indruk geeft van groote Magt / en hem tot diepe
needzichgeyt berwekt : en dat het zoo boozts gaat met al de rest.

Bidden ee-
nigzins den
Duyvel aan,
en hoe.

Dat alles deed my gedenken aan de Christelijke uytlegginge die
de schrandere Bisschop van Condom gedaan heeft van de leere en
de practijk zijner Religie. Deze Afgodendienaars , die men niet
na han laten zoo te noemen / bekennen opentlijk / tegen wil en dank
van al de uytblugten der gener / die nog al het beste gebuyk van 't
ligt der nature onder hen maken / datze de quade Duyvels eenig-
zins aanbidden en eere bewijzen ; niet met liefde of achtinge booz die
ouwerne Geesten / maar op de zelve wijze als men een knozrenden
hond flatteert / om daar dooz het byten te beletten ; of anders / ge-
lijck een gering mensch zijne buyginge des lighaams en verdere eer-
bewijzingen doet aan een Groot Heer ; en een Groot Heer wederom
de zelve rol speelt ten Hoof.

Dit

Dit is een onwederfprekelyke waarheyt / dat in China , en overal onder de Afgodifche Volkeren , de menfchen / die maar eenigzins gebuyft van hare reden weten te maken / altijd geloofd hebben / dat'er maar een eenige Opperfte Almagt is / ten waarlyk allerhoogfte en volftrekfte Gezag , 't welk niet verbeeld kan worden. Maar het flegte volke heeft'er dat denkbeeld niet van.

Zy geloven een Opperfte Almagt.

Wanneer hare mindere Godjes zig quadauwellig aanftellen / en weygeren te geven dingen die reedelyk zijn / zoo haftijden zy dezelve op een ftrengte wyze / anderen ten exempel : fomtijds verbreeken zy hunne Tempelen , en jagen de Priesters en deze halssterrige Afgoden weg. Pater Le Comte d'aukt zulk zoo wel upt / dat ik gansch geen zwaarigheyt zal maken om my hier van zijne woorden te bedienen ;

Hoc zy hunne Goden kalfijden.

Wanneer het volk zig los geeft , veragten , vloeken en slaan zy haar Goden. Hondse Geest , zeggenze , wy herbergen u in een kostelijken Tempel ; gy word wel van Goud voorzien , wel gevoed , wel gewierookt , en nog zijt gy zoo ondankbaar dat gy ons weyert het geene wy van nooden hebben. Daar na , zegt deze Pater , bind men dezen stommen God met koorden , en sleept hem , beladen met drek en allerhande vuyligheyt , langs de straten , om hem op die wyze te doen betalen de koekjes waar meede men hem te voeren gewierookt heeft. Indien het nu ondertuffchen gebeurt dat hunne begeerte by toeval voldaan word , zoo brengen zy den afgod , heel netjes gewaffen en schoontjes afgedroogd , met veel plegtigheyt wederom in zijn nis ; ja dan buygen zy zig voor hem needer , en maken verfcheyde excufen. 't is wel waar , zeggenzeten hem , wy zijn wat voorbarig geweest ; maar om de waarheyt te zeggen , Hebt gy geen ongelijk zoo hard te zijn ? Waarom u uyt vermaak te doen slaan ? Zou het u meer kosten indien gy de dingen vrywillig gaaft ?

De Chinesen hebben veel godsdienstige uytwendigheden over zig. Ik heb reeds enige hier boven aangehaald / en zal'er alleen maar byboegen / dat de Vleeshouwers het vlees eerst zeegenen / eerze het te koop ftellen ; en dat een iegelyk eerst de fpijze zeegent eer hy'er van eet. De Meester van den huize herhaalt verfcheyde gebeden / verzelt met enige knielingen ; daar na deelt hy het om aan al de geene die'er tegenwoozdig zijn. Deze dingen weet ik dooz onderbindinge : en ik weet ook dat zy 't booz een affront en een foorz van berachting zouden opneemen / indien men weygerde te eeten 't geen zy iemand aanbieden.

Plegtigheyt ontrent het zeegen der fpijze.

Het derde flag van Inwoonders te Batavia , en die reeden zouden hebben zig te beklagen van niet in den eerften rang gefield te zijn / indien de gewoonte niet wilde dat de rijken boozgingen / zijn de Javanen of geboore Eylanders. Zy zijn wat aan de byzuyne hant / en van ramelyk goede gefalte.

Van de Javanen.

1697.

Munne kleed-
dinge.

Zy gaan half naakt / en verbergen hun hoofthare onder den Tulband, maar het overige laten zy overal afscheeren. Ik heb te Batavia een Javaans Prins gezien / die op zijn Hollands gekleed ging / behalven dat hy alleen den Tulband behield. Hare hutten van bamboefen, gemeenlijk met bladeren gedekt / zijn kleyn en slegt opge- maakt; en het gansche Huysgezin slaapt in een vertrek. Deze menschen zijn ongemeen sober / en eeten doozgaans zeer weynig: dikwils vergenoegen zy zig met wat ryst, wat fruyt, of een stukje dzooge vis. Dermits zy nu Mahometanen zijn / zoo gebuyken zy geen bocht dat dzonkenschap verwekt / maar Thee is hun gemeene drank / of zuiver water. Zy hebben dien roem datze heel geestig en gaauw zijn van begrip. Men zegt datze malkander zeer getrouw zijn; maar de byzandelingen worden wel gelwaar datze die beplig- ting niet ontrent hen hebben; dat is te zeggen / dat die onrechtber- dige en verderfelijke stokregel onder haar stand grijpt / van een zoo genaamde ketter geen woord te houden; niet alleen in 't stuk van Religie, maar in alle gelegentheden. Zy zijn zeer arbeidzaam / en boven al gaauwe Duffers.

Dragen een
vergifte pon-
jaard.

Zy dragen altemaal op zy / dog in een scheede / een ponjaard, die halfwege vergiftigd is met een ongemeen subtiel vergift / 't welk sommige zoodanig weten te temperen / dat het niet eer / en niet zoo veel / werken zal als zy 't hebben willen. Het allergevaarlijkste on- der deze vergiften is een zeker sap uyt een boom die op het Eylant Borneo wast. De Inwoonders van dat Eylant vergiftigen daar altyd hunne kleyne pijsjes mee / die zy uyt hunne sitzen schieten.

Maken zig
dol door
zeeker
drank, en wat
zy dan uyt-
voeren.

De Javanen nemen samtijds een zeker vogt of drank in om zig zelf verwoed te maken; en wanneer ze dan in die staat zijn / roe- penze / Amerci, Amerci, 't welk in haar taal te zeggen is / steek dood, steek dood; en als bezeetene / met een schrikkelijke verwoed- heyt gins en herwaarts loopende / dooden zy alle die haar voozko- men / en doozkootenze met een ongemeene handigheyt. Om dat onheyl vooz te koomen en zig zelven te bewaren / is 'er geen ander middel dan met der haast de vlugt te neemen wanneer men ze van verre aan ziet koomen / byzonder wanneer men zig in geen staat ge- voelt van ze eerst te koomen van hant helpen.

Die van Ma-
kasser en Ce-
lebes doen
het zelve.

Dit hebben zy gemeen met het volk van Makasser hunne nabuur- ren / en die van het Eylant Celebes, leggende ten Oosten van Java. Deze laatstgenoemde bedienen zig ook van de vergiftigde kries of krik, en gebuyken die met eenige bygeloofige en duyvelsche omstandig- heden. Zy maken zig dol / eben als de Javanen, met haar vog- tig Opium, waar van zy een zeker maatje drincken om ongeboelig te worden / en zig razende te maken. Deze roepen Moka, Moka, in plaats van der Javanen Amerci. In dien staat denken zy niet anders dan om te dooden / of om gedood te worden. Een eenige
van

van Makasser zon in diergelyken woede een gansch Regiment durven aandoen. Zy hebben pzerre roksijven aan; en beneffens de dolk of krik, dragen zy nog een zabel en een spies. Zy schieten ook benyngte pyltjes met de slitsboogen. Zeekere blijetten met magische letteren, die zy op hun lijf hebben hangen / zijn / zoo als zy geloven / veel kragtiger om hun te beschermen / dan hunne wapenen en harnassen.

1697.

Toen ik te Batavia was wierd de Krik booz de gemeene Javanen sterck verbooden: dezelve mogten niet gedragen worden als van Officieren, en luyden van aanzien / dewelke men toen kende aan dat geweer / (welkers handvat doozgaans van sijn goud was;) als mede aan de wagtten die de luyden van eenig satzoen / gemeenlyk met halfspeiken verzellen. De Princen of Ambassadeurs hebben een ganschen drom van diergelyke wagtten om zig / en worden op de schouderen gedragen in lets / 't welk wel na een oberdekte Draagzetel gelijkt / zittende op een dwarsleggende plank van ruyin een voet breed / met de beenen kruysling over elkanderen / gelijk onze snyers doen.

De Javanen mogen de krik of dolk niet meer dragen.

De Javaansche Vrouwen, zegt men / zijn van een ongemeenen liefkoozenden en betoobereuden aart; en het raarste is / dat hare drift immerg zoo stantvastig is als sterck. Zy bedienen zig dikwils van minnedrankjes, die ze zeer knaphandig en met veel brugt (zoo als men ny verzeekerd heeft) hare mans of hare bryers weten in te krygen / om daar dooz de liefde te grooter en te vastter te maken. En inden ze beginnen te merken dat deze of geene haer ontrouw is / zoo laten zy niet na hem wat in te geben / daar hy van langzamerhand dooz aan 't quynen raakt / en eyndelyk gezonden word naar het vroeve land / 't welk sommige zoo wel als wy Het Koningryke der Molles noemen. Zoo dat men al by omzigtig moct zijn / eer men al te gemeen met die knaapjes omgaat.

Javaanse Vrouwen.

Daar zijn verscheyde vrouwtjes (welke juist zoo veel niet behoeven te werken als de mans) die by lange na ook zoo bryyn niet vallen / en die de allerbeste Europeer al by lekkertjes blinden en met de voet niet stooten zonde. Deele onder haer / en byzonder het jonge goed / als men wel denken kan / hebben schoone aangezigten / en dat volhoomen na de gedagten en de regelen die wy van de schoonheyt hebben. Haaren verheeben en welgemaakten boezem heeft gansch geen overeenkomst met die walschelyke en onbeschofte Africaansche borsten / die men in de naburige Proovintien van de Kaap ziet. Zy hebben een effene en schoone kleur / niettegenstaande dezelve bruin is: sijne handen; een zoet wezen; brandende oogen; en een aangename laech; in 't hoer / om alles in eenen aassem te zeggen / daar zijn 'er vele die volmaakt toveragtig schijnen. Ik heb 'er gezien die ongemeen lief dansen. Zy gaan wel op de markten van de stad met

Sommige onder haer zyn gansch niet leelyk.

1697.

een Tamboer naa hare mode / die op dat Instrument speelt / slaande op de maat / en wanneer dan zoo een meysje gedanset heeft / geeft elk haar een kleyn erkentensje.

Zyn onge-
meen zinde-
lijk.

Nog is 'er iets anders dat zeer booz haar pleyt / namentlijk / datze zeer net en zindelijk zijn : de Religie verplicht haar dat ze het gansche lighaam verscheidemalen op den dag moeten wasschen ; behalven dat dan nog hare gewoonte is / (gelijk ik hier boven gezegt heb) alles te laten afscheeren wat het vel maar eenigzins ongelijk maakt / op dat ze gansch zagt en effen mogen zijn. Na dit gezeyde kan ik niet zien dat het noodig is te vragen / of men op het Eysland Java ook van bryen weet : de liefde regeert 'er tot in den hoogsten graad.

Gebrek in de
Javaanse
Vrouwen : en
onderdanig-
heyt voor de
Mans.

Maar na dat ik de aangenaamheyt der vrouwen van dat land geroemd heb / zoo kan ik evenwel ook niet nalaten tot haar nadeel te zeggen / ten minsten indien ik mag geloven 't geen zoo veel menschen my verzekerd hebben / dat zy by lange na hare mans zoo lief niet hebben / als zy wel van hare mans willen gelieft zijn : en ondertusschen schynen zy zeer onderwerpeijk ; zy slapen zelfs op de grond neer / en kruppen booz hent heen / byzonder als 'er iemand vreemds by is : want men kan uyt al dit gezegde wel besluypen dat ze niet opgeslooten worden gelijk de Chineesche vrouwen , nog gelijk andere Mahometaanse wyven van Turkyen , Persien , en meer diergelijke plaarzen. Maar om de waarheyt te zeggen / al die postuuren van plat neer te leggen en te kruppen als een hond / zijn geen penning waard / en hebben ook niets om 't lijf / al zoo weinlg als al de dingen die men uyt gewoonte doet. 't Is daar eben eens mee gelegen als met die ONDERDANIGSTE DIENAARS die wy onder aan de brieven zetten.

Hoe zy ge-
kapt en ge-
kleed gaan.

Deze vrouwen gaan gekapt met haar hapt / en kleeden zig in een kleyn borstrokje met korte mouwen / van booren wel gereegen / maar niet digt toe / en is boven zoo ver uytgesneden / dat men gemaklijk voor het grootste gedeelte hare borsten zien kan. Onder dit borstrokje / 't welk qualijk tot op de heupen komt / bewinden zy het lighaam met een dun ligt stoffen kleed van allerhande kleuren / 't welk zy twee of driemaal om slaan en booz een rok t' scheep komt. Dat kleed nu bedekt haar tot aan de teen toe ; maar dewijl ze geen hemd aan hebben / zoo ziet men altoos een bryne streep van haar vel tusschen het borstrokje en het kleed / als of 't een godel was. Dat kleed nu halen ze wat bry strak aan / zoo dat men een wepulgje te veel van booren en van agteren de gestalte des lighaams ziet. De rijkste onder dat slag van vrouwen dragen pantoffelen ; en ik weet niet of daar nog al niet ietswys bysonders in steekt / en of het een yzelijk wel bry staat / om dat ze zoo wepulgj gedragen worden / daer ze nogtans wepulgj kosten.

Dan.

Wanneer nu die brouwerspersonen met Hollanders trouwen / of met andere Christenen / zoo moeten zy de Christelyke Religie ook mee trouwen. God weet wat booz een Christendom dat geest! En de dogters die npt zulke huwelyken gebooren worden / kleeden zig tot in het darde gestagte toe op zyn Javaansch. Dit zyn nu eygentlyk die nieuwebekeerden daar ik van gezegt heb / die de Maleyze Kerken zoo met toehoorders verbullen. Het getal der bekeerden is evenwel het kleynste / om dat 'er zoo enee beweegreden van bekeeringe voor de mans niet en is : want de Christen dogters zijn zelfs raar booz de Christenen; booz de Javanen zijn 'er geene over / hoe zy zig ook zouden willen bekeeren: in tegendeel / de schaarsheyt die se doet dikwyls de geboore Christenen noodzaken aan Javaanse te trouwen.

1697.
Wanneer zy een Christen trouwen, trouwen zy de Religie ook.

De Huwelyken tusschen twee Javanen worden met wepnig of geen omstandigheden geslooten; en ontrent het begraven der dooden doen zy al immers zoo wepnig. Zy zeggen van de Secte der Tommi te zyn / en beragten 'eenemaal de andere Mahometanen, schoon ze ontrent de booznaamsie artikelen des geloofs eens gezind zyn. Een zaak waar over men zig niet behoef te verwonderen / ziende hoe het Christendom verdeeld is / niettegenstaande zy onder elkan- der in het wezentlyke / of de grondwaarheden / gelijk men zegt / eens zyn.

De Javanen trouwen eenvoudig.

Ger wy van 't Eyland Java vertrekken / moet ik nog enige byzonderheden aanmerken / die den besaanden Louis Vertomannus, (daar ik meermalen van gesproken heb) rakende dit Eyland als eer loops te berde brengt. My dunkt / om zulk in 't boozbygaan maar te zeggen / Dat naukeurige en getrouwe Reyzigers in 't byzonder zorge behoorden te dragen / dat ze onder het opdissen van nieuwigheden / den lezer geen ollerjes of knapperts op den monten spelden. Vertomannus zegt van Java, Dat dit het Eyland in 't Oosten is / alwaar de schoonste Smaragden worden gebonden. Ik heb gedurende het jaar dat ik op dat Eyland geweest ben / noopt van Javaansche Smaragden hooren spreken / niettegenstaande ik ontrent allerley soort van zaken naukeurig onderzoek gedaan heb. Waar ik zal Tavernier tegen Vertomannus zetten. Het is, zegt de Heer Tavernier / een oude dwalinge onder veele menschen, te geloven, dat de Smaragd eygentlyk in 't Oosten gevonden word. De meeste Juweliers hebben de gewoonte te zeggen, wanneer ze een Smaragd zien die wat hoog van kleur valt; *Dat is een Oosterse Smaragd.* Maar zy bedriegen zig. Ik ben verzeekerd dat het Oosten, zoo wel het vaste land als de Eylanden, nooyt een heeft voortgebracht. Ik heb, zegt hy verder / gedurende myne reystogten een naukeurig onderzoek diesaangaande gedaan.

Misslag van Vertomannus, bewezen uyt

Tavernier.

hoopt kan 'er iets stouters gezegt worden. En om de waarheyt te

1697.

Waarom Tavernier hier in moet geloof worden.

Verdere misflag van Vertomannus.

De Negers worden daar niet gebracht van Guné, en waarom.

Van de Chacrelats.

te zeggen / hoe segten Schryver de Heer Tavernier ook ontrent andere dingen geweest zy / zoo mag men hem egter in 't siuk van de geskeentens wel gehoor geben. Hy / die het zijn handwerk was; die zes Reyzzen heeft gedaan / te Lande / dooz de Grootte Indiën; en zoo veel jaren lang het Oosten heeft bezogt en doozkooopen / ja zelfs tot zijnen stok-ouden dag toe.

Vertomannus boegt'er met die zelfde stoute verzeeking nog by / dat het Eyland Java ook Goudmynen heeft. En wanneer hy spreekt van de gewaande menschevreeters die daar woonen / zoo verhaalt hy heel netsjes upt Diodorus van Sicilien, Mela, Solinus, en 't geene meer Schryvers gezegt hebben van andere Landen / dat men de ouden en zieken naar de markt brenge om verhoft en gegeten te worden / ten eynde zy dooz dat middel van hare zwakheden en ongemakken mogen verlost worden. Een segt hogje.

Vermits ik nu nergens zulke schoone Negers en Negerinnen gezien heb als te Batavia, zoo ben ik van gedagten (want ik heb vergeten daar na te verneemen) datze daar niet gebracht worden van de Guneesche Kusten, alwaar ze by-na altemaal breede en platte neuzen / en dikke lippen hebben: 't zy hoe 't wil / ik heb te Batavia verschepte aangename Negerinnetjes ontmoet; hebbende een aanzigt volkoomen als dat van de Europeische Vrouspersonen; tamelyk groote en brandende oogen / hagelwitte tanden / een schoone gestalte / fraaen hals; en boozts over 't gansche liehaam zeer zagt / hoewel zoo zwart als een gich. Indien men nu eens overweegt dat dese kleur by-na onberanderlyk is / en niet onderhevig aan de minste bleekheyt / roode plekken / sproetels / en veel meer andere dingen die de blanke vroulyp onderwoopen zijn; en als men dan nog boozts bedenkt dat de zwarte kleur zoo wel zijn luster en fraygheyt heeft als de andere / zoo geloof ik dat men zig niet meer verwonderen zal over de smaak van de geene / die alzoo wel / of dikwils meer / een zwartje beminnen als een blanke.

Daar zijn zoo wepnig Mooren op dit Eyland, schoon ze te Batavia een quartier of afgezonderde plaats in de Stad hebben / dat het alzoo wepnig de pijn waard is om'er van te spreken / als van de andere byzondere Natien, dewelke daar niet anders koomen dan om koophandel te drijven / of in gezelschap van hunne Ambassadeurs.

Het spijt my heel zeer dat ik vergeten heb te verneemen naar dat slag van volk 't welk men Chacrelats noemt te Batavia, en waer van ik verschepte / zoo wel Mannen als Vrouwen / gezien heb. Zy zijn blank / en hebben blond haar: maar 't zeldzaamste onder hen is / datze het dagligt niet koomen verdragen in de oogen / en datze / in tegendeel / by-nacht heel wel zien. Zy maken ook van den dag den nacht / en van den nacht den dag. Ik heb meentgweef deze

van FRANÇOIS LEGUAT. 161
en geene ontmoet / die met de oogten gansch neergeslagen / en by-na
toe geneepen gingen / niet-tegenstaande het tegen den avond was /
konnende het minste licht niet verdragen.

1697.

ACHTIENDE HOOFDDEEL.

Vertrek van Batavia. Krijgen onderweeg kondschap dat de Rijswijkse vrede geslooten is. Vreugde daar over bedreven. Komst aan de Kaap. Voorzien een zwaren storm, die hen ook overkomt. Beschrijving van de Kaap. Robben-Eyland, en waarom zoo genaamd. Het Fort. Het Dorp zelfs. De Compagny's Tuynen. Gouverneurs huys. De Colonie genaamd *Drakesteyn*. Van 't veldgewas en den Wynstok. Wat gedierte zig daar onthout; en in 't byzonder van den Rhenoceros. Van 't gevogelte. De Koebeesten. Hoe men de Leeuwen vangt. Prijs van 't koorn, vlees, tabac, seep, en brandewijn. Van de Hottentotten. Beschikken al het vee aan de *Compagnie*, en voor wat prijs. Kennis die zy hebben van de geneeskruyden en om dezelve wel te gebruyken. Haar vryery. Geloof van de aan de *Kaap* woonende Negers.

Na dat wy nu ontrent een jaar te Batavia vertoefd hadden / bet- Vertrek van Batavia.
roekten wy den 28. November 1697. met de Hollandse vloot
bestaande byt zeventien scheepen. Den 30 quamen wy by Bantam,
en bleben daar leggen tot den 6. des volgenden maants. Wy wa-
ren elf volle dagen doende eer wy de straat Sonda, die onze Matro-
zen 't Canaal noemden / ten eynde waren. Sontijds heeft men
wel een gansche maand werk / niet-tegenstaande dezelve maar 36.
Mijlen lang is / ter oorzaak van de ongestadige winden.

Ons is tot aan de Kaap van goede hoop niets aanmerkenwaardigs Krygen ty- ding van den Ryswykse vrede, en wat vreugde zy toen be- dieven.
wederbaren / dan alleen dat niet vee van daar eenige Hollandse schee-
pen / gaande naar Batavia, ons bekend maakten / dat de Vrede te
Rijswijk geslooten en geteekend was. Zoo dra de vloot die tijding
weg had / hoorde men niet dan 't losbranden van Kanon, tot ten tee-
ken van vreugde. Men deed een verdeeling onder 't Scheepsvolk;
ja

1698.

ja men omhelsde elstanderen als of d'een den ander in langen tijd niet gezien hadde: men dzonk gezondheid; in 't kozt / men wytte alle tekenen van vzeugde die te bedenken zijn. Maar behalven die alles / wierd ebenwel geoordeelt dat die vzeede van geen langen duur kon wezen. Des anderen daags kreegen wy de Kaap in 't gezicht / en quamen ontrent den middag by 't Robben Eylandje, leggende aan de mond van de Baay.

Voorsteeken van een ongemeene storm.

Wy zagen toen boven een van de na-by gelegen bergen / genaamd de Duyvelsberg, een zekker damp of mist / 't welk een onseylbaar voorteecken was van die ongemeene stormwinden / welke de in de Baay leggende scheepen zelfs zoo veel moeyte veroorzaken. Onze Kapteyn ziende wat'er onbermydelijk stond te gebeuren / gaf aanstonds op alles goede ordre. Maar naulijc was 't een en 't ander in staat / of hy moest de Ankers laten vallen / om te beletten dat hy niet weder te rug in Zee gedreven wierd.

Wat die storm al te weegbragt.

De wind stak der maten op / dat de Kabels het niet konden houden / en knapten als bindgaren. Daar was geen een schip of het verloor ten minsten een of meer Ankers / ja sommige verlooren'er wel drie. Hier van de achterste scheepen moesten weer zeewaards in / en onder anderen ook den Vice-Admiraal. Maar deze hebbende eenige redenen van misnoegen / gebuyfde die wind tot een dekmantel / en zette het deur naar Ste Heleena; van waar hy zijn Geyg voortzette zonder ons te wagten. De andere scheepen quamen eenige dagen daar na ontrent het Robben Eyland weer by ons. Wanneer nu de wind eyndelijk wat ging leggen / en ons gunstig wierd / boeren wy den 12. February 1698 de Baay op. Des anderen daags gingen wy aan Land / en een segelijk trachte / gedurende den tijd die wy daar stonden te blijven / zig zoo veel te verveissen als hy kon.

Dermits wy nu wederom gelukkig aan de Kaap zijn gekoomen / zoo wil ik geerne mijne gedaane beloften houden / namentlijk / van nog eenige byzonderheden te voegen by 't geene ik reeds te vooren gezegt heb.

Hoe en op wat hoogte de Kaap gelegen is, en waarom gevaarlijk.

De punt van de Kaap, die gelijk men weet / op de hoogte van 35. graden Zuyderbreedte legt / steekt by diep in Zee. De stormwinden die daar regeeren / vallen doozgaans zoo zwaar / dat de gaaufte Zeevanden in diergelijke gelegentheden / al hun verstand en kragtten moeten te werk stellen: inboegen deze Baay, hoe schoon dezelfde zig opdoet / egter zeer onaangenaam is wegens deze tempeesten: want de Zeevanden dzingen die zware golven met zulke een verschrikkelijken geweld de Baay in / dat de Kabels onmogelijk in geen bestand zijn om zulke een grooten kragt van water tegen te staan.

De boozgaande vloot had met verlies van verscheyde scheepen dzoebige onderblindinge daar van gehad / en indien het ontweer toen

ter

ter tijd maar een halfuur langer geduurd had / zoo is het geloof-
lijck dat'er geene ontkoomen zouden hebben / om dat'er niet een was
of hy reed al vooz zijn laatste anker.

1698.

Deze Baay schijnt zeer diep landwaarts in te loopen / om datze
wel drie mijlen in de lengte / tegens twee mijlen in de breedte heeft.
Het Robben-Eyland legt by het inkoomen te bakboord, dat is / ter
linker zijde. Hetzelve is zeer plat / en beslaat ontrent twee mijlen
in de rondte.

Lengte en
breedte der
Baay.

Ik zeg Robben-, en niet Robin-Eyland, gelijk veele van onze
Franse Geschijfers en Wereldbeschijfers doen / die / het woozd niet
verstaande / bepde den zjn en de spellinge hebben verandert ; waar
van men duyzent exempelē zoude konnen bybrengen. Hetzelve
draagt den naam naar zekere visen die de Nederlanders noemen
Robben, zijnde een soort van Zeehonden, die in groote meenigte
romdom dat Eyland en hier omstreeks zwieren.

Robben-Ey-
land en waar-
om zoo ge-
naamd.

Het Fort legt aan de oeverkant / ter rechterzijde van de Baay : word
dooz een zeker hoogte gedeelt / zoo dat men het niet zien kan vooz dat
men al wat diep in de Baay op is. Hetzelve bestrifft eventwel de
gansche Baay niet / gelijk sommige / dog onbedagtelijk / geschreven
hebben. Het is een vijshoek / wel en ordentlijk met steenen bekleet /
dog zonder grasten of iets buyten om : is wel van Kanon, en met
vijshondert man tot bezettinge voozien. De Gouverneur, en de
verdere Officieren hebben daar hun verblijf.

Het Fort.

Ontrent zeven of achthondert treden van 't Fort, digt by de Zee/
legt een gehucht of blek / bestaande ontrent upt dylshondert Huizen/
welkers straten zoo regt loopen als een haars. Gemelde Huizen
zijn van witte steen opgemaakt / en beloben van verre byz meer dan
men van na-by bebind / hoewel ze overal voldoen / en men ziet'er
met vermaak de Hollandsehe zindelijckheyt in uytblikken. Daar zijn
een groote meenigte herbergen / zijnde dat de plaatsen daar men de
noodige verberfchingen neemt.

De Huizen
en hoe ge-
boud.

Daar digt by legt de voornaamste Tuyn van de Compagnie,
zijnde ontrent vijftienhondert treden lang / en tweehondert en vijf-
tig breed : maar om de regte waarheyt te zeggen / dezelve quam
dins zoo heerlijk niet vooz als de beschijvinge die men ons daar van
heeft meedegeedeelt. 't Is waar / men ziet'er aangename Lanen van
allerley slag van Oranje en Citroenboomen, die dooz den ganschen
Hof heen leggen ; en hy is wel voozien van Peeren, Appelen, A-
prikosen, Granaten, Vijgen, Perleken, Queen, en andere byge-
boomen / zoo wel Europeische als Indiaansche : maar al die boo-
men blijven geweldig kleyn en laag ; en daar scheelt al byz wat
aan datze niet na wensch vooztkoomen. Men heeft een leedige plaats
in dien Hof gebuld met een klepne muscadelle druif, die yeneemend
wel draagt.

Compag-
nie's groot-
ste Tuyn.

1698.

Waarom de
boomen niet
al te wel tie-
ren willen.

Zy hebben daar ook in overbloed by-na alle soorten van Moes-
kruyden, blommen en andere planten. Den Hof word besproeyd
met eenige beekjes / die op verschepte plaatzen van den berg komen
afzakken / en dooz eenige gemaakte kanalen heen stroomen en
zich verspreyden. Rondom den Cupn staan een groote meenigte
boomen, die de proef van den meer vooz deez gemelden harden wind
hebben uytgestaan / maar dezelve konnen ebenwel den Hof niet t'ee-
nemaal beschutten; en dat is de reden waarom hy juist niet is
als 't wel behoort / endat de Vruchtboomen daar zoo wepnig wassen/
gelijk ik gezeyd heb.

Wat verder tegen 't hangen van den berg zagen wy gins en her-
waarts verschepte Hupzen met Wijngaarden, Tuynjes, en klepne
Bosjes omringd / 't welk een aangenaam gezigt van zig gaf.

Tweede
Tuyn van de
Compagnie.

De Compagnie heeft nog een tweeden Hof, omtrent een mijl
daar van daan / leggende in een beeter stuk lands / en wat meer
vooz de schadelijke winden gedekt. Daar staan gansche Lanen
van Eyken-boomen zoo lang als men zien kan / en een groot bos
van sange boomen, die van den zelven aart / en uyt akers voozt-
gesprooten zijn: men zal'er t'eeniger tijd nog eens goed gebuyk van
konnen hebben / 't zy om hupzen of scheepen van te maken. Tegen-
woordig zijn'er geen boomen bequaam om te vertimmeren dan in
zecker boech, 't welk omtrent twee mijlen van 't Fort legt.

's Gouver-
neurs Lull-
huys.

De Gouverneur heeft omtrent twee mijlen van de Kaap een zeer
vermakelijk Hups leggen genaamd Constancia; daar houd hy wel
't grootste gedeelte van 't jaer zijn verblijf / niet zoo zeer om dat'er
de lucht goed / 't gezigt schoon / en de grond uytneemend is / maar
om dat'er overbloed van wild gebonden word: want de jacht is het
grootste en beste vermaak dat men daar hebben kan.

Colonis by
de Kaap, en

Omtrent tien mijlen van de Kaap is een Colonie genaamd Dra-
kesteyn, bestaande uyt omtrent drieduyzent personen / zoo Hollan-
ders als Franse Geresoymeerden / die zedert de herroeping van 't
Edict van Nantes weggevlugt zijn.

derzelver
vrugbaar-
heyt.

Gezeyde Colonie strekt zig wel acht of tien mijlen in 't rond uyt/
want dewyl de grond overal niet eben goed is / zoo moesten zy zig
wat verdeelen / en overal de beste plekken om te bebouwen uytzoeken.
Het aardrijk brenge daar / zonder veel moeyte / weyt en ander
koorn voozt / 't welk dertig en meer / ja tot zestig font toe uyt-
levert: vermits nu ieder graantje wat veel stroohalmen opgeeft /
zoo wordte het koorn wat dun en pl gezaayd. Januarius is daar
den Oogstmaand.

Hoe veel
Wyn den
Wynstok al-
daar uytle-
verd.

De Wijnstok brenge het tweede jaar na dat hy geplant is / brycht
voozt / en wel zoo overbloedig / zonder veel arbeypd / dat duyzent
voeten Wijngaards, op sommige plaatzen wel tien vaten Wijn ge-
ben. 't Is waer / de Wijn is de beste niet / en valt byz groen;
maar

maat zulz komt ten deele / om datze de moepte niet hebben willen neemen van zulke planten te bekiezen die met dien grond en dat Climaat best ooreen-komen; en ook om dat men de takken niet genoeg te hulp komt / en aan latten bind. Doozts zijnze geweldig nalatig in 't afplukken van 't blad / want zulz doeuz ganschelijck niet / alshoon de vette grond veel hout en zulken zywaren blad maakt / dat'er de Son niet dooz kan schijnen om de druyven te rijpen: en deze aanmerking heeft te meer grond / om dat ik druyven gezien en geproefd heb / die vooz de Son bloot hadden gelegen / en onbergelykelyk beter waren als de andere / die groen en zuer bleben achter de schaduw van 't blad. Men kan ligtelijck afmeten / dat het gebrek van rijp te worden / in een Luchstreek die zoo dicht onder de Son leydt / en daar men nog sneeuw nog ys kent / uyt geen andere oorzaken kan ontstaan dan die ik gezegt heb.

Op het eynde van February is het den Wynytd. Vermits ik nu van den wijn by deze gelegentheyte spreek / zal ik 'er nog byboegen / dat de Compagnie dezelve altemaal koopt tegen twintig ryxdaalderz de legger, zijnde ontrent duyzent mingelen / mits dat de Compagnie dan zelf het vaatwerk moet leeveren; invogen dat 'er niets buyten af te binden is / dan 't geene men de Compagnie onthoud; maar zulke Smokkelaars worden vooz de eerste reys gestraft met een geldboete / vooz de tweede reys met een geesseling / en de derde reys met een eeuwlg bannissement. Dat houd de wijn zoo duur; want men moet twintig sluybers betalen vooz 't mingelen. Daar wasfen ook Ananas, Aard-en Watermeloenen, Moeskruyden, en allerhaude Worrelen; zoo dat de Inwoonders het hier na wensch zonden hebben / indien ze dooz de schadelijke stormwinden zoo niet geplaagd wierden.

En onnoemelijck getal Harten, veel Ossen, Schapen, Geyten, en Apen worden in deze landstreek gebonden; als meede Olyfanten, Rhencerosfen, Elanden, Leeuwen, Tygers, Luypaarden, Wildezwynen, Gazellen, Yzervarkens, Paarden, Ezels, Honden, en Wildekatten. Maar de allerberstindeste dieren begeben zig landwaarts in / en al van de plaatzen af die beboud worden. De Leeuwen en Tygers zijn de stoutste / en komen wel het dichtste by de Inwoonders van 't platte land om hun roof te zoeken.

Wat den Eenhoorn belangt / zulz houd ik maar vooz een verdigtzel. De oudste en weetgerigste bewoonders van de Kaap zijn ook van de zelve gedagten / en meenen volkoomen daar van verzeekerd te zijn. De Rhenceros is een opregte vierboetige Eenhoorn; (want daar zijn visschen, vogelen, en zelfs kruppemde dieren / die men den naam wel mag geven van Eenhoorn.) Ik heb zeer gewensht om een Rhenceros te zien / en dat alleen wegens al de sabeltjcs die men 'er van verteld; als meede van den Krokodil, en

1698.

De Compagnie alleen koopt dien Wyn, en voor wat prijs.

Van 'tvee, en van de verslindende dieten.

Wat den Schryver geloof van den Eenhoorn.

1698.

De Rheno-
ceros.

hondert andere dieren. Zijne vrienden / die dezelve meer als eens gezien hebben / lagchen met al die Schilderpen die men van die dieren maakt / en zoo fraay geborduurd vertoonen; zulk is altemaal fabelagtig. De regte Rhenceros heeft net een huyl als een Olyfant, en hoe ouder hy is / hoe gerimpelder hy ziet / zoo dat hy hier in ons zelf gelijk is. Daar-en-boven mogen wy vryelyk zeggen / dat hy niet meer dan eenen-hoorn heeft / niettegenstaande de fabelagtige zoo genaamde Naturalisten vry anders daar van opgeven / en dat dezelve staat op het tipje van zijn neus. Hy heeft een zeeker soort van zwart hant aan zijn steert / 't welk zoo dik is als een driekantige pak-naald / en vry harder als een baleyn.

Camelions.

Ik zal hier niets zeggen van de Camelions, die in dit land zeer gemeen zijn / dan alleen / dat het niet waar is dat ze zonder eeten / en gelijk wy zeggen / van den wind leven; zy leven van de vliegen / en andere diergelijke beestjes.

Het gevogel-
tc.

Het gemeenste gevogelte aldaar bestaat in roode / grautwe / en witte patryzen die dik en vet zijn / als mede in faisanten, hoenderen en torrelduyven, en geeft een groote verbulling booz de Inwoonders. Het word aan de nieuwelings-aankoomende in de Colonie scherp verboden iets upt hunne eygene kudde te dooden / booz dat-ze het verschot van de Compagnie weder volstaan hebben.

Driederley
slag van Koe-
beesten.

De Koebeesten bestaan upt driederley slag / alle drie groot en snel in 't loopen. De eene soort heeft een bult op den rug: de tweede geweldige regtneerhangende hoornen; en de andere wederom opstaande / en zoo schoon als de Koebeesten die men in Engeland, en byzonder ontrent Londen ziet loopen.

Zeldzamen
Leeuw en
hoe die ge-
vangen
wierd.

Enlige weynige jaren booz onze komste aan de Kaap was 'er eens een ongemene monsteragtige Leeuw gesprongen over-een muur / in een beslooten perk / dicht by het Fort / breet daar een Os dood / en sceppe hem geheel boven op den Tafelberg. Des anderen daags maakten zy jacht op dien verwoeden Leeuw / en leyden hem een sterck / waarin zy hem vongen en doodden. Zijn huyl heb ik zien hangen aan de zolderinge van 't waghuis / daar men booz gaat als men na 't Fort wil. Nog word 'er eenen anderen Leeuwen-huyl bewaard van eenen die zy dood vonden seggen / hebbende drie pinnen van een Yzervarken in zijn bast. Van nog die van een wild paard / 't welk in een bos gedood was / en geen staart had / maar vlakken als een Luypaart.

De Tygers
vallen daar
kleyn.

De Tygers van dat land zijn zeer kleyn / daar ze in tegendeel op het Eylant Java ongemeen groot vallen. De honden / hoe groot en sterck die ook in getal zijn / durven op geen Leeuw los gaan / maer op de kleyne Tygers maken zy onbeschroomd jacht. Wanneer dat goed onder de schapen komt / byten zy 'er een groote meenigte dood / en zuppen / als ze niet te hongerig zijn / hun alleen maer 't bloed af.

De

De Compagnie geeft twintig rijkdaalders aan iemand die een Leeuw dood/ en tien voor een Tyger; en dit is de reden waarom men alderhande kunsjes bedenkt om die dieren te knappen: als by hoorbeeld; men maakt een stuk vlees vast op een Snaphaan/ dewelke door middel van een pzerdraat losbrant zoo dra het beest aan dat vlees begint te tornen/ en dus word by gebood of gequett.

1698.

Premie voor 't dooden van een Leeuw, en Tyger.

Het brood kost 'er maar een stuiper 't pond/ niettegenstaande de bakkers genoodzaakt zijn 't koozn van de Compagnie te koozen; zoo dat men van gemelde Compagnie koopt Wyn, Osse- en Schapevlees, en Tabak. De Inwoonders hebben een mate Weyts, wegende hondert en tagtig pond/ voor drie rijkdaalders: het Osse- en Schapevlees heeft zijn gezette prijs tot twee stuipers/ en den Tabak tot veertig. De Seep kost 'er agtien stuipers 't pond/ het mingelen Brandewyn vijf gulden/ maar het Bier wepnig.

Algemeene prijs van de waren aldaar.

De slaven/ welke altemaal Negers zijn/ kosten zoo tusschen de zestig en tagtig rijkdaalders/ al na dat ze oud en van een goede gestalte zijn. De rijkdaalders worden gerekend tegen agt schellingen/ de schellingen tegen zes stuipers/ en een pond tegen zestien ouden. Het klepndere geld bestaat/ gelijk te Batavia, uyt stuipers.

Prys der slaven.

De Colonie/ waar van ik hier boven gesproken heb en ontrent tien mijlen van de Kaap legt/ is geweldig vermeerderd/ en groeyt nog dagelijks aan van Franse gereformeerde blugtelingen. De Heeren Bewindhebbers van de Compagnie onderhouden daar een Predikant en een Voorlezer; en doen nog alle dagen nieuwe bliken hunner goedheyt ontrent die menschen zien.

De Colonie by de Kaap vermeerdert sterk, en waarom.

Zoo als my nog voozstaat heeft men my daar/ onder die goede luydes zijnde/ gezegt/ dat de Predikant dier Kerke/ die voor een zeer eerlijk en verstandig man gehouden word/ bezig was met het berijmen van een nieuw Psalmbboek, of ten minsten met het verbeteren der overzettinge van Marot en Beza, zoo goed als hy kon/ om alzo de heplige Gezangen verstaanbaar te maken. Het is te verwonderen en te beklagen/ dat een werk van die natuur/ en 't geen men al overlange in Vrankryk heeft getragt te doen/ noopt in de Kerken tot algemeene sigtinge is ingeboerd/ en dat men het verouderde en bespottelijke niet verbannen heeft.

Coen deze onze arme broederen van de Kaap het ontwerp in Holland gesmeed hadden van zig in dit land neer te willen slaan/ wieden zy met een merkelyke somme gelds begiftigd/ ten eynde zy in staat mogten zijn die reyse te onderneemen: men bragt hen byten hunne kosten over; en wanneerze daar quamen/ gaf men yder zoo veel lands als hy hebben wilde. Men verzorgde hen ook van alderhande bouwgeredschap/ levensonderhout/ en eenige stoffen; en dat altemaal zonder jaarlyxe schattingen/ en zonder renten; maar eberz

Hoe die menschen eerst aan de Kaap gekoomen zyn.

1698.

evenwel met dit beding / van het weer te zullen geven wanneer ze wederom in staat geraakt zouden zijn. Men deed ook een zware Colecte booz hen te Baravia, en die somme wierd onder hen verdeelt / en een pgeijk gegeven na dat de nood berepschte. Men onthest hen van de waren op dien voet als ik gezegt hebt / zijnde een eerlijke prijs / byzonder hier ter plaatze / alwaar alles in overbloed is. Het valt hen geweldig mee dat de slaven daar niet zeer duur zijn. Zp hebben ook grooten dienst van de inboozlingen / die de Hollanders den naam hebben gegeven van Hottentotten, om dat men die menschen dat woord dikwils hoozt noemen. Om diergelijke reeden hebben de Spanjaards het by hen overmeesterde gedeelte der nieuwe Wereld Perou genoemd. En het is zeer waarschijnelijck dat op die zelfde wijze het hemelsbrood / eertijds van God aan zijn volck gegeven / (Exod. xvi. 17.) MAN, of MANNA genaamd is geworden. Dit zp in 't boozbygaan gezegt.

Hottentotten, en waarom 200 genaamd.

De vlugtelingen gebruiken de zelve goedkoop.

Onze vlugtelingen laten de Hottentotten in de Landbouvery, in den Wyngaard, en al waar ze willen / booz een stukje Tabak, of wat Brood arbeiden. Dermits zp nu brypheit hebben om te jagen / zoo kost haar de andere spyz by-na niets. Het hout alleen valt 'er wat schaars / maar dat is zulken grooten zaak niet / om dat 'er de lugt warm is / en zp geen buur van doen hebben dan alleen om de pot te kooken. Om die zelfde reden behoeven ze ook niet veel geld booz kleren upt te geven; de ligste en dunste stoffes zijn goed genoeg. Zp hoopen ook veel dingen goedkoop van de Matrozen die 'er van tyd tot tyd upt al de hoeken van de wereld gedurig aan de Kaap koomen. Het is waar / zp moeten hare goederen om te verhoopen aan de Kaap brengen / zijnde / gelijk ik reeds gezegt heb / tien mylen van de Colonie; maar dat ongemak geeft weynig / om dat de weg ongemeen goed is / en hunne Ossen, die wel kunnen stappen / dezelfde in eenen dag af leggen.

En yder kan wel denken / dewyl alle beginselen niet zonder moeplijkheden zijn / deze goede lipden de hare ook al hebben gehad; maar zp zijn mild en liefdadig bygestaan / en God heeft haren arbeyd / epudeijh / ook zoodanig gezegend / dat ze tegenwoozdig altemaal gemaklijk leven konnen / ja men vind 'er zelfs al rijken onder.

Vrugtbaarheid der Landsdouw, en waarom.

In veele oorden van de Kaap, en wel byzonder onstreeks daar onze nieuwe bewoonders zig onthouden / is de landsdouw upneemend sehoon / en de lugt zeer goed. De groote en zware beeken brengen veel toe tot de vrugtbaarheid van dien grond / die in overbloed Wyn en allerhande Koorn boozbrengt. De heubeltjes / met Wynstokken boozzien / leggen daar booz de schadelijke winden gedeelt / en bakenen zig in de Zon; de fonteynwatersen bloeyen langs derzelver voeten heen / en besproepen niet eene de Moes- en Speeltuynen, die gebuld staan met allerhande brugten en eetbare waren /

zoo wel die in Europa als Indiën vallen.

Een van die Vlugtelingen, genaamd Taillefer, zeer eerlijck en verstandig man / en zelfs neerstig in 't onderzoeken van allerhande zaken / heeft een Hof die zeekerlijck vooz eenen schoonen mag doozgaan. Dits ontbreckt 'er / alles leyt in ordre en na behooren. Heeft ook een binnen plaats vol alletley vlugten en gevogelte; mitsgaderz een groote meenigte Ossen, Schapen, en Paarden, die volgens den aart van 't land / het gansche jaar doozgaan weyden / zonder oopt gebrek aan voedzel te hebben / en zonder dat Hy oopt vooz hoop hoeft bezorgt te zyn / 't welck zeekerlyk veel gemak geeft. Dezen nobelen baas ontfangt by uptneemehoyt wel de geene die hem koomen bezoeken / en onthaalt ze deftig. Zijn Wyn is de beste die men daar heeft / en komt ten naasten by ober-een met onze slegte Champanje-wyn.

Schoonen
tuyn van eenen
Taillefer.

Om alles in eenen bundel te beslypen / het is zeker dat de Kaap een aangenaame schuyplplaats is vooz de elendige Franse Protestanten. Daar bezitten en smaken zy hun geluk breedzamenlyk / en lezen in een zonderlinge vriendschap met de Hollanders, die / gelijck een yder weet / van een gulhartigen en goeddoenden aart zyn.

De Hottentotten zyn menschen van een leelyke gestalte; indien men den naam van menschen aan diergelijcke dieren geven mag. Zy loopen by troppen en wonen in hoolen / of onder kleyne stroopen hutjes / moeyjende zig nergens mee dan met het hoeden en opquecken van vee. Schoon zy nu het zelve in oberbloed bezitten / zoo hebben nogtans mijne vzienden my eenparig gezegt / dat zy noopt geen beeft vooz hun eygen gebuyck zullen dooden / en datze geene eeten dan die van ziekte komen te sterben. Zy zyn ongemeen traag en luy / en zouden dikwils lieber honger lijden als zig tot werken begeven / houdende zig te breeiden met het geene de natuur van zelfs vooztbrengt. Zy maken zeer veel werk van zeeker wortel die wel met onze Pinxternakel overeenkomt: deze vraden zy; en somtijds kneeden zy hem ook wel tot deeg / en maken 'er brood van / en dan komt de smaak ten naasten by ober-een met het karkanjabrood. Vlees en vis eeten zy raauw / om datze het beter achten en veel smakelijcker vinden dan gekookt: ja zy belemmeren zig zoo weynig met de kenken / dat wanneer zy 't een of 't ander brest dood binden leggen / zoo oopenen zy 't maar / 't zy het sinkt of vers is / trekken de darmen wat tusschen de vingeren heen / op dat 'er het dikste wat uytloopen mag / en dan makenze van de pens / en verdere omballingen / een goed maal vooz een geringe prijs.

Van de Hottentotten, en

Al die menschen zyn maar van een middelmatige grootte. Zy hebben een platte neus / ronde ogen / groote mond en ooren / een kleyn voozhoofst / weynig baards / en gekroest hayr. Wanneerze geboren worden zyn ze vaal en wat aan de vryne kant; maar zy besmeeren

Zy derzelverge-
stalte.

1598.

smeeren zig heel zoꝝgbuldig met roet in bet of olle gemengd / om zig daar dooꝝ zoo zwart te maken als 't eenigzins mogelijk is; en wanneer ze op deze wyze wel gesmeerd zijn / gaan zy op den rug in de Son leggen / om de kleur des te vastier te maken. Dat ciereel maake hen zoo stinkende / byzonder in heet weer / dat men 'er niet omtrent daren kan.

Hun draagt.

Des Somers gaan zy geheel naakt / uytgezondert dat zy iets in een busje laten hangen / 't welk daar niet voozdagt van passe toe gemaakt / en met een gozdel om de lenden vast gemaakt word; en des Winters dekken zy gemeenlyk hunne sehouderen met een Schaapsvel; dog zy hebben noyt iets op 't hoofst. Hun gektoest / bet / en met zand gepoeperd hant loopt altemaal met lohjes dooꝝ malkanderen heen / en aan elke lohse zit een stukje glas / of een kleyn plaatje van koper of ander metaal. Dooꝝ de lel van 't ooz / die groot en bzeed is / steeken zy een rond houtje / ontrent van een binger lang / en ruim zoo dik / aan welkers eud zy enige Schulpen / of andere diergelijke snuyfscypen hangen / 't welk / gelijc men denken kan / een aangenaam gerammel en een schoon gezigt moet geben. 't Is vzeemd dat deze stinkende menschen / die niet ander als Varkens leven / nog bequaam zijn te denken aan eenig cieraad.

Hebben wel geen Religie maar bidden evenwel iets aan.

Om eygentlyc te spreekken / zy hebben geen Religie: en eventwel is my gezegt dat zy somtijds zekere gebaarden maken / waar uyt men schler besuypen zou / als of ze een denkbeeld van een Opperst Wezen hadden. Ik heb hen menigwerf zien dansen en in de handen klappen wanneer zy de Maan zagen / en ik weet dat zy op die wyze dezelve begroeten van den dag af dat zy nieuw gelwoyden en wederom afgegaan is / 't welk wel een soort van dienst schijnt te wezen die zy aan dat Gesternte bewijzen: maar misschien is het ook wel niet anders als een bewijs van vzeugde over het aangename licht dat zy zien.

Zeldzame bealnijdenis.

Genige neemen vooꝝ de Besnijdenisse 't geen de Moeders aan de nleugeboozne Zoontjes doen / namentlyc / wanneer zy met de tanden de rechter Testicul uytbijten en op eten: maar ik zou veel eer geloven 't geen anderen daar van zeggen / te weten / dat de ouders van gedagten zijn / dat de kinderen daar dooꝝ veel rapper en bequaamer tot de sacht wozyden. Watter van zy of niet / het is een algemeen gebryph onder de Hortentotten van de Kaap. Ma dat nu die boos-aardige Moeders hare onnozele kinderen aldus verminkt hebben / geben zy dezelve zout water te dzyngen / en wat tabak inden mond; beeldende zig vastelijc in / dat deze twee dingen / geboegd by de gedane wegneeming / de kinderen zoo sterk en leenig maakt / datze naderhand een Ree met loopen zullen kunnen inhalen.

Derzelvededienstigez.

En laatsten / hoe vyel en afschuwelijc deze menschen ook zien / zoo laat men egter niet na dezelve te gebryphen; ja vooꝝ een stuk bzood / of

of tabak / doet menze een ganschen dag werken. Maar op twee dingen moet men wel acht geben; dat men hen veel liever wat beloofst als dzept / en dat men nooyt met hun bypheyft de gekscheert. Een tweeden / geen eeten te geben booz datze niet arbeypden gedaan hebben; om dat de nood de eenigste pylkikel is die hen tot werken noopt.

169^l.

De boddige hutten, waar van ik hier boven gesproken heb / zijn laag en by-na rond / opgemaakt van aarde / boointalkien / bladren / enz. en zoo slegt / dat'er het water / by reegenachtig weder van alle kanten doozdyngt. Het buet legt in 't midden van de Hut, en zy slapen altemaal rondom dien haard onder malkanderen in de asch neer. Ik zou niet willen betweeren dat de twee Sexen zig daar altoos eben kups hielden; dog dit is eventwel zelter / dat deze Barbaren, hoe woest dezelve ook zijn / niet alleen zoog dragen van binnen de palen des huwelijx te blijven / maar datze zelfs overspel zwaarljk straffen: ja zy doen den gene / welke op die misdaad berrapt word / met stokken doodslaan; en de zelfde straffe oeffenen zy ook ontrent dieben en doodslagers.

Hun wooningen, en

wyze van leven.

Ik heb ergens gelezen / dat wanneer de Vrouwen weder hetrouwen / men haar het lidt van een van beyde de klepne vingergs doet afsnijden / en dat men zoo voozt gaat tot aan den dupm toe / ingeballe zy zoo veel nieuwe Mangs opdoen. Maar geloofwaardige menschen / die lange jaren daar gewoond hebben / verhaalden de zaak anders / en verzeekerden my / dat het klepne vingerglidt den Vrouwen wicred afgesneden wanneerze troutwden / dog dat zulx tot een teeken van hare onderwerpinge verstrekte.

Vremde gewoonte by het trouwen gebruyklyk.

De Mangs horen vershepde Vrouwen neemen / dog doozgaans hebben zy'er maar een / ten minsten die rondom de Kaap woonen. De Vrouwspersoonen zijn nog stinkender dierem als de Mangs: want behalven datze immers zoo vaal zien / zoo hebbenze nog die buyse gewoonte / datze darmen om den hals en beenen dragen in plaats van kraalen en kouffebanden / 't welk een afschuwelijck en stinkend eeraad is.

Ontygheyt der vrouwen.

Zy dragen ook schulpen / stukken van kraalen / en van glas in 't hapt en aan de vingeren / en bzeede pbore ringen boven de ellebogen.

Maar het leelijckste van allen vertoont zig onder den hals; 't is of'er van booren twee verleypte en half met wind gevulde Varkens blazen hangen. Deze buyse mammen nu / die zwart en gerimpeld zien / hangen haar tot over den navel toe / en de tepels zijn veel grober als Koeey-uers. 't Is waar / hier in leggen zy booz / datze deze borsten regts / links / van booren en na achteren konnen werpen zoo alsze willen. Doozgaans smijten zy zoover de schouderen / om het kind / 't welk zy op den rug dragen / te zogen. Niet-tegen-

vies gezigt hunner borsten.

1698.

staande al die gemelde strapigheden zoo zijn die Schepzels nog byz
vertwaand / en beelden zig in de schoonste Dames van den aardbood-
dem te zijn: zy zcteden de handen in de zy / en beschouden ons op
een zeer verachtelijke wijze van den hoofde tot de voeten. Men zegt
dat zy van een afschuwelijk temperament zijn / en datze zekere byz-
tigit yden hebben / in welke haare ligchamen met een zeer sterken
damp uytwaassen / eben eens als de byzandende Hinden.

Hun gedrag
ontrent mal-
kanderen.

Byzpenshuys moeten zig de Mans niet met de Byzowen / ieder
Sexe doet haar eppen werk / en loopt ook met afgezonderde troppen.
Zy kenden nog Goud / nog Silber / nog wisten van geen geld eer
de Hollanders aan de Kaap quamen nestelen. De menscheijcheyt
die zy vooz elkanderen hebben / behoef niet vooz die der Chineseen
te wyken; zy ondersteunen de een den anderen met alles en in alle
gelegentheden / zoo dat men niet waarheyt kan zeggen / datze niets
in eppendom / maar alles gemeen hebben. Zy zijn zeer handig in
het werpen van de Zagay, zijnde by-na als een halfspeik / die aan 't
end met yzer of eenige andere harde spele beslagen en scherp gemaakte
is / ja zy weten 'er niet een rijkydaalder mee te treffen. Met die zelf-
de Zagay is het dat zy de byz harpoeneeren, zonder by-na eens te
miffen.

De Compag-
nie drijft
koophandel
met hen, en
waar in.

De Compagnie onderhout met deze menschen een koophandel / die
al van veel belang is / dewyl gemelde Compagnie van hen leden
by-na al het vee heeft. Zy byzengen Ossen en Schapen te berde; en
de Heeren van de Compagnie geven hen vooz ieder beest een stuk
gesponnen tabak wat dikker als een duym / en zoo lang als het beest
vooz van de kop tot achter aan de seect is / of anders een maatje
byzandewijn / al na zy overeengekoomen zijn. Dezen handel is zeer
strikt aan de nieuwe bewoonders verbooden; ja zy moogen gansche-
lijk geen vee van de Hottentotten overneemen / op de boete van vijf-
tig gl. vooz de eerste reys; tweehondert gl. vooz de tweede reys; en
een geesseling met een bannissement vooz de derde reys. De Com-
pagnie verkoopt ieder Os weder vooz 25 gl. en een Schaaap vooz
zeven; zoo dat deze Heeren / zonder gewelt te oeffnen en veel te
wagen / gzoote winsten doen.

Kennen de
krage der
kruiden.

Hoe bot / of laat ik liever zeggen / wat vooz beesten de Hotten-
totten ook zijn / zoo kunnen zy echter de Medicinale kruiden, en
weten zig wel daar van te bedienen. Indien men van een benyng
dier is geslooken / of een gezwel heeft / of een ander ontsteeking /
zoo weten zy op een ysk de plant niet alleen te noemen die daar goed
vooz is / maar ook zoo wel te byzuyken / en met zoo veel byzucht /
beter als wy de onze. Eenige aan de Kaap koomende zieken heb-
ben zulx dikwils onderbonden; ja sommige wonden / die van schan-
dere Meesters al opgegeven waren / zijn vooz deze menschen meenig-
werf in korten tijd geneezen geworden. Voozgaans stampen zy de
kruy-

kruyden eerst eer zy die op de wond leggen / maar zy geven ook het sap / dat'er upkomt / gemeenlijk den lydenden in. 1698.

Deze volkeren / nog die gene welke Africa wat dieper in woonen / zijn niet t'eenemaal zonder Regeeringe: zy hebben zelfs Erf-Opperhoofden, wlen men niet te meer reeden Koningen kan noemen / om dat ze kroonen dragen / 't welk wy meer als eens verzeekerd is van een naukeurig Reyziger / die ten minsten twee hondert mijlen diep landwaards in is geweest. Maar alschoon deze Opperhoofden missechien het regt hebben om in 't algemeen op 't gedrag hinner Inwoonders te letten / en een wakend oog te houden / zoo is 't evenwel / dat ze hunne bedieningen weynig / ja ik mag wel zeggen noopt offenen of werkstellig maken dan in oorlog. De Inwoonders / hiet en daar verspreyd / maaken by troppen een klepne soort van Republyken up / waar in zy zekere gewoontens onderhouden die haar tot wetten zijn geworzen. Ik heb reeds te vooren gezegt / dat zy moedwillige doodslagen / overspel / en dievery sekerelyk straffen. Meer andere dingen / gegrond op de natuurlijke billijkheyt / gaan onder haar in zwang / enkel maar om de Republyk stand te doen houden.

Zyn niec gansch zoner Regeering.

De Compagnie leeft gemeenlyk in een goed verstand met deze Natien. Maar gelijkt'er zijn die de omtrent de Kaap woonende Hottentotten dikwils oozlog aandoen / en dat het der Hollanderen belang is dezelve te beschermen / zoo bluden zy zig dikwils genoodzaakt tegen de anderen te vegten.

De Compagnie handhaeft de Hottentotten.

Toen wy de eerstemaal aan de Kaap waren / zagen wy een party van dertig of veertig Hollandsche Soldaten te rug koomen / die de Gouverneur met vyf of zes duysent naburige Hottentotten en vrienden ten oozlog had upgezonden gehad. Zy waren omtrent hondert mijlen diep landwaards in geweest / en hadden een Leger van agt of tienduysent byanden tot reden gebracht: want zoo dra de muskettery eenige ter aarde had doen ploffen / begonden zy palin (gelijkt men zeyd) in 't buur te leggen / en beloofden breedzamelijkt te zullen leven. Men had hen meet dan tienduysent Koebeesten afgenoomen / maar men gaf ze hen alle weer: mitsgaders nog wat Tabak en Brandewyn, ten teken dat het een onverbreekelijke breede was.

Staatje daar van.

Ik zal hier nog drie of vier dingen by voegen. Zy weten gansch van geen lezen / en by gebolg niet van de Schyfsuur. Zekere beschryvinge die wy nog in 't hooft leyd eens ter loops gelezen te hebben / sprakt van die menschen als van Astrologisten, maar hun Astrologie heeft niets om 't lijf; ja ik ben verzeekerd dat ze zelfs de tijden niet eens verdecken / en dat ze nog weeken / nog maanden / nog jaren kennen. De meeste omtrent de Kaap woonende hebben Hollands leeren spzecken.

Hunne onkunde.

1698.

Onder hunne vermakelijheden komt het roepen en huplen booz zingen scheep; ook lagchen zy dikwils dat het schatert; en hun dansen is plomp en onbeschoft / dog de bronwen hebben daer zoo veel schuld niet toe / en dansen meest onder elkanderen.

Hunne vry-
sgien.

Ik heb hunne jonge luden dikwils op een zeer galante wyze zien bryen / en draagt zig aldus toe; De verlesde nadert allengskens zijne schoone / die hem al zittende of staande afwagt / en zonder een woorde te spreken / houdt hy zijn middelste vinger van de regterhand al lagchende haar booz de oogen / als of hy ze upt wou steeken; en na dat hy nu die vinger / onder een gedurig lagchen / ontrent een quartier uren zoo dan booz 't eene en dan booz 't ander oog bewogen heeft / zoo gaat hy weder weg even als hy gekoomen is. Hunne Huwelijken geschieden onmanierlijk.

Wyze van
trouwen.

Somtijds vergaderen zy by douzynen of twintigen te zamen / en krommen zig op hare teen zonder verder grond te raken. Wanneer ze nu een kring gemaakt hebben / laten zy een pijp Tabac rond gaan / waar van elk een trekje doet tot ze upt is. Ik heb noopt gezien dat deze eendragtige vergaderinge in ommin is gescheyden / hoe wel zy / om de waarheit te zeggen / geen stomme speelen. Zy weyden / en slapen / en leven dan onder mallanderen als beesten / en doen alles (zonder zulx artpkeisgewijze te noemen) in eenboudigheyt weg.

Zy zyn niet
diefachtig
en waarom.

Wernits nu de gericgheyt geen drift is die onder haar regeert / en dat de nooddrustigen altoos van de anderen woorden bygestaan / zoo gebeurt het zeer zelden dat iemand zig tot diebery begeeft; en die is ook de reden waarom de nieuwe bewoonders, in welkers dienst zy dikwils zyn / hen ook laten gaan en koomen zonder de minste agterdocht van ontrouwicheyt te hebben.

Van de Ne-
gers, en der-
zelver Gods-
dienst.

Van de Kaap zijn veele Negers, die daar van Madagascar, Ceylon, en andere naburige Eylanden, werwaerts het gebal hen verstroopt had / aangekoomen zijn. Die nu als slaven dienen / loopen by-na naakte / maar die bry zyn hebben hupzen / en gaan gesleed. Deze zeggen / dat ze een eenig God / Schepper van alle dingen / aanbidden / en dat ze ook eerbiedigheyt hebben voor de Zon en booz de Maan, zijne twee eerste Dienaers / dewelke vooznamenlijck in last hebben om de aarde / en alle die dezelve bewoonen / lewendig te maken; maar deze aanbiddinge geschiet in 't verbozen en inwendig. Zy hebben nog beelden / nog plegtigheden / nog eenigen upwendigen dienst / en duiden geen andere Wetten dan die der nature. Indien zy seest houden of dansen op den dag der nieuwe Maane, zulx geschied niet upt eerbiedigheyt / maar / gelijk de Hottentotten, van blydschap wemens het gebruyh / 't welk zy van dat ligt hebben.

Hun onge-
luk in vry-
dom.

Wanneer deze Negerse slaven haer vrydom bekomen / zoo is zulx
booz

voorz haar een ongelukkig geluk: want het gezag 't welk men over haar heeft / maakt dat men haar de gronden van de Religie / lezen / en schryven leert. Hier omtrent zijn de Franse vlugtelingen met zeer veel ernst en yver bezig. Maar wanneer ze in verheft komen / worden het ten eersten vrygeesten, byzonder als ze nog wat jong zijn. Wy dunkt ook dat het wenschelyk zoude wezen dat men voorz de opvoedinge van de Hottentotse kinderen / daar men gemeenzaam mee omging / wat zorge droeg.

1698.

Zal ik / vertrekkende van de Kaap, den Lezer nog eens te binnen brengen / dat dit hoek lands eerst ontdekt werd door den Portegijs Bartholomeus Diaz, in den jare 1493? Diaz heeft de tempelen ook wel geproeft eer hy nader by dorst komen / en zepde tegen den Koning zijn meester Johannes de II. wanneer hy wedergekeerd was / dat hy dat Land genoemd had de Kaap der Tormenten: maar de Koning gaf hem tot antwoord; Dat na regen zonneschyn quam / en dat men die plaats moest noemen / de Kaap van goede hoop.

Door wien de Kaap is ontdekt.

HET XIX. OF LAATSTE HOOFDDEEL.

Vertrek van de *Kaap*, en komt te *Sinte Helena*. Beschryvinge van dat Eyland. Wat aard- en boomvruchten, als mede wat vee en gevogelte daar gevonden word. Vertrek van *Sinte Helena*. 't Hemelvaarts Eyland en desselfs toestand. Passeren de Linie. Wat gevaar hen nog ontmoet, en by wat verzuym. Zware mist, en wat die te weeg bragt. Komt te *Vlissingen*.

Na dat wy nu ons zelve wat verberst en aldaar by-na een maand vertoefst hadden / vertrokken wy den 8 Maart 1698. en namen onze koers naar St. Helena, zijnde een Eyland, gelijk men weet / 't welk tegenwoordig de Engelschen toebehoort. Wy kreegen het op Paasch dag in 't gezigt: maar het quam ons geweldig hoog / en by-na van alle kanten ongenaakbaar voorz.

Vertrek van de Kaap.

Van die kant is gemelde Eyland niet ongemeene scherpe Rotzen tot vlak aan 't water toe omringd. Een quartier-murs van daar / naar de Zuidkant / ziet men een berg leggen enkelijk van dorre steen / zonder dat 'er iets op wast. Men ziet 'er ook een groote meeningte van die Fous en Fregatten, waar van ik voorzdezen gesproo-

St. Helena.

ken:

1698.

ken heb. Wy deden het Fort aan / leggende op de Rivier / in een kleyn plekje / 't welk zy onlangs / tegen den voet van de Rots, daar toe uptgebonden hadden. Doozdezen stond het op een steyle berg / wierwaarts men niet een tray / by-na als een ladder / een groot endeweegs / niet zonder gebaar / moest ophlimmen. Op deze kust zijn twee plaatzen om te ankeren / waar van wy de beste vertooren hadden / zoo wegens de uptneemende goede grond / als het water dat daar dicht by van den berg stroomt / en zeer schoon is. Aan deze zijde is / gelijk ik gezegd heb / gansch geen effen land / want de berg waar upt die water voortkomt / strekt zig vlak tot aan de Zee toe upt. Gemelden berg schijnt van verre t'eenemaal onbrugbaar / maar wanneer wy 'er vlak by qua men / bonden wy eenige boomen boven op den kruyn staan.

Waar het legt

De andere ree is by lange na zoo goed niet; maar als men wederom in tegendeel voet aan land zet / zoo blind men staaks een zeer schoone blakte / waar in alles wat men ook zaapt / ongemeen wel voortkomt.

Dit Eylant legt omtrent op zestien graden Zuyderbreedte / en beslaat omtrent zes mylen in de rondte. De lucht is 'er zeer goed / en de hitte der Zonne word 'er dooz de koele windjes wel getemperd / gelijk ook de verdroogde grond dooz den zwaren douw en dunnen regen die 'er gedurig valt zeer vrugbaar gemaakt word. De vrugboomen / de moeskruyden / groente / en allerley planten / die de Portegyzen daar eben na de ontdekking gebragt hebben / zijn ongemeen wel voort gekoomen / en worden 'er tegenwoordig in overbloed gebonden; als / Oranjeboomen, Citroenboomen, Granaatboomen, Ananas, Bananiers, Wyngaarden, Meloenen, Ryft, Erweten, Boonen, Radyfken, Rapen, enz beneffens allerley Koorn. Deze zelve Portegyzen hebben ook zoo zorgvuldig geweeft / van daar allerhande bee te brengen / als Koebeesten, Geyten, Schapen, enz. 't welk ook wel vermeenigvuldigd is. De paarden zijnder ongemeen verwilderd. Men ziet 'er ook Parryzen, Pintaden, Tortelduyven, en meer ander slag van gevogelte. De Zee geeft 'er veel visch op; Inboegen men wel zeggen mag / dat de weynige bewoonders die daar zijn / en upt Engelsen bestaan / allerley levensonderhout in overbloed en ongestoord zouden konnen genieten / in dien de onnoemelijke meenigte van Rotten hunne vuchten en zaden dikwils niet quamen sehenden.

Wat vrugten, en

wat gevogelte daar gevonden word.

Vertrek van daar.

Na dat wy nu onze noodige verberschinge te St. Helena hadden ingenoomen / vertrokken wy van daar met een boozdeelige wind op den 26 April 's middags / en verlooren het zelve upt ons gezigt / na dat wy omtrent acht of tien mylen ver in Zee waren. Wy lieten met vermaak ons oog gaan over die by-een bergaderde klomp hoge Rotzen, leggende in 't midden van zoo eene wyd upegestrekte Zee /

Zee / welkers kragtige en verschrikkelijke golven ieder ooggenblik de-
 zelfde schijnen in te willen slokken.

1698.

Enige dagen daar na bevonden wy ons op de hoogte te zijn van
 het Hemelvaarts-Eyland, leggende op zeven en een halve graad
 van de zelfde bjerde: maar wy hebben 't niet gezien / alzo ons
 oogmerk niet was om het aan te doen.

Hemelvaarts
 Eyland.

Dit Eyland heeft nog water / nog geboomte / nog iets om eenige
 bewoonders derwaarts te lokken; is opgehuld met allerley gebo-
 gelte / 't welk zeer ongezond en vies van smaak is / maar de epe-
 ren zijn goed. Men loopt'er somtijds wel aan om Schidpadden te
 vangen / want die zijn'er in overbloed / en geeft een gzoote verber-
 sching booz de schepen.

Dezelfs toe-
 stand.

Wy passeerden met een goeden wind / eben als de eerste reys /
 weder de Linie, zonder dat wy van hitte onze sileederen behoefden
 uyt te trekken. Wy zijn op andere plaatzen de hitte wel anders ge-
 waar geworden; zoo dat zulx meest van de geseltheit des luchtis
 afhangt.

Ik moet hier ook nog zeggen / dat ons water en onze verdere
 mondhoft geene / of immers weynig verandering onderwoopen was
 eerwyl wy onder de verzengde luchtstreek heene voeren; 't welk eben-
 wel zeer weynig overeenstemt met het geene zoo veel de Reyzigers dien-
 aangaande geschreven hebben. Schoon nu ieder schip van onze
 vloot een Watermaker op had / die ieder dag een zeker tax Zeewa-
 ter versch maakte / zoo hadden wy'er dog geen ander gebruyk van
 dan dat men'er de Kalveren, Schapen, Varkens, Hoenderen, en
 Endvogels mee dzenkte / of misschien is'er de kost wel in gekookt /
 maar om booz ons te dzenken bonden wy het te soetachtig / en by
 lange na zoo aangenaam niet dan het andere.

Hun Scheeps-
 kost veran-
 derde niet
 onder de
 verzengde
 luchtstreek.

't Gemaakt
 versch water
 was niet
 goed.

Ma dat wy nu eenige dagen gezepld hadden quamen wy op een
 plaats alwaar de Zee t'reemaal gedeht lag met groente / welkers
 blad zeer wel geleek na dat van den olijf. Daar ter plaatze vind
 men altijd veel van dat groen / en zulx duert meer als twintig mij-
 len lang. De Zelupden noemen dien plek de Krooszee. Het is een
 soort van mos, 't welk booz 't kletzen der baren tegen de Rotzen
 los gemaakt word.

De Kroos-
 zee.

Derwyl wy nu in 't beste Saïsoen van Batavia waren vertrokken /
 zoo bonden wy overal Zomer / en onze gansche togt van zeven maan-
 den was / tot in Holland toe / zoet en gelukkig; altijd booz de wind; geen
 siltet / nog ook geen stormwinden. Maar in 't alderschoonste weer
 wedervoert ons iets / waar booz wy en nog een ander schip, meen-
 den vergaan te zullen hebben. De gansche vloot moest over een an-
 der boeg gaan zepen / en zoo dra de Admiraal het zepn gegeven
 had / maakte zig eik gereed om die ordre uyt te voeren / en alte-
 maal smecten ze het ober stag behalven wy. Wanneer ze nu in het

Gevaar waer
 in zy geraak-
 ten.

1698.

tenden waren / quam 'er een uyt de bloot / die al weer scheut maakte / met volle zeppen vlak op ons aan zetten / en wy dagten het onmogelijk te kunnen ontwijken.

Hoe zy dat
gevaar te bo-
ven quamen.

De Officiers liepen aan de eene kant / en de matrozen schreeuden daar tegen aan / maar alles was te vergeefs / ons schip luyfsterde naar geen roer; zoo dat wy altemaal te gelijk een ontfeltenis op 't lijf kregen; en het gebaar wierd zoo groot en quam zoo nabij / dat de Opperstuurman oordeelde dat 'er geen ontkomen aan was. De Kapteyn ondertusschen / wiens vaardige geest nog onbetermerd was ('t welk een groote zaak in diergelijke gevallen is) liet het schielijk booz de wind affloopen; en het ander schip dat op ons aangquam / en in het zelve gebaar stak / oberintes her van de zelfde grootte was / wierd met den neus in den wind gedraapd / en dus ontquamen wy 't beypde zeer gelukkig.

Waar zulx
van daan
quam.

Toen ging men onderzoeken wat dog de reden mogten geweest zijn waarom ons schip na 't roer niet had willen luyfsteren / en men bevond het gebrek by de aan 't roer staande Matroos te schuylen / om dat hy / 'e zy dat hy 't niet wel gehoord had / of uyt agteloosheyt / of om dat 'er wat te veel Arak in sat / het roer aan de verkeerde zy had gedoben. De onder-Stuurman / wiens wagt het was / en die ook de commande had gegeven / wierd dicht deurgesproken / om dat het zijn pligt was geweest zelf te gaan zien of de matroos gehoorzaamd had. Zoo gaat het: wanneer men 'er 't minst om denkt / staat dikwils het grootste gebaar booz de deur.

Enige dagen te vooren eer wy op de Ierse kusten quamen / scheen ons de zee van verre vry hol te staan / waar uyt wy beslooten dat het op die hoogte quaad weer moest geweest hebben: maar wy bevonden 't ook zoo; want onze Vice-Admiraal, die twee dagen booz ons uytgelopen was / had 'er zulken ontweer uytgestaan / dat hy zijn groote mast-verlooren had.

Zware mist.

Wy waren vervolgens vijftien dagen zonder hoogte te kunnen neemen / ter oorzaak van de zware mist die ons in al dien tijd verzelde: ja dezelve was zoo dik dat wy niet alleen geen schip van de bloot / maar nauwlijx malkander op 't verdek zien konden. Om evenwel te behoeden dat wy niet mogten verstroopen / en de een van den ander afdwalen / zoo loste men ter wederzijden tusschen nacht en dag eenige slukken Kanon: maar d'onkunde van de hoogte was oorzaak dat wy veel hooger om de Hoofd liepen als Dunesby-Head, zijnde de uiterste hoek van Schotland, in welkers gezigt wy hadden moeten blyben.

Komst te
Vlissingen.

Spndeljk bragt ons de Goddelijke voorzienigheyt den 28 Juny 1698 behouden te Vlissingen aan. Zoo dat wy van Baravia af net zeven maanden onderweg geweest zijn / en onze gansche Reysocht geduurt heeft agt jaren min twaalf dagen.

B L A D - W Y Z E R

Der voornaamste zaken in de nieuwe Reystogt van
FRANÇOIS LEGUAT voorkoomende.

- A**ap zeer zeldzaam en van een wonderlyke grootte, met een volkomen menschelyke gedaante. 140
 - - Gedagten over dezen Aap van onzen Schryver. *ibid.*
 Apen op het Eyland Mauritius. 126
 - - Zyn schadelyk. *ibid.*
 - - Op het Eyland Java. 139
 Aard-appelen op het Eyland Mauritius beschreeven. 127
 Aardjesokken op het Eyland Diego-Ruys beschreeven. 37
 Alezans, of Geel-Paard, op het Zout-Eyland, wiens staart en manen tot op den grond neêrhangen. 7
 - - Is zeer schigtig in 't vlugten. *ibid.*
 Ambergrys op het Eyland Eden. 26
 - - Op het Eyland Diego-Ruys. 56
 - - Een stuk Ambergrys van Jan de la Haye verkogt voor een stuk Gorn. 97
 - - Dit stuk Ambergrys heeft onze Reyzigers veel rampen veroorzaakt. *ibid. en vervolg.*
 Ananas op het Eyland Mauritius beschreeven. 125
 - - Te Batavia. 137
 Andivie zeer bitter op Diego-Ruys. 37
 Areca. 137
 - - De Noten van Areca waar toe dienen. *ibid.*
- B.
- B**aard onder de Chineezzen in groote agting, 150
 - - Laten de baard nooyt scheeren? *ibid.*
 Balken wat zyn. 100
 - - Onze Reyzigers worden alle op Mauritius in den Balk gestoten. *ibid.*
 Baleynen van de rokslyven der vrouwen, waar van daan komen. 16
 Bananas op het Eyland Mauritius beschreeven. 125
 Bananier wat voor een vrugt beschreeven. 137
 Bastions hoe veel, hoe gebouwt, en derzelver namen te Batavia. 133
 Batavia. 129. Onze Reyzigers komen te Batavia aan. *ibid.*
 - - Worden daar in de gevanckenis gebragt. *ibid.*
 - - De Gouverneur doet hen aanzeggen dat ze naar Holland konnen gaan, en daar hun proces vervolgen. 131
 Batavia op het Eyland Java, hoe en waar gestigt. 132
 - - Derselfs aangename graften? *ibid.*
 - - Het Fort, hoe gebouwt, en van wat soort van menschen bewoond word. 133
 - - Namen der Bastions. *ibid.*
 - - De groote Kerk en Stadhuys beschreeven. *ibid.*
 . . . Andere kerken. 134
 - - De Roomsgezinden aldaar. *ib.*
 - - De voorstad en derzelver Inwoonders. *ibid.*
 - - De Rec van Batavia. 135
 - - Fraye Haven. *ibid.*
- Z 2   - - Aan-

B L A D - W Y Z E R.

- - Aangenaam gezigt der Bay, en waarom. *ibid.* 8
  - - Compagniestimmerwerven. *ib.* 8
  - - Waarom het te Batavia niet te heet is, en wanneer het meest regend. *ibid.* 8
  - - Overvloed van Ryft, en waarom. 136
  - - Wyngaarden en der zelve vrugtbaarheid. *ibid.* 136
  - - Van de Bieren en The-Huyzen, 136, 137
  - - Wat voor vlees en spek daar gevonden word. 137
  - - Wat ziekte daar meest in zwang gaat. 138
  - - Van de versvindende Dieren, en wat premie de Compagnie op ieder gesteld heeft. 139
  - - Wat Natien te Batavia al wonen. 141
  - - Hoe ver de magt der Compagnie zig uytstrekt. 141
  - - Van des Generaals stacie. 142
  - - Rykdom der Europeërs op Baravia. *ibid.* 142
  - - Van de Chineezen aldaar. 143
  - - Wat schatting de Chineezen op Batavia aan de Compagnie betalen. 144
  - - Te Batavia worden geen Bedelaars gevonden. 149
  - Bedelaars worden niet gevonden onder de Chineezen. 144
  - - Ook niet te Batavia. 149
  - Betel. 137
  - - De bladeren van Betel waar toe dienen. 137.
  - Bloedloop de gemeene Landziekte te Batavia. 131
  - Bokken met gansche heyrlegers op het zout-Eyland. 7
  - - Onze Reyzigers worden door deze Bokken in den slaap gestoort.
  - - Boksbout gebraden, van wat smaak het was. *ibid.* 8
  - - Op het Eyland Mauritius beschreeven. 127
  - Boniten vervolgen de vliegende vissen. 6
  - - Boniten beschreeven. 11
  - - Bonyt in Engelland gevangen. *ibid.*
  - Bonetten der Reyzigers van 't hoofd genomen van de Quiksteerten. 54
  - Boom zeer zeldzaam op het Eyland Diego-Ruys. 44
  - - Is zoo groot, dat 'er drie hondert menschen door desselfs schaduwe konnen bedekt worden. *ibid.*
  - - Word in Indiën, en niet in Europa gevonden. *ibid.*
  - - Zyn blad, bloessem, en vrugt. 44
  - Bosch zeer gevaarlyk op het Eyland Mauritius. 126
  - - Den Commandant verdwaald 'er in. *ibid.*
  - Brandsteen op het Eyland Rodrigo beschreeven. 56
  - Brandstijgers vier, hoe gestraft warden. 116
  - - Zeldzame lust van de laatste misdadiger. *ibid.*
- C.
- Caap-Verd. ziet Kaap.
  - Cadamusti (Aloysii) belagchelyke gedagen ontrent de Walvissen. 15
  - Camelion beschreeven. 166
  - Canarien ziet Kanarien.
  - Cascades of Watervallen zeer aangenaam op het Eyland Diego-Ruys. 39
  - La Case wil van de Rots vlugten. 120
  - - Hy vertrekt, en komt behouden over, dog word na verloop van

B L A D - W Y Z E R.

- van agt dagen by den Commandant gebragt. 121
- - Hy word naar 't Fort gevoerd. *ibid.*
- - Komt de Batavia aan, en word in de gevangenis geworpen. 129
- - Word ontflogen. 131
- - Verzoekt zyne goederen. *ibid.*
- - De Generaal doet hem aanzeggen, dat hy naar Holland kon gaan en daar zyn proces vervolgen. *ibid.*
- - Ontmoet in een Bosch een zeer groote slang, en hoe hy 'er mee omfprong. 139.
- Cederboomen* op het Eyland Eden. 26
- Gelebes* het Eyland beschreeven. 156
- - De Bewoonders daar van maken zig dol door een zeker drank, en wat zy dan uytvoeren. *ibid.*
- Chacrelats* wat voor slag van volk. 160
- Chinezen* zyn te Batavia zeer ryke lieden. 143
- - Derzelve gedaante. *ibid.*
- - Konnen tegens de Franschen in blankheyd op. *ibid.*
- - Hoe veel Chineesen op 't Eyland Java wonen. 144
- - Wat schatting zy aan de Compagnie betalen. *ibid.*
- - Hebben grote Privilegien. *ibid.*
- - Hebben een Opperhoofd die in den Raad der Hollanders verschynt, en een stem heeft, wanneer iemand van haar ter dood staat veroordeeld te worden. *ibid.*
- - Hare grote arbeydszaamheyd en andere hoedanigheden. *ibid.*
- - Zyn zeer getrouw tegen elkander. *ibid.*
- - Vreemdelingen behandelen zy loos. *ibid.*
- - Zyn zeer tot het speelen genegen. *ibid.*
- - Hoeze de geschillen onder haar gerefen, besliffen. *ibid.*
- - Lyden onder haar geen Bedelaars, maar onderhouden de behoefstige rykelyk. *ibid.*
- - Geloven de overgang, der zielen. 147
- - Hoeze eeten. 150
- - Hare Kledinge. *ibid.*
- - Wat agtinge zy voor den baard hebben. *ibid.*
- - Hoe zy malkander groeten. *ibid.*
- - Hoe lang de vreemde Chineesen te Batavia mogen vernagten. *ibid.*
- - Hare hoflijkheyd. 151
- - Hoeze trouwen. *ibid.*
- - Zyn zeer verhit op de sodomie. *ibid.*
- - Hunne Vrouwen worden nooyt gezien. 152
- - Hare Feeften, infonderheyd de Vasten-avond, durende zes weken lang. 152
- - Hoe zy de stervende aanspreken. *ibid.*
- - Hoe ze de lyken ter aarde bestellen. 153
- - Wat men een gansch jaar lang by het graf brengt. *ibid.*
- - Overeenkomst der Chineese Pagoden met de Roomsche Kerken. *ibid.*
- Chineese* Filosofen waarom zoo sterk tegen hunne Koningen losbranden. 145
- Citadelle* van Batavia beschreeven. 132
- Citroen-bomen* op het Eyland Eden in overvloed. 23
- Colonie* by de Kaap de goede hoop, en desselfs vrugtbaarheyd. 164
- Compagnie*, (de Oostindische) hoe ver ze haar magt heeft uytgebreyd. 141

B L A D - W Y Z E R.

- Confucius* van de Chineesen genoemd de wyze Koning der Letteren. 145
- - Eenige Sententien van Confucius. *ibid.*
- - Wat kragt deze Sententien op de gemoederen der Chineesen hebben. 149
- Corlieu* wat voor slag van vogelen, en waar gevangen worden. 5
- Crocodil* op het Eyland Java word zeer gevreesd. 139
- - Zyn van dertig voeten lang. *ibid.*
- - Wat premie de Compagnie op ieder gesteld heeft. *ibid.*
- - Hoeze gevangen worden. *ibid.*
- D.
- D**adels van de Palm- en Latanier-Boom beschreven. 42
- Diaz*, eerste onrdekker van de Kaap de Bonne Esperance. 175
- Diego-Ruys* het Eyland beschreven, ten opzigt van zyn gelegentheyd en grootte. 29.
- - Veele Klippen aldaar. *ibid.*
- - Hoe zig het Eyland van buyten opdoet. 30
- - Verscheyde namen van dit Eyland. 31
- - Onze Reyzigers slaan zig daar neêr. *ibid.*
- - De Rivier van dit Eyland beschreven. 32
- - Dit Eyland waarom een Stad genoemd. 35
- - Waarom de hitte daar wel te verdragen is. 83
- - Vermaaklykheyd van 't Eyland waar in bestaat. *ibid.*
- - De Valeyen zyn vrugtbaar, en waarom. 39
- - Kostelyk Geboomte. *ibid.*
- - Aangename Cascades. *ibid.*
- - Zeldzame Palingen. *ibid.*
- - Onze Reyzigers verlaten dit Eyland, en wat rampen en ellenden zy uytstaan. 70 en vervolg ziet ook op pag. 90
- Diodaat* de Gouverneur op Mauritius mishandelt onze Reyzigers. 102
- - Laatze op een Rots brengen. *ibid.*
- - Hoe hy de Reyzigers geplaagd en eyndelyk tegen zyn zin naa Batavia gezonden heeft. 123
- Doopen* by het passeeren der Linie Equinoctiaal gebruykelyk, en aan wie. 12
- Doraden* wat voor slag van Vis, en waar gevonden word. 11
- Drakesheyn*, de Colonie by de Kaap de goede hoop. 164
- - Desselfs vrugtbaarheyd. *ibid.*
- - Hoe veel wynden Wynstok aldaar uytleverd. 164
- - Deze Colonie vermeerdert sterk, en waarom. 167
- - Hoe die menschen eerst aan de Kaap gekomen zyn. *ibid.*
- Duyvel* hoe eenigfins van de Chineesen aanbeden word. 154
- Duyven* op het Eyland Diego-Ruys beschreeven. 53
- - Broeyen nooyt op het Eyland, en waarom. *ibid.*
- E.
- E**bbe-bomen, rode en zwarte op het Eyland Mauritius. 124
- Eden* het Eyland, hoe zig van buyten opdoet. 23
- - Waarom op dit Eyland geen Serpentes, Rotten, nog veuynige gediertens zyn. 24
- - Nadere beschryving van het Eyland Eden, en door wie eerst ingenomen. 25
- - Waarom Eden genoemd. *ibid.*
- . . . Wat

B L A D - W Y Z E R

- - Wat'er de Reyzigers in 't algemeen van getuygen. *ibid.*
  - - Waarom het daar niet te heet is. 26
  - - Veelheyd der Fonteynen aldaar. *ibid.*
  - - Alderhande kostelykheden die daar gevonden worden. *ibid.*
  - . . Zeldzame Schildpadden. *ibid.*
  - . . Het geboomte van dit Eyland. 27
  - . . Het gedierre, Vogels, Vissen enz. *ibid.* en 28
  - Eenhoorn*, en wat onze Schryver daar van geloofte. 165
  - Ezels* by groote troepen op het Zout-Eyland. 8
  - . . Ezels-drek wegens gebrek van hout, gebrand. *ibid.*
- F.
- F**erretten wat voor slag van vogelen, en waar gevonden worden. 113
  - . . Wanneer men hun een jong afneemt, verlaten al de Mannetjes en Wijfjes het Eyland. *ibid.*
  - . . Zyn niet goed om te eten. *ibid.*
  - . . Hare eyeren zyn goed, en van grote nuttigheyd. *ibid.*
  - Flaming* de schoone en zeer rare Vogel beschreeven. 9
  - . . Waarom zoo genaamt. *ibid.*
  - Fort* te Batavia beschreeven. 132
  - Fous* zeldsamen Zeevogels, en waarom dus genaamt is. 54
  - . . Word vervolgt van den Fregat-Vogel, die hem zijn aas ontneemt. *ibid.*
  - François Leguat*, de Schrijver van deze Reystogt, vertrekt uyt Vrankryk naar Holland. 1
  - . . By wat gelegentheyd hy deze Reys ondernam. *ibid.*
  - . . Zwarigheden doen zig op wegens een Frans Esquader. 2
  - . . Hy begeeft zig op een kleyn scheepje, om gezeyde Esquader na te speuren. *ibid.*
  - . . Syne Reysgenoten. 3 en 4
  - . . Syn Comissie. *ibid.*
  - . . Vertrekt van Amsterdam, en komt in Tessel. 4
  - . . Lyden een sware storm. *ibid.*
  - . . Komt by Hitland, en wat gevaar zy aldaar uytstonden. *ibid.*
  - . . Ontdekken een Franse Kaper. 5
  - . . Komen by de Canarische Eylanden. *ibid.*
  - . . Vernagten op het Zout-Eyland. 7
  - . . Worden in haar slaap gestoord door een party Ezels en Bokken. 8
  - . . Zeylen naar het Eyland Martin-vas. 9
  - . . Worden van een Orkaan overvallen. 10
  - . . Komen op de hoogte van Tristan. 16
  - . . En op de Kaap van de goede hoop. 19
  - . . Zyn hut op 't Eyland Diego-Ruys. 34
  - . . Word van zyn Kapteyn verlaten, begeeft zig aan 't Zaayen, en hoe dat uytvalt. 35, en *vervolg.*
  - François Leguat* word van de Gouverneur van Mauritius op de Rots gebannen. 102, 103
  - . . wordziek. *ibid.*
  - . . Verfoekt te vergeefs vervarsing. *ibid.*
  - . . Zyn wedervaren en verdere rampen. 104 en *vervolg.*
  - . . Hy verhaalt de onderneming van Mr. Testard, en hoe 't hem de eerste reys millukte. 117
  - . . Komt te Batavia aan, en zyn wedervaren aldaar. 129
  - Fregat*, de Vogel, waarom zoo genoemd

B L A D - W Y Z E R.

- noemd word. 53
- .. Loeren op den Fou, dieze op 't lijf vallen en haar aas ontne- men. 54
- .. Deseffels gestalte en aart. *ibid.*
- G.
- G**eneraal te Batavia, en deseffels gezag beschreeven. 142
- .. Hoe verkoren word. *ibid.*
- .. Houd een Koninglyke tafel. *ibid.*
- .. Als hy uytryd word hy versfeld door een Compagnie Ruyters met Trompetters. *ibid.*
- .. Ter zyden zyn Karos gaan Hel- lebardiers. *ibid.*
- .. De stacie van zyn Vrou. *ibid.*
- Geyten (wilde)* in meenigte op het Lout-Eyland. 7
- .. Op het Eyland Mauritius wat voor slag van Geyten zyn. 127
- Goden* hoe van de Chineesen geka- slyt worden. 155
- Godsdienst* der Chineese Priesters hoe geoeffend word. 154
- Goudbeurs* gestoolen van een krab. 60
- Graften* om Batavia beschreeven. 132
- H.
- H**agediffen op het Eyland Rodrigo zyn een voet lang. 55
- .. Haar colour en voedzel. *ibid.*
- .. Zitten op de Palmbomen en Lataniers. *ibid.*
- .. De vogelen aazen op de Hage- diffen. *ibid.*
- .. Grijsze Hagediffen van een af- grijsfelijke gedaante. 55
- .. Zijn zoo lang als een arm. *ibid.*
- .. Van een zeer vreemde gedaan- te. 140, 141
- Hauen-gevegt* te Batavia beschree- ven. 138
- Harten* op het Eyland Mauritius be- schreven. 127
- Havens* van 't Eyland Mauritius. 124
- Haven* te Batavia beschreeven. 135
- St. Helena* het Eyland beschreeven. 175.
- .. Deseffels gelegentheyd. 176
- .. Wat vrugten, Beeften, en Ge- vogelte daar gevonden word. *ibid.*
- Hemelvaarts-Eyland* beschreeven. 177
- .. Deseffels toestand. *ibid.*
- Hitland* het Eyland, op welke hoog- te gelegen. 4
- Hoangti-Xao* een der 72 beste Disci- pelen van den wyzen Koning der Letteren onder de Chineesen. 144
- Hoeden* gemaakt van onze Reyzigers, waar van, en wat voordeel zy daar van hadden. 100
- Hottentotten* beschreeven ten opzigt van derzelver gestalte. 169
- .. Hun dragt. 170
- .. Hebben wel geen Religie, maar bidden evenwel iets aan. *ibid.*
- .. Zeldzame besnydenis onder hen gebruykelyk. *ibid.*
- .. Derzelver gediensligheid. *ibid.*
- .. Hun woningen en wyze van leven. 171
- .. Vreemde gewoonte by het trou- wen gebruykelyk. *ibid.*
- .. Onrygheyd der vrouwen. *ibid.*
- .. De Compagnie dryft 'er koop- handel mee. 172.
- .. Kennen de kragten der kruyden. *ibid.*
- .. Zyn niet gansch zonder reege- ring. 173
- .. Worden gehandhaaft van de Compagnie. *ibid.*
- .. Hunne onkunde. *ibid.*
- .. Hunne vryagien en wyze van trouwen. 174
- .. Zyn niet diefagtig. *ibid.*
- Hutten* op 't Eyland Diego-Ruys be- schree-

B L A D - W Y Z E R.

schreeven.	32	
.. De hoegrootheid derzelver, en waar van gemaakt waren.	33	.. Hunne kleedinge.
<i>Huwelyks-plegtigbedender Chineesen</i> , beschreeven.	151	.. Matigheid in eeten en drinken.
.. Der Hottentotten.	174	.. Godsdienst.
I.		.. Arbeydzaamheyd, en gauwigheid in 't vissen.
J acob de la Case Reysgenoot, waar geboren, van wat staat en inborst.	3	.. Dragen een vergiftige pohjaard.
.. Zyn hut, en verdere besigheeden op het Eyland Diego-Ruys.	34	156
.. Zyn slegt onthaal op het Eyland Mauritius.	99	.. Maken zig dol door zeeker drank, en wat zy dan uytvoeren.
.. word elendig mishandelt op de Rots.	106	.. Mogen de krik of dolk niet meer dragen.
<i>Jan Pagni</i> , Reys-genoot, waar geboren, en van wat conditie.	4.	.. Hare Vrouwen.
sterft.	29	.. Zommige zyn niet leelyk.
<i>Jan Testard</i> Reysgenoot, waar geboren, en van wat staat.	3	.. Zyn ongemoen zindelyk.
.. Zyn woning en levenswyse op het Eyland Diego-Ruys.	34	.. Gebrek in de Javaanse vrouwen, en hare onderdanigheyd voor de mans.
.. Zyn slegt onthaal op 't Eyland Mauritius.	99	.. Hoe ze gekapt en gekleed gaan.
<i>Jan de La Hays</i> , reysgenoot, waar geboren, en van wat staat.	4	.. Wanneer zy een Christen trouwen, trouwen ze ook de Religie.
.. Zyn Hut, en levenswyze op het Eyland Diego-Ruys, beschreeven.	33	159
.. Verkoopt een stuk Ambergrys, meenende dat het Gom was.	97.	.. De Javanen trouwen eenvoudig.
sterft.	131	<i>Jonas</i> waarom wel van een Walvis heeft konnen ingeslokt worden.
<i>Jan André Guiguer</i> , reysgenoot, waar geboren, en van wat staat.	4	<i>Isaac Boyer</i> reysgenoot, waar geboren, en van wat conditie.
<i>Japara</i> waar gelegen.	141	.. Zyn hut en aart van leven op het Eyland Diego-Ruys.
.. De Keyzer van Japara is niet volkomen meester over zyn Land.	<i>ibid.</i>	.. Sterft op dit Eyland.
.. De Inboorlingen hoc geregeert worden.	142	.. Zyn Graffschrift.
<i>Java</i> het Eyland beschreeven.	132	75
<i>Javanen</i> van wat gedaante zyn, beschreeven.	155	K
		K aap van goede Hoop of <i>Bonne Esperance</i> .
		.. De Baay van deze Kaap is gevaarlyk om te ankeren, en waarom.
		.. Waarom deze Kaap dus genoemd is.
		.. Hoe, en op wat hoogte de Kaap gelegen is, en waarom gevaarlyk.

B L A D - W Y Z E R :

- lyk. 162
- .. Lengte en breedte der Baay. 163
- .. Van wie ontdekt. 175
- Kaap-Verd* beschreeven. 7
- Kan* een zeer zeldzame boom beschreeven. 44
- Kanarische Eylanden* beschreeven 5, 6
- Kaper* een Franse word ontdekt van onze Reyzigers. 5
- .. Zy ontsnappen hem. *ibid.*
- Karissen* op Batavia zyn zeer gemeen en kostelyk. 142
- Katoen* wast op het Eyland Diego-Ruys om de kool van de *Latanier-boom*. 43
- Kerk* de groote te Batavia beschreeven. 133
- .. De andere Kerken. 134
- Kikvorschen* worden niet gevonden op het Eyland Mauritius. 128
- Kinkborentjes* zeer fraay op het *Zout-Eyland*. 9
- Knip* zeker drank te Batavia, hoe bereyd, en van wie meest gedronken word. 136
- Koeyen* op het Eyland Mauritius beschreeven. 127
- Kokos-nooten* op het Eyland Diego-Ruys, en hoe ze daar gekoomen zyn. 43
- Koraal* zeer schoon op het Eyland Eden. 26
- Krabben* op het land levende, doen veel schade. 59
- .. Zyn zeer rap, maar ligt te vangen. *ibid.*
- .. In wat tyd van 't jaar men de meeste van kantkan helpen. *ibid.*
- .. Aardig geval van een krab, die een goudbeurslichtte. 60
- .. *Zee-krabben*. ziet op het woord *Zee-krabben*.
- Kroos-zee* beschreeven. 177
- Kropvogels* wat voor slag van vogels, hoe groot, en van wat couleur. 14
- .. Zyn zeer zwaarmoedig. *ibid.*
- L
- L** *amotius* Commandant van 't Eyland Mauritius. 96
- .. De genegentheyd van de Commandant verkeerd tegen onze Reyzigers, om een stuk Ambergrysvoor gom verkogt, in een haat. 98
- .. Hy verbrand het vaartuyg der Reyzigers. 99
- .. Geeft de zeylen weg. *ibid.*
- .. Doet hen in een hut huysvesten. *ibid.*
- .. Verbied hen duyzend treden voort te gaan. *ibid.*
- .. Sluytze in den Balk. 100
- .. Neemt hen voorts alles af. 101
- .. Laatze alle te gelyk naar de Rots voeren. *ibid.*
- Land-krabben* in groote meenigte op het Eyland Rodrigue. 59
- .. Doen groote schade. *ibid.*
- .. Zyn zeer rap, maar ligt te vangen. *ibid.*
- .. Een Land-krab ligt een goudbeurs. 60
- Land-Schildpadden* van ontrent hondert pond. 45
- .. Waar ze hunne eyeren leggen. 46
- .. Rare gewoonte onder deze dieren. *ibid.*
- .. Seer groote meenigte op het Eyland Diego-Ruys. *ibid.*
- Latanier-Boom* op het Eyland Diego-Ruys beschreeven. 33
- .. De takken van deze boom verstrekken voor muurwerk, en met de bladeren dekt men de daken. *ibid.*
- .. Een nadere beschryving van deze boom op het Eyland Diego-Ruys, en desselfs zap. 42
- .. Het

B L A D - W Y Z E R.

- . . Het zap van deze boom , hoe
nieuwer, hoe beter. *ibid.*
  - . . De Dadels van de Latanier zijn
groter en zwaarder als van den
Palm-boom. *ibid.*
  - Leeuw* zeer groot op de Kaap, springt
over een besloten muur, en bijt
een Os dood. 166
  - . . Word vervolgt en gedood. *ibid.*
  - . . Zijn huid hangt aan de folde-
ring van't Wagthuys. *ibid.*
  - . . Præmie gezet voor die een
Leeuw dood. 167
  - Leeuwen-Berg* by de Kaap, de Bonne
Esperance beschreeven. 19
  - Linie Equinoctiaal.* 12. Doopen by
het passeeren der Linie gebruyke-
lijk, en aan wie. 12
  - . . Hoe zig troedraagt, en door
wie verrigt word. 13
  - . . Hoe dit dopen afgekogt word. *ib.*
  - Lul* een zeer zeldsamen boom beschre-
ven. 44
  - Luyfen* waarom niet gevonden wor-
den op het Eyland Rodrigue. 56
  - . . Ook niet op het Eyland Mau-
ritius. 128
  - Lijken* hoe by de Chineesen ter aarde
besteld worden. 153
- M.
- M**akassers wat voor slag van volk.
156
  - . . Maken zig dol door zeeker
drank, en wat zy dan uyt voeren. *ib.*
  - Mangas* wat voor een vrugt is, en
waar meest gevonden word. 137
  - . . Hoe genuttigt word. *ibid.*
  - Martinvas* het Eyland. 13
  - . . De Schipper wil Martinvas niet
aandoen, en waarom. *ibid.*
  - Mascarenas* het Eyland, beschræ-
ven. Ziet op het woord *Eden*,
zijnde een en het zelfde Eyland.
  - Mauritius* het Eyland hoe ver van
Rodrigue gelegen. 69
  - . . Onze Reyzigers maken een
vaartuyg om na Mauritius over te
steeken. 70 en 90
  - . . Ontdekken het Eyland Mauri-
tius. 93
  - . . Varen langs de kust heen, kom-
men by eenige hutten, en worden
wel onthaald. 94
  - . . De inwoonders van Mauritius
hoe haar geneeren. *ibid.*
  - . . De Gouverneur van dit Eyland
wie is. 95 en hoe hy onze Reyzi-
gers onthaald. *ibid.*
  - . . Mauritius het Eyland nader be-
schreven ten op zigt van zijn hoog-
te. 124
  - . . Zijn Havens. *ibid.*
  - . . Garnizoen. *ibid.*
  - . . Zyn Grond. *ibid.*
  - . . Zwarte en rode Ebbebomen. *ib.*
  - . . Ananas. 125
  - . . Bananas. *ibid.*
  - . . Andere Bomen. *ibid.*
  - . . Strontboom, en wat ongemak
onze schrijver daar eens van kreeg.
ibid.
  - . . Gevaarlijk bosch. 126
  - . . Hoe den Commandant daar
eens in verdwaalde. *ibid.*
  - . . Schadelijkheid der Apen. 126
  - . . Zoo genaamde Vlake, en war
daar wast. *ibid.*
  - . . Moeijelijkheid voor de Com-
pagnie om de vrugten af te halen.
126
  - . . Aardappelen. 127
  - . . Waarom op dit Eyland geen
rijst gebouwd word. *ibid.*
  - . . De Harten, Bokken, en Gey-
ten. 127
  - . . Stieren, Koeyen wilde, Paar-
den. *ibid.*
  - . . Het gevolve. 128
- Na 2 . . De

B L A D - W Y Z E R

- . . De Orkanen aldaar nooyt als
 op den 9 Februari: 129
 . . Wanneer men op Mauritius
 zaayt. *ibid.*
Meloenen van verscheyde aart op het
 Eyland Diego-Ruys beschreeven. 37
Meeuwen beschreeven. 18
Mieren maaken te Batavia hare nes-
 ten in 't boven-end van de Rot-
 tingen uyt zeekeere vette aarde. 134
Muggen op het Eyland Rodrigue in
 groote menigte. 57
 . . Vallen zeer lastig, en beder-
 ven de kost. *ibid.*
 . . Hebben den bast vol levendige
 wormen. *ibid.*
- N.
- 't *Nantisch-Edict* wanneer herroe-
 pen. 2
Negers en *Negerinnen* die schoon
 zijn te Batavia. 160
 . . Worden van Guinea daar niet
 gebracht, en waarom. *ibid.*
 . . Van de Godsdienst der *Negers*
 van Madagascar en Ceylon. 174
 . . Hun ongeluk in vrydom. *ibid.*
 en 175
- O.
- Oesters* op het Eyland Diego-Ruys,
 en hoe gegeten worden. 49
Olie van Schildpad is een genees-
 middel voor veelerley qualen. 26
Orrust een kleyn Eylandje by Bata-
 via beschreeven. 135
Oostindische Compagnie hoe ver hare
 magt uytstrekt. 141
Orkaan op Zee. 10
 . . Ware voortteekenen der Orka-
 nen. 22
 . . Dierzelfer onstuymigheyd op het
 Eyland Rodrigue. 61
 . . Orkaan op het Eyland Mauritius
 nooyt als op den 9. February. 129
- Orkadische Eylanden.* 4
Oranje-Bomen op het Eyland Eden
 in overvloed. 23
 . . Soete en suure op het Eyland
 Mauritius beschreeven. 124
 P.
- Paarden* wilde op het Eyland Mau-
 ritius beschreeven. 127
Padden worden niet gevonden op 't
 Eyland Mauritius. 128
Pagoden, of Afgods-Tempelen der
 Chinesen te Batavia, beschree-
 ven. 134
Palingen zeer goed op Diego-Ruys. 39
 . . Zijn zoo zwaar, dat men met
 zijn tweeën eene moest weg dragen.
ibid.
 . . Zijn ligt te vangen met een har-
 poen. *ibid.*
Palm-Bomen op het Eyland Eden. 26
 . . Op het Eyland Diego-Ruys. 40
 . . Hoe men het nat daar uyt
 krijgt. 41
 . . Hoe deze Boom sterft. *ibid.*
Papegayen op het Eyland Rodrigue
 beschreeven. 54
Paretuvier een zeer zeldsamer Boom
 beschreeven. 44
 . . Zijn blad, bloessem, en vrugt. *ib.*
Passaat-wind by de Canarische Ey-
 landen, by blijvende tot de hoog-
 te van negen graden. 5
Paviljoen een zeer zeldsamer Boom
 hoe zig van buyten opdoer. 67
 . . Hoe van binnen gesteld is. *ibid.*
 . . Desselfs vrugt. *ibid.*
Philosophen der Chinesen waarom
 zoo zeer tegen hare Koningen
 zijn. 145
Piek van Canariën. 5
Pieter Thomasz. maakt een hut op
 het Eyland Diego-Ruys. 32
 . . Zijn verder bedrijf aldaar. 33
Pier-

B L A D - W Y Z E R.

- Pierrot** Reysgenoot. 4
Plutoos wat voor slag van Vogelen, en waar gevonden worden. 114
 . . Waar ze haar onthouden Somers en Winters. *ibid.*
 . . Hoe ze broeyen. *ibid.*
 . . Zyn vet, maar van een viese smaak. *ibid.*
Portugeesen wanneer het Eyland Eden eerst ingenomen hebben. 25
Priesters der Chineesen hoe gekleed gaan. 151.
 . . Hoe de Chineese Priesters godsdienst oeffenen. 154
 . . Wie, en hoe zy aanbidden. *ib.*
 . . Bidden eenigzins den Duyvel aan, en hoc. *ibid.*
 . . Zy gelooven den oppersten Almagt. 155
 . . Hoe zy hunne Goden kastyden. *ibid.*
Putooren wat voor slag van Vogelen, en waar gevangen worden. 53
 . . Wilde op het Eyland Mauritius. 127
- Q**
- Quène** [*du*] rust twee scheepen uyt. 2
 . . Maakt een nette beschryvinge van het Eyland Mascarenas of Eden. 24, 25, 26
Quiksteert ontrent zoo groot als een Duyf op het Eyland Diego-Ruys. 54
 . . Zyn couleur, grootte, en gestalte. *ibid.*
 . . Nemen de Reyzigers de bonnetten van 't hoofd. *ibid.*
- R.**
- R**ee van Batavia beschreeven. 135
Reën in meenigte op het Zout-Eyland. 7
Regen waar, en waarom somtyds brak is. 23
Renora, wat voor slag van vis. 62
- . . Worden van tweederley slag gevonden, en waar in verschillen. 63
Requins. ziet op het woord *Zee-bonden.*
Reusvogels wat voor slag van Vogelen, en waar gevonden worden. 27
Reuzen zekere vogels op Mauritius, wiens hoofden zes voet hoog staat. 128
 . . Hebben lange beenen en hals. *ib.*
 . . Zyn verdere gedaante beschreven. *ibid.*
Rhenoceros wat voor een beest beschreven, en waar gevonden word. 166
Rhenoceros op het Eyland Java beschreven. 139
Robben-Eyland beschreven. 18
 . . De Bewoonders hoe hare hutjes bouwen, en zig behelpen moeten. *ibid.*
 . . Dit Eyland nader beschreven. 163
Robert Anselmi reysgezel, waar gebooren, en van wat Ambagt. 4
Rodrigo het Eyland. ziet *Diego-Ruys.*
Roofsgezinden te Batavia hebben volkomen vryheid van conscientie. 134
Rotten zyn niet op het Eyland Eden, en waarom. 24
Rotten op het Eyland Rodrigue. 58
 . . Waarom de Rotten op de Eylanden van America hebben konnen zyn voor dat 'er Schipvaart was. *ibid.*
 . . Hoe de Rotten verdreven worden. *ibid.*
 . . Op het Eyland Mauritius, doen grote schade aan de zuykerrietten, en vreten al de erten en bonen op. 128
Rots ontrent het Eyland Mauritius, daar onze Reyzigers op gebannen wierden. 101, 102.

B L A D - W Y Z E R.

Rudolf Diodaat, Gouverneur van het Eyland Mauritius, hoe onze Reyfigers ontfangd. 95

Ruffen op het Eyland Rodrigue, doen groote fchade. 61

.. Ook op Mauritius-Eyland. 128

Rijft, waarom niet op Mauritius gebouwd word. 127

.. in overvloed te Batavia. 136

S.

Schelpen zeer fchoon op het Zout-Eyland. 9

.. Op het Eyland Eden. 26

.. Venus-Schelpen. 114

Schildpadden op het Zout-Eyland. 7

.. Schildpadden van vijf honderd pond, hoe gevangen worden. 8, 9

.. Schildpadden zeer zeldzaam op het Eyland Eden. 26

.. Land-Schildpadden op het Eyland Diego-Ruys; befchreeven. 45

.. Zee-Schildpadden, en derzelver nuttigheyd. 46

.. Schildpad gevonden hebbende honderd en vijftig eyeren. 114

Scorpioenen op het Eyland Rodrigue, zijn niet gevaarlijk. 62

Sententien van Confucius. 145

.. Wat kragt deze Sententien op de gemoederen der Chineefen hebben. 149

Serpenten zijn niet op het Eyland Eden, en waarom. 24

.. Ook niet op Mauritius-Eyland. 128

Slang van feftig pond, gevangen, en gegeten. 111

.. Wat onze Reyzigers voor ongemak kreegen met deze slang te ceten. *ibid.*

.. Slang van agt voeten lang komt op la Cafe aan, maar word getrof fen en gedood. 139.

.. Slange van byna vijftig voeten

lang. *ibid.*

Slaven op welke wijze gemeenlyk geftraft worden. 115

Solitaire wat voor slag van Vogel, en waar gevangen word. 50. Derzelve gefalte. *ibid.* Konnen niet vliegen, en waarom. *ibid.* Het Mannetje en Wijfje befchreeven. 50, 51. Derzelve fchoonheyd waar in beftaat. 51. Konnen nooyt tam gemaakt worden. 51. Hoe ze hunne neften maken. *ibid.* Zeldzaam bedrijf dier beesten als ze broeyen. *ibid.* Wat ze doen als hun jong groot is; en hoe die beesten uytgetrouwt worden. 52. Gedagten van den Schrijver daar over. *ibid.* Nadere befchrijving van de Hennetjes. 53

Sout-Eyland, ziet *Zout-Eyland*.

Stadhuys op Batavia befchreeven. 133

Stinkert een zeldzame Boom, befchreeven. 45

Storm op Zee. 21

Strontboom op het Eyland Mauritius befchreeven. 125

.. Wat ongemak onze Schrijver eens daar van kreeg. *ibid.*

T.

Tafelberg by de Kaap van de goede hoop, befchreeven. 19

Taillifer een eerlyk en verftandig man op de Colonie Drakefteyn. 169

.. Deffelfs fchoone Thuyn. *ibid.*

Testard onderneemt van de Rots aan land te gaan. 117. Zwarigheeden doen zig op. *ibid.* Maakt een Vlot. 118. Belofren wat hy by zijn overkomst zoude doen. *ibid.* Neemt afscheyd van zijn vrienden, dog het Vlot raakt los en drijft weg. *ibid.* Maakt heymelyk een leere fchuytje. 119. Vertrekt in der ftilte, en laat twee brieven agter. *ibid.*

In-

B L A D - W Y Z E R.

- Inhoud daar van. *ibid.* Van hem is nooyt meer gehoord. 120. Hoe hy misschien is omgeraakt. *ibid.*
- Thee-Huyssen* te Batavia. 136
- Tbule* van de oude, is Hitland. 4
- Timmer-werf* van de Compagnie op Batavia beschreeven. 135
- Trifan* het Eyland beschreeven ten opzigt van zijn gelegenheid en grootte. 17
- .. Wat Vissen en Vogels zig daar onthouden. *ibid.*
- Tureluren* wat voor slag van Vogel- en waargevangen worden. 5
- Tygers* zijn op het Eyland Java van een ongemeene grootte. 139
- .. Aan de Kaap, van wat slag. 166
- .. Præmie voor die een Tyger dood. 167
- V.
- V**alleau Capiteyn van 't Schip onzer Reyzigers, handelt trouwloos met haar. 96 en vervolg.
- Vaftenavond* hoe van de Chineezen gevierd word. 152
- Venuschelpen*, gevlaakt als een Tyger, waar gevonden worden. 114
- Vertomannus* van een grote misflag overtuigt. 159
- Vissen* vliegende waar gevonden worden, hoe groot ze zyn, en van wat couleur en gedaante. 6. Zyn van smaak byna alsoen Haring. *ib.*
- Zijn zeer vleesachtig. *ibid.*
- Waarom ze liever in de lugt als in 't water zyn. *ibid.*
- Vlakte* op Mauritius beschreeven. 126
- .. Wat daar wast. *ibid.*
- Vlees* van wat slag te Batavia verkogt word. 137
- .. Desselfs prys. *ibid.*
- Vlees* word by de Chineesen eerst van de vleeshouwers gezegend eer het te koop gesteld word. 155
- Vleermuysen*, op het Eyland Eden zyn zwaarder als een hoen. 27. Op het Eyland Rodrigo hoe groot. 55. Hebben vleugels van byna twee voeten lang. *ibid.* Worden van de Hollanders op Mauritius gegeten. *ibid.* De Vleermuysen nemen hare jongen overal mee, tot datze vliegen kunnen. *ibid.*
- Vlooyen* waarom niet gevonden worden op 't Eyland Rodrigue 56.
- .. Ook niet op 't Eyland Mauritius. 128
- Voorstad* te Batavia en derzelver Inwoonders beschreeven. 134
- Vrouwen* zyn te Batavia zeer trots, en wraakgierig, en waarom. 143
- Gaan altyd met een Slaafagter zig. *ibid.* Die der Chineesen worden noyt gezien. 152. Hebben kleyne voeten, en door wat middel zy de voeten kleyn weten te houden. *ibid.*
- Vrouwen* Javaansche van wat aart en imborst zyn. 157. Bedienen haar van minnedrankjes. *ibid.* Sommige onder haar zyn gansch niet leelyk. *ibid.* Zyn ongemeen zindeelyk. 158. Gebrek in de Javaansche vrouwen, en onderdanigheid voor hare mans. *ibid.* Hoe zy gekapt en gekleed gaan. *ibid.* Wanneer ze een Christen trouwen, trouwenze de Religie ook. 159. Trouwen eenvoudig. *ibid.*
- Vrouwen* der Hottentotten, zyn ontyg. 171
- .. Vies gezigt hunner borsten. *ib.*
- W.
- W**alvissen dragen hare jongen in den buyk. 5. Ontmoeten onze Reyzigers op zee. 14. Wat by deze ontmoeting onzen schryver in den zin quam. *ibid.* Belagchelyke gedagten van Aloysie Cadamusto

B L A D - W Y Z E R

- ontrent de Walvissen. 15. Jonas heeft wel van een Walvisch konnen ingelokt zyn geweest, en waarom. *ib.* Zeer groote Walvisch. *ib.*
- Waterfeest* der Chineesen, waar in bestaat, en hoe geviert word. 152.
- Water-meloenen* op het Eyland Diego-Ruys beschreven. 37
- Watervallen* zyn zeer aangenaam op het Eyland Diego-Ruys. 39
- Winden* alle vier spannen zamen, en wat'er gebeurde. 21
- Wyn* word op de Kaap van goede Hoop alleen van de Compagnie verkoft, en voor wat prys. 165
- Wyngaarden* en derzelver vrugtbaarheid te Batavia beschreven. 136. en 164
- Weyt* op het Eyland Diego-Ruys keert tot onkruid. 37. En redenen hier van. *ibid.*
- Z**
- Z***ee-braassens* beschreeven. 6
- . . . Vervolgen de vliegende vissen. *ibid.*
- . . . worden vervolgt van de Zee-zwynen. *ibid.*
- . . . Zeebraassens nader beschreven. 10
- Zee-bonden* zeer groot ontrent het Eyland Rodrigue. 62
- Zee-koe* beschreven ten opzigt van zyn gedaante, colour, en andere merkwaardigheden. 18
- . . . Zy hebben groote ogen, lange slag tanden, en een omgekrulde snuyt. *ibid.* ziet ook 47 en 48
- Zee-Krabben* by 't Eyl. Rodrigue. 60
- Zeelamprey* wat voor slag van vis. 62
- . . . Worden van tweederley slag gevonden, en waar in van malkander verschillen. 63
- Zee-Leeuwerken* beschreeven. 5
- Zee-Palingen* op Diego-Ruys beschreeven. 49
- . . . Laten zig gemakkelijk vangen, en waarom. *ibid.*
- Zee-Schildpadden* op het Eyland Diego-Ruys. 46
- . . . Derzelver nuttigheyd. *ibid.*
- . . . Hoe ze gevangen worden. *ib.*
- . . . Hoe veel eyeren zy te gelyk leggen. *ibid.*
- . . . Worden door de hitte der Zon uytgebroeyt. 47
- . . . Haar aas. *ibid.*
- Zee-vogels* in zeer groote meenigte. 56
- . . . Leggen nooyt dan een eyt'effens, en dat driemaal in het jaar. *ibid.*
- Zee-Wolven* ontrent het Eyland Tristan beschreeven. 17
- Zee-zwynen* vergaderen als een heyrleger. 5
- . . . Hoe gevangen worden. *ibid.*
- . . . Dragen hare jongen in den buyk. *ibid.*
- . . . Haar vlees is traanagtigen vies van smaak. *ibid.*
- Ziektens* op Batavia, welke meest in zwang gaan. 138
- Zout-Eyland* beschreeven, ten opzigt van zyn gelegentheyd, gedierte en Vissen. 7
- . . . Waarom dit Eyland dus genaamt word, aangerond. 8

E Y N D E.

